ਵਰਿਆਮ ਗੁਰੂ-ਦੁਲਾਰੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ

ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚੁ ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਬਾਬੇ ਕੇ ਬਾਬਰ ਕੇ ਦੋਊ॥
ਆਪ ਕਰੇ ਪਰਮੇਸਰ ਸੋਊ॥ (ਅਧਿਆਇ **13** ਛੰਤ **10**)

ਭਾਵ, ਬਾਬਾ (ਨਾਨਕ ਦਾ ਵੰ) ਅਤੇ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਮਨਣ ਵਾਲੇ, ਸਤਿ ਅਤੇ ਸਤਾ ਦੋਨੋਂ ਤਾਕਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਖੇਡ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਉਸੇ ਪਰਮੇਰ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਸਤਿ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਕੋਲ ਦੈਵੀ ਗੁਣ, ਦਯਾ, ਧਰਮ, ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਪਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਭਾ, ਦੇਣਾ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਸਤਾ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ੋਰ, ਬਰ, ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਡੰਡਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਓ ਵਿਚ ਲੈਣ ਦੀ ਇਛਾ ਪਰਬਲ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾ ਦੇਵੇ ਫਿਰ ਡੰਡਾ ਵਰਤ ਕੇ ਲੈਣਾ ਹੈ।

ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਤਾਕਤਾਂ ਟਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਭੀ ਸਤਿ ਨੇ ਅਵਾ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ ਸਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਾਹੀ ਜਲਾਓ ਵਿਚ ਆ ਕਿ ਡੰਡਾ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਭਗਤਾ ਤੈ ਸੈਸਾਰੀਆ ਜੋੜੁ ਕਦੇ ਨ ਆਇਆ॥ (ਅਗ **145**)

ਜਦ ਬਾਬਰ ਦੀ ਵੰਸਜ ਦੇ ਉੱਤਰ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਔਰੰਗੇਬ ਨੇ ਤਤੇ ਤਾਊਸ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ, ਆਲਮਗੀਰੀ ਬਾਦਾਹਤ ਦੇ ਨੇ ਵਿਚ ਦੀਨ ਮਲੂਮ ਦਾ ਜਿਊਣਾ ਮੁਹਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਪਰਮੇਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲ ਤਤ ਦੇ ਉੱਤਰ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿੱਤਰੇ।

ਭੈ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨਿ॥ (ਅਗ **1427**)
ਦੇ ਅਸੂਲ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਰਿ-ਬਾਾਰ ਹੀਦ ਕਰ ਕੇ ਭੀ ਜਦ ਸਤਾ ਨਾ ਲਰਾਈ ਤਾਂ ਫਿਰ,

ਚੂੰ ਕਾਰਿ ਅ ਹਮਾ ਹੀਲਤੇ ਦਰ ਗੁ ਤ।
ਹਲਾਲ ਅਸਤ ਬੁਰਦਨ ਬ-ਮੀਰ ਦਸਤ। - (ਜ਼ੰਰਨਾਮਾ 22)

ਦੇ ਮਾਲਕ ਤਲਵਾਰ ਚੁੱਕਣੀ ਪਈ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਅਨੰਦੀ ਖੇੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਬਾਦਾਹ ਦਰਵੇ ਜੀ, ਸੰਸਾਰਿਕ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥਿਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹੋਇਆਂ ਜਿਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਗੰਮੀ ਬਾਂ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਮਾਲਾ-ਮਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਉਥੇ ਆਪ ਪਰਵਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਭੀ ਰਸ ਭਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਇਸੇ ਰਸਮਈ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ

ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਚਾਰ ਅਮੋਲਕ ਹੀਰੇ ਸੰਸਾਰ ਮਿਲੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਮਕ, ਦਮਕ ਦਿਨ ਭਰ ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਜਾਏਗੀ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਲੈ ਕੇ ਜਬਰ ਅਤੇ ਲਮ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਖੇੜੇ ਵਧਦੇ ਗਏ, ਗੁਰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਉਠੀਆਂ, ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਸਜੇ, ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰੇ ਵਜੇ, ਬੀਰ ਰਸੀ ਕੌਤਕ ਵਰਤੇ, ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀਆਂ ਰੌਣਕਾਂ ਵਧੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਾਰੇ ਸਾਹਿਬਾਦੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥਿਕ ਵਿੱਦਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਪਰ ਸਤਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਬਰਦਾਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਅੀਰ ਛੁਟ ਪੁਟ ਝੜਪਾਂ ਪਿਛੋਂ ਬਾਈਧਾਰ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਮੁਹਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਆ ਮਥਾ ਲਾਇਆ। ਜਦ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਪੇ ਨਾ ਚੱਲੀ ਤਾਂ ਬਾਬਰ ਕਿਆਂ ਨਾਲ ਲੈ ਆਏ ਅਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ।

ਲੰਮੇ ਘੇਰੇ ਪਿਛੋਂ ਜਦ ਕੋਈ ਸਿਟਾ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਨੇ ਪੂਰਾ ਬਚਪਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੰਢਾਇਆ ਸੀ, ਬਾਬਾ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੇਵਲ 7 ਸਾਲ, ਬਾਬਾ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ 9 ਸਾਲ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਦਹਿਲੀ ਚੁੰਮਣ ਲਗੇ ਸਨ ਕਿ ਬੇਈਮਾਨ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਤੇ ਵਿਵਾਸ ਕਰ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਛਡਣਾ ਪੈ ਗਿਆ।

ਸਰਦੀ ਦੀ ਰੁਤ, ਪਿਛੇ ਝੂਠੇ ਅਤੇ ਬੇਈਮਾਨ ਪਹਾੜੀ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਮੁਲ ਸੈਨਾ ਦਾ ਲਕਰ ਅਗੇ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਦਾ ਹੜ੍ਹ, ਬੇਤਹਾਾ ਜਾਨੀ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾ ਕੇ 20 ਦਸੰਬਰ ਦੀ ਕਾਲੀ ਬੋਲ੍ਹੀ ਰਾਤ ਦਸਮੇ ਜੀ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਨਾਲ ਸਰਸਾ ਪਾਰ ਕਰ ਗਏ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਵਧਣੋਂ ਰੋਕੀ ਰਖਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਬਣਾਈ ਯੋਜਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਦਿਲੀ ਵਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਚਾਰੇ ਸਾਹਿਬਾਦੇ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦਸਮੇ ਜੀ ਸੰਗ ਸਨ।

ਪਰਮੇਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਉਹ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਜਦ ਪਰਵਾਰ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਦੋਨੋਂ ਵਡੇ ਸਾਹਿਬਾਦੇ ਕਲਗੀਧਰ ਨਾਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਾਦੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਰਸੋਈਏ ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਾਲ ਜੁਦਾ ਹੋ ਗਏ।

ਇਕ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਵੇਦਨਾ ਮਈ ਹਾਲਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰੋਇਆ ਹੈ।

_ੀ ਨਾਲ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਚਲੇ,
ਜੋੜੀ ਏਸ ਪਾਸੇ ਜੋੜੀ ਓਸ ਪਾਸੇ।
ਓਸ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਖਿਚ ਹੈਸੀ,

ਜੋੜੀ ਏਸ ਪਾਸੇ ਜੋੜੀ ਓਸ ਪਾਸੇ।
ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਆਖ ਨਾ ਸਕਦਾ ਜੇ,
ਜੋੜੀ ਏਸ ਪਾਸੇ ਜੋੜੀ ਓਸ ਪਾਸੇ।
ਚਾਰੇ ਲਾਲ ਦਸਮੇ ਨੇ ਵਾਰ ਕੇ ਤੇ,
ਜੋੜੀ ਏਸ ਪਾਸੇ ਜੋੜੀ ਓਸ ਪਾਸੇ।

ਸਰਸਾ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਵਡੇ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਸਮੇਤ ਰੋਪੜ ਕੋਲ, ਕੋਟਲਾ ਨਿਹੰਗ ਪਹੁੰਚੇ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਵਿਰਾਮ ਕਰ ਕੇ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਚਲ ਕੇ 22 ਦਸੰਬਰ ਚਮਕੌਰ ਅੱਪੜੇ।

ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ :

ਇਕ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੇਵਲ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ, ਰਨਾਮੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਰਹਿੰਦ, ਲਾਹੌਰ ਅਤੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੀ ਜ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਜ ਸਮੇਤ ਦਸ ਲੱਖ ਜ ਸੀ।

ਗਰਸਨਹ ਚਿ ਕਾਰਿ ਕੁਨਦ ਚਿਹਲ ਨਰ,
ਕਿ ਦਹਲਕ ਬਰਾਯਦ ਬਰੋ ਬੇਬਰ॥19॥ (ਫਰਨਾਮਾ)

ਰਾਤ ਦੇ ਵਿਰਾਮ ਪਿਛੋਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਰੂ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਤਰ ਸਜਾ, ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਕਚੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਭਿਤ ਹੋਏ।

ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੀਵਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸਿੰਘ ਯੋਧੇ ਬਿਠਾਏ ਗਏ। ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਕੰਮ ਆਉਣ ਲਈ ਛਡੇ ਗਏ।

ਦਿਨ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਰੂ ਹੋਈ, ਵੈਰੀ, ਟਿਡੀ ਦਲ ਵਾਂਗ ਉਮੜ ਕੇ ਗੜ੍ਹੀ ਵਲ ਆਇਆ। ਪਰ ਜਿਸ ਨੇ ਭੀ ਦੀਵਾਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋ ਕੀਤੀ ਾਲਸੇ ਦੀ ਤੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਕੇ ਸਦਾ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਉੱਚੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਲੜਾਈ ਦਾ ਪੂਰਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਤੀਰਅਦਾਜ਼ੀ ਦਾ ਜੌਹਰ ਭੀ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਨਵਾਬ ਦਾ ਭਾਈ, ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਜਦ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ, ਅਗੇ ਵਧਦਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਤੀਾਲੀ ਤੀਰ, ਨਾਗ ਵਾਂਗੂ ਕਦਾ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਦੇ ਲੋਹ ਦੀ ਸੰਜੋਅ ਚੀਰ ਕੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਵਾਬ ਉਥੇ ਹੀ ਢੇਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਦੀ ਉਹ ਸੰਜੋਅ ਅੱਜ ਭੀ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਾਹੀ ਤੋਂਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪਈ ਹੈ। 1954 ਵਿਚ ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਲਾ ਮੁਬਾਰਕ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਦਾਸ ਨੇ ਉਹ ਸੰਜੋਅ ਆਪ ਦੇਖੀ ਹੈ। ਆਮ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਮੋਟੀ ਲੋਹੇ ਦੀ ਚਾਦਰ ਵਿਚ ਜੇ ਛੇਕ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੁੰਬੇ

ਨਾਲ ਦਸ ਸੇਰ ਦੇ ਹਥੌੜੇ ਨਾਲ ਭੀ ਾਇਦ ਇਕ ਸਟ ਨਾਲ ਛੇਕ ਨਾ ਹੋ ਪਾਏ। ਪਰ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਬਾਹੂ ਬਲ ਦਾ ਅਤੇ ਤੀਰਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦਾ ਕਮਾਲ ਅਰਜਨ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਮਾਤ ਪਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਪਰਤਖ ਸਬੂਤ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ ਨਵਾਬ ੇਰ ਖਾਂ ਦਾ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਣ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਹੀ ਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਨਾਲ ਲਿਪਟਿਆ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਔਰੰਗੇਬ ਵਲ ਲਿਖੇਂ ਰਨਾਮੇ ਵਿਚ ਇੰਜ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

ਚੁ ਦੀਦਮ ਕਿ ਨਾਹਰ ਬਿਆਮਦ ਬ ਜੰਗ
ਚੀਦਹ ਯਕੇ ਤੀਰ ਮਨ ਬੇਦਰੰਗ ॥29॥

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਕਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਫੌਰਨ ਮੇਰੇ ਤੀਰ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚਖਿਆ, ਭਾਵ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।

ਕਿ ਆਂ ਾਜਾ ਮਰਦੂਦ ਸਾਯਹ ਦੀਵਾਰ
ਬ-ਮੈਦਾਂ ਨਿਆਮਦ ਬਮਰਦਾਨਹ ਵਾਰ ।।34॥

ਪਰ ਇਸ ਜ ਦਾ ਬੁਦਿਲ ਸਰਦਾਰ (ਨਵਾਬ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ) ਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਦੇ ਉਹਲੇ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਾਂਗ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।"

ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਵਡੇ ਸਾਹਿਬਾਦੇ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਤ ਮੰਗੀ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਨੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਮਥਾ ਚੁੰਮਿਆ ਅਤੇ ਆਪ, ਹਥੀਂ ਸਤਰ ਸਜਾ ਕੇ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੋ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਤੋਰਿਆ।

ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਦੁਮਣ ਭੁਲੇਖਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਤਰੂ ਸੈਨਾ ਦਾ ਇਕ ਹੜ੍ਹ ਉਮੜ ਕੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਆ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਫੁੰਡਿਆ ਫਿਰ ਉਹ ਤੇ ਚਲਾਈ ਕਿ ਦੁਮਣ ਵੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਉਂਗਲਾਂ ਪਾਉਣ ਤੇ ਮਬੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਤਲਵਾਰ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਤੇ ਫਿਰ ਨੇਾ ਲੈ ਕੇ ਜਿਧਰ ਗਏ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਥਰ ਵਿਛਾ ਦਿਤੇ। ਅੀਰ ਸਾਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹੀਦ ਹੋਣ ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਵਿਚ ਘਿਰ ਗਏ ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਰਛੇ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ ਤੇ ਸਭ ਕੁਛ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਮੰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦਾ ਕਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਵਡੇ ਵੀਰ ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਦੇਖ, ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਵੈਰਾਗ ਅਤੇ ਜੋ ਵਿਚ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਹਥ ਜੋੜ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਦਸਮੇ ਜੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਾਲੜੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਹਿਬਾਦੇ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਅਥਾਹ ਸੈਨਾ। ਅਕਾਲ ਤੇ ਟੇਕ ਰਖ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਾਹਿਬਾਦੇ ਅੀਰਵਾਦ ਦੇ ਕੇ ਤੋਰਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀਦ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖਿਆ।

ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਰਬ ਉੱਚ ਸੰਸਥਾ ਯੂ.ਐਨ.ਓ. ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਠ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਇਕੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਦਸ ਹਾਰ ਕਬਾਇਲੀ ਪਠਾਣਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦਿਆਂ ਹੀਦੀ ਪਾਈ ਪਰ ਜਿੰਦੇ ਜੀ ਆਪਣੀ ਪੋਸਟ ਨਹੀਂ ਛਡੀ, , ਾਲਸੇ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮੰਨ ਕੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਜੇ ਕਿਤੇ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਘੋਖ ਲੈਂਦੀ, ਵੈਰੀ ਦਲ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਪਖੋਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਲੜਾਈ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੰਦੀ।

ਦਾਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ 1903-04 ਵਿਚ ਫਿਰੋਪੁਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵੇਲੇ ਮਾਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਾਹੀ ਾਨਦਾਨ ਦੇ ਸਨ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਬੁਰਗ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਾਮਲ ਸਨ, ਜੋ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਦ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਇੰਨੀ ਤੇ ਰੋਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਘੋੜੇ ਬੇ ਕਾਬੂ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਤੇ ਪਟੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਲੜ ਸੱਕੇ। ਦੂਸਰੇ, ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵਗਦਾ ਹੈ੍ਹ ਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਗ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਹੀਦੀਆਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਹਕੀਮ ਅਲ੍ਹਾ ਯਾਰ ਖਾਂ ਜੋਗੀ ਜੀ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ।

ਬੱਸ ਏਕ ਹਿੰਦ ਮੇਂ ਤੀਰਥ ਹੈ ਯਾਤਰਾ ਕੇ ਲੀਏ,
ਕਟਾਏ ਬਾਪ ਨੇ ਬਚੇ ਜਹਾਂ ਖੁਦਾ ਕੇ ਲੀਏ।
ਭਟਕਤੇ ਫਿਰਤੇ ਹੈਂ ਕਿਉਂ, ਹਜ ਕਰੇਂ ਯਹਾਂ ਆ ਕਰ,
ਯਿਹ ਕਾਅਬਾ ਪਾਸ ਹੈ ਹਰ ਇਕ ਾਲਸਾ ਕੇ ਲੀਏ।
ਮਾਰ ਗੰਜਿ ਹੀਦਾਂ" ਹੈ ਉਨ ਹੀਦੋਂ ਕਾ,
ਫਰਿਤੇ ਜਿਨ ਕੀ ਤਰਸਤੇ ਥੇ ਖਾਕਿ ਪਾ ਕੇ ਲੀਏ।
ਉਠਾਏਂ ਆਂਖੋਂ ਸੇ ਆ ਕਰ ਯਹਾਂ ਕੀ ਮਿਟੀ ਕੋ,
ਜੋ ਾਕ ਛਾਨਤੇ ਫਿਰਤੇ ਹੈਂ ਕੀਮੀਯਾ ਕੇ ਲੀਏ।

ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਾਦੇ ਨਿਮਕ ਹਰਾਮ ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦਾ ਸਦਕਾ ਮੁਰਿੰਡੇ ਦੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਜਾਨੀ ਖਾਂ ਅਤੇ ਮਾਨੀ ਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਰਹਿੰਦ

ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਸਰਹਿੰਦ ਵੀਰ ਖਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਕ ਰਾਤ, ਪੋਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਠੰਢੇ ਬੁਰਜ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਨਵਾਬ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਪੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਨੇ ਗਜ ਕੇ ਤਹਿ ਬੁਲਾਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀਂ ਤਿਹ"। ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਨਿਰਭੈਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਨਵਾਬ ਤੇ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਉਂਗਲਾਂ ਪਾ ਲਈਆਂ। ਫਿਰ ਸਮਝਾਣਾ ਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਿਤਾ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਮਾਣੋ। ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਦੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਦੀ ਮੁਹਲਤ ਸੋਚਣ ਲਈ ਦਿਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਉਹੀ ਪ੍ਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਨਿਰਭੈਤਾ ਵਾਲੇ ਉੱਤਰ, ਨਿਕੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਅਤੇ ਬੇਮੈਨਾ ਦੇ ਤਰਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਵਾਬ ਤਾਂ ਪਸੀਜ ਗਿਆ ਪਰ ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ (ਾਲਸੇ ਦਾ ਝੂਠਾ ਨੰਦ) ਦੇ ਉਕਸਾਉਣ ਤੇ, ਕਿ ਹੂਰ ਸਪ ਦੇ ਬਚੇ ਸਪੋਲੀਏ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤਰਸ ਨਾ ਕਰੋ ਵਡੇ ਹੋ ਕੇ ਤੰਗ ਕਰਨਗੇ। ਨਵਾਬ ਫਿਰ ਾਹੀ ਜਲਾਓ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਸੂਮ ਬਚਿਆਂ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਬਾਗੀ ਹੋਣ ਦਾ ਇਲਾਮ ਲਗਾ ਕੇ ਕਤਲ ਦਾ ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

ਕਚਹਿਰੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦਾ ਨਵਾਬ ੇਰ ਖਾਂ ਆ ਗਿਆ। ਵੀਰ ਖਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਬਾਗੀ ਦੇ ਪੁਤਰਾਂ ਤੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਭਰਾ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੂੰ ਉਸ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈ ਲੈ।

ਪਰ ਉਸ ਰਬੀ ਭੈ ਵਾਲੇ ਪਠਾਨ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਠਾਨ ਹਾਂ ਜੇ ਹਿੰਮਤੇ ਹੋਈ ਅਤੇ ਅਵਸਰ ਲੱਗਾ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਨਜਿੱਠਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਕੁਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹੜਾ ਧਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜਾ ਕਨ ਹੈ ਜੋ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਪ ਦਾ ਬਦਲਾ ਮਸੂਮ ਬਚਿਆਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇ?

ਅੀਰ ਕਟੜਪੰਥੀ ਮੌਲਾਣੇ ਅਤੇ ਚਾਪਲੂਸ, ਬੇਧਰਮੀ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਹੀਦੀਆਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤੇ ਅਸਰ

ਮਸੂਮ ਨਿਰਦੋ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਹੀਦੀ ਨਾਲ ਕੁਲ ਅੰਬਰ ਹਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਾਲਸਾ ਪਥ ਧੁਰ ਅੰਦਰੋਂ ਝੰਝੋੜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕੋ ਇਕ ਟੀਚਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਲਮ ਅਤੇ ਾਲਮ ਦਾ ਨਾ ਕਰਨਾ।

ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਬਾਣੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਫਰੀਦਾ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਢਾਇ॥

(ਅੰਗ **1381-82**)

ਉਥੇ ਹੁਣ ਬੋਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਜਬੈ ਬਾਣ ਲਾਗੈ ਤਬੈ ਰੋਸ ਜਾਗੈ" (ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ) ਅਤੇ

ਦਾਦੂ ਦਾਅਵਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਦਿਨ ਦਾਹਵੇ ਦੇ ਕੱਟ
ਜੇ ਕੋਈ ਇੱਟ ਹੈ ਚੁੱਕਦਾ ਉਸ ਪੱਥਰ ਚੱਕ।

ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਭੀ ਬਾਦਾਹ ਬਹਾਦਰ ਾਹ ਨਾਲ ਜੋ ਰਤਾਂ ਸੁਲਾਹ ਦੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਾਲਮਾਂ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਇਕ ਰਤ ਸੀ। ੁਲਮ ਅਤੇ ਾਲਮ ਦਾ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨੰਦੇੜ ਤੋਂ ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਹਿਦਾਇਤ ਕਰ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਜੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ। ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਦੋ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ, ਮਈ 171● ਈ: ਗੁਰੂ ਮਾਰੀ ਸਰਹਿੰਦ ਁ ਤਿਹ ਕੀਤਾ। ਵੀਰ ਖਾਂ, ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਅਤੇ ਹੋਰ ਾਲਮ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਦਾਂ ਲ ਮਿਲਿਆ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹੀਦ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਮੁੜ ਸਰਹਿੰਦ ਮੁਲਾਂ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਦਲ ਾਲਸੇ ਵੇਲੇ ਜਦ ਭੀ ਸਿੰਘ ਸਰਹਿੰਦ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦੇ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਦੀ ਹੀਦੀ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਜੋ ਨਾਲ ਰੌਂਗਟੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ, ਇਸ ਹਿਰ ਲੁੱਟਦੇ ਤੇ ਕੁੱਟਦੇ। ਅੰਤ ਮਈ 1775 ਵਿਚ ਮਿਸਲਾਂ ਵੇਲੇ ਾਲਸਾ ਦਲ ਨੇ ਸਰਹਿਦ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇਂ ਤਿਹ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਾਹੀ ਕਿਲ੍ਹਾ ਢਾਹ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਗਧਿਆਂ ਨਾਲ ਹਲ੍ਹ ਚਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹਿਰ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕਰ ਕੇ ੁਲਮ ਅਤੇ ਾਲਮ ਦਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਦੀਵਾਨ ਟੋਡਰ ਮੱਲ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਦਾ ਭਾਰੀ ਰਕਮ ਦੇ ਕੇ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰਾ ਮਹੱਲਾ ਮਹਿਫੂ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਕੀਮ ਅੱਲਾ ਯਾਰ ਖਾਂ ਜੋਗੀ ਜੀ ਦਾ ਬੋਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ।

ਜੋਗੀ ਜੀ ਇਸ ਕੇ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਥੀ।
ਬਸਤੀ ਸਰਹੰਦ ਹਿਰ ਕੀ ਈਟੋਂ ਦਾ ਢੇਰ ਥੀ।

ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਭੀ ੁਲਮ ਹੁੰਦਾ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਨਾਦਰ ਦੀ ਲੁੱਟ ਸੀ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਬੰਦੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਰਦਾਂ ਛੁਡਾਉਣਾ ਯਾ ਕੋਈ ਹੋਰ, ਾਲਸਾ ਜਾਨ ਹੂਲ ਕੇ ਅੱਗੇ ਡਟਦਾ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਾ ਦਿੱਤਾ:

ਕਣਕ ਦਾ ਵੈਰੀ ਇੱਖ ੁਲਮ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸਿੱਖ।

ਅਤੇ ਲੋਕ ਅਖਾਣਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ: ਛਈ ਬਾਬਾ ਛਈ, ਰੰਨ ਬਸਰੇ ਗਈ,
ਮੋੜੀਂ ਬਾਬਾ ਕੱਛ ਵਾਲਿਆ।

ਅਜ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ

ਦੇਸ ਦੀ ਆਦੀ ਤੋਂ ਪਜਾਹ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿਛੋਂ ਹੁਣ ਸਿਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਹੈ ਕਿ 1978 ਤੋਂ 1992 ਤਕ ਜੋ ੁਲਮ ਪਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਹੰਢਾਇਆ, ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸਾਂ

ਵਾਲੇ ਇਕ ਅਖੌਤੀ ਸਿੱਖ ਧੜੇ ਨੇ ਧਰਮ ਨਾਲੋਂ ਧੜਾ ਪਿਆਰਾ ਕਹਿ ਕੇ ੁਲਮ ਅਤੇ ਾਲਮ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿਤਾ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਦੇਸ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਤੇ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਹੋਏ ੁਲਮਾਂ , ਜਿਸ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਦੂਰਦਰਨ ਰਾਹੀਂ ਤਕਿਆ, ਸਾਡੇ ਅਖੌਤੀ ਸਿਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਹਾਅ ਤਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਜੋ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਨਵਾਬ ਦੇ ਹਾਅ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਦਾ ਕਰਾ ਹੀ ਚੁਕਾਇਆ ਜਾ ਸੱਕੇ।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਦੇਸ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੀਤੀ ਦੇ ਘਾੜਿਆਂ ਨੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖਤਾ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਹੇਠ ਾਲਸੇ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੱਟੜਵਾਦੀ ਨਾਉਂ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਹੀ ਭਲਾ ਸਮਝਿਆ।

ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 17 ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ, 25 ਦਸੰਬਰ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਪ੍ਰ਼ਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੱਜ ਬਾਰ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਰੌਣਕ ਕਿਉਂ ਹੈ ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ "Today is Christmas" ਜਦ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਹੈ? ਜਵਾਬ ਸੀ "Sorry do'nt know" ਫਿਰ ਉਸ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਪਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਜਾ ਕੇ ਜਵਾਨ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹੀ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਉੱਥੇ ਭੀ ਇਹੀ ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ।

ਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਕਾਲਜਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਭੀ ਮਾਯੂਸੀ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਨਾਉਂ ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਹੈ, ਬਿਲਡਿੰਗ ਤੇ ਨਿਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੂਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉੱਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦ ਅੰਦਰ ਵੜੀਏ ਤਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਯੂ. ਪੀ. ਜਾਂ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਕੁਤਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਇਸਤਰੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਭਰਵਟੇ ਅਤੇ ਸੇਹਲੀਆਂ ਕੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਅੱਧੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨਾਸਤਕ ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਬਾਕੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਟੇ ਚ ਲੂਣ ਵਾਂਗ ਸਿੱਖੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੋਰੇ।

ਨਾ ਘਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਨਾ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ। ਫਿਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ?

ਅਕਬਰ ਇਲਾਹਾਬਾਦੀ ਇਸ ਵਰਤਾਰ ਵਾਰੇ ਇੰਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

ਤਿਫਲ (ਬੱਚਾ) ਮੇ ਬੂ ਆਏ ਕਹਾਂ ਸੇ
ਮਾਂ ਬਾਪ ਕੇ ਕਿਰਦਾਰ ਕੀ।
ਦੂਧ ਡੱਬੇ ਕਾ ਪੀਆ ਤਾਲੀਮ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਕੀ।

ਾਲਸਾ ਪਥ ਦੀ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਹਸਤੀ ਭਾਈ ਔਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਗੜੀਆਂ ਸੰਗਤ ਸਾਹਮਣੇ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਮੈ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਡੀ.ਏ.ਵੀ. ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪਾਉਣੇ ਪਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੈ ਨਾ ਅਨੁਾਸਨ।

ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਚਾਲਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ

ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ? ਸਭ ਕੁਛ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਪਾਸਿਓਂ ਕੋਈ ਉਪਰਾਲਾ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਕੇਵਲ ਅਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਤੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਦੇਣੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਪਤਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਆਦਰ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦੀ ਮੱਕਾਰੀ ਹੈ।

ਜਦ ਸੰਗਤ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ, ਜਨ ਸਾਧਾਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਦੁਖਾਂਤ ਛੇੜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕਲਪਦੇ ਹੋ ਸਭ ਕੁਛ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਸਮੇ ਜੀ ਨੇ ਾਲਸੇ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਹਨ। ਪੰਥ ਕੋਈ ਤਰਾ ਨਹੀਂ।

ਦੂਸਰਾ ਤਬਕਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸਾਡੇ ਲੀਡਰ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ? ੍ਰਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੀ ਕਰਦੀ ਹੈ? ਇਹ ਇਸ ਦੀਿੰ ਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਕੜਾਹ-ਪ੍ਰਾਦ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ ਲੰਗਰ ਭੀ ਬਰਾਬਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕੀਿੰ ਮੇਵਾਰੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਨਹੀਂ? ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਤੇਰੀ ਕੋਈਿੰ ਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ? ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੁਆਰ, ਆਪਣਾ ਪਰਵਾਰ ਸੰਭਾਲ ਫਿਰ ਆਲੇ ਦੁਆਲਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਕੋ ਕਰ । ਬੂੰਦ-ਬੂੰਦ ਨਾਲ ਸਾਗਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਹਰ ਇਕ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਆਪਣਾਂ ਰ ਪਹਿਚਾਣੇ ਤਾਂ ਮੁੜ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਜਿਸ ਤੇ ਸਾ ਮਾਣ ਹੈ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

❖❖❖

ਬਾਬਾ ਭੁੱਖਾ ਪਿਆਰ ਦਾ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾਿੰ ਰਮਾਨ ਹੈ;

ਜੇਹਾ ਸਤਗੁਰੁ ਕਰਿ ਜਾਣਿਆ ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ॥
ਏਹੁ ਸਹਸਾ ਮੂਲੇ ਨਾਹੀ ਭਾਉ ਲਾਇ ਜਨੁ ਕੋਇ॥ (ਅਗ **30**)

ਅਰਥ :- ਜੈਸੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਯਾਦ ਕਰੇਗਾ ਵੈਸਾ ੰਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਭੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲਵੇ।

ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ, ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਅਤੇ ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਾਨ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬਾਬੇ ਦਾ ਦਿਲ ਜਿੱਤਿਆ, ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਡਾ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰ ਦੇ ਲੇਖ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਅਸੀਂ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗੇ। ਆਸ ਹੈ ਪਾਠਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ।

ਬਾਕੀ ਸੰਸਾਰ ਜਿਸ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਸੀ, ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ, ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਅਤੇ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਰਬ ਨੇ ਉਹ ਨਰ ਦਿਤੀ। ਅਸੀਂ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੰਖੇਪ ਨਿਬੰਧ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਿਖ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗੇ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬਚਪਨ ਦੀ ਸਾਦਗੀ ਅਤੇ ਮਸੂਮੀਅਤ ਵਿਚੋਂ ਅਨੰਤ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਸੂਰਜ ਉਦੈ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਤਖ ਦੇਖਿਆ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਵਡੇ ਸਨ, ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਦਸ ਸਾਲ ਅਤੇ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪਚੀ ਸਾਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਵਡੇ ਸਨ। ਤਿੰਨੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਸੀਅਤ ਉਪਰ ਿਦਾ ਸਨ। ਸਾਖੀ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਧੁਰ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਿਖੜੇ ਪਧ ਵਿਚ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਸਤੂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਆਖਦੇ, ਭਾਈ ਤੇਰਾ ਆਖਾ ਅਸਾਥੋਂ ਫੇਰਿਆ (ਮੋੜਿਆ) ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਤੇ ਰੇ ਤਾਈਂ ਅਸਾਂ ਬੜਾ ਕੰਮ ਹੈ।"

ਸੰਰ ਦੌਰਾਨ ਤੀ ਨਾਲ ਅਗੇ ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਅਚਾਨਕ ਆਖ ਦਿੰਦੇ, ਚੱਲੋਂ ਭਾਈ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਚਲੀਏ।" ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਪੁਛਦੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਲ੍ਹ ਤਾਂ ਆਖਦੇ ਸੀ ਹੋਰ ਅਗੇ ਜਾਣਾ ਹੈ।" ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਖਦੇ, ਨਾਂਹ ਭਾਈ। ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਚਲੀਏ। ਬੇ ਬੇ ਨਾਨਕੀ ਹੁਣ ਧੀਰ ਨਹੀਂ ਧਰਦੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਬੈਰਾਗਣਿ ਹੋਇ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਅਸਾਂਦੀ ਭੈਣ ਆਹੀ। ਜੁਗਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਆਹੀ। ਅਸਾਡਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਚਲੀਏ।"

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਸਾਹਿਬ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਦੇ, ਭਾਈ ਜੀ ਤਲਵੰਡੀ ਚਲੀਏ। ਰਾਇ ਜੀ ਦੀ ਮੁਹਬਤ ਦਾ ਭਾਰ ਅਸਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਉੱਪਰ ਅਧਿਕ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਤੁਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਵਦਾ ਹੋਰ। ਤਲਵੰਡੀ ਚਲੋ।"

ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸਭ ਨੇ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦਾ ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਾਨ ਉਦਾਸ ਹੋਇਆ ਾ ਤਾਖੋਰ ਮੰਗਵਾਏ, ਜਾਲ ਸੁੱਟੇ। ਦਰਿਆ ਹੂੰਝ ਦਿੱਤਾ, ਬਾਬਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਕਿਤੋਂ ਕਲਬੂਤ ਤਾਂ ਮਿਲੇ?" ਮਗੀਨ ਭਾਈ ਜੈਰਾਮ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ ਨਵਾਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਨਾਨਕ ਭਲਾ ਵੀਰ ਥਾ। ਪਰ੍ਹ ਦਾ ਅਗੈ ਕਿਸ ਦਾ ਜੋਰ।" ਔਰਤ ਮਰਦ ਧਰਵਾਸ ਦੇਣ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਪਾਸ ਗਏ ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹੌਸਲਾ ਰਖੋ। ਉਹ ਡੁਬ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਤਰਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰਗਿ ਨਹੀਂ ਡੁਬਿਆ। ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਵੋ।"

ਵਸਤਰਾਂ ਨਦੀਕ ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਬੈਠੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨਗਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸਬਰ ਕਰੋ ਭਾਈ। ਘਰ ਚਲੋ।" ਭਾਈ ਜੀ ਬੋਲੇ, ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਇਥੇ ਬੈਠ, ਮੈਂ ਆਇਆ। ਕਿਉਂ ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਇਥੋਂ? ਵਸਤਰਾਂ ਪਾਸ ਬਿਠਾ ਕੇ ਗਏ ਹਨ, ੍ਦ ਆਉਣਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਚਲੋ।" ਤਿੰਨ ਦਿਨ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤਕ ਉਹ ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਰਹੇ।

ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਬਚਪਨ ਦੇਖਿਆ। ਭਲੀ ਸੂਰਤ ਅਤੇ ਮਿਠੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਮਹਿਕ ਚੁਪਾਸੇ ਵਿਚ ਘੁਲ-ਮਿਲ ਰਹੀ ਨਿਹਾਰਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਇਸ ਬਚੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੀ ਗੁਣ ਹਨ, ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਝਲਕ ਉਦੋਂ ਦਿਸੀ ਜਦੋਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਦੇ ਖ ਕੇ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਤਾ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਹ ਚਾਰਨ ਭੇਜ ਦਿਤੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੌਂ ਗਏ ਤੇ ਮਝਾਂ ਨੇ ਖੇਤ ਉਜਾੜ ਦਿਤਾ। ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਹਰਜਾਨੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ-ਕੋਈ ਖੇਤ ਨਹੀਂ ਉਜਾੜਿਆ। ਕਿਸਾਨ ਐਵੇਂ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਰਜਾਨਾ ਨਿਚਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਨਾਲ ਬੰਦੇ ਭੇਜੇ। ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ, ਖੇਤ ਹਰਾ-ਭਰਾ ਸੀ। ਰਾਇ ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਝਿੜਕਿਆ। ਉਹ ਆਖੇ-ਜੀ ਉਜਾੜਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ। ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਾਲਕ ਪਿਆਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਚੰਭਾ ਉਦੋਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਕਿਾਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ ਵੇਲੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬਾਕੀ ਰੁਖਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਵਾਂ ਪਰੇ ਸਰਕ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਸੁਤੇ ਬਾਲਕ ਉੱਪਰ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਛਾਂ ਖਲੋਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾ ਵਿਚ ਖੇਤ ਉਜਾੜਨ ਦੀ ਘਟਨਾ ਭੀ ਘੁੰਮ ਗਈ.....ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਸੀ...ਉਜੜਿਆ ਖੇਤ ਦੁਬਾਰਾ ਹਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਥੀਆਂ ਕਿਹਾ-ਯਾਰੋ ਖੇਤ ਉਜਾੜਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਭੀ ਡਿਠੀ ਹੈ ਅਰ ਏਹੁ ਭੀ ਦੇਖਹੁ। ਏ ਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਵਾਪਸ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ। ਪਿਤਾ ਬੁਲਾ ਕੇ

ਕਿਹਾ, ਮਤ ਇਸ ਪੁੱਤਰ ਨੋ ਫਿਟਕਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੋਵੇਂ। ਏਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਦਕਾ ਮੇਰਾ ਹਿਰ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਨਿਹਾਲ ਹੋਆ। ਮੈਂ ਭੀ ਨਿਹਾਲ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੋਆ।" ਪਿਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਖੁਦਾਇ ਦੀਆਂ ਖੁਦਾਇ ਜਾਣੈ।"

ਮੁਰਬਿਆਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹਵੇਲੀਓਂ ਨਿਕਲੇ। ਬਾਬਾ ਮਝਾਂ ਚਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨੇ ਘੋੜਾ ਨੌਕਰ ਫੜਾਇਆ, ਜੋੜੇ ਉਤਾਰੇ ਅਤੇ ਨਦੀਕ ਜਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮ ਅਰ ਕੀਤੀ। ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੋਲੇ, ਬਾਬਾ ਮੇਰੀ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਕਰ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਵਡਿਆਈ ਖੁਦਾਇ ਨੇ ਤੁਧਨੋ ਦਿਤੀ ਆਹਾ।" ਬਾਬੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਰਾਇ ਜੀ, ਕੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਜੋ ਮਨਸਾ ਹੈ ਸੋ ਤੂੰ ਮੰਗ।" ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲੇ, ਤੂੰ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਹੈਂ ਬਾਬਾ। ਦੀਨ ਅਰੁ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਕਰ।" ਇਹ ਆਖ ਰਾਇ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਛੁਹੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਅਸੀਸ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋਈ। ਖੁਦਾਇ ਤੇਰੀ ਸਰਮ ਦੀਨ ਮਹਿ ਭੀ ਰਖੈਗਾ ਅਰ ਦੁਨੀਆਂ ਮਹਿ ਭੀ। ਹੁਣ ਜਾਹ। ਤੇਰਾ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਹੋਆ। ਰਾਇ ਭੋਇ ਕੁਰਨਸ (ਸਲਾਮ, ਨਮਸਕਾਰ) ਕਰਿ ਵਿਦਾ ਹੋਆ। ਅਗੈ ਦੂਰ ਜਾਇ ਕਰਿ ਕੁਨਸਿ ਲਗਾ ਕਰਣੇ। ਚਲੈ, ਚਲਿ-ਚਲਿ ਕਰ ਕੁਨਸਿ ਕਰੈ। ਪੈਦਲ ਘਰ ਆਇਆ।" ਇਹ ਬੋਲ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਦੇ ਹਨ। ਰਾਇ ਨੇ ਕੀ ਮੰਗਿਆ ਸੀ, ਸਾਖੀ ਵਿਚੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇਸਦਾ ਪਤਾ ਮੈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾ ਕੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਲਗਾ ਜੋ ਪਿਛੋਂ ਦਰਜ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੰਗਿਆ ਸੀ ਪੁਤਰ, ਬਾਬੇ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਆਸ ਪੂਰੀ ਹੋਈ।

ਪਿਤਾ ਉਦਾਸੀ ਹੋਈ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨਾ-ਲਿਖਣਾ ਤਾਂ ਦਰਕਿਨਾਰ, ਪ੍ਹ ਚਾਰਨ ਵਲ ਵੀ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਿਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਟੀ ਖੁਲਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸੌਦਾ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਦਿਤੇ ਵੀਹ ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਬਾਬੇ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਇਸ ਦਾ ਪਾਠਕਾਂ ਪਤਾ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁਛਿਆ-ਨਾਨਕ ਹੈ ਕਿਥੇ? ਘਰੋਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਛਪੜ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠਾ ਰਬ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇ ਕਦਮੀ ਪਿਤਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ, ਗੁਸੈਲੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਿਛੇ-ਪਿਛੇ ਤੇ ਕਦਮੀਂ ਤੁਰੀ। ਪਿਤਾ ਆਉਂਦਿਆਂ ਦੇਖ ਬਾਬਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸਜੇ ਗਲ੍ਹ ਉਪਰ ਪਿਤਾ ਵਲੋਂ ਥਪੜ ਰਸੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਹੰਝੂਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਬੂੰਦਾਂ ਛਪੜ ਕਿਨਾਰੇ ਡਿਗੀਆਂ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਹਥ ਫੜ ਕੇ ਕਿਹਾ - ਪਿਤਾ ਜੀ ਘਰ ਚਲੋ। ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਕਦਮ ਪੁਟਦੇ ਤਿੰਨ ਜਣੇ ਘਰ ਆ ਗਏ।

ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤਕ ਇਹ ਬਰ ਪੁਜੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਏ। ਅਗੇ ਕਦੇ ਏਨੇ ਬੇਚੈਨ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ। ਨੰਰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਮਹਿਤਾ ਬੁਲਾ ਲਿਆਓ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਟਲ ਕੇ ਕਿਸੇ ਗਵਾਂਢੀ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ-ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਰਾਇ ਜੀ ਖੰਾ ਹੋਣਗੇ। ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਭੇਜੇ, ਕਿਹਾ-ਜਿਥੇ ਵੀ ਹੋਣ ਢੂੰਡ ਲਿਆਓ। ਨਾਨਕ ਜੀ ਵੀ ਲਿਆਵਣਾ। ਪਿਤਾ ਪੁਤਰ ਹਵੇਲੀ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਉਠੇ ਅਤੇ ਬਾਬੇ ਜਫੀ

ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਕਿਹਾ-ਮਹਿਤਾ ਜੀ ਤੁਸਾਂ ਤਾਕੀਦ ਸਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਬਚੇ ਉਚਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ-ਅਜ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭਾਰੀ ਸਤਾਗੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਾ ਵਡਾ ਦੁੱਖ ਪੁਜਾ ਹੈ। ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਅਦਰ ਹਵੇਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬੇਮ ਸਾਹਿਬਾ ਪਾਸੋਂ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਲੈ ਕੇ ਆ। ਨੌਕਰ ਪੈਸੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮਹਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਦਿਓ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਰੁਪਏ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਰਾਇ ਜੀ ਰੁਪਈਏ ਅਸਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੁ ਤੁਸੀਂ ਅਸਾਂ ਦੇ ਹੋ ਅਰ ਅਸੀਂ ਤੁਸਾਂ ਦੇ। ਗਲ ਵੀਹ ਰੁਪਈਆਂ ਦੀ ਨਾਹੀਂ।"

ਰਾਇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਗਲ ਰੁਪਈਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲਮ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾਂ ਰਿਤੇ ਉਪਰ?" ਮਹਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਪਿਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਮੇਵਾਰੀ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਮੇਰਾ ਹਕ ਨਹੀਂ? ਅੱਜ ਇਹ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਲ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਰਾਇ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਤੁਸਾਂ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਅਰੁ ਅਸਾਂ ਸਾਂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਕੁਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਦੌਲਤ ਦਾ ਦਰਿਆ ਏਸ ਬਾਲਕ ਦਿਆਂ ਹਥਾਂ ਥਾਣੀ ਵਗਦਾ ਆਉਂਦਾ ਸਾਂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਤੁਸਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਦੇਣੇ ਸਨ ਮੈਂ ਇਸਦੇ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਕਦੋਂ ਲਏ ਸਨ ਤੁਸਾਂ? ਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਬੜਾ ਕਰਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਸਾਂ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰ ਪਾਵਾਂਗੇ ਕਿ ਨਾ। ਕਾਲੂ! ਦਾ ਦਾ ਰਤਾ ਖੌਂ ਨਹੀਂ ਤੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਮਹਿਤਾ! ਤੂੰ ਹਿੰਦੂ ਹੈਂ ਅਰ ਮੈਂ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਤੇਰਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਚਰਚਾ ਕਰੇਗਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਚੁਪ ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਜੁ ਇਸ ਬਾਲਕ ਤੇਰੇ ਘਰੋਂ ਹਵੇਲੀ ਆਪਣੀ ਲੈ ਆਵਾਂ। ਸਮਝ ਕਰ!

ਦਿਨ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤੇ। ਬਾਬਾ ਖੇਤ ਵਲੋਂ ਘਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬੈਠਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਉਂਗਲ ਵਿਚ ਮੁੰਦਰੀ ਅਤੇ ਹਥ ਵਿਚ ਗੜਵਾ ਦੇਖ ਕੇ ਪੁਛਿਆ-ਕੌਣ ਹੈਂ ਤੂੰ? ਬਾਬੇ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਨਾਨਕ ਹਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਮੁਰੀਦ। ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਮੈਂ ਵੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹਾਂ ਤੂੰ ਵੀ। ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ। ਆਪਣੀ ਮੁੰਦਰੀ ਅਤੇ ਗੜਵਾ ਮੈ ਦੇਹ। ਬਾਬੇ ਨੇ ਮੁੰਦਰੀ ਉਤਾਰੀ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਵਸਤਾਂ ਅਗੇ ਰਖ ਦਿਤੀਆਂ। ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਮੈਂ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਅਸਲੀ ਹੈਂ। ਆਪਣੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਚੁਕ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਕਦਾਰ ਨਹੀਂ। ਬਾਬੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸੁਟੀ ਵਸਤੂ ਵਲ ਦੇਵਤਾ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ।" ਬਾਬਾ ਾਲੀ ਹਥ ਘਰ ਆਇਆ, ਪਿਤਾ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਪੁਤਰ ਕੁਝ ਆਖਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹਵੇਲੀ ਜਾ ਕੇ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਕਿਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਲੇ, ਨਾਨਕ ਭਾਈਆ ਜੈਰਾਮ ਥੇ ਘਲਿ ਦੇਈਏ? ਇਥੇ ਤੂੰ ਭੀ ਖਪਦਾ ਹੈਂ। ਏਹ ਭੀ ਰੰਜ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਠੀਕ ਹੈ।"

ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-ਰਾਇ ਨੇ ਜੈਰਾਮ ਚਿਠੀ ਲਿਖੀ। ਕਹਿਆ-ਭਾਈਆ ਜੀ ਅਸਾਂ ਨਾਨਕ ਤੈ ਸਉਂਪਿਆ। ਜੋ ਕਿਛੁ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਹੋਇ ਸੋ ਢਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਸੰਮਤ 1544 ਮਘਰ ਸੁਦੀ ਤਿੰਨ, ਨਾਨਕ ਜੈਰਾਮ ਪਾਸ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ

ਗਇਆ।

ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਵਖਰਾ ਤ ਲਿਖ ਕੇ ਅਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਸ ਜਵਾਨ ਆਪ ਪਾਸ ਭਾਈ ਜੈਰਾਮ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਗੇ, ਉਸ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇਣੀ।

ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸੀ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਇਕ ਮੁਲਾਮ ਦਾ ਉਹ ਪੂਰਾ ਆਦਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂ ਜੁ ਇਹ ਬਾਬੇ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ। ਦਰਜਨ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਇਹ ਰਈਸ, ਉਦੋਂ ਵਿਚਕਾਰ ਆ ਕੇ ਖਲੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪਿਤਾ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਬਾਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਸੇਧੇ ਹੁੰਦੇ।

ਭਾਈ ਜੈਰਾਮ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਲੈ ਗਏ। ਨਵਾਬ ਨੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲੈਂਦਿਆਂ ਪੁਛਿਆ-ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਿਖਾਈ ਕੀ ਕੁਛ ਕੀਤੀ? ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ-ਜੀ ਹਿੰਦਕੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਤੋਰਕੀ (ਾਰਸੀ) ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਵਹੀਖਾਤੇ (ਐਕਾਂਊਟੈਂਸੀ) ਦਾ ਪੂਰਾ ਇਲਮ ਹੈ। ਨਵਾਬ ਨੇ ਮੋਦੀਖਾਨੇ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀ। ਭੈਣ ਨੂੰ ਇਹ ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜੀ ੀ ਹੋਈ।

ਮਹੀਨੇ ਬੀਤਦੇ ਗਏ। ਮਾਪਿਆਂ ਨੇਂ ਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧੀ-ਪੁਤਰ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਈਏ। ਬੇਬੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਨ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੌਕਰੀ ਉਪਰ ੈਰ ਸੁਖ ਪੁਛੀ ਦਸੀ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਬੇਟੀ ਪੁਛਿਆ-ਨਾਨਕ ਕੁਝ ਜੋੜਦਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਉਜਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ? ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਕਮਾਂਵਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਜਾੜਦਾ ਹੈ। ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਉਜਾੜਦਾ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੁਸਾਂ ਦੀਆਂ ਏਹੋ ਗਲਾਂ ਅਸਾ ਭਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀਆਂ।

ਸਾਖੀ ਦੇ ਬੋਲ ਇਹ ਹਨ-ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੋ ਖਬਰਿ ਹੋਇ (ਕਿ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਆਏ ਹਨ) ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਦਉੜਿਆ। ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿਗਿ ਪਇਆ। ਪਿਤਾ ਮਥਾ ਚੁੰਮਿਆਂ। ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਖਿਆ-ਪਿਤਾ ਜੀ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਚੰਗੇ ਥੇ ਨਾ ਪਿਤਾ ਕਹਿਆ-ਪੁਤ੍ਰ ਭਲਾ ਯਾਦਿ ਦਿਵਾਇਉ। ਰਾਇ ਤੇਰਾ ਮਥਾ ਚੁੰਮਣ ਆਖਦਾ ਸੀ ਅਰ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਹਥੁ ਰਖਣਾ ਕਹਿਆ ਸੀ। ਅਸਾਨੂ ਤਾਂ ਵਿਸਰ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ।

ਭਾਈ ਜੈਰਾਮ ਨੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦਾਂ ਰ ਨਿਭਾ ਕੈ ਬਟਾਲੇ ਦੇ ਚੰਗੇ ਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਦੀ ਦੀ ਮਗਣੀ ਕਰਵਾਈ। ਪ੍ਰਸੰਨ ਮਾਪੇ ਤਲਵੰਡੀ ਪਰਤੇ ਤੇ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਅਰੰਭੀਆਂ। ਸਾਖੀਕਾਰ ਦੇ ਬੋਲ ਸੁਣੋ-ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਪਾਸ ਕਾਲੂ ਗਇਆ। ਰਾਇ ਜੀ ਮੁਬਾਰਕਾਂ। ਰਾਇ ਪੁਛਿਆ-ਕੇਹੀ ਮੁਬਾਰਕ। ਕਿਹਾ- ਜੀ ਨਾਨਕ ਤੁਸਾਡੇ ਗੁਲਾਮ ਦਾ ਸਾਹਾ ਲਿਖਿਆ ਆਇਆ। ਰਾਇ ਕਹਿਆ-ਤੂੰ ਨਾਨਕ ਗੁਲਾਮ ਨਾ ਆਖ। ਫਿਰ ਸਾ ਰੰਜ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਿਤਾ ਕਹਿਆ-ਜੀ ਅਸਾ ਅਦਬ ਕਰਨਾ ਲੋੜੀਏ ਨਾ। ਰਾਇ ਕਿਹਾ-ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਥੋੜੀਆਂ ਹਨ ਅਦਬ ਕਰਨ ਦੀਆਂ? ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ। ਤੂੰ ਨਾਨਕ ਬੇਟਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਖੁਦਾਇ ਉਸ ਵਿਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦਾ ਦੌਰ ਤਮ ਹੋਇਆ। ਵਰ੍ਹਿਆ ਬਾਅਦ ਪਰਤੇ

ਤਾਂ ਐਮਨਾਬਾਦ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘਰ ਵਿਰਾਮ ਕੀਤਾ। ਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਖੁਦ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਜੀ ਪਾਸ ਟਿਕਣਗੇ ਤੇ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਤਲਵੰਡੀ ਜਾ ਕੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਦੀ ੈਰ-ਸੁਖ ਦਾ ਪਤਾ ਲੈਣ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਪਿੰਡ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਗਏ। ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਪੁਤਰ ਦੀ ੈਰ ਪੁਛੀ ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ। ਸਾਖੀ ਦੇ ਬਦ ਹਨ- ਪਿਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਦੇਹੁ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਜੀ ਗਿਣਤੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਿਫਤਾਂ ਦੀ। ਤੁਸਾਂ ਘਰ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਰਾਮ ਅਰ ਕ੍ਰਿਨ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ, ਮਹਿਤਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਅਨੰਦ ਗਾਵੋ। ਪਿਤਾ ਬੋਲੇ-ਸੁਣ ਲਉ ਇਸ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ। ਆਖਦਾ ਹੈ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਜਨਮਿਆ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਡੋਬ ਦਿਤਾ। ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਜਜਮਾਨ ਤੁਸਾ ਏਹੋ ਬਰ ਹੈ। ਉਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪੈਦਾਇ ਦੀ ਬਰ ਹੈ।

ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਬਰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਸਦਾ ਭੇਜਿਆ। ਜਾ ਸਲਾਮ ਕੀਤਾ। ਰਾਇ ਆਖਿਆ-ਆਖ ਮਰਦਾਨਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬਰਾਂ। ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਬੋਲੇ-ਜੀ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਾਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਿਾਹ, ਪੀਰਾਂ ਦਾ ਪੀਰ, ਨਾਨਕ ਫਕੀਰਾਂ ਸਿਰਿ ਫਕੀਰ। ਉਸਦੈ ਤੁਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ। ਨਾਨਕ ਦੇ ਉਪਰ ਇਕ ਖੁਦਾਇ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਜੀ ਖੁਦਾਇ ਵਡਾ ਮਰਾਤਬਾ ਦਿਤਾ। ਰਾਇ ਕਹਿਆ-ਮਰਦਾਨਿਆ ਅਸੀਂ ਬਿਰਧ ਹੋਇ ਆਹੇ। ਕਿਮੈਂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੀ ਇਥੈ ਲਿਆਵੇਂ। ਦੀਦਾਰ ਕਰੀਏ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਤਲਵੰਡੀਓਂ ਐਮਨਾਬਾਦ ਵਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਜਾ ਕੇ ਪਿੰਡ ਚਲਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਿਆਂ ਕਿਹਾ-ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ ਭਾਈ ਤਲਵੰਡੀ ਜਾ ਕੇ? ਪਿਤਾ ਰੰਜ ਹੋਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇਖਣ ਕੀ ਜਾਣਾ! ਪਿਤਾ ਅਸੀਂ ਸਟ ਵਾਂਗੇ ਲਗਦੇ ਹਾਂ। ਦੇਖੋ ਕਿਸਮਤ। ਉਹੋ ਨਾਨਕ ਹੈ ਇਕ, ਅਵਲ ਤੋਂ ਆਖਰ, ਾਹਰ ਤੋਂ ਬਾਤਨ (ਬਾਹਰ, ਅੰਦਰ) ਇਕ ਹੈ ਨਾਨਕ, ਇਕੋ ਰਹੇਗਾ। ਜੇਹਾ ਰਾਉ ਨਾਲ ਤੇਹਾ ਰੰਕ ਨਾਲ। ਇਕੋ ਰਿਹਾ। ਕਿਸੇ ਸਟ ਵਾਂਗ ਲਗਾ ਕਿਸੇ ਸਟ ਉੱਪਰ ਦਾਰੂ ਵਾਂਗ। ਸਾਡਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਭਾਈ। ਰਾ ਕਰਤਾਰ ਦੀ।

ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਬਾਬਾ ਜੀ, ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਲਿਆ ਹੈ ਮੈ। ਦੀਦਾਰ ਲਈ ਅਰ ਗੁਾਰੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਚੁਪ ਕਰ ਗਏ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ, ਠੀਕ ਹੈ। ਚਲਦੇ ਹਾਂ।" ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਬਾਬਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਅਸਾਂ ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਦਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਜੇ ਪਚੀ ਦਿਨ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਪੰਜ ਦਿਨ ਬਕਾਏ ਦੇ ਰਹੇ ਅਸਾਂ ਸਿਰ। ਫੇਰ ਰਹਾਂਗੇ। ਹੁਣ ਜਾਣਾ ਪਵੈਗਾ।" ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਜੀ ਤਕੜਿਆਂ ਅਗੈ ਕੀ ਜੋਰ। ਜੋ ਰਜਾਇ।" ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਵਿਦਾਇਗੀ ਮੰਗੀ ਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਰੁ ਕੀਤਾ।

ਆਪਣੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਰਾਇ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਪੁਜੇ। ਰਾਇ ਮੰਜੀ ਉਪਰ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਮਰ ਵਧੀਕ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਕਦਮੀ ਅੱਗੇ ਆਏ ਤੇ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਦੇ

ਗੋਡਿਆਂ ਉਪਰ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਰੱਖੇ। ਰਾਇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਬਾਬਾ ਵੱਡਾ ੁਲਮ ਕੀਤੋ ਮੈਂ ਉਪਰ। ਤੁਸਾਂ ਸਦਿਆ ਸੀ ਬਾਬਾ, ਜੋ ਕਦਮ ਚੁੰਮਾਂ। ਸਾਡੀ ਦੇਹ ਹਥ ਕਿਉਂ ਲਾਇਆ ਬਾਬਾ। ਸਾ ਮਾਰ ਨਾਂਹ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ੁਰਮਾਇਆ, ਰਾਇ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਵੱਡੇ ਹੋ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪਰਜਾ ਹਾਂ।" ਰਾਇ ਜੀ ਬੋਲੇ, ਬਾਬਾ, ਮੈ ਤੂੰ ਬ। ਅਰ ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਬੀ ਬਾ।" ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਬੋਲੇ, ਤੁਸੀਂ ਧੁਰੋਂ ਬੇ ਹੋਏ ਹੋ।" ਰਾਇ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਆਪਣੀ ਬੀ ਕੁਛ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰ ਬਾਬਾ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਦੱਸ, ਮੈਂ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ?" ਬਾਬੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, ਰਾਇ ਜੀ, ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਤਿਥੇ ਤੁਸੀਂ।" ਰਾਇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਰੀਝ ਪੂਰੀ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਬਾਬਾ ਜੇ ਮਥਾ ਕਦਮਾਂ ਉਪਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਤ ਮਿਲੇ।" ਰਾਇ ਬਹੁਤ ਅਧੀਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਸਿਰ ਕਦਮਾਂ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਅਰ ਬਹੁਤ ਬਿਗਸਿਆ। ਬਾਬੇ ਨੇ ਅਸੀਸਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਫਿਰ ਰਾਇ ਨੇ ਹਮੀਦੇ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸੁਧੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਕਮਾਲ ਖਾਣਾ ਉਹੋ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।" ਹਮੀਦ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪੁੱਛਿਆ, ਦੱਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਕੀ ਛਕਣਾ ਹੈ?" ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕਰਤਾਰ ਜੋ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।" ਰਾਇ ਨੈ ਰਸੋਈਏ ਕਿਹਾ, ਪਹਿਲੋਂ ਮਿੱਠਾ ਬਣਾਉ। ਸਲੂਣਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਛਕਾਂਗੇ।" ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਜੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ-ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ ਮੇਲੀਆਂ-ਜੋਲੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨਾਲ ਗਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖ ਦਿੰਦੇ, ਯਾਰੋ! ਕੌਣ ਹੈ ਕਿਸਮਤ ਆਲਮ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਜਿਹਾ? ਅਸਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਦੇਖ ਲਿਆ ਜੋ ਦੇਖਣ ਲਈ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਤਪ ਕਰਦਿਆਂ ਉਮਰਾਂ ਬੀਤਦੀਆਂ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬੈਠੇ ਬਠਾਏ ਅਸੀਂ ਕੇਹੇ ਧਨੀ ਹੋ ਗਏ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਕੀਤਿਆਂ ਕਰਾਇਆਂ। ਆਪਣੀ ਮਰੀ ਨਾਲ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋ ਕੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਾਂਗੁ ਦਾਵੰਦ ਇਸ ਸਾਹਮਣੇ ਡੱਠੀ ਮੰਜੀ ਉਪਰ ਬੈਠ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਰਕ ਕਰਨਗੇ ਮਾਨੇ। ਕੀ ਸੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਉਸ ਵਾਸਤੇ? ਖਿਦਮਤ ਸੀ ਇਕ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਦਿਲੋਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਗਰੀਬ ਸਾਦਿਕ (ਸਿਦਕਵਾਨ) ਪਾਸ ਹੋਰ ਕੁੱਛ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਪਾਸ ਸਭ ਕੁਝ। ਉਹ ਚੰਦ-ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ।"

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਬਾਬਾ, ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਬਿਰਧ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਹੋਰ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਮੁੱਦਤਾਂ ਬਾਅਦ ਪਰਤਦੇ ਹੋ। ਮਾਪਿਆਂ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਸਉ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਭੀ ਦੀਦਾਰ ਨਸੀਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੈ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ। ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ?"

ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ। ਕਿਹਾ, ਅਨਜਾਣ ਨਾ ਬਣੋ ਰਾਇ ਜੀ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਤਾ

ਹੋਵੇ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਤੁਸਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਸਭ। ਤੁਸਾਂ ਮਿਲਣ ਆਂਵਦਾ ਮਾਪਿਆਂ ਬੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੁਤਾਬਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਲਣ ਲਈ ਜੰਮਿਆ ਸੀ ਨਾਨਕ।"

ਰਾਇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਜੀ ਹੁਣ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਤੁਸਾਂ । ਸਾਡੀ ਅਰ ਮੋੜਨੀ ਨਾਂਹ।" ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ ਰਹਿ ਕੇ? ਇਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ ਇਥੇ। ਛੱਪੜ ਵੀ ਸੁੱਕਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਦਰਿਆਵਾਂ-ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਆਕ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ। ਤਲਵੰਡੀ ਤੁਸਾਂ ਮੁਬਾਰਕ।" ਰਾਇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਚਾਰ ਕੂੰਟਾਂ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਚਾਰ ਖੂਹ ਖੁਦਵਾਇ ਦੇਸਾਂ। ਅਰ ਚਲਵਾਇ ਦੇਸਾਂ ਸਦਾਬਰਤ ਲੰਗਰ ਤੁਸਾਂ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਰੋ ਇਕ ਬਾਰ।" ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਲੰਗਰ ਤਾਂ ਚਲੈਗਾ ਰਾਇ ਜੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬਿਧ ਨਾਲ।" ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਗਲੀ ਯਾਤਰਾ ਉੱਤੇ ਰਾਇ ਜੀ ਵਿਦਾ ਕਰਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸੰਨ 1515 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਤੋਰਿਆ।

ਅੱਜ ਸਾਇੰਸ ਦਾ ਜੁੱਗ ਹੈ। ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਦੀ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਅਨੇਕਾਂ ਸੁਖ ਬੇ ਹਨ। ਸਾਇੰਸ ਜੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੀ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪਿਆਰ। ਅੱਜ ਪਿਤਾ-ਪੁੱਤਰ, ਭੈਣ-ਭਰਾ, ਮਾਂ-ਧੀ, ਮਾਲਕ-ਨੌਕਰ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ-ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਤਿੰਨ ਕੱਕੇ ਕਿਉਂ, ਕੀ, ਕਿਦਾਂ ਅਤੇ ਤਰਕਵਾਦ। ਬਾਣੀ ਕਿਉਂ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਿਉਂ ਕਰੀਏ, ਰਹਿਤ ਕਿਉਂ ਰੱਖੀਏ। ਹਰ ਕੰਮ ਲਈ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਰੱਬ ਕੀ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਕੀ ਹੈ? ਸਾਡੇ ਵਰਗਾ ਹੀ ਆਰ ਇਨਸਾਨ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਹੱਥ-ਪੈਰ, ਮੂੰਹ-ਨੱਕ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਖਾਂਦਾ-ਪੀਂਦਾ ਸੀ। ਦੁਨੀਆਂਦਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਲਈ ਜਦ ਸਾ ਕੰਧ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿਖਦਾ ਬਾਬਾ ਸੌ ਕੋਹ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਬੁੱਝ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਦ ਅਸੀਂ ਇਕ ਮਣ ਦਾ ਪੱਥਰ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਸਕਦੇ, ਬਾਬਾ ਪੰਜੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਪਹਾੜ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਮੱਕਾ ਘੁਮਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਜਦ ਗਲਿਲਿਓ ਅਤੇ ਆਇੰਸਟਾਇਨ ਵਰਗੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਰੀਠਾ ਮਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਬਾਬਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਡਾਰਵਨ ਦੀ ਥਿਊਰੀ ਜਦ ਆਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਕਿਵੇਂ ਸਹੀ ਮਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

ਬਾਣੀ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈ:

ਸਭ ਕਿਛੁ ਘਰ ਮਹਿ ਬਾਹਰਿ ਨਾਹੀ॥
ਬਾਹਰਿ ਟੋਲੈ ਸੋ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਹੀ॥ (ਅਗ 102)

ਸਾਇੰਸ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਉਪਰੇਨ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਿਆ, ਸਕੈਨਿੰਗ ਕਰ ਲਈ, ਐਮ.ਆਰ.ਆਈ. ਕਰ ਲਈ, ਨਾ ਰੱਬ ਕਿਤੇ ਦਿਖਿਆ ਨਾ ਦਸਮ ਦੁਆਰ। ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਗਪੌੜ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਤਰਕਵਾਦੀ ਵੀਰ ਠੋਕ ਵਜਾ ਕੇ ਇਸ ਮੰਨ ਕੇ

ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤਿੰਨ ਕੱਕੇ ਅਸੀਂ ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜ ਲਏ ਅਤੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਬੇ ਤਿੰਨ ਭੱਭੇ, ਭਲਾ ਜੀ, ਭੁੱਲਾ ਜੀ, ਭਾਣਾ ਜੀ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲਿਆ। ਤਰਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਮਾਰਦੇ ਅਸਾਡੇ ਮਨ ਤਰੱਕੇ ਗਏ, ਬੁੱਧੀ ਭ੍ਰਿਟ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਫਿਟਕਾਰੇ ਗਏ।

ਪਿਆਰਿਓ! ਸਾਇੰਸ ਦ੍ਰਿਟਮਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਅਦ੍ਰਿਟਮਾਨ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਆਵੇ? ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ, ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਖਾਨ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦੀ ਅੱਖ ਰਾਹੀਂ ਦੇਖੋ ਸਭ ਕੁਛ ਠੀਕ ਦਿੱਸੇਗਾ। ਇਕ ਵਾਰ ਪਿਆਰ ਪਾ ਕੇ ਦੇਖੋ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰਾਇ ਜੀ ਵਾਂਗ ਖੁਦ ਖੁਦਾਇ" ਨਰ ਆਵੇਗਾ।

ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਆਗਮਨ ਦੀ ੀ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੱਗੇ ਇਹੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ। ਸਭਨਾਂ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਵਾਲੀ ਨਰ ਬੋ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਕਲਿਆਣ ਕਰੋ ਜੀ।"

(ਪਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਤਿ, ਡਾ. ਹਰਪਾਲ ਸਿਘ ਪਨੂੰ ਦੇ ਲੇਖ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ)

❖ ❖ ❖

ਵਾਸਤਾ ਈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ

ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਲ੍ਹਿਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤਹਿਸੀਲ ਫਤਿਹਜੰਗ ਅਤੇ ਪਿਡ ਪੜਿਆਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਪੰਜਾਂ ਜਮਾਤਾਂ ਪਾਸ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਲੜਾਈ ਵੇਲੇ ਅੰਗ੍ਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਰਦਸਤੀ ੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਕਰ ਲਿਆ।

ੌਜ ਵਿਚ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਕਾਰਨ, ਕਲਰਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਪੰਜ ਜਮਾਤਾਂ ਪਾਸ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਅਗ੍ਹੇਂ ਪੜ੍ਹਾ ਅਤੇ ਟਾਈਪ ਸਿਖਾ ਕੇ ਕਲਰਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ, ਵੰਾਦਾਰੀ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅੰਸਰ ਦਾ ਬਾਡੀਗਾਰਡ (ਅਗ ਰੱਖਿਅਕ) ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਚਕਦਰਾ ਅਤੇ ਲੌਂਗਲਾਈ ਦੀਆਂ ਛਾਉਣੀਆਂ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਕਰਾਚੀ ਆ ਗਿਆ।

ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮ ਜਾਗੇ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ 19●2 ਚਿ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਕੱਟਣ ਪਿੰਡ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਨਾਮ ਰਸੀਏ , ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਮਹਾਂਪੁਰ, ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਤਿਸੰਗਤ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਬ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਰਗੀ ਬਿਬੇਕੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜਾਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ।

ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦਾ ਰੰਗ ਮਾਣ ਕੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਹਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ੌਜੀ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਹੁਣ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਸਤੀਾ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅੰਸਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਪਰਮੇਰ ਨੇ ਅੰਸਰ ਦੇ ਮਨ ਮਿਹਰ ਪਾਈ ਅਤੇ ਅਸਤੀਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਆ ਗਿਆ।

ਨੌਕਰੀ ਵੇਲੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੈਸਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਖੱਚਰ ਲੈ ਲਈ। ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸਸਤੀ ਕਣਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜਿਨਸ ਉਹ ਰੀਦ ਲੈਂਦਾ ਅਤੇ ਖੱਚਰ ਤੇ ਲੱਦ ਕੇ ਜਿਥੇ ਭਾਅ ਚੰਗਾ ਮਿਲਦਾ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ।

ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਜਾਂ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਕਹਿ ਲਓ ਜਾਂ ਪਰਮੇਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ, ਹੱਥ ਕਾਰ ਵੱਲ ਦਿਲ ਯਾਰ ਵੱਲ, ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਪਰਉਪਕਾਰੀ, ਬਿਬੇਕੀ, ਨਾਮ ਰਸੀਆ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੰਘ ਬਣ ਗਿਆ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸਵਖਤੇ ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਖੱਚਰ ਲੱਦੀ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਰਾਵਲਪਿਡੀ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਹਾੜ ਦੀ ਖੁੱਡ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੜਕੀ ਦੌੜਦੀ ਆਈ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਲਾਲਾ ਮੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਮਾਂਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਚਾ ਲੈ” ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਲੜਕੀਆਂ ਵੱਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਲਾਲਾ ਆਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੱਲ ਅਜੇ ਮੁੱਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਬਦਮਾਂਾਂ ਨੇ ਲੜਕੀ ਫਿਰ ਆ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਉਸੇ ਖੁੱਡ ਵੱਲ ਲਿਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖੱਚਰ ਇਨੇ ਚਿਰ ਪਰੇ ਜਾ ਕੇ ਚਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜਦ ਖੱਚਰ ਦੇ ਪਲਾਣ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਸੰਮਾਂ ਵਾਲੀ ਡਾਂਗ ਲੈ ਕੇ ਮੁੜਿਆ, ਲੜਕੀ ਫਿਰ ਚਿੱਲਾ ਉਠੀ:

ਲਾਲਾ ! ਲਾਲਾ ! ਵਾਸਤਾ ਈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਮਿਘੀ ਈਹਾਂ ਛੋੜੀ ਕੇ ਨਾ ਗਛੀ।”

ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੋ ਦੂਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਬਦਮਾਂਾਂ ਵੱਲ ਵਧਿਆ। ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਡਾਂਗ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਦੇਖ ਦੋਨੋਂ ਬਦਮਾ ਭੀ ਤਕੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਭਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਕੋ ਡਾਂਗ ਨੇ ਇਕ ਦੀ ਬਾਂਹ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ। ਸਾਥੀ ਗਿਰਿਆ ਦੇਖ ਦੂਸਰਾ ਭੱਜ ਨਿਕਲਿਆ।

ਮੌਕਾ ਸੰਭਾਲ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਕੁੜੀ ਖੱਚਰ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਰਸਤੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੜਕੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤੇਰਾ ਪਿੰਡ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਤੇ ਤੈ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਇਥੇ ਲੈ ਆਏ।

ਲੜਕੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਇਥੋਂ ਦੋ ਕੁ ਮੀਲ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਸਾਂ, ਇਹ ਮੈ ਮੰਜੇ ਸਮੇਤ ਚੁੱਕ ਲਿਆਏ। ਜਦ ਮੇਰੀ ਜਾਗ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਕਪੜਾ ਥੁੰਨ ਕੇ ਇਥੇ ਲੈ ਆਏ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਮੈਂ ਪੀਰ ਚੰਨ ਚਰਾਗ ਾਹ ਦੀਆਂ ਰੀਣੀਆਂ ਮੰਨਦੀ ਰਹੀ, ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪੰਜੇ ਉਤੇ ਆਟਾ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸੁੱਖਣਾ ਸੁਖਦੀ ਰਹੀ।

ਬਾਬੇ ਪੰਜੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮੈ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਵੀਰਾ ਤੈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਤੇਰੀ ਖੱਚਰ ਦੇ ਪੈੜਾਂ ਦੀ ਅਵਾ ਸੁਣੀ ਇਹ ਥਕਾਣ ਨਾਲ ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਸੀ, ਮੈਂ ਭੱਜ ਕੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ। ਭਜਦੀ ਦੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਇੱਥੇ ਪੱਥਰ ਹੇਠਾਂ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਇਹ ਜਾਗ ਪਏ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜ ਆਏ।

ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕੁੜੀ ਦਾ ਪਿੰਡ ਆ ਗਿਆ। ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁੜੀ ਖੱਚਰ ਤੋਂ ਉਤਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਭੈਣਾ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੀ ਜਾਹ”। ਪਰ ਕੁੜੀ ਕਹੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਘਰ ਚੱਲ ਪਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਨਾ ਮਨਿਆ।

ਕੁੜੀ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਵਾਲੇ ਸਕੇ ਸੰਬੰਧੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੰਦੇ ਲੱਭਣ ਲਈ ਚਾਰੇ

ਪਾਸੇ ਢੂੰਡ ਰਹੇ ਸੀ। ਜਦ ਕੁੜੀ ਨੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਵਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਅ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਲਭਦੇ ਜਾ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਲਈ ਰ ਦੇਣ ਲੱਗੇ।

ਪਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕਣਕ ਊਠਾਂ ਤੇ ਲੱਦੀ ਹੋਈ ਮੰਡੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਮੰਡੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਆਵਾਂਗਾ। ਆਰ ਕੁੜੀ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਪਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਲਿਸ ਨਾਲ ਲੈ, ਬਾਂਹ ਟੁੱਟੀ ਵਾਲਾ ਬਦਮਾ ਪਕੜ ਲਿਆ। ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਿਆ ਅਤੇ ਦੋਨਾਂ ਕੈਦ ਹੋ ਗਈ।

ਕੁੜੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਬਦਮਾ ਦੇ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਡੀ.ਸੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਨੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਲਈ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਇਨਾਮ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਲੱਭਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ।

ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਾ ਚੱਲ ਸਕਿਆ। ਕਾਂੀ ਭੱਜ ਦੌੜ ਪਿਛੋਂ ਸਿਰੰ ਇਨਾ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਚੁੰਗੀ ਨੰ. 22 ਤੋਂ ਇਕ ਛਟ ਕਣਕ ਦੀ ਚੁੰਗੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਥਹੁ ਪਤਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਮਿਲਿਆ।

ਸਾਲ ਕੁ ਪਿੱਛੋਂ, ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਦਿਨ ਕਣਕ ਰੀਦਣ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਪਿੰਡ ਦੇ ਆੜ੍ਹਤੀਏ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਕੁੜੀ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਪਿੰਡ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਜਿਸ ਉਸ ਨੇ ਬਦਮਾਾਂ ਕੋਲੋਂ ਛਡਵਾਇਆ ਸੀ।

ਦੁੱਧ ਰਿੜਕਦੀ ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੜਕੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਵੇਖ ਕੇ ਉਠ ਖਲੋਤੀ ਤੇ ਲਾਲਾ ਆਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰਾ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੱਕ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਰੋ ਪਈ। ਉਸਦੇ ਲਾਲਾ" ਆਖਣ ਤੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਭੀ ਸਭ ਕੁਛ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ।

ਕੁੜੀ ਦੇ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਸਹੁਰਾ ਪਰਵਾਰ ਨੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬੜਾ ਆਦਰ ਮਾਣ ਕੀਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਲਈ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਇਨਾਮ ਦੇਣਾ ਮਨੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਤੇ ਕਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਨਾਮ ਲਏ ਹਨ?"

ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਣਕ ਕੱਠੀ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਪਰ ਕੁੜੀ ਦੇ ਸਹੁਰਾ ਪਰਵਾਰ ਨੇ ਡੀ.ਸੀ. ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਜਾ ਬਰ ਦਿੱਤੀ। ਡੀ.ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਦੋ ਸਿਪਾਹੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਭੇਜੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਕੁੜੀ ਦੇ ਸਹੁਰਾ, ਪਤੀ ਭੀ ਆਉਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ,ੈਲਦਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਹਾਰੀ ਵਿਚ ਡੀ.ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੀ ਥੈਲੀ (ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਾਇਦ ਪੰਜਾਹ ਹਾਰ ਹੋਣ) ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਫੜਾ ਸਾਰੇ ਪਤਵੰਤਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਦੀ

ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ।

ਡੀ.ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਥੈਲੀ ਲੈ ਕੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਨਾਲ ਲਾਈ ਫਿਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕੁੜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ।

ਡੀ.ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ! ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ।"

ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਜਨਾਬ! ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਧਰਮ ਭੈਣ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਮੈ ਲਾਲਾ" ਸੱਦਿਆ ਸੀ। ਬੱਸ, ਇਨਾਂ ਆਖਦਿਆਂ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ ਅਤੇ ਗਲ੍ਹਾ ਰੁਕ ਗਿਆ।

ਡੀ.ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਬੋਲਿਆ ਜਨਾਬ! ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਵਾਸਤਾ ਸੁਣ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਮੈ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੋਤੇ ਦਿੱਸੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਅਤੇ ਬਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਇਸ ਭੈਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਦਮਾਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਿਆ ਹਾਂ।

ਡੀ.ਸੀ ਸਾਹਿਬ ਮਿਸਟਰ ਮੈਕਸ ਆਰਥਰਬ ਮੈਕਾਲਿਫ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੈਕਾਲਿਫ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਇਰਲੈਂਡ ਨਿਵਾਸੀ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਸਕੂਲੀ ਵਿਦਿਆ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਇਹ 1864 ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਆਏ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ 1882 ਵਿਚ ਡੀ.ਸੀ. ਬਣ ਗਏ।

ਮੈਕਾਲਿਫ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਰਵਿਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖੀ ਕਿਰਦਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ ਪਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਝੰਝੋੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਣਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਤੀਬਰ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ।

ਦੇਵ ਨੇਤ ਨਾਲ ਮੈਕਾਲਿਫ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ (ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੋਢੀ) ਅਤੇ ਫਿਰ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲੈ ਕੇ ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸਮਾਂ ਲਗਾ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਮੈਕਾਲਿਫ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸਿੱਖੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਸੰਨ 1893 ਵਿਚ ਮੈਕਾਲਿਫ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। ਪੂਰੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਤਕਰੀਬਨ ਸੋਲਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜਨ" ਕਿਤਾਬ ਛੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ। ਇਸ ਵਿ ਤੇ ਉਹ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ, ਗਿਆਨੀ ਹਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਤੋਂ

ਵਡਮੁੱਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਲੱਗਿਆ।

ਇਸ ਨਾਲ ਮੈਕਾਲਿਫ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ। ਸਿਗਰਟ ਤਮਾਕੂ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਭੀ ਕੋਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁਕ ਬੋਲਣੀ ਹੁੰਦੀ, ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਸਿਰ ਟੋਪੀ ਨਾਲ ਢੱਕ ਲੈਂਦੇ।

ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰੰ ਾਇਦਾ ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਜਰਮਨ ਈਸਾਈ ਪਾਦਰੀ ਮਿਸਟਰ ਟਰੰਪ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਉਲੱਥਾ ਕਰਨ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ ਸੀ।

ਇਹ ਆਪਣੀ ਹੰਕਾਰੀ ਬਿਰਤੀ ਅਤੇ ਸਿਗਰਟ ਦਾ ਆਦੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਦੁਟ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਹੀ ਸਾਬਤ ਕਰ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਾਲਖ ਮੈਕਾਲਿਫ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਨੇ ਧੋ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਸਿੱਖੀ ਵਾਰੇ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੀ।

ਮੈਕਾਲਿਫ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਅੱਜ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਦਾ ਗਿਾਰ ਹਨ। ਸਿੱਖੀ ਵਾਰੇ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਵਿਦਵਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਲਈ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਘਟ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਿਛੇ ਵਾਸਤਾ ਈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ " ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਾ! ਅੱਜ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੱਖ ਤਬਕਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਇਹ ਹਾਲਤ ਨਾ ਹੁੰਦੀ।

ਪਰ ਕੌਣ ਕਰਾਵੇ? ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਰਵ ਉੱਚ ਸੰਸਥਾ੍ਹ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਆਗੂ ਤਕਰੀਬਨ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਆਪ ਕੋਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਰਗਣ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਨੀਲੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਇਸ ਦੀ ਨਾ ਲੋੜ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਚੋਣਾਂ ਲੜਨ ਤੋਂ ਵਿਹਲ ਹੈ। ਾਲਸਾਈ ਦਿਖ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡੀ ਸੋਚ, ਸਿੱਖੀ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਬਹੁਰੂਪੀਏ ਅਧਿਆਪਕ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਿਉਂ ਦੱਸਣ? ਮਾਪਿਆਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਮੇਵਾਰੀਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਨ ਬੇਬੱਸ ਹਨ।

ਜਿਹੜਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਕਿਸੇ ਲੜਕੀ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਪਾਇਆ ਸੀ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਭੀ ਸਮੂਹ ਪੰਥ ਦਰਦੀਆਂ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਲੀਡਰਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਵਾਸਤਾ ਈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ", ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮਸਲੇ ਲੈ ਕੇ

ਪੰਥ ਵਿਚ ਵੰਡੀਆਂ ਨਾ ਪਾਓ। ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰੋ, ਆਪਣਾਂ ਰ ਪਹਿਚਾਣੋ, ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਵਿੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਓ। ਜੇ ਮੌਕਾ ਖੁੰਝ ਗਿਆ ਇਤਿਹਾਸ ਸਾ ਕਦੇ ਮੁਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ-ਉਦੇ ਅਤੇ ਉਪਦੇ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਰਥਿਕ, ਪਰਮਾਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਭਾਈਚਾਰਿਕ, ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਲਈ ਭੀ ਪੂਰਨ ਸੇਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹੋਂਦ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਉਦੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਭੀ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਅੱਜ ਜਦ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਣ, ਪੀਣ ਅਤੇ ਮੌਜ ਮੇਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈ,

ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਹਸਣਾ ਸਉਣਾ ਵਿਸਰਿ ਗਇਆ ਹੈ ਮਰਣਾ॥
ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਖੁਆਰੀ ਕੀਨੀ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਨਹੀ ਰਹਣਾ॥ (ਅਗ 1254)

ਨਾਲ ਹੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗਾਂਲ ਨਾ ਬਣ! ਤੇਰੀ ਮੌਤ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮੰਡਰਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਾਲੁ ਬਿਆਲੁ ਜਿਉ ਪਰਿਓ ਡੋਲੈ ਮੁਖੁ ਪਸਾਰੇ ਮੀਤੁ॥1॥
ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਫੁਨਿ ਤੋਹਿ ਗ੍ਰਸਿ ਹੈ ਸਮਝਿ ਰਾਖਉ ਚੀਤਿ॥ (ਅਗ 631)

ਅਰਥ:- ਮੌਤ ਰੂਪੀ ਬਿੱਲਾ ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ ਸਿਰ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲੈ ਕਿ ਅੱਜ ਜਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਇਸ ਨੇ ਤੈ ਪਕੜ ਲੈਣਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਰੇ ਇਉ ਸਿਰਿ ਜਾਣਹੁ ਕਾਲੁ॥
ਜਿਉ ਮਛੀ ਤਿਉ ਮਾਣਸਾ ਪਵੈ ਅਚਿੰਤਾ ਜਾਲੁ॥ (ਅਗ 55)

ਕੇਵਲ ਤੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਚੀ ਬਚੇਗੀ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਚੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ, ਤਾਰੇ, ਸਮੁੰਦਰ, ਪਹਾੜ ਆਦਿ ਸਭ ਨਾਵੰਤ ਹਨ,

ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੈ
ਜਿਉ ਬਾਦਰ ਕੀ ਛਾਹੀ ॥1॥ (ਅਗ 1231)

ਹਮੇਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਪਰਮੇਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਿਹਚਲ ਹੈ:-

ਨਾਮੁ ਰਹਿਓ ਸਾਧੂ ਰਹਿਓ ਰਹਿਓ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦੁ
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਇਹ ਜਗਤ ਮੈ ਕਿਨ ਜਪਿਓ ਗੁਰ ਮੰਤੁ॥ (ਅਗ 1429)

ਬਹੁਤ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਭਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਤੈ ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਤੇਰਾ

ਪਰਮੇਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਉੱਤਮ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਹੋਰ ਤੇਰੇ ਸਭ ਕੰਮ ਵਿਅਰਥ ਹਨ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੀ ਸਹੀ ਹੈ:

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥
ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ॥
ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥ (ਅਗ 12)

ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗੀ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਹੀ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਤੇਰਾ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਾਮ ਦਾ ਦਾਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰ ਉਪਦੇ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਜਿੱਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖ ਹਾਰ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਹਾ ਲੈ ਗਏ
ਮਨਮੁਖਿ ਚਲੇ ਮੂਲੁ ਗਵਾਇ ਜੀਉ। (ਅਗ 74)

ਇਹ ਇਕ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮੌਤ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਲੋਭ, ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪਕੜ ਢਿੱਲੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਆਮ ਸੰਸਾਰੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਲੱਗ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇਣ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਰਤ ਹੀ ਇਹ ਰੱਖੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ॥
ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ॥ (ਅਗ 1102)

ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਭੀ ਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰ ਮੰਗੇ ਸੀ।

ਉਪਰਲੀ ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਅਪਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਹੀ ਅਣਗਿਣਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲ ਕੇ ਸਾਡਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਬਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਬ ਕਰਨ ਸਾ ਹੇਠਲਾ ਗੁਰ ਉਪਦੇ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰਹੇ।

ਗੁਰਾ ਇਕ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ॥
ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸੋ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ॥ (ਜਪੁ) (ਅਗ 2)

❖❖❖

ਧਨ ਗੁਰੂ ਧਨ ਸਿੱਖੀ

ਹਾਜੀ ਮਸਕੀਨ

ਮਧਿਆ ਪ੍ਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਰੀਵਾ ਨਾਮ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਹਾਜੀ ਹੁਸੈਨ ਨਾਮੀ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਕਰੀਬਨ ਸੌ ਬਸਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਬਸ ਵਿਚ ਡ੍ਰਾਈਵਰ ਸੀਟ ਦੇ ਅਗੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਜੌਂਜ ਵਿੱਚ ਅੰਸਰ ਸੀ ਜਦ ਉੱਥੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਦੀ ਹੱਦ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਕਿ ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਡ੍ਰਾਈਵਰ ਸਭ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ ਤੇ ਮਾਲਕ ਵੀ ਹਾਜੀ ਸੀ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰੋਂ ਟੋ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਹ ਇਸ ਭੇਦ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਹਾਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੰਤਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ। ਹਾਜੀ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਨਿੱਜੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਬਤਾਨੇ ਕੋ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੂੰ। ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਹਾਜੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਉਸ ਦੇ ਇਹ ਦੱਸਣ ਤੇ ਕਿ ਮੈਂ ਜੀ ਹਾਂ, ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਹਡ-ਬੀਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਾਈ:-

ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਹੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕਰੀਬਨ ਪਜ ਛੇ ਮੀਲ ਤੇ ਹੈ। ਮੈ ਇਕ ਵਾਰੀ ਅਧਰੰਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਬੀਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਦਵਾ ਦਾਰੂ ਕਰਵਾਇਆ, ਪਰ ਅਰਾਮ ਆਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੇਰਾ ਦੂਜਾ ਪਾਸਾ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਅੀਰ ਮੇਰੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਮੈ ਇਕੱਲੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਬੱਚਿਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੇਕੇ ਘਰ ਭੱਜ ਗਈ। ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ ਮੈ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਲਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਥੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਹਾਜਤ ਪੂਰੀ ਕਰ ਸਕਾਂ, ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਿਹਰ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਬੜੀ ਤਰਸਯੋਗ ਸੀ।

ਦੁਸਹਿਰੇ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਤੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਗੱਡਿਆਂ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਹੂਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮਾਂੀ ਮੰਗਾਂ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦਾ ਲਾ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅੀਰ ਮੈਂ ਰ ਲਾ ਕੇ ਸੜਕ ਤੇ ਜਾ ਲੇਟਿਆ ਤੇ ਇਕ ਗੱਡੇ ਵਾਲੇ ਕਿਹਾ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੈ ਗੱਡੇ ਵਿਚ ਲਿਟਾ ਕੇ ਹੂਰ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਚੱਲ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਉਪਰੋਂ ਹੀ ਗੱਡਾ ਲੰਘਾ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਦੁੱਖੋਂ ਛੁੱਟ

ਜਾਵਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਿਹਰ ਪੈ ਗਈ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਮੈ ਆਪਣੇ ਗੱਡੇ ਤੇ ਲਿਟਾ ਲਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਲੈ ਤੁਰੇ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈ ਇਕ ਦਰੱਖਤ ਥੱਲੇ ਲਿਟਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪ ਅੱਗੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਸ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਜਲੂਸ ਨਿਕਲਣਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਘੋੜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਘੋੜੇ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਇੰਝ ਚਲਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਾਹ-ਸਵਾਰ ਉਸ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ। ਜਲੂਸ ਉਸ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਲੇਟਿਆ ਸੀ। ਘੋੜਾ ਇਕ-ਦਮ ਬੇਕਾਬੂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਰਪਟ ਦੌੜ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਇਕ-ਦਮ ਬੇਕਾਬੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਪੈਰ ਚੁੱਕਿਆ, ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਛੁਹਾਇਆ, ਫਿਰ ਦੂਸਰਾ ਪੈਰ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਬਦਨ ਤੇ ਲਗਾਇਆ। ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਪਕੜ ਲਿਆ ਤੇ ਜਲੂਸ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਉਹ ਅੱਗੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਇੰਝ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੂ ਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਚਲ ਪਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਜਿਸ ਵੀ ਅੰਗ ਹਿਲਾਵਾਂ ਉਹ ਹਿਲਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਰ ਦੀ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਹਿਲਾਈਆਂ ਤੇ ਉੱਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਹੋਰ ਬਲ ਲਗਾਇਆ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਰਾਤ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ, ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਸੁਣਾਇਆ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ।

ਇਹ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਕਤੀ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਅੰਦਾਾ ਲਾਓ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਘੋੜੇ ਵਿਚ ਐਨੀ ਕਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਿੰਨੀ ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਅੰਗਰੇ ਪੁਲੀਸ ਕਪਤਾਨ

ਅਗਸਤ 1942 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਭਰਾ ਜੱਬਲਪੁਰ ਸਦਰ ਬਾਰ ਦੀ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤੇ ਇੱਕ ਅਗਰੇ ਜੋੜਾ ਅੰਦਰ ਵੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੱਜ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀਂ ਤਿਹ ਬੁਲਾਈ। ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅੰਗਰੇ ਨੇਂ ਤਿਹ ਨਹੀਂ ਗਜਾਈ, ਇਹ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਹੀ ਜੋੜਾ ਹੈ, ਅਸਾਂ ਅੰਗਰੇਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪੁੱਛ ਕੀਤੀ, ਅੱਗੋਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਹਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮਾਤ-ਭਾਾ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰੋ। ਚਲੋ ਅੰਦਰ ਬੈਠ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਨ 1924 ਵਿਚ ਜਦ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਲੱਗਾ ਸੀ ਤਾਂ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਪੁਲੀਸ ਕਪਤਾਨ ਸਾਂ। ਮੈ ਮੇਰੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਰਨਲ ਨੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਚਾਰਜ ਸੰਭਾਲ ਲੈ ਤੇ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕੇ ਇਸ ਪੂਰੀ ਸਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿਠਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਚਲੋ ਕਿ ਇਹ ਫੇਰ

ਉਠਣ ਜੋਗੇ ਨਾ ਰਹਿਣ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅੰਸਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਦ ਹੀ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ, ਜੇਕਰ ਮੈ ਮੇਰੇ ਮਤਲਬ ਦਾ ਸਟਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਹਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾ ਕੇ ਮੈਂ ਡਵੀਨਲ ਰੇਂਜ ਆਫਿਸ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਚੁਣ-ਚੁਣ ਕੇ ਜੇਹਲਮੀ ਜੱਟ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜਾਂਗਲੀ ਤੇ ਹੋਰ ਦਸ ਨੰਬਰੀਏ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਚੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਤਾਰ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਵਲਗਣ ਵਲ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੌਸਮ ਬਰਸਾਤ ਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਮੀਂਹ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ ਲਈ ਤੇ ਸਟਾਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਤੰਬੂ ਗੱਡ ਲਏ ਸਨ।

ਪਹਿਲਾ ਜੱਥਾ ਅਕਾਲ ਤਤ ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਪਿਡਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਜੱਥੇ ਨੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ ਮੈਂ ਇਕ ਖੁਰਾਂਟ ਥਾਣੇਦਾਰ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ ਕਿ ਉਹ ਜਾ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਲਦਈਅਤ (ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ) ਨੋਟ ਕਰਕੇ ਲਿਆਉਣ। ਉਸ ਨੇ ਦੁਪਹਿਰ ਪਿਛੋਂ ਆ ਕੇ ਮੈ ਲਿਸਟ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲਿਖਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਪਾਰਾ ਇੱਕ ਝੂਠੀ ਲਿਸਟ ਦੇਖ ਕੇ ਇਕ ਦਮ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਲਿਸਟ ਭੁਆਂ ਕੇ ਮਾਰੀ ਕਿ ਸਭ ਦੇ ਅਸਲੀ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖ ਕੇ ਲਿਆਓ। ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ੋਰ ਲਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਪਿਓ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਥੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਿਓ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਤੁਸੀਂ ਕਾਹਦੇ ਪੁਲੀਸ ਅੰਸਰ ਹੋ, ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ? ਮੈ ਗੁੱਸਾ ਅੱਗੇ ਹੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਵਧੇਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਜੁਠਲਾਵਾਂਗਾ ਜਦ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬੋਲੀ ਵਿਆਹ ਲਵਾਂਗਾ। ਥਾਣੇਦਾਰ ਬੇਇਤੀ ਕਰਕੇ ਉਥੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ।

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਪੁਲੀਸ ਫਾਲਇਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਹ ਬੰਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਬਦਮਾ ਸਮਝਦਾ ਸਾਂ ਚੁਣ ਲਏ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖ ਜਥੇ ਵਿਚੋਂ ਪੰਝੀ ਬੰਦੇ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਦੇ ਚੁਣ ਕੇ ਕੱਢ ਲਿਆਓ, ਦੋ ਸਿਪਾਹੀ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹੋ ਜਾਓ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਚਾਹੇ ਨਰਮੀ ਤੇ ਚਾਹੇ ਸਤੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਪਿਓ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁੱਛ ਕੇ ਲਿਆਓ। ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਉਸ ਪੁਲਿਸ ਮੈਡਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਭੂਤਰੇ ਹੋਏ ਸਿਪਾਹੀ ਜਥੇ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੇ, ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਕਮੋਰ ਬੁੱਢੇ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਨਰਮਾਈ ਵਰਤੀ, ਜਦ ਸੰਲਤਾ ਨਾ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍

ਅਤਿਅੰਤ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ। ਜਦ ਉਹ ਮਾਰ ਖਾ ਕੇ ਬੇਹੋ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁੱਛਦੇ ਸਨ ਕਿ ਤੇਰੇ ਪਿਓ ਦਾ ਕੀ ਨਾਮ ਹੈ? ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਕੋ ਹੀ ਜਵਾਬ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅੀਰ ਪਝੀ ਦੇ ਪੰਝੀ ਬੇਹੋ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ।

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਹ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੇਟੀਆਂ ਲੁਹਾ ਲਈਆਂ ਤੇ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਐਨੇ ਚਿਰ ਦਸ ਵੱਜ ਗਏ ਸਨ, ਮੇਰਾ ਖਾਨਸਾਮਾ ਮੈ ਨਾਤੇ ਲਈ ਬੁਲਾਉਣ ਆਇਆ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਪਹਿਲੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਪੰਜਾਹ ਸਿਪਾਹੀ ਚੁਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਪਰਲਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਵਾਹ ਲਾਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੁੱਠੇ ਕਰਕੇ ਮੰਜਿਆਂ ਦੇ ਪਾਵਿਆਂ ਥੱਲੇ ਦੇ ਕੇ ਉੱਪਰ ਸਿਪਾਹੀ ਟੱਪਣ ਲੱਗੇ, ਜਦ ਉਹ ਤੜਪਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੀ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕਈਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤੜ ਨੰਗੇ ਕਰਕੇ ਕਿੱਲੇ ਠੋਕੇ ਗਏ, ਲਹੂ-ਲੁਹਾਣ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਮੁਰਦੇਹਾਣ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਮੈਂ ਦਿਹਾੜੀ ਵਿਚ ਪੰਜ ਛੇ ਵਾਰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਚੂਹੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਖਾਨਸਾਮਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਆ ਕੇ ਮੈ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਜੱਥੇ ਵਿੱਚ ਆ ਵੜਿਆ ਤੇ ਕਈਆਂ ਆਪਣੇ ਬੂਟਾਂ ਦੇ ਠੁੱਡੇ ਮਾਰੇ ਤੇ ਉਹ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਬਕਿਆ, ਮੈਂ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ...............। ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਪੇ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੀ।

ਹੁਣ ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਪੰਜਾਹ ਸਿਪਾਹੀ ਹੋਰ ਭੇਜੇ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੈਂਦੀ ਸੱਟੇ ਪੰਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਇੱਕ ਬੋਹੜ ਨਾਲ ਪੁੱਠਾ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ, ਚਰਬੀ ਉਤਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਲਟਕਦਿਆਂ ਦੇ ਲੱਕ ਵਿੱਚ ਡਾਂਗਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਰ ਕੀ ਮਜਾਲ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਧਰ ਮੈਂ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਤੜਫ਼ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਬਚਨ ਦੇ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਮੂੰਹ ਤਾਂ ਹੀ ਜੁਠਲਾਣਾ ਹੈ ਜਦ ਮੈਂ ਉਸ ਜੱਥੇ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਿਓ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁੱਛ ਲਵਾਂਗਾ। ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਖੀ ਤਮ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਰਨਲ ਟੈਲੀਫੂਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅੰਸਰ ਇੱਥੇ ਭੇਜ ਦਿਓ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਮਿਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਮੈ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੈ ਹੁਕਮ-ਅਦੂਲੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ, ਤੈ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦੀ ਪ੍ਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਉਸ ਸਪਟ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਛੇ ਵਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਅੰਸਰ ਇਥੇ ਚਾਰਜ ਲੈਣ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੈਰ ਚਾਰਜ ਦਿੱਤੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਬੰਬਈ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ

ਟੈਲੀਫੂਨ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਟੈਲੀਫੂਨ ਦੀ ਘੰਟੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਖੜਕਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਮੈਂ ਰਸੀਵਰ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ। ਛੇ ਵਜੇ ਦੂਸਰਾ, ਅੰਸਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਚਾਰਜ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਾਗਾਂ ਤੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੱਥਾ ਨਾ ਲਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਗੱਡੀ ਲਈ ਤੇ ਬੰਬਈ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤੇ ਉਥੋਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਸ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਜਦ ਦੂਜਾ ਵਿਵ ਯੁੱਧ ਰੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਇਆ। ਤਦ ਮੈ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਦਾ ਰੈਂਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਹੈ ਕਿਸੇ ਅੰਗਰੇ ਪੁਲੀਸ ਕਪਤਾਨ ਦਾ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਨਿਚੋੜ।

ਜੀਪ ਤੇ ਬੁਲਡੋਰ

ਸੰਨ 1953 ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦਾਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ, ਸੋਢੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਵਾਸਤੇ ਨੰਗਲ ਵਿਖੇ ਲੜਕੀ ਵੇਖਣ ਹਿਤ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ, ਸੋਢੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ੌਜ ਵਿਚ ਸਨ ਅਤੇ ਅੰਬਾਲਾ ਵਿਖੇ ਨਿਯੁਕਤ ਸਨ, ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਅਤੇ ਦਾਸ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਭਰਜਾਈਆਂ ਨੰਗਲ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ। ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਸ ਤੇ, ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਲੜਕੀ ਵਾਲਿਆਂ 11.●● ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ 11.●● ਸਾ ਇੱਥੇ ਹੀ ਵੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਵਾਪਸੀ ਦੇ ਦਰਨ ਕਰਾਂਗੇ। ਉਹ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਦਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਇਦਾ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਚਲ ਪਏ। ਨੰਗਲ ਤੋਂ ਾਮ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਬਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੌਖਲਾ ਸੀ ਕਿ ੋਰ ਦਾ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਕਿਤੇ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਹੜ੍ਹ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਨਦੀ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਦੋਂ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਉਪਰ ਪੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਟੇਨ ਲੀਵ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਈ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਅਤੀ ਰੂਰੀ ਸੀ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਮੀਂਹ ਬਹੁਤ ਤੇ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਦਕ ਰੱਖ ਕੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕੀਤੇ ਵਾਇਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਈ ਗੱਡੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਮੋੜ ਲਿਆ। ਕੜਾਹ-ਪ੍ਾਦ ਭੇਟ ਕੀਤਾ, ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਾਹ, ਸਾਡੀ ਲਾਜਪੱਤ ਰੱਖਣੀ, ਅਸਾਂ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਤੁਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਰਨ ਗੰਗਾ (ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।) ਵਿੱਚੋਂ ਜਲ ਦਾ ਇਕ ਡੱਬਾ ਭਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਦੇ ਰੇਡੀਏਟਰ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲਿਆ।

ਜਦ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹ ਆ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੋਲ ਕੇ ਕਾਰ ਪਹਿਲੇ ਗੇਅਰ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਠੇਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਦਿਆਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ੋਰ ਨਾਲ ਕਾਰ ਸੜਕ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਲਹਿ ਗਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚੀਕ-ਚਿਹਾੜਾ ਪਾਉਣ ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਚੀ-ਉਚੀ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਾਹ ਅਵਾਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ। ਤਾਹੀਉਂ ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਇੱਕ ਜੀਪ ਵਾਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐਨ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਜੀਪ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਇੱਕ ਲੋਹੇ ਦਾ ਰੱਸਾ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜੀਪ ਵਾਪਸ ਮੋੜ ਲਈ। ਜੀਪ ਦੇ ਚਾਰੋਂ ਪਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਾਰ ਖਿਚਦੀ ਗਈ। ਅਜੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਏ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਨੇ ਜੀਪ ਵੀ ਕਾਰ ਸਮੇਤ ਸੜਕੋਂ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਈ ਆਸ ਨਾ ਰਹੀ। ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀਪ ਵਾਲਾ ਝੱਟ ਹੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਫਟਾਫਟ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ ਸਿੰਘੋ, ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਆਇਆ।"

ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਦਮ ਇਕ ਬੁਲਡੋਰ, ਜਿਹੜਾ 1●● ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ (ਏਥੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬੁਲਡੋਰ ਸਟਾਰਟ ਕਰਨ ਲਈ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 2● ਮਿੰਟ ਰੂਰ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਇੰਜਨ ਉਚੇਚਾ ਪੈਟਰੋਲ ਪਾ ਕੇ ਸਟਾਰਟ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ੂਬ ਗਰਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਗੇਅਰ ਬਦਲ ਕੇ ਵੱਡੇ ਇੰਜਣ ਤੇ ੋਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਂੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਉਹ ਚਾਲੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਉਸ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹ ਵਿਚ ਸਾਹ ਆਇਆ। ਉਹ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੀਪ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਥੰਮ੍ਹ ਗਿਆ। ਡ੍ਰਾਈਵਰ ਨੇ ਉਤਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਪ ਉਸ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਰ ਨਾਲ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਡਗ-ਡਗ ਕਰਦਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਹਿੱਕ ਚੀਰਦਾ ਹੋਇਆ ਜੀਪ ਤੇ ਕਾਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੇਰੇੌਜੀ ਵੀਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਨਾਲੋਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸਟਾਰਟ ਕੀਤੀ ਤੇ ਝਟਪਟ ਉਥੋਂ ਤੁਰ ਪਏ।

ਹਾਲੀ ਕੁੱਝ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਦੂਜੇ ਵੀਰ ਨੇ ਤਾਹਨਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ੌਜੀ ਮਤਲਬੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਰ ਬਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਮਹਾਂਪੁਰ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਈਆਂ, ਤੇਰੀ ਕਾਰ ਆਂਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਅਸਾਂ ਬਹੁਤ ਅਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਜਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਹੁਣ ਤੌਖਲੇ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮਿਾਂ ਦੇ ਜਾਚਕ ਹੋਣ ਲਈ ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁੜਦੇ ਪੈਰੀਂ ਉੱਥੇ ਪੁੱਜ

ਗਏ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੱਕੇ-ਬੱਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਜਦ ਦੇਖਿਆ ਉਥੇ ਨਾ ਬੁਲਡੋਰ ਸੀ, ਨਾ ਜੀਪ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ। ਪਾਠਕ ੁਦ ਹੀ ਅੰਦਾਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਕੌਤਕ ਦਾ ਕਰਤਾ ਕੌਣ ਸੀ?

(ਸੋਢੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ" ਵਿਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

ਹਮੇ ਾ ਯਾਦ ਰੱਖੋ

1. ਕੇਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੋਹਰ ਹੈ।
2. ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਭੀ ਕੇਸ ਕਟਵਾਉਣਾ, ਤਮਾਕੂ ਪੀਣਾ, ਕੁੱਠਾ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਪਰ-ਇਸਤਰੀ ਜਾਂ ਪਰ-ਪੁਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਪਤਿਤ ਸਿੱਖ ਦਸਮੇ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਾਰਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
3. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸਿੱਖਣੀ ਲਾਮੀ ਹੈ।
4. ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਣਾ ਸਿੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ।
5. ਟੋਪੀ ਪਹਿਨਣਾ ਸਿੱਖੀ ਰਹਿਤ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ।
6. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਨਾਲ ਹੀ ਬੰਦਾ ਗੁਰੂ ਪਥ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦਸਮੇ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ।

   ਧਰਹਿ ਕੇਸ ਪਾਹੁਲ ਬਿਨਾ, ਭੇਖੀ ਮੂੜਾ ਸਿਖ।
   ਮੇਗ ਦਰਨ ਨਾਹਿ ਤਿਸ, ਪਾਪੀ ਤਿਆਗੇ ਭਿਖ।ੲ।

   (ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ)
7. ਪੂਜਾ ਅਕਾਲ ਕੀ, ਦੀਦਾਰ ਾਲਸੇ ਕਾ, ਪਰਚਾ ਬਦ ਕਾ, ਅਭਿਆਸ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਕਾ, ਅਮਲ ਪ੍ਰਾਦੇ ਕਾ, ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ।

❖ ❖ ❖

ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੁਰੀ ਜਾਣੈ

ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀਂ ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਚੂੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜੋ ਬੜੇ ਮਿੱਠੇ ਸੁਰੀਲੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਸਨ ਤੇ ਕੰਧ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਟਾਲਾ ਵਿਚ ਹੂਰੀ ਰਾਗੀ ਵੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਤੋਂ 3-4 ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹੀਦੀ ਪੁਰਬ ਤੇ ਲਖਨਊ ਦੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਬੁਲਾਉਣ ਤੇ ਉਥੇ ਕੀਰਤਨ ਲਈ ਗਏ। ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਗੁਰਦੁਵਾਰੇ 7 ਦਿਨ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਸੱਤਵੇਂ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿਛੋਂ ਪਜਾਬ ਆਉਣ ਤਿਆਰ ਮੈਂ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ 60-65 ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਮਾਈ ਆਈ। ਮੈ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਭਾਈ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕੀਰਤਨ ਇਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹੋ, ਕੋਈ ਇਕ ਘੰਟਾ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵੀ ਸੁਣਾਓ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਾਈ ਅਸੀਂ ਤਾਂ (ਸਕੱਤਰ ਵੱਲ ਇਾਰਾ ਕਰਕੇ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੀ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ। ਤਾਂ ਝੱਟ ਉਸ ਮਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲਓ ਜੀ ਉਧਰੋਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਾਰਗ ਹੋ। ਮੈਂ ਲਾਜਵਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਮਾਈ ਪੁੱਛਿਆ ਤੇਰਾ ਘਰ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਹੈ? ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਆ ਕੇ ਤੁਹਾ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ।

ਝੱਟ-ਪੱਟ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਮਾਈ ਵਾਪਸ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਆਈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ 3-4 ਨੌਜਵਾਨ ਸਨ। ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਦਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈਆਂ ਤੇ ਮਾਈ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਜਾ ਕੇ ਵਿਛਾਓ। ਮੈਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਅੱਧੇ ਕੁ ਘੰਟੇ ਪਿੱਛੋਂ ਮਾਈ ਵੀ ਚਲੀ ਗਈ ਕਿ ਮੈਂ ਵੇਖ ਆਵਾਂ ਘਰ ਇੰਤਾਮ ਠੀਕ ਹੈ। ਵਾਪਸ ਆਈ ਉਸ ਮਾਈ ਦੇ ਨਾਲ 4 ਮੋਨੇ ਉਸ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਵੀ ਆਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਦੋਵੇਂ ਵਾਜੇ ਤੇ ਜੋੜੀ ਚੁੱਕ ਲਏ। ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਥੀ ਮਾਈ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਮਾਈ ਦਾ ਘਰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਮੋੜ-ਮਾੜ ਬੜੇ ਸਨ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਅੀਰਲੀ ਗਲੀ ਵਿਚੋਂ ਰਾ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੇ ਤਾਂ ਮਾਈ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਗਊ ਦੀ, ਕਿਤੇ ਭੈਰਉਂ ਦੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਹਨੂਮਾਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਅਸਥਾਪਨ ਸਨ।

ਮੇਰੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਥੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿਥੇ ਲੈ ਆਏ ਹੋ ਸਾ ਪੱਥਰ ਪੂਜ ਦੇ ਘਰ? ਮੈਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮਾਈ ਨਾਲ ਬਚਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਊ। ਅੱਗੇ ਅਸੀਂ ਚਬੂਤਰੇ ਜਿਹੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਨੀਚੇ ਦਰੀਆਂ ਤੇ 30-35 ਵਿਅਕਤੀ ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਸਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਦ ਲਾਇਆ ਰਾਮੁ ਸਿਮਰੁ ਪਛੁਤਾਹਿਗਾ ਮਨ॥(ਅਗ **1106**) ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਵੱਜੋ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਗਾਇਆ

ਸਭੈ ਘਟ ਰਾਮੁ ਬੋਲੈ ਰਾਮਾ ਬੋਲੈ"। ਕੋਈ 40 ਕੁ ਮਿੰਟ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਰੰਗ ਸਾਰਿਆਂ ਮਾਣਿਆ। ਅਸੀਂ ਸਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲਏ ਤਾਂ ਮਾਈ ਨੇ ਬਦ ਭੇਟ ਮਾਇਆ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਈ ਤੇ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ੰਲ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਛਕੋ। ਮਾਈ ਨੇ ਜਲ ਲਿਆਂਦਾ ਅਸੀਂ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ੰਲ, ਕੇਲੇ ਆਦਿ ਛਕਣ ਲਗ ਪਏ ਤਾਂ ਮਾਈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਧਨਦਈ ਸੀ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਗੋਂਟ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ।

ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਹੀ ਵਿ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਜਦ ਮੇਰੇ ਪੋਤੇ ਪੋਤੀਆਂ, ਦੋਹਤੇ ਦੋਹਤੀਆਂ ਹਨ ਤਦ ਵੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਮੈਂ ਵਿ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਗਵਾਂਢ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਉਸ ਘਰ ਦੀ ਵੱਡੀ ਦਿਆਲ ਕੌਰ ਵੀ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਸਦਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੋਏ ਉਸ ਮੈ ਆਖਿਆ ਨੀਂ ਧਨਦਈਏ ਕੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਵਿ-ਵਿ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈਂ? ਚਲ ਤੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਈਏ। ਬੜੇ ਮਿੱਠੇ ਬੋਲਾਂ ਵਾਲੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਚਾਰ ਪੰਜ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮੈ ਬੜਾ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜੁ ਤੁਸੀਂ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਮੈ ਕੋਈ ਮੰਤਰ ਜਪਣ ਲਈ ਦੱਸ ਜਾਓ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਹ ਮੰਤਰ ਤਾਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਹੀ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕੋਈ ਇਕੱਲਾ ਦੁਕੱਲਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਮਾਈ ਧਨਦਈ ਿਦ ਕਰੇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਮੈ ਰੂਰ ਦੱਸੋ, ਅਸੀਂ ਉੱਠ ਕੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਮਾਈ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਫੜ ਲਏ ਤੇ ਕਹਿਨ ਲੱਗੀ ਮੈਂ ਪੈਰ ਤਦ ਛਡੂੰਗੀ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਜਪਣ ਲਈ ਮੈ ਮੰਤਰ ਦੱਸੋਗੇ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਮਬੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਅੱਛਾ ਮਾਈ ਲੈ ਫਿਰ ਲਿਖ ਲੈ। ਉਸ ਆਪਣੀ 12-13 ਸਾਲ ਦੀ ਪੋਤੀ ਕਿਹਾ ਲੈ ਆ ਕਾਪੀ ਪੈਂਸਲ। ਉਹ ਦੌੜ ਕੇ ਲਿਆਈ ਕਲਮ ਤੇ ਕਾਪੀ। ਮੈਂ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਮਾਈ ਕਿਹਾ ਮੇਰੇ ਮਗਰ-ਮਗਰ ਆਖੀ ਜਾਹ। ਪਰ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਪੁਕਾਰ ਸਕੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਮਾਈ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਣ ਜਾਣਦੀ ਹੈਂ? ਉਸ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਸਿਰੰ ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਖਿਆ ਚਲ ਫੜ ਕਲਮ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਲਿਖ ਲੈ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ। ਮੈਂ ਬੋਲੀ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਉਹ ਲਿਖਦੀ ਜਾਏ, ਕੋਈ 9-10 ਦਫਾ ਲਿਖਣ ਪਿਛੋਂ ਗਲਤੀਆਂ ੁਧ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਲੀ ਮੈਂ ਲੱਕੜ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵਿ ਭਗਤ ਲਈ ਬੜੇ ਚਿਰਾਂ ਦੀ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਦੱਸੋ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤਰ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮਾਲਾ ਫੇਰਿਆ ਕਰਾਂ? ਮੈਂ ਐਵੇਂ ਜਾਨ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਚਲ ਦਸ ਮਾਲਾ ਰੋ ਕਰਿਆ ਕਰ ਤੇ ਵਾਪਸ ਪੰਜਾਬ ਚੱਲ ਪਏ।

ਉਸ ਤੋਂ ਸੱਤਵੇਂ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਫਿਰ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ਸਪਤਮੀ ਗੁਰਪੁਰਬ ਸਮੇਂ ਕੀਰਤਨ ਲਈ ਗਏ। ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਜਦ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਸਕੱਤਰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਮਾਈ ਧਨਦਈ ਦੇ ਘਰ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ? ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ,

ਉਹ ਕੌਤਕ ਤਾਂ ਕੰਮ ਕਾਜ ਦੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾ ਦੱਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਫਿਰ ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਧਨਦਈ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਸੁਣੋ । ਤਦ ਹੀ ਤੁਹਾ ਪੂਰਾ ਅਨੰਦ ਆਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਨਾਲ ਚੱਲਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਲੱਭ ਲਓਗੇ ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਘਰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਈ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਤਿੰਨੇ, ਮਾਈ ਧਨਦਈ ਦੇ ਘਰ ਤੁਰ ਪਏ । ਜਦ ਅਸੀਂ ਗਲੀ ਲੰਘ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵੱਲ ਉੱਤਰੇ ਤਾਂ ਉੱਪਰ ਚਬੂਤਰੇ ਤੇ ਖੜੀ 13-14 ਸਾਲ ਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉੱਚੀ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਰੂ ਆ ਗਏ, ਅਸੀਂ ਠਠੰਬਰ ਗਏ ਤੇ ਖਲੋ ਗਏ ਕਿ ਏਨੇ ਮਾਤਾ ਧਨਦਈ ਉਪਰ ਚਬੂਤਰੇ ਤੇ ਆ ਚੜ੍ਹੀ ਅਸੀਂ ਪਛਾਣ ਹੀ ਨਾ ਸਕੇ । ਕਿਰਪਾਨ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਉਸ ਸਾ ਤਿਹ ਬੁਲਾਈ ਤੇ ਬੋਲੀ ਆਓ ਜੀ, ਜੀ ਆਇਆਂ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਪਹੁਲ ਛਕ ਲਈ ? ਉਸ ਕਿਹਾ, ਹਾਂ, ਤੁਹਾ ਗੁਰਦਵਾਰਿਓਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਸਾ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਹੀ ਸੁਣੋ, ਉਸ ਕਿਹਾ ਆਓ ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਦੀ ਪੱਕੀ ਖਾਓਗੇ ਨਾ ? ਮੈਂ ਆਖਿਆ ਮਾਤਾ ਜੀ ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪਹੁਲ ਛਕ ਕੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਾਹ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸਜ ਗਏ ਹੋ, ਜੋ ਮਰੀ ਹੋਵੇ ਛਕਾਓ । ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਓ ?

ਉਸ ਸਾ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਬਿਠਾਇਆ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰੂ ਕੀਤੀ । ਸੁਣੋ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਜਿਹੜਾ ਮਤਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈ ਲਿਖਾ ਗਏ ਸੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਪਣਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ, ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਮਤਰ ਕੰਠ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਮੂਲ ਮਤਰ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ 1● ਅਠੋਤਰੀ ਮਾਲਾ ਰੋ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਵਿ ਮਤਰ ਜੋ ਮੈਂ ਜਮਾਂਦਰੂ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸਾਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਮੈ ਭੁੱਲ ਗਿਆ । ਦਸ ਮਾਲਾ ਸਵੇਰੇ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਫਿਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਮੂਲ ਮਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ । ਮੈ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਕੁਝ ਨਾ ਸੁੱਝੇ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਸ ਮਤਰ ਜਪਦੇ ਰਹਿਣ ਚਿੱਤ ਕਰੇ । ਅਹਿ ਜੁ ਲੜਕੀ ਮੇਰੀ ਪੋਤਰੀ ਹੈ ਇਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਤੀਜੇ ਚੌਥੇ ਡੰਗ ਕੁਝ ਚਾਵਲ ਦੁੱਧ ਛਕਾ ਦਿੰਦੀ ਜਦ ਇਸ ਮਤਰ ਜਪਦਿਆਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕੁ ਸਾਲ ਗੁਰੇ ਤਾਂ ਇਕ ਰਾਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਤਰ ਉਚਾਰਦੀ ਪਈ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈ ਮਹਾਂ ਵੈਰਾਗ ਉਪਜਿਆ, ਮੈਂ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਕੂਕਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਆਖਾਂ ਹੇ ਇਸ ਮਤਰ ਵਾਲੇ ਸਾਜਨ ਜੀ ਮੈ ਦਰਨ ਦਿਓ ਬੀ ਅਵਾ ਆਵੇ ਕਿ ਇਹੋ ਮਤਰ ਹੀ ਮੇਰਾ ਦਰਨ ਹੈ । ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਚੋਂ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗ ਨੀਰ ਵਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਕਮੀ ਭਿੱਜ ਗਈ । ਰੋ ਏਹੋ ਹਾਲ, ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ, ਸੌਣਾ ਸਭ ਵਿੱਸਰ ਗਿਆ । ਇਕੋ-ਇੱਕ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹੀ ਰਸਨਾ ਤੇ ਰਹੇ । ਚਾਰ ਸਾਲ ਬੀਤੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤ ਪੋਤਰੇ ਪੋਤੀਆਂ ਸਭ ਬੋਲਣ ਕਿ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਕਮਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਪਹਿਲੋਂ ਵਿ ਵਿ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖ ਇਸ ਕੀ ਮਤਰ ਦਸ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਝੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਸੱਚ ਜਾਣੋ ਗੁਰਸਿਖੋ ਮੈ ਇਸ ਮੂਲ ਮਤਰ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ

ਕੁਝ ਨਰ ਈ ਨਾ ਆਏ, ਜਿੱਧਰ ਵੇਖਾਂ, ਕੰਧਾਂ ਤੇ, ਦਰਖਤਾਂ ਤੇ, ਪ੍ਰਆਂ, ਬੰਦਿਆਂ ਤੇ ਮੀਨ ਤੇ, ਪਛੀਆਂ ਤੇ ਏਹੋ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਦਿੱਸੇ ।

ਪਜਵਾਂ ਸਾਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਇਸ ਮਤਰ ਜਪਦਿਆਂ ਇਕ ਾਮ ਇਸ ਦੇ ਜਾਪ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜੀ ਮੈਂ ਲੇਟ ਗਈ ਜੁ ਕੀ ਦੇਖਦੀ ਆਂ ਕਿ ਚਾਰ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਦੇਵਤੇ ਇਕ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸਜਾਈ ਪਾਲਕੀ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਤੇ ਮੈ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਲਿਆ । ਉੱਪਰ ਅਕਾ ਵੱਲ ਲੈ ਉੱਠੇ । ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਬਾ ਵਿਚ ਜਾ ਉਤਾਰਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਲੈ ਮਾਈ ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਿ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੈ ਇਸ ਵਿਨੂੰਪੁਰੀ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਦੋ ਦਿਨ ਚ ਹੀ ਉਥੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਪੁਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਆ ਗਏ, ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਦੱਸ ਬੀਬੀ ਤੈ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਆਖਿਆ ਮੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਭੇਜੋ, ਮੈਂ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਉਸ ਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਮਾਈ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਜਾ ਸਕਦੀ ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਿ ਭਗਤੀ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਏਸੇ ਵਿਪੁਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇਂਗੀ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਵਿ ਭਗਤੀ ਛੱਡ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈ ਗੁਰੂ ਕੀ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਓ। ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਿ ਰਹੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਕਿਹਾ ਚਲ ਜੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ ਤਾਂ ਲੈ ਜਾਓ ਇਹ । ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਕੇ ਮੈ ਲੈ ਤੁਰੇ । ਇਕ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਮੈ ਉਤਾਰਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਔਹ ਦੇਖ ਮਾਈ । ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਤੇ ਇਕ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੜਿਆ ਲਿਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਦਰਵਾ ਦਿੱਸਿਆ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਆਖਿਆ ਲੈ ਮਾਈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਗੇਟ ਹੈ ਚਲੀ ਜਾਹ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਮੈ ਉਥੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਓ । ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮਾਈ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਤੂੰ ਜੁ ਆਖਦੀ ਸੈਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਾਹ ਹੁਣ ਆਪੇ ਚਲੀ ਜਾ। ਉਹ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਗੇਟ ਵੱਲ ਹੋਈ । ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਉਸ ਤੇ ਨਰ ਨਾ ਟਿਕੇ । ਸਵਰਨ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਜੜਤ ਨਾਲ ਦਰਵਾ ਝਿਲਮਿਲ-ਝਿਲਮਿਲ ਕਰੇ। ਜਦ ਮੈਂ ਦਰਵਾ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ, ਕੀ ਦੇਖਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਦਰ ਐਸਾ ਸੁੰਦਰ ਦਰਬਾਰ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਭਾ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਮਸਤ ਹੋਏ ਕੀਰਤਨ ਸਰਵਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਤਤ ਤੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਮੂਰਤੀ ਦਾ ਏਨਾ ਤਪ-ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠੀ ਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਬੜਾ ਜਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੁਨਹਿਰੀ ਸਲੋਤਰ ਸੀ ਆਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮਾਈ ਤੂੰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਹੈਂ? ਮੈਂ ਕੰਬਣ ਲਗ ਪਈ ਤਾਂ ਲਾਗੇ ਬੈਠੀਆਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਚੋਬਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹੋ, ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਬਾਤ ਕਰ ਲੈਣੀ । ਉਹ ਚੋਬਦਾਰ ਚੁਪ ਕਰ

ਗਿਆ ।

ਇੱਧਰ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਸੁਣ ਲਓ । ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਜਦ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰ ਗਈ ਤਾਂ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਤੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਰਿਤੇਦਾਰਾਂ ਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸਵੇਰੇ ਸਸਕਾਰ ਕਰਾਂਗੇ । ਔਹ ਜੋ ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਪੋਤਰੀ ਹੈ ਇਹ ਕਹੇ ਨਹੀਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮਰੀ ਨਹੀਂ, ਜੀਉਂਦੀ ਹੈ, ਮੇਰੀਆਂ ਨਾਸਾਂ ਅੱਗੇ ਰੂੰ ਰੱਖ ਕੇ ਆਖੇ ਵੇਖੋ ਖਾਂ ਰੂੰ ਹਿਲਦਾ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਕਹਿਣ ਬਸ ਇਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਦਾਦੀ ਵਾਂਗ ਕਮਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਸਵੇਰ ਹੋਈ ਸਾਰੇ ਰਿਤੇਦਾਰ ਆ ਜੁੜੇ । ਮੇਰੀ ਦੇਹੀ ਦਾ ਇਨਾਨ ਕਰਾਇਆ ਤੇ ਸਿੜ੍ਹੀ ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਤੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੱਤ ਹੈ ਕਰਦੇ ਲੈ ਤੁਰੇ ਮਾਨ ਭੂਮੀ ।

ਉੱਧਰ ਜਦ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਚੋਬਦਾਰ ਸਿੰਘ ਆ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਚੱਲ ਉੱਠ ਮਾਈ ਤੈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਪੇ ਕਰੀਏ, ਖਡੇ ਦੀ ਪਹੁਲ ਛਕਿਆਂ ਬਿਨਾਂ ਤੂੰ ਕਿਦਾਂ ਇੱਥੇ ਆ ਗਈ ਐਂ ?" ਕੰਬਦੀ ਕੰਬਦੀ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਤ ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈ ਖੜਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਗ ਖਾ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਸੁਣਦੇ ਸੀ, ਚੌਬਦਾਰਾਂ ਕਿਹਾ ਸੱਚੇ ਪਾਤਾਹ ਇਸ ਮਾਈ ਨੇ ਤਾਂ ਪਹੁਲ ਨਹੀਂ ਛਕੀ ਹੋਈ ਇਹ ਹੂਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆ ਗਈ ਹੈ ? ਤਤ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਆਖਦੇ ਹੋ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕਤੀ ਇਹ ਏਥੇ ਲੈ ਆਈ ਹੈ, ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਲਈ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਹੁਲ ਛਕਣੀ ਪਏਗੀ । ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਆਰਜਾ ਇਸ ਹੋਰ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਹ ਹੁਕਮ ਹੋਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਮਾਨ ਭੂਮੀ ਜਾਂਦੀ ਖੱਫਣ ਵਿਚੋਂ ਉਤਾਂਹ ਉਠੀ ਤੇ ਬੋਲੀ, ਕਿੱਧਰ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਓ ਮੈ ? ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਝੱਟ-ਪੱਟ ਮੀਨ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਧਨਦਈ ਪਰਲੋਕ ਤੋਂ ਹੀ ਮੁੜੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਖਫਨ ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਤੁਰੀ ਘਰ , ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਨ ਘਾਟ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹੋਏ । ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਏ ।

ਘਰ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਕਪੜੇ ਬਦਲੇ ਤੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਚਲੀ ਗਈ । ਉਥੇ ਇਕੱਲਾ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸੀ ਜਿਸ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਬੜਾ ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਹੈ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਲਿਆਓ। ਉਹ ਸਕੱਤਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਜਿਸ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਸਿਰੰ ਏਨਾ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈ ਹੁਣੇ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਹੁਲ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ । ਸਕੱਤਰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਮਾਈ ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਸਾਰਾ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀਆਂ ਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਤੈ ਪਹੁਲ ਛਕਾ ਕੇ ਕੋਈ ਲੜਾਈ ਮੁੱਲ ਲੈਣੀ ਹੈ ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਘਰ ਦਿਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ, ਪਤੀ ਮੇਰਾ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣੇ ਮੈ ਪਹੁਲ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਇੰਤਾਮ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਏਥੇ ਹੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ । ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾ ਛਕਾਉਗੇ ਮੈਂ ਏਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ । ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਮੈ ਸਮਝਾਉਣ ਪਰ ਮੈਂ ਆਖਾਂ ਕਿ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਪਹੁਲ ਛਕਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬਾਤ ਕਰੋ ਈ ਨਾ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਾਡੇ

ਘਰ ਗਏ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਪਹਿਲੋਂ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿ ਵਿ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਹੁਣ 6-7 ਸਾਲ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮੰਤਰ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਜਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਾਮ ਮਰ ਗਈ ਸੀ, ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਜੀਉਂ ਪਈ ਹੈ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕੀ ਹੈ । ਸਾ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਇਤਰਾ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਉਹ ਘਰੋਂ ਤਸੱਲੀ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਆਏ ਤੇ ਮੇਰਾ ਹੱਠ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਯਾਦਾ ਸਹਿਤ ਮੈ ਪਹੁਲ ਛਕਾਉਣੀ ਪਈ । ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਮੈ ਮੂਲ ਮਤਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਤਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਸਮਝਾਈ। ਮੈ ਇਕੱਲੀ ਹੀ ਪਹੁਲ ਛਕਾ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤੇ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਰਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੜੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਹੋਰ ਪਿਆਰ ਵੱਧ ਗਿਆ ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਗੁਰ ਮਤਰ ਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਜਾਪ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਗੁਟਕੇ ਤੋਂ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਸਵੇਰੇ, ਾਮ ਸੋਦਰ, ਤੇ ਰਾਤ ਅਰਾਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸੋਹਿਲੇ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੈ ਏਧਰ ਲਾਇਆ।"

ਇਹ ਅਸਚਰਜ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਡੇ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਚੋਂ ਨੀਰ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਉਹ ਮਨਾ ਪਾਪੀਆ ਵੇਖ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਪਹੁਲ ਛਕਿਆਂ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਅਜੇ ਮਿਹਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਵੇਖ ਇਸ ਬੀਬੀ ਤੇ ਕਿਤਨੀ ਬ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਉਸ ਬੀਬੀ ਜੋ ਹੁਣ ਧੰਨ ਕੌਰ ਸੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀਏ ਤੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜੇ ਤੇ ਕਹੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦੱਸੇ ਮੂਲ ਮਤਰ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਹੀ ਤਾਂ ਮੈ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਪਹੁਲ ਛਕਿਆਂ ਕੋਈ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸੀ । ਸਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਸਿਰੰ ਇਕ ਸਾਲ ਈ ਹੋਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸ ਸੱਚੇ ਗੁਰ ਦਰਬਾਰ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਲਖਨਊ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਲਗਿਆਂ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਬੀਬੀ ਧੰਨ ਕੌਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰੇ ਉਹ ਤਾਰੀ ਤੇ ਵਕਤ ਸਾ ਚਿੱਠੀ ਰਾਹੀਂ ਲਿਖ ਭੇਜਣਾ।

ਇਕ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਸਕੱਤਰ ਜੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਆਈ ਕਿ ਬੀਬੀ ਧੰਨ ਕੌਰ ਨੇ ਦੋ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਐਸ ਵਕਤ ਤੇ ਮੈਂ ਸੁਆਸ ਤਿਆਗਾਂਗੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ 25-30 ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਸਾਂ । ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਸਾ ਆਰੀ ਤਿਹ ਬੁਲਾਈ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਂ ਨਰੋਈ ਤੰਦਰੁਸਤ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰਦੀ ਦਰਗਾਹ ਗਈ । ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ । ਪੁਰਾਣੇ ਬਜੁਰਗ ਸਿੱਖ ਆਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਸਾਰੇ ਕਲਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਰੂਸ; ਚੀਨ, ਜਾਪਾਨ, ਅਮਰੀਕਾ, ਯੂਰਪ ਕਿਸੇ ਵੀ ਥਾਂ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੋਵੇ ਕਿਸੇ ਰਿਕੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇ ਇਹ ਬਾਣੀ ਉਸ ਮੁਕਤ ਕਰੇਗੀ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਇਸ ਰਧਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਸੁਣੇਗਾ ਬੈਕੁੰਠ

ਧਾਮ ਜਾਏਗਾ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜੁੜ ਜਾਓ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨਾਲ, ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਓ, ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਓ ਤੇ ਸੁਣੀ ਜਾਓ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਹੁਕਮਾਂ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਉੱਜਲਾ ਮੁੱਖ ਲੈ ਕੇ ਜਾਓ ।

(ਹਾਰਾ ਸਿੰਘ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. (ਰਿਟਾ.) ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚੋਂ)

ਉੱਪਰਲੀ ਵਾਰਤਾ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤੱਤ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ :

(1) ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੂਰੀ ਵਿਚ ਸਥਾਈ ਨਿਵਾਸ ਲਈ ਖਡਾ ਪਹੁਲ ਛਕਣੀ ਅਤਿ ਰੂਰੀ ਹੈ ।

(2) ਰਸਨਾ ਨਾਲ, ਗੁਰਮਤਰ, ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਜਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਬਦ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਗਾਹੀ ਟਿਕਟ ਹੈ ।

(3) ਮਾਲ੍ਹਾ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਪ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

(4) ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਖੰਡ" ਮਨੋ-ਕਲਪਿਤ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਕੀਕਤ ਹੈ । ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨਿਵਾਸ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਥੋਂ, ਫਿਰ ਪਰਮੇਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਅਭੇਦਤਾ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚ ਖੰਡ ਪਰਮੇਰ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

(5) ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਮਰ ਗਏ ਇਸ ਲਈ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਕਉ ਮਾਨ" ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਗਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਥਵਾ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਜਿਊਂਦੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਨ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਭੀ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਕਰਾਰੀ ਚਪੇੜ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਇਕ ਸਾਇੰਟੇਫਿਕ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੇ, ਹਰ ਗੱਲ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਪੰਥ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਸਾਖੀਆਂ ਮਨੋਕਲਪਿਤ, ਅੰਧ-ਵਿਵਾਸ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀਆਂ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤੂਆਣਾ, ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਲੇਰਾਂ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਤੇ ਚਿੱਕੜ ਉਛਾਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਸਾਡੀ ਨਰੇ ਗੁਰੂ ਦਰੋਂ ਫਿਟਕਾਰੇ ਹੋਏ ਭ੍ਰਿਟ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਹਨ ।

ਰਧਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹਰ ਕਰਮ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ । ਮਨ ਦੀਆਂ ਚੰਚਲਤਾਈਆਂ ਵਾਲਾ, ਲੋਕਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਅਧੀਨ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵਡਿਆਈ ਲੈਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹਰ ਕੰਮ ਵਿਅਰਥ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ, ਸਭ ਸੁਮੱਤ ਬਣ ਤਾਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪੁਰੀ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਪਾ ਸਕੀਏ ।

(ਲੇਖਕ ਸਵ. ਸ. ਹਾਰਾ ਸਿਘ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. (ਰਿਟਾ.) ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ)

❖ ❖ ❖

ਸਾਕਾ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ

ਆਦਿ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਦੇਸ ਸਰਬ ਗੁਣ ਸੰਪੰਨ ਦੇਸ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਦੀ ਕਲਾ, ਚਿੰਤਕ, ਯੋਧੇ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਅਕਤੀ ਕੁੱਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਹੂਰ ਸਨ। ਸਮੇਂ ਨੇ ਕਰਵਟ ਬਦਲਿਆ, ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੀ ਅੱਧੀ ਅਬਾਦੀ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਬਹੁਸੰਖਿਆ ਵਾਲੀ੍ਹ ਦਰ ਐਲਾਨੀ ਗਈ ਵਸੋਂ ਤੇ ਘੋਰ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਕਰਨ ਕਰਕੇ, ਸਾਡਾ ਦੇਸ ਕਾਦਰ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਮ ਦੀ ਕਰੋਪੀ ਸਦਕਾ੍ਹ ਲਾਮ ਹੋ ਗਿਆ।

ਤਕਰੀਬਨ ਬਾਰਾਂ ਸੌ ਸਾਲ ਦੀ ਲੰਮੀ੍ਹ ਲਾਮੀ ਕਾਰਨ ਕਲਾ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਆਦਿ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦੇ੍ਹ ਲਮ ਸਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਇਹ ਬਣ ਗਈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬਹਾਦਰ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਛੱਤਰੀ ਇਹ ਆਖਣ ਲੱਗ ਪਏ:

ਧਰਮ ਹਮਾਰਾ ਤੋਲਣ ਤੱਕੜੀ।
ਨੰਗੀ ਕਰਦ ਕਬਹੂੰ ਨਹੀਂ ਪਕੜੀ।

ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਬਿਨ ਕਾਸਮ ਅਤੇ ਇਕ ਲੱਤੋਂ ਲੰਗੜੇ ਅਤੇ ਭੇਡਾਂ ਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਮੀਰ ਤੈਮੂਰ (ਤਿਮਰਲੰਗ) ਕੇਵਲ ਪਜ ਸੌ ਸਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਦੇਸ ਲੁਟ ਪੁਟ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਪਰਤ ਗਏ। ਜੇ ਕੋਈ ਪਠਾਣ ਜਾਂ ਮੁਲ ਸਿਪਾਹੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪਿਡ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬੀ ਬਦਲੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੌਲਤ, ਪੈਸਾ ਟਕਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇੱਤ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਬਹੂ ਬੇਟੀ ਤੱਕ ਦੇਣ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਪਰਮੇਰ ਦਯਾ ਆਈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਆਗਮਨ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋਇਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਏਕਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਪਰਮੇਰ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਵਰਣ ਜਾਤ ਦੀ ਵੰਡ ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਦੇ ਦਿੱਤਾ :

ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ॥ (ਅੰਗ ੬੬੩)

ਅਤੇ

ਜਾਣਹੁ ਜੋਤਿ ਨ ਪੂਛਹੁ ਜਾਤੀ
ਆਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਹੇ॥ (ਅੰਗ 349)

ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ। ਮਰਨ ਦਾ ਭੈਅ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੋ ਮਰੀ ਉਪਾਓ ਕਰੋ ਇਕ ਦਿਨ ਅਵੱ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਹਮੇਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ

ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰਹੇਗਾ।

ਰਾਣਾ ਰਾਉ ਨ ਕੋ ਰਹੈ ਰੰਗੁ ਨ ਤੁੰਗੁ ਫਕੀਰੁ॥
ਵਾਰੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਕੋਇ ਨ ਬੰਧੈ ਧੀਰ॥ (ਅੰਗ 936)

ਭਾਈ ਰੇ ਇਉ ਸਿਰਿ ਜਾਣਹੁ ਕਾਲੁ॥
ਜਿਉ ਮਛੀ ਤਿਉ ਮਾਣਸਾ ਪਵੈ ਅਚਿੰਤਾ ਜਾਲੁ॥ (ਅੰਗ 55)

ਇਸ ਲਈ ਜਦ ਮਰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇੱਤ ਆਬਰੂ ਅਤੇ ਅਣਖ ਨਾਲ ਮਰਨਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਜਿਊਂਦੇ ਦੀ ਇੱਤ ਨਹੀਂ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਭੀ ਕੋਈ ਪਤਿ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ।

ਜਿਨ ਜੀਵੰਦਿਆ ਪਤਿ ਨਹੀ ਮੁਇਆ ਮੰਦੀ ਸੋਇ॥ (ਅੰਗ 1242)

ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਪਦੇ ਦਿੱਤਾ ਮਰਨਾ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮਰਨ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰੋ

ਮਰਣ ਮੁਣਸਾ ਸੂਰਿਆ ਹਕੁ ਹੈ
ਜੋ ਹੋਇ ਮਰਨਿ ਪਰਵਾਣੋ॥ (ਅੰਗ 579-580)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਵਾਰ ਆਸਾ ਦਾ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਲੋਕ :

ਗਊ ਬਿਰਾਹਮਣ ਕਉ ਕਰੁ ਲਾਵਹੁ
ਗੋਬਰਿ ਤਰਣੁ ਨ ਜਾਈ॥
ਧੋਤੀ ਟਿਕਾ ਤੈ ਜਪਮਾਲੀ ਧਾਨੁ ਮਲੇਛਾਂ ਖਾਈ॥
ਅੰਤਰਿ ਪੂਜਾ ਪੜਹਿ ਕਤੇਬਾ ਸੰਜਮੁ ਤੁਰਕਾ ਭਾਈ॥
ਛੋਡੀਲੇ ਪਾਖੰਡਾ ॥ ਨਾਮਿ ਲਇਐ ਜਾਹਿ ਤਰੰਦਾ॥ (ਅਗ 471)

ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਅਣਖ ਟੁੰਬ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰਹੇ ਇਹ ਉਹ ਬਾਣੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹਰ ਰੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦੀ ਧਰਮਾਲਾ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪ੍ ਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜੋ ਨਿਰੰਤਰ ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਗੋਂ ਚੌਥੀ ਪਾਤਾਹੀ ਤੱਕ ਇਹ ਉਪਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਪੰਚਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪ ਅਸਹਿ ਅਤੇ ਅਕਹਿ ਕਟ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਹੀਦੀ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਰੀਰ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹੱਕ ਸੱਚ ਦੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਇਸ ਤਿਆਗਣਾ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਚਾਰ ਲੜਾਈਆਂ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਵੈ-ਅਭਿਮਾਨ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਵਧਾਇਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਅਤੇ ਮੁਲ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਡਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਅਜਿੱਤ ਨਹੀਂ। ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਟੇਕ ਲੈ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੀਦੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ

ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਦੀ ਇਕ ਅਦੁੱਤੀ ਮਿਸਾਲ ਸੀ।

ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇਂ ਲਸੰਾ ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਸਿਖਰ ਦਾ ਕਮਾਲ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਉਪਦੇ ਹੈ :

ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ॥
ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ॥ (ਅੰਗ 1102)

ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸੀਸ ਭੇਟ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰ ਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਰ ਰਸੀ ਬਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਪੌਰਾਣਿਕ ਕਥਾਵਾਂ ਬੀਰ ਰਸੀ ਸਾਂਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਮਨਾਂ ਚੋਂ ਮਰਨ ਦਾ ਡਰ ਬਿਲਕੁਲ ਲਹਿ ਗਿਆ।

ਧੰਨ ਜੀਓ ਤਹਿ ਕੋ ਜਗ ਮਹਿ
ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ ਚਿਤ ਮੈ ਜੁਧ ਬੀਚਾਰੈ॥
ਦੇਹ ਅਨਿਤ ਨ ਨਿੱਤ ਰਹੈ,
ਜਸ ਨਾਵ ਚੜ੍ਹੈ ਭਵਸਾਗਰ ਤਾਰੈ॥
ਧੀਰਜ ਧਾਜਮ ਬਨਾਇ ਇਹੈ ਤਨ,
ਬੁਧਿ ਸਿਉ ਦੀਪਕ ਜਿਉ ਉਜੀਆਰੈ॥
ਗਿਆਨਹਿ ਕੀ ਬਢਨੀ ਮਨਹੁ ਹਾਥ ਲੈ
ਕਾਤਰਤਾ ਕਤਵਾਰ ਬੁਹਾਰੈ॥ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਕ੍ਰਿਨ ਅਵਤਾਰ)

ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ
ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ॥
ਨ ਡਰੋਂ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋਂ
ਨਿਸਚੈ ਕਰਿ ਅਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ॥
ਅਰੁ ਸਿਖ ਹੋਂ ਅਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੌ
ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਨ ਤਉ ਉਚਰੋਂ ॥
ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ
ਅਤ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ॥ (ਸਵੈਯਾ 231)
(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਸਦਕਾ ਇਕ ਐਸੀ ਕੌਮ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੋਈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਦਰ, ਅਣਖ ਅਤੇ ਸੱਚਾਈ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਕੇ ਮਰਨ ਮਿਟਣ ਲਈ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਕੇ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਵਾਏ, ਖੋਪਰੀਆਂ ਲੁਹਾਈਆਂ, ਚਰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਪੁਠੀਆਂ ਖੱਲਾਂ ਲੁਹਾਈਆਂ ਅਤੇ ਨਸਲਕੁ਼ੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਜਰ ਕੇ ਵਿਦੇ਼ੀ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਲਕ ਆਦ

ਕਰਵਾ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਾਲਸਾਈ ਿਨਾਨ ਸਾਹਿਬ ਲਹਿਰਾਇਆ।

ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਾਲਸੇ ਦੀ ਤੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬਦਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਰਾਨੀ, ਅਬਦਾਲੀ ਪਠਾਣ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਰੱਖ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਦਾ ਧਨ ਅਤੇ ਜੋਬਨ ਲੁੱਟਣ ਲਈ, ਪਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਮਰੌਦ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾਂ ਤਹਿ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਉਹੀ ਪਠਾਣ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਚੱਪਲ ਪਾ ਕੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਹਿੰਗ ਦਾ ਝੋਲ੍ਹਾ ਲਟਕਾ ਰੋਟੀ ਰੋੀ ਲਈ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਪਠਾਣ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਜਾਨ ਬੀ ਲਈ ਤਰਲੇ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਕਾਬਲ ਦੀਆਂ ਪਠਾਣੀਆਂ ਰੋਂਦੇ ਬੱਚੇ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਡਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਚੁੱਪੇ ਹਰੀਆ ਰਾਗਲੇ" ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਾਲਸਾਈ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਤਾਾਤਰੀਨ ਘਟਨਾ 1984 ਦੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਜਿਸ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ, ਨਿਚੇ ਅਤੇ ਜਾਂਬਾੀ ਨਾਲ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਅਧੀਨ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰੇਂਡ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਤਕਰੀਬਨ ਬਹੱਤਰ ਹਾਰ ੌਜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਹੁਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲੀ ਘਟਨਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਾਲਸਾਈ ਕਾਰਨਾਮੇ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘਟ ਸਿੱਖਾਂ ਪਤਾ ਹੈ।

1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਣਵੰਡੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮੀ ਸਰਹੱਦ ਤੇ (ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਕੋਹਾਟ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੈਨਿਕ ਛਾਉਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਕਬਾਇਲੀ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜੰਮਦੇ ਬੱਚੇ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਕੁੰਦਾ ਫੜਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤਿਆਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੁੱਟ ਕੇ ਖਾਣਾ ਹੀ ਇਕ ਕੰਮ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਕਾਲ ਵੇਲੇ ਾਲਸਾਈ ੌਜ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੱਥ ਪਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕਬੇ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਫਿਰ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਗਏ।

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਅੰਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਵਪਾਰ ਇਸੇ ਰਸਤੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਲੁਟ ਖੋਹ ਕਾਰਨ ਵਪਾਰ ਕਰਨਾ ਮੁਕਲ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਾੀ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਵਪਾਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਫੋਰਟ ਲਾਕਹਾਰਟ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਇਕ ੌਜੀ ਟੁਕੜੀ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਚੌਕੀ ਸੀ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਗੁਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਚੌਕੀ ਸੀ। 23 ਮਾਰਚ 1887 ਵਿਚ ਕਰਨਲ ਕੁੱਕ ਵਲੋਂ ਜਲੰਧਰ ਛਾਉਣੀ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ 36 ਨੰਬਰ ਪਲਟਨ ਜਿਸ ਹੁਣ 4

ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਨਵਰੀ 1897 ਵਿਚ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਗਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੁੱਲ 21 ਸਿੱਖ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਸ ਬੰਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਅਤੇ ਗਿਆਰਾਂ ਫਿਰੋਪੁਰ ਲ੍ਹਿੇ ਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਅੰਰੀਦੀ ਅਤੇ ਕਰਈ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਪਠਾਣ ਅਕਸਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਕੀਆਂ ਅਤੇ ਫੋਰਟ ਲਾਕਹਾਰਟ ਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਕਰਨਲ ਹਾਟਨ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਕੀਆਂ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਸਿੱਖ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। 8 ਸਤੰਬਰ, 1897 ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਗੁਲਿਸਤਾਨ, ਸੰਗਰ ਅਤੇ ਧਾਰ ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਸੁਕਵਾਡਰਨ ਜਿਹੜਾ ਕੁਰਮ ਘਾਟੀ ਵਿਚੋਂ ਰਾਨ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਲੁੱਟ ਲਿਆ।

12 ਸਤੰਬਰ, 1897 ਦਸ ਹਾਰ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਗੋਲਾਬਾਰੀ੍ਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਚੌਕੀ ਵੀਰਾਨ ਜਿਹੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਮੱਦਦ ਮਿਲਣੀ ਮੁਕਲ ਸੀ। ਉਸ ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਮਾਧਿਅਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਝੰਡੀ ਅਤੇ ੀ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੋਰਟ ਲਾਕਹਾਰਟ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਕਰਨਲ ਹਾਟਨ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕਰਨਲ ਹਾਟਨ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਚੌਕੀ ਦੀ ਹਰ ਹਾਲ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣੀ ਪਵੇ।

ਹੁਕਮ ਮਿਲਣ ਤੇ ਚੌਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕੇ ਮੋਰਚੇ ਸੰਭਾਲ ਲਏ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਨਾਇਕ ਲਾਲ ਸਿੰਘ, ਸਿਪਾਹੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜੀਵਾ ਸਿੰਘ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਦੁਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਆ ਗਏ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਝੰਡੇ ਅਤੇ ੀ ਰਾਹੀਂ ਹਰ ਪਲ ਦੀ ਬਰ ਕਰਨਲ ਹਾਟਨ ਪਹੁੰਚਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਲਗਾਤਾਰ 6 ਘੰਟੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ 6●● ਪਠਾਣ ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ 21 ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚੋਂ 12 ਸਿੰਘ ਹੀਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਸਿੰਘ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਸਨ ਅਤੇ ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਦੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇਲਾਕਾ ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਹੁਣ ਤੱਕ 21 ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚੋਂ 12 ਸਿੰਘ ਹੀਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਇਕ ਈਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ 8 ਸੈਨਿਕਾਂ ਨਾਲ ਦੁਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੋ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੋਰਟ ਲਾਕਹਾਰਟ ਵਿਚ ਸੂਚਨਾ ਭੇਜੀ ਕਿ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਅਗਲਾ ਕੀ ਹੁਕਮ ਹੈ? ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਟੇ ਰਹੋ।

ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਅੰਦਰੋਂ ਗੋਲੀ ਦੀ ਅਵਾ ਬੰਦ ਹੋਣ ਤੇ ਪਠਾਣ ਗੜ੍ਹੀ ਵੱਲ ਵਧੇ। ਨੇੜੇ ਜਾ ਕੇ ਚੌਕੀ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਵਿਚ ਪਾੜ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਸੰਲ ਹੋ

ਗਏ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 7 ਸਿੰਘ ਬਚੇ ਸਨ। ਇਸ ਗਹਿਗੱਚ ਦੀ ਹੱਥੋਂ ਹੱਥ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਅੀਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਰਨਲ ਹਾਟਨ ਆਰੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਉਪਕਰਣ ਕੱਪੜੇ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਬੰਦੂਕ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਹੀਦੀ ਜਾਮ ਪੀ ਗਿਆ। ਪਠਾਣ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਕੱਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀਹ ਪਠਾਣ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।

ਜਦ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਬਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਭੇਜੀ ਗਈ ਤਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਸਦਨਾਂ ਨੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਦੋ ਮਿੰਟ ਦਾ ਮੌਨ ਵਰਤ ਰੱਖ ਕੇ ਰਧਾਂਜਲੀ ਦਿੱਤੀ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਸੈਨਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਾਰੀ ਪਲਟਨ ਦੇ 21 ਸਿੰਘਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਰਵ ਉਚ ਸਨਮਾਨ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਡਰ ਆਂ ਮੈਰਿਟ ਜੋ ਪਿੱਛੋਂ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਰਮਵੀਰ ਚੱਕਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ 5●●/- ਰੁਪਏ ਨਕਦ ਇਨਾਮ ਅਤੇ ਦੋ-ਦੋ ਮੁਰੱਬੇ (5● ਏਕੜ) ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ, ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਢੂੰਡ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਐਂਡ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਸਰਦਾਰ ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੀ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਲੜਾਈ ਪਿੱਛੋਂ ਦੇਸ ਵਿਦੇ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਦਮ ਦਾ ਸਦਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਫੋਰਟ ਲਾਕਹਾਰਟ ਅਤੇ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਹੀਦੀ ਮੀਨਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਫਿਰੋਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਧੁੰਮਾਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਰਬਉਚ ਸੰਸਥਾ ਯੂ. ਐਨ. ਈ. ਐਸ. ਸੀ. ਓ. (UNESCO) ਨੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਮਹਾਨ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਸਥਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫਰਾਂਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਿਲੇਬਸ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਜਦ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਕੁਈਨ ਏਲਬੈਥ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਈ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਨ ਕਰਨ ਗਈ।

ਕੈਸੀ ਅਜੀਬ ਦਾਸਤਾਨ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦੇਸਾਂ ਦੇ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵੀਰ ਗਾਥਾ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਅਤੇ ਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਹੁਣ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲ ਜੇ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਮਨ ਕੁਰਲਾ ਉਠਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰ ਰਮ ਨਾਲ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾ ਕਲ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਕਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਰਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਿੱਖ ਵੀਰ ਗਾਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਚੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਪਿਆਂ ਪਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਪਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੱਸਣ ਦੀ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਥ ਦੀ ਬੇੜੀ ਦੇ ਖ਼ੁਦਗਰ ਮਲਾਹਾਂ ਨੇ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਪੱਥਰਾਂ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗੁੰਬਦਾਂ ਜਾਂ ਚੇਤਨਾ ਮਾਰਚਾਂ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਹੋਛੇ ਸੋਇਆਂ ਵਿਚ ਭਰਮਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਦੀ ਹੀਦੀ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਤਾਬਦੀ ਮਨਾਉਣ ਸਮੇਂ ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਬਾਰਾਂ ਤੇਰਾਂ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿਥ ਤੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਸਕੂਲ ਦੇ ਦੋ ਸੌ ਬੱਚਿਆਂ ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਭੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਕੌਣ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਚਾਰੇ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਦੱਸ ਸੱਕੀ ਉਹ ਭੀ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਪਾਈ। ਪਾਠਕ ਆਪ ਹੀ ਅਦਾਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਬਦੀਆਂ ਤੇ ਲਾਏ ਲੰਗਰਾਂ ਅਤੇ ਮਾਰਚਾਂ ਜਾਂ ਅਖਡ-ਪਾਠਾਂ ਦੀਆਂ ਇਕੋਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਬੇਤਹਾਾ ਰਚ ਕਰ ਕੇ ਪਥ ਨੇ ਕੀ ਖੱਟਿਆ ਹੈ।

ਮੁਦਕੀ, ਫੇਰੂ ਾਹ, ਚੇਲਿਆਂ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਦਿਖਾਈ ਸੂਰਮਗਤੀ ਨੇ ਅੰਗਰੇਾਂ ਇਸ ਦਾ ਰਾ ਲੱਭਣ ਲਈ ਮਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਅੱਪੜੇ ਸਨ ਕਿ ਾਲਸੇ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਕੀਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ੌਜੀਆਂ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਖਡਾ ਪਹੁਲ ਛਕਣਾ ਰੂਰੀ ਐਲਾਨਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਪਲਟਣਾਂ ਦੇ ਅੰਗਰੇ ਅੰਸਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰੇਡ ਦੀ ਇੰਸਪੈਕਨ ਸਮੇਂ, ਅੰਗਰੇ ਅੰਸਰ ਸਿੱਖ ੌਜੀਆਂ ਦੀ ਪੈਂਟ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਕਛਹਿਰਾ ਪਹਿਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਫਿਟਕਾਰ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਪਲਟਣ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦੀ, ਕਿਸੇ ਜਵਾਨ ਵਲੋਂ ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਕੁਤਾਹੀ ਦੀ ਕਿਾਇਤ ਤੇ ਹਰ ਹਾਲ ਸਾ ਮਿਲਦੀ ਸੀ।

ਪਰ ਹੁਣ ਹਾਲਾਤ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਰਹਿਤਵਾਨ ਸਿੱਖ ੌਜੀ ਤੋਂ ਬਗਾਵਤ ਦੀ ਬੂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਵਾਲਾ ੌਜੀ ਅੰਸਰ ਦੇਖਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਪਲਟਣਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਦਿਖਾਵੇ ਲਈ ਪਗੜੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਂ ਨਕਲੀ ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਭੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੁਣ ਰੈਂਕ ਨਾਇਬ ਸੂਬੇਦਾਰ ਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਉਪਰਲੇ ਅੰਸਰ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਵੁਕਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਥ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਟੁੱਕੜ ਬੋਚ, ਸਿਆਸੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਏਨੀ ਗਿਰ ਗਈ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਐਲਾਨੇ ਸਦੀ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ”

ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਟੋ ਲਾਉਣ ਤੇ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਕਲੀ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਹਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਕਬਰਿਆਂ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਜਾ ਕੇ ਮੱਥੇ ਰਗੜਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਦਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕੁਰਸੀ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤਾਬੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨੀਓ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ" ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਉਂਗਲਾਂ ਤੇ ਗਿਣੇ ਜਾਣ ਯੋਗ ਹਨ। ਨੀਲੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਖੌਤੀ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ ਦੇ ਨਹੀਂ; ਬਲਕਿ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਲੀਡਰ ਦੇ , (ਸਿੱਖੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਾਲੀ) ਸਿੱਖ ਹਨ। ਕੌਮ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਕੇ ਕੁਰਸੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ।

ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ ਲਈ ਪਥ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਰਬਉਚ ਹਨ ਅਤੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਮਿਨਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਲਈ ਕੇਵਲ ਉਹ ਹੀ ਸਿੱਖ ਹਨ ਬਾਕੀ ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਆਿਦਾ ਗਲਿਲੀਓ, ਡਾਰਵਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਨਿਰਨੇ ਕਾਲਜੇ ਰੱਬ ਗਾਲਾਂ ਕੱਢੇ ਉਹ ਤਰਕੀਲ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਨਿਰਨੇ ਕਾਲਜੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤੂਆਣਾ, ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ, ਟਕਸਾਲ ਮੁਖੀ ਜਾਂ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਕੋਸੇ ਉਹ ਮਿਨਰੀ ਹੈ। ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਪ੍ਰੈਸਰ ਕਾਮਰੇਡੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਸੁਣਦੇ ਸਾਂ ਸੱਤ ਭਈਏ ਨੌਂ ਚੁੱਲ੍ਹੇ" ਇਹ ਗੱਲ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਲਾ ਕਰੇ ਸਾ ਸਾਰਿਆਂ ਇਹ ਮੱਤ ਆਵੇ

ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਮਿਲਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰਿ ਕਰਹੁ ਲਿਵ ਲਾਇ॥
ਹਰਿ ਨਾਮੈ ਕੇ ਹੋਵਹੁ ਜੋੜੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੈਸਹੁ ਸਫਾ ਵਿਛਾਇ॥ (ਅੰਗ 1185)

ਤਾਂ ਜੋ ਫਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਪੰਥ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਕਹਿਲਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇ।

ਨੋਟ :- ਇਹ ਟ੍ਰੈਕਟ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 2007 ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਂ ਟੋ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ।

❖ ❖ ❖

ਰਣੁ ਦੇਖਿ ਸੂਰੇ ਚਿਤ ਉਲਾਸ

ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਮਰਹੱਟੇ, ਰਾਜਪੂਤ, ਗੋਰਖੇ, ਪਠਾਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਬਹਾਦਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਸ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੇ ਕੀਰਤੀਮਾਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਹਾਕਮ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਪੈਸਾ, ਜਗੀਰਾਂ ਜਾਂ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਮੈਡਲ ਦੇ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਜੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਗਹਿਰੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚੱਲੇਗਾ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਬੰਦਾ, ਮਰਹੱਟਾ, ਰਾਜਪੂਤ, ਗੋਰਖਾ ਜਾਂ ਪਠਾਣ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ, ਕਿਸੇ ਕਬੀਲੇ, ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਭੂਗੋਲਿਕ ਇਲਾਕੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੱਚੇ ਪਾਤਾਹ ਦੇ ਚਲਾਏ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋਈ ਵੀ ਅਪਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਉਪਦੇ ਹੀ ਇਹ ਹੈ :

ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ॥
ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ॥ (ਅੰਗ 1102)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇ ਵਾਸੀ, ਅੱਡ-ਅੱਡ, ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਅਹਿੰਸਾ ਪਰਮੋ-ਧਰਮਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਡਰਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਲਾਮ ਬਣੇ ਸਨ। ਹਲਾਤ ਇਹ ਸਨ ਕਿ ਕੋਈ ਇਕ ਜਰਵਾਨਾ ਮੁਲ ਜਾਂ ਪਠਾਣ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਖਲੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਪਣਾ ਧਨ, ਦੌਲਤ, ਇੱਤ ਮਾਣ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਆਪਣੀ ਔਰਤ ਅਤੇ ਬੇਟੀ ਭੀ ਦੇਣ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਮੈ ਮਾਰਨਾ ਨਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੁਹੰਮਦ ਕਾਸਮ ਕੇਵਲ ਪੰਜ ਸੌ ਘੋੜ ਸਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਿੰਧ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਤੇ ਕਬਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਪਾਤਾਹ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ

ਮਰਣੁ ਮੁਣਸਾ ਸੂਰਿਆ ਹਕੁ ਹੈ ਜੋ ਹੋਇ ਮਰਨਿ ਪਰਵਾਣੋ॥
ਸੂਰੇ ਸੇਈ ਆਗੈ ਆਖੀਅਹਿ ਦਰਗਹ ਪਾਵਹਿ ਸਾਚੀ ਮਾਣੋ।

(ਅਗ 579 - 580)

ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਾ ਵਿਚ ਇੱਛਾਪੂਰਕ ਸਭ ਸੁਖਦਾਤ ਪਰਮੇਰ

ਤੋਂ ਹੋਰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਬਜਾਇ ਇਕ ਚੀ ਮੰਗੀ :

ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ ॥
ਨ ਡਰੋਂ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋਂ ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਅਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ ॥
ਅਰੁ ਸਿਖ ਹੋਂ ਆਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੌ ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਨ ਤਉ ਉਚਰੋਂ ॥
ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ ਅਤ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ ॥

(ਸ੍ਵੈਯਾ-**231**)
(ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ)

ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੀਰ ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੀਰ-ਰਸੀ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਰਮੇਰ ਦੇ ਦਰਨ ਕਰ ਕੇ ਪਰਮੇਰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਸਕੇਤ, ਖੜਗਕੇਤ, ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ, ਆਦਿ ਨਵੇਂ ਨਾਉਂ ਸਿਰਜੇ। ਖਡਾ ਪਹੁਲ ਦੀ ਦਾਤ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀਰ-ਰਸੀ ਬਾਣੀਆਂ ਨੇ ਆਮ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਐਸੀ ਮਾਨਸਿਕ ਦਾ ਬਦਲੀ ਕਿ ਚਿੜੀਆਂ ਨੇ ਬਾਾਂ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਗਿੱਦੜਾਂ ਨੇ ੇਰ ਭਜਾ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਸ ਦੇਖ ਕੇ ਮਾਨਾ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਏ।

ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਪਏ , ਚਰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਕਹਿ ਕਟ ਸਹਾਰ ਕੇ ਜੋ ਾਲਸੇ ਨੇ ਹੀਦੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਉਸ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਹੋਏ ਦੋ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧਾਂ ਪਹਿਲਾ 1914-1921 ਤੱਕ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ 194● ਤੋਂ 1945 ਤੱਕ ਵਿਚ ਜੋ ਕਾਰਨਾਮੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਰਵ ਉਚ ਸਨਮਾਨ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ (ਅੱਜ ਦਾ ਪਰਮਵੀਰ ਚੱਕਰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਦੇਸ-ਪਰਦੇਸ ਵਿਚ ਾਲਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਚਮਕਾਇਆ, ਉਹ ਦੱਸਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਕਰਮ ਸਿੰਘ :

ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਸਹਿਣਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਤਿ ਰੀਬੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਹ ੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ। 1st Sikh Regiment (ਫਸਟ ਸਿੱਖ ਰਜਮੈਂਟ) ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਸਿਪਾਹੀ ਨੰ. 22356 ਸੀ। ਬਰ੍ਹਮਾ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵੇਲੇ, ਮਾਯਾਂਮਾਰ ਦੇ ਦਲਦਲੀ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਪਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਦਾ ਸਰਵਉਚ ਸੈਨਿਕ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

1948 ਵਿਚ ਜਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਕਮੀਰ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਤਿਥਵਾਲ ਦੀ ਲੜਾਈ ਜੋ ਕਿ ਕਾੀ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਚਲਦੀ ਰਹੀ, ਵਿਚ ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਨ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪਰਮ ਵੀਰ ਚੱਕਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ੌਜ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕੋਲ

ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਅਤੇ ਪਰਮਵੀਰ ਚੱਕਰ ਦੇ ਮੈਡਲ ਸਨ।

ਸਿਪਾਹੀ ਈਰ ਸਿੰਘ :

ਸਰਦਾਰ ਈਰ ਸਿੰਘ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਦਾ ਮੈਡਲ 1● ਅਪ੍ਰੈਲ 1921 ਵਿਚ ਹੈਦਰ ਕੱਛ (ਵੀਰਸਤਾਨ) ਵਿਚ ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਿਖਾਉਣ ਕਰਕੇ ਮਿਲਿਆ।

ਜਦ ਕਾਨਵਾਈ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਟੁਕੜੀ ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸ. ਈਰ ਸਿੰਘ ਲੈਵਿਸ ਗੰਨ (ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਉਂ) ਸੰਭਾਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਈਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਤੋਪ ਕੋਲ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਤੋਪ ਦੁਮਣ ਦੇ ਕਬੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਕਾਨਵਾਈ ਦੇ ਬਾਕੀ ਜਵਾਨ ਮਰ ਗਏ ਸਨ ਜਾਂ ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਈਰ ਸਿੰਘ ਉੱਠ ਖਲੋਇਆ ਅਤੇ ਦੁਮਣ ਕੋਲੋਂ ਤੋਪ ਖੋਹ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਦੁਮਣ ਤੇ ਗੋਲੇ ਵਰਸਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚੋਂ ੂਨ ਆਿਦਾ ਵਗਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਸਰ ਨੇ ਤੋਪ ਈਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਮ ਦੀ ਮਲ੍ਹਮ ਪੱਟੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਪਿਛੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਈਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਮ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਮੀਆਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਕੋਲ ਵਗ ਰਹੀ ਨਦੀ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਈ ਫੇਰੇ ਲਾਏ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਐਸਾ ਆਇਆ ਦੁਮਣ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਮੀ ਸੈਨਿਕ ਦੀ ਬੰਦੂਕ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਦੁਮਣ ਤੇ ਫਾਇਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਕ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਜਦ ਦੁਮਣ ਗੋਲੀਆਂ ਵਰ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੀ ਸੈਨਿਕ ਦੇ ਇਲਾਜ ਕਰ ਰਹੇ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਡਾਕਟਰ ਕੋਈ ਗੋਲੀ ਨਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਨੇ ਭੀ ਈਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨਾਮਾ ਦੇਖਿਆ ਅੱ ਅੱ ਕਰ ਉਠਿਆ। ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਬਦਲੇ ਸ. ਈਰ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਤਿਾਬ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਰਡਰ ਆੱ ਬ੍ਰਿਟਿ ਅੰਪਾਇਰ (+29) ਅਤੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਦੇ ਮੈਡਲਾਂ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸੈਕਿੰਡ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੱਜ :

ਇਹ ਦੂਸਰੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ 15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰਜਮੈਂਟ ਵਿਚ ਬਰ੍ਹਮਾ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸਨ। ਜਦ ਇਹ ਮੀਅਨ ਗਯਾਮ (Myinggm) ਦੇ ਬਾਹਰ ਵਾਰ, ਦੁਮਣ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਤੇ ਕਬਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜਪਾਨੀ ੌਜ ਨੇ ਭਾਰੀ ਗੋਲਾ ਬਾਰੀ ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਮਣ ਖਾਈਆਂ ਵਿਚ ਛੁਪ ਕੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕਾੀ ਗੋਲਾ ਬਾਰੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਿੱਤ ਨਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਮ ਜੀਤ

ਸਿੰਘ ਜੱਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਲਟਣ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹੱਥੋ-ਹੱਥ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨਾਲ ਇਕ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦੂਸਰਾ ਬੰਕਰ ਨਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਮਾਤਹਿਤ ੌਜ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅੀਰ ਇਕ ਲਾਈਟ ਮੀਨ ਗੰਨ ($7) ਦਾ ਬਰੱਸਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਲੱਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦਾ ਸਦਕਾ ਦੁਮਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਆਿਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਲਟਨ ਨੇ ਦੁਮਣ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਤੇ ਕਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੱਜ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ, ਹਿੰਮਤ ਅਤੇਂ ਰ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਰਵਉਚ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਨਾਇਕ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ :

2 ਮਾਰਚ 1945 15ਵੀਂ ਪਜਾਬ ਰਜਮੈਂਟ ਦੀ 4ਨੰ: ਬਟਾਲੀਅਨ ਵਿਚ ਨਾਇਕ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ ੌਜੀ ਟੁਕੜੀ ਬਰ੍ਹਮਾ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾ ਅਤੇ ਮਾਈ ਗਯਾਨ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਇਸ ਤੇ ਤੋਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਮੀਨ ਗੰਨ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਬੁਛਾੜ ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਦੁਮਣ ਦਰਤਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਗੁਪਤ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਮਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨਾਇਕ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਯੂਨਿਟ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਾਕਤ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸਮਝ ਲਿਆ। ਆਪਣੀ ੌਜ ਦਾ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਇਕੱਲੇ ਨੇ ਹੀ ਦੁਮਣ ਦੇ ਗੁਪਤ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਇਕ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦੂਸਰੇ ਨਟ ਕਰਨਾ ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਂਹ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਗਿਆ।

ਦੁਮਣ ਬੜੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਛੁਪਾਈਆਂ ਐਂਟੀ ਟੈਂਕ ਗੰਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਟਰ ਦੀ ੌਜ ਦਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਮੀਨ ਗੰਨ ਅਤੇ ਹੱਥ ਗੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਦੁਮਣ ਤੇ ਝਪਟ ਪਿਆ ਅਤੇ ਐਂਟੀ, ਟੈਂਕ ਗੰਨ ਦੇ ਅਮਲੇ ਮਾਰ ਕੇ ਇਸ ਤੇ ਕਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਥੀ ਉਸ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੁਮਣ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲੱਗੇ, ਲਸਰੂਪ ਮਾਈ ਗਯਾਨ ਦਾ ਮੋਰਚਾਂ ਤਿਹ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਸੈਨਿਕ ਦ੍ਰਿਟੀ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਸਥਾਨ ਸੀ। ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਨਾਮਾ ਸਿੱਖੀ ਕਿਰਦਾਰ ਦਾ ਇਕ ਉੱਤਮ ਨਮੂਨਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਕਾਂੀ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਰੰਗੂਨ ਂ ਤਿਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਬਦਲੇ 22 ਮਈ 1945 ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ

ਗਿਆ।

ਨਾਇਕ ਨੰਦ ਸਿੰਘ :

ਸਰਦਾਰ ਨੰਦ ਸਿੰਘ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚੋਂ ੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ। ਉਹ ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਦਲੇਰ, ਵੱਾਦਾਰ ਅਤੇ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸੀ।

ਦੂਸਰੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਬਰ੍ਹਮਾ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਇਸ ਔਂਡੇ-ਬੁਡੀਡੌਂਗ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਲਈ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਇਕ ਮਬੂਤ ਜਪਾਨੀ ਪਲਟਨ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਾਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕਬਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਨਾਇਕ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕਬਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੱਟ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਲੱਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਾਂੀ ੂਨ ਵਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਖਾਈ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਦੁਮਣਾਂ ਆਪਣੀ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਸੰਗੀਨ ਨਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਕਬਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਦ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦੂਸਰੀ ਖਾਈ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮੋਢੇ ਅਤੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਕਾਂੀ ਮ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਰਿੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਤੇ ਕਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਥੀ ਭੀ ਜਾਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ ਜਾਂ ਗੰਭੀਰ ਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਤੀਸਰੀ ਖਾਈ ਦੇ ਦੁਮਣਾਂ ਤੇ ਝਪਟ ਪਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਭੀਂ ਤਹਿ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਗਿਆ। ਇੰਨੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਕਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਨੇ ਦੁਮਣ ਦੇ ਸੱਤ ਆਦਮੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ, ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਹੌਂਸਲੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਉਸ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਇਕ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਜਮਾਂਦਾਰ (ਨਾਇਬ ਸੂਬੇਦਾਰ) ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਦ ਦੇਸ ਆਦੀ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ੌਜ ਨੇ ਕਮੀਰ ਤੇ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਧਦੀ ਹੋਈ ਬਾਰਾਮੂਲਾ ਤੱਕ ਅੱਪੜ ਗਈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਮੀਰੀ ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਨੇ ਮਾਰਧਾੜ ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਦਾ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਤੇ ਭੀ ਦੁਮਣ ਨੇ ਕਬਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਜਮਾਂਦਾਰ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ (Palatoon) ਦੂਸਰੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਪਿਛੋਂ ਘਰੀਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਮਨਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਪਲਟਨ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਮੀਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਭੀ ਜਮਾਂਦਾਰ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਦਿਆਂ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਦੁਮਣ ਮਾਰ ਕੇ ਭਜਾਉਂਦਿਆਂ ਇਸ ਤੇ ਕਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਬੰਕਰ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਅਚਾਨਕ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਬੁਛਾੜ ਨਾਲ ਉਹ ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਰਨੋ ਉਪਰਤ ਮਹਾਂਵੀਰ ਚੱਕਰ ਨਾਲ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। ਲੁਧਿਆਣੇ

ਵਿਚ ਬਣੇ ਸੈਨਿਕ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਦੀ ਜਾਂ ਦਾ ਸਰਵ-ਸ੍ਰੇਟ ਸੈਨਿਕ ਪਰਵਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਵਾਇਸਰਾਇ ਹਿੰਦ ਨੇ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਛ ਮਗਣ ਲਈ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਪਿਡ ਦਾ ਇਸ ਸਾਲ ਦਾ ਹਾਲਾ ਮੁਆਂ ਕਰ ਦੇਵੋ।

ਸੈਕਿੰਡ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਗਤ :

ਇਹ 22 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਸੈਕਿੰਡ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਰਤੀ ਹੋਏ। 31 ਜਨਵਰੀ 1941 ਤੋਂ ਇੱਕੰ ਰਵਰੀ ਤੱਕ, ਜਦ ਇਥੋਪੀਆ ਦਾ ਗਲਾਬਤ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਸੰਯੁਕਤ ਜਾਂ ਦੇ ਕਬੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦੁਮਣ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਬਰੂਦੀ ਸੁਰੰਗਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਚਾਰ ਦਿਨ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਮੁੱਕਤ ਪਿਛੋਂ 55 ਬਰੂਦੀ ਸੁਰੰਗਾਂ ਨਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਦ ਕਿ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਘਾਤਕ ਹਮਲੇ ਹੋਏ, ਦੋ ਵਾਰ ਬਾਰੂਦੀ ਸੁਰੰਗ ਫਟਣ ਕਾਰਨ ਮੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਨ ਦਾ ਪਰਦਾ ਪਾਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਇਆ। ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਬਦਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ" ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ।

ਦੋਨੋਂ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੇ ਜਿੱਤੇ 22 ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਦੇ ਤਗਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ 13 ਤਗਮੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਸ ਆਦ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਭਾਰਤੀ ਜ ਵਿਚ 18 ਜਰਨੈਲ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਜੋ ਗੁਪਤ ਭੇਦ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਭੀ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਾਂਗੇ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਾਲਸਾ ਜ, ਮਿਸਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਡੋਗਰਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ (ਕਮੀਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਡੇਰੇ) ਵਰਗੇ ਲਾਲਚੀ, ਬੇਈਮਾਨ ਅਤੇ ਦਾਰ ਜਰਨੈਲਾਂ ਕਰਕੇ ਭਾਵੇਂ ਾਲਸਾ ਜ ਅੰਗਰੇਜਾਂ ਤੋਂ ਹਾਰ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਜੋ ਜੰਗੀ ਜੌਹਰ ਾਲਸੇ ਨੇ ਸਭਰਾਓਂ, ਫੇਰੂ ਾਹ ਅਤੇ ਚੇ ਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਦਿਖਾਏ, ਉਹ ਅੰਗਰੇਜਾਂ ਲਈ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਿ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਸਨ। ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੰਗਨਾਮੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਜੰਗ ਹਿੰਦ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ
ਦੋਵੇਂ ਬਾਦਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਭਾਰੀਆਂ ਨੀ।
ਅੱਜ ਹੋਵੇ ਸਰਕਾਰ (ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਤਾਂ ਮੁੱਲ ਪਾਵੇ
ਜੇਹੜੀਆਂ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਤੇਗਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਨੀ।

ਸਣੇ ਆਦਮੀ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਉਡਣ
ਹਾਥੀ ਡਿਗਦੇ ਸਣੇ ਅੰਬਾਰੀਆਂ ਨੀ।
ਾਹ ਮੁਹੰਮਦਾ ਇਕ ਸਰਕਾਰ ਬਾਝੋਂ
ਫੌਜਾਂ ਜਿੱਤ ਕੇ ਅੰਤ ਹਾਰੀਆਂ ਨੀ।

ਕੈਪਟਨ ਜੋਸਿੰ ਡੇਵਿਡ ਕਨਿੰਘਮ, ਜੋ ਦ ਸਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਹਾਰ ਸੀ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਾਲਸੇ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਬਾਰੇ ਇੰਜ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਘੋੜ ਸਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸੁਕਾਅਡਰਨ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਟਾਲੀਅਨਾਂ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੱਲਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਇਕ ਵੀ ਸਿੱਖ ਨੇ ਹਾਰ ਮੰਨਣੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜਾਂ ਦੀ ਰਣ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਜਈਆਂ (ਅੰਗਰੇਜਾਂ) ਦਾ ਕਦਮ-ਕਦਮ ਤੇ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ, ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕੁੱਦੇ ਅਤੇ ਹਾਰਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੇ ਰਣ ਤੱਤੇ ਵਿਚ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਏ। ਵਿਜਈ (ਅਗਰੇਜ) ਪ੍ਰਾਜਿਤ ਹੋਏ (ਸਿੱਖਾਂ) ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਵਰਿਆਮਗੀ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਕਿਵੇਂ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਾ ਚਲਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਵੀ ਜੰਗ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਕੇ ਮੌਤ ਨਾਲ ਗਲਵਕੜੀ ਹੋਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।"

ਸਭ ਕੁਝ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਬਾ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਾਲਸਾ ਜ ਤੋੜ ਕੇ ਘਰੀਂ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੀਂ ਫੌਜ ਖੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਰਾ ਜਾਣਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ੌਰ ਨਾਲ ਘੋਖ ਕੇ ਇਹ ਤੱਤ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਹੋਣਗੇ, ਉਨੇ ਹੀ ਵੰਾਦਾਰ, ਬਹਾਦਰ, ਦਲੇਰ, ਅਣਖੀਲੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਲਈ ਤੱਤਪਰ ਹੋਣਗੇ।

ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਜੀ ਲਈ ਰਕਰੂਟਿੰਗ ਪਿਛੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਲਾਮੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਲਾਈਨ ਖੜ੍ਹੇ ਰਕਰੂਟਾਂ ਅੱਗੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸੀਸ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਸਿੰਘ ਰਕਰੂਟ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕਸਮ ਖਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵੰਾਦਾਰ ਬਣ ਕੇ ਰਹਾਂਗਾ।" ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਉਸ ਭਰਤੀ ਕਰ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਭੀ ਸਿੱਖੀ ਰਹਿਤ ਤੇ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਪਲਟਣ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਭੀ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅੰਸਰ ਲੋਕ ਕਿਾਇਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਰਹਿਤ ਦੀ

ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਅਵੱ ਹੀ ਸਾ ਮਿਲਦੀ। ਸਿੱਖ ਪਲਟਣ ਨਾਲ ਅਟੈਚ ਅੰਗਰੇ ਅੰਸਰ੍ ਦ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰ ੌਜੀ ਹੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ, ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤੂਆਣਾ, ਬਾਬਾ ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦਦੇਹਰ, ਬਾਬਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਹਰਖੋਵਾਲ ਆਦਿ ਮਹੂਰ ਹੋਏ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਖ ੌਜੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਾਲਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਰੋਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ੌਜੀ ਰਿਕਾਰਡ ਅਤੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਸਿੱਖ ੌਜੀਆਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਪੈਰਿਸ ਤੋਂ ਦਸ ਮੀਲ ਬਾਹਰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ੌਜੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਰਕ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਹਰ ਸਾਲ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਰਧਾਂਜਲੀ ਅਰਪਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਬਿਨਾਂ ਪੈਰਿਸ ਤੇ ਜਰਮਨ ਦਾ ਝੰਡਾ ਹੀ ਝੂਲਣਾ ਸੀ।

ਬੈਲਜੀਅਮ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੇਸ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਰਦੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਿੱਜੀ ਚੀਾਂ ਸਾਂਭ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਆਦਮ-ਕੱਦ ੌਟੋ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਉਥੇ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਲੋਕਲ ਦੇਸ ਵਾਸੀ, ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਕਲ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਪਿੱਛੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਲੰਗਰ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

ਭਰਤੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ

ਅੰਗਰੇ ਅੰਸਰ ਕੈਪਟਨ ਥਾਮਸ ਰੈਟਾਰੀ ਸਿੱਖ ੌਜੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। 35 ਸਾਲਾ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇ ਹੋਇਆ ਪਰ ਉਸ ਨਾ ਮਨੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅੀਰ ਤੇ ਉਹ ੋਰ ਦੀ ਚਿਲਾਇਆ ਕੀ ਕਮੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕਿ ਭਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ” ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਵੱਡੀ ਹੈ ਆਪਣੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵੱਲ ਵੇਖ। ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂ ਨੇ ਮਾਣਮੱਤੇ ਅੰਦਾ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਦਾੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਭੀ ਮੇਰੇ ਜਿੱਡੀ ਹੀ ਹੈ। ਮੈ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਚੱਲ ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੈ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਕੈਪਟਨ ਥਾਮਸ ਉਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਮੀ ਉਤਾਰੀ ਅਤੇ ਛਾਤੀ ਤੇ ਲੱਗੇ ਤਿੰਨ ਮ ਦਿਖਾਏ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਇਹ ਮ ਸਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੁਦਕੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜਦਿਆਂ ਲੱਗੇ ਸਨ। ਜੇ ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਭੱਜਿਆ ਕੀ ਹੁਣ ਤੈ ਧੋਖਾ ਦੇ ਜਾਵਾਂਗਾ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਭਰਤੀ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ , ਪਿੱਛੋਂ ਬਹਾਦਰੀ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਸੂਬੇਦਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਪਰ ਅੱਜ ਹਾਲਾਤ ਬਦਲ ਗਏ ਸਨ ਸਿੱਖ ੌਜੀ ਦੀ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ, ਅੱਜ ੱਕ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਾਸ ਕਰਕੇ 1984 ਦੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਅੱਜ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ੌਜੀ ਅੰਸਰ ਜਾਂ ਜਵਾਨ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਨਰ ਆਉਂਦਾ । ਾਲਸ ਸਿੱਖ ਪਲਟਣਾਂ ਘਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਿਲਗੋਭਾ ੌਜ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁ-ਸੰਮਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੌਜੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਜਾਏ ਰੀਲੀਜਸ ਟੀਚਰ ਆ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਇਬ ਸੂਬੇਦਾਰ ਦਾ ਰੈਂਕ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਅੰਸਰ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਹਿੰਦੂ ਰੀਲੀਜਸ ਟੀਚਰ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਹੀ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅੰਸਰ ਾਸ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਸਿੱਖ ੌਜੀ ਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਤਿਆਗਣ ਬਿਲਕੁਲ ਨਰ-ਅੰਦਾ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਾਲਸਾਈ ਸਪਿਰਟ ਨਾਲ ਰਣਜੂਝਣ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਖੋਰਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਜੋ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲੇਗਾ ਉਸ ਦਾ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਅੰਦਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਵ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਦੀ ਪੁਸਤਕ, ਸੰਪਾਦਕ ਸਰਦਾਰ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ PBM, PBS, FRSG, BA, ਸਿਗਾਪੁਰ ਪ੍ਰਕਾਕ: ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, 158 ਰੇਸ ਕੋਰਸ ਰੋਡ, ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ।

❖❖❖

ਮੂਲ-ਮਤਰ ਅਤੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ

ਸਰਦਾਰ ਮੇਹਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਾਪੁਰ, ਇਕ ਨਾਮੀ ਸੀਅਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਤਰਵਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਮੈ ਇਕ ਘਟਨਾ ਸੁਣਾਈ। ਕਹਿੰਦੇ ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਨਾਂ ਗਏ। ਜਨਰਲ ਅਯੂਬ ਖਾਂ ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਰਾਟਰਪਤੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਸਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਵਾਸਤੇ ਸਦਿਆ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਡ੍ਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਵੜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਹਮਣੀ ਦੀਵਾਰ ਦੇਖ ਕੇ ਹਕਾ-ਬਕਾ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਉਸ ਉਪਰ ਪੇਂਟਿੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ   ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ” ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦੋ ਫਰੇਮ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਕ ਫਰੇਮ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਫਰੇਮ ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਚ ਮੂਲ-ਮਤਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਰਸਮੀ ਗਲ-ਬਾਤ ੁਰੂ ਹੋਈ। ਮੈ ਮੂਲ-ਮਤਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਦੀ ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਗਲਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਟੋਕ ਕੇ ਪੁਛ ਹੀ ਲਿਆ। ਜਨਰਲ ਸਾਹਿਬ ਜੇਕਰ ਆਪ ਇਾਜਤ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਮੈਂ (ਇਾਰਾ ਕਰਕੇ) ਇਸ ਮੂਲ-ਮਤਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਮਿੰਟ ਲਈ ਚੁਪੀ ਸਾਧੀ ਤੇ ਫਿਰ ਬੋਲੇ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਲਾਮ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਅਜ ਮੈਂ ਰਾਟਰਪਤੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹਾਂ।

ਉਹਨਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਐਮਨਾਬਾਦ ਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਨਾਲਾਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈ ਹਰ ਰੋ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਕੁਟ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਅਜ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸੀ, ਮੈਂ ਲੁਕਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੈ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਯੂਬਿਆ ਕਿਧਰ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਤਾਂ ਸਕੂਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ-ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਮੈ ਤਾਂ ਰੋ ਕੁਟ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਮੈਥੋਂ ਕੁਟ ਨਹੀਂ ਖਾਧੀ ਜਾਂਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਮੈ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੁਕਲ ਚ ਲੈ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਪੜ੍ਹਾਈ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛਡਣੀ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਤੈ ਅਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਟ ਨਹੀਂ ਪਏਗੀ, ਤੂੰ ਏਦਾਂ ਕਰੀਂ, ਜਦੋਂ ਸਕੂਲ ਜਾਇਆ ਕਰੇਂ ਮੂਲ-ਮਤਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਜਾਇਆ ਕਰ। ਮੈਂ ਮੂਲ-ਮੰਤਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਸਕੂਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਅਜ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਸੀ ਕਿ ਮੈ ਕੁਟ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਮੈਂ ਹਰ-ਰੋ ਮੂਲ-ਮੰਤਰ ਦਾ ਪਾਠ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਕਰਨਾ ੁਰੂ ਦਿਤਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈ ਕਦੀ ਵੀ ਸਕੂਲ ਚ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਪਈ।

---

* ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਆ ਗਏ, ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਮੈਂ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਯੂਬਿਆ, ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ਕਲਾਮ (ਮੂਲ-ਮੰਤਰ) ਤੈ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਨਾ ਛਡੀਂ। ਜਾਹ, ਜਿਸ ਵੀ ਪਦਵੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੇਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਲਾਮ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਅਜ ਇਥੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹਾਂ।

ਸੰਨ 2000 ਵਿਚ ਮੈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਸਬਬ ਮਿਲਿਆ। ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਬਾਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਚਨਚੇਤ ਅਯੂਬ ਖਾਂ ਦੀ ਇਹ ਘਟਨਾ ਯਾਦ ਆਈ। ਮੈਂ ਇਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਅਯੂਬ ਖਾਂ ਦੀ ਆਟੋ ਬਾਇਓਗ੍ਰਾਂੀ ਮੰਗੀ। ਬੁਕ ਸੈਲਰ ਨੇ ਇਕ ਕਿਤਾਬ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਸੀ ਫਰੈਂਡਸ, ਨਾਟ ਮਾਸਟਰਸ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਵਰਕੇ ਫਰੋਲੇ ਤੇ ਸ. ਮੇਹਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਸੀ ਹੋਈ ਘਟਨਾ ਦੀ ਤਸਲੀ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਤਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਅਯੂਬ ਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ।

-ਡਾ. ਅਨੋਖ ਸਿੰਘ, ਬਠਿੰਡਾ (ਆਤਮਰੰਗ ਅਪ੍ਰੈਲ 2004)

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਮੀਕਾਂਡੂ (ਨੈਰੋਬੀ)

ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧ ਵਿਚ ਅੰਰੀਕਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਨੈਰੋਬੀ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਬਣਨੀ ੁਰੂ ਹੋਈ। ਲਾਈਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਏਿਅਨ ਬੰਦੇ ਭਰਤੀ ਕਰ ਲਏ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਿਆਦਾਤਰ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਿਖ ਵੀ ਸਨ।

ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਲੇਬਰ ਦਾ ਇਕ ਥਾਂ ਕੈਂਪ ਹੁੰਦਾ। ਜਦ ਲਾਈਨ ਕਾਂੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਕੈਂਪ ਅਗੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਕੈਂਪ ਨੈਰੋਬੀ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਚਾਲੀ ਕੁ ਮੀਲ ਤੇ ਸੀ, ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ ਬਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਪਾਣੀ ਤਰਸ ਗਈ ਅਤੇਂ ਸਲਾਂ ਮਰਨ ਲੱਗੀਆਂ।

ਹਰ ਇਕ ਧਰਮ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਕੀਦੇ ਨਾਲ ਪਰਮੇਰ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਬਾਰ ਨਾ ਹੋਈ। ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨਾਲ ਗਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦਾ ਇੰਤਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਖਡ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਜੋ ਤਪਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੀਨੇ ਠੰਢ ਪਵੇ। ਪਰ ਕੋਈ ਇੰਤਾਮ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਇਕ ਸਿਨੇਮਾ ਹਾਲ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਹਾਲ ਬੁਕ ਕਰਨ ਲਈ ਗਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸਿੰਘਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਅੀਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਵਡੇ ਨਵੇਂ ਟੈਂਟ ਵਿਚ ਅਖਡ-ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਨੈਰੋਬੀ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਟੈਂਟ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਰੂਪ ਲਿਆ ਕੇ ਅਖਡ-ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਅਖਡ-ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ

ਅਰਦਾਸ ਪਿਛੋਂ ਪਰਮੇਰ ਨੇ ਖੇਡ ਵਰਤਾਈ, ਐਸੀ ਮੋਹਲੇਧਾਰ ਬਾਰ ਹੋਈ ਕਿ ਹਰ ਪਾਸੇ ਜਲ-ਥਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਭ ਅਚੰਭਿਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਭ ਪਾਸਿਓਂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਗੂੰਜ ਸੁਣਨ ਲਗੀ।

ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬ ਜਾਣ ਕੇ ਟੈਂਟ ਸਣੇ ਸਰੂਪ ਉਥੇ ਹੀ ਰਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਾਮ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾ, ਸੁਖਆਸਣ ਅਤੇ ਛੁਟੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲ ਪਿਆ।

ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈ ਕੇ ਟੀਨਾਂ ਪਾ ਕੇ ਆਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਜਦ ਕੈਂਪ ਅਗੇ ਚਲਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਲੋਕਲ, ਦੋ ਕਾਲੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਾਂ ਸੰਾਈ ਲਈ ਰਖ ਲਏ ਅਤੇ ਛੁਟੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਿੰਘ ਆ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਉਂਦੇ। ਆਮ ਦੇਖਣ ਮਿਲਦਾ ਕੇ ਉਹ ਸੇਵਾਦਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਾਈ ਰੋ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਜਦ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਦੋਨੋਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਰਾਤ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਹਿਣਕਣ ਅਤੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਆਵਾਂ ਸੁਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਕਿ ਅੰਰੀਕਾ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਸਭ ਕਿਸਮ ਦੇ ਜਾਨਵਰ ਹਨ ਪਰ ਘੋੜੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਕਾਲੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਹਿਣ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਰਾਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਰੁਕ ਗਏ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਧੀ ਰਾਤ ਪਿਛੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟਾਪਾਂ ਸੁਣਨ ਮਿਲੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਹੀਦੀਂ ਜ ਦੇ ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ” ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਿ ਵਿਚ ਗੂੰਜ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਿਆਂ ਜਾਣ ਕੇ ਨੈਰੋਬੀ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੋਨੋਂ ਕਾਲੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਡਰੋ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਧੰਨ ਭਾਗ ਸਮਝੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਿਆਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣੇ ਹੋ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਜੁੜਨ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਬੂਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੋਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰਨ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਦੋਨੋਂ ਕਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਏ। ਇਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬਾਕੂ ਸਿੰਘ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮੈਂ ਭੁਲ ਗਿਆ।

ਅਜ, ਉਥੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੋਈ ਬਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਆਲੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਰੋਂ-ਦੂਰੋਂ ਸੰਗਤਾਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕਲ ਕਾਲੇ ਅਤੇ ਗੋਰੇ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨ ਮੰਗੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਭਾਣਾ ਬਾਕੂ ਸਿੰਘ ਦਿਲ ਦਾ ਰੋਗ ਚੰਬੜ ਗਿਆ, ਲੋਕਲ ਇਲਾਜ ਕਰਾਇਆ ਪਰ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਨੈਰੋਬੀ ਦਿਆਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਬਾਈਪਾਸ ਸਰਜਰੀ ਹੀ ਇਲਾਜ ਦਸਿਆ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੈਰੋਬੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ

ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਲੰਡਨ ਦੇ ਇਕ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਗਲ ਕਰ ਕੇ ਉਪਰੇਨ ਦੀ ਤਾਰੀ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਰਚਾ ਭਰ ਦਿਤਾ।

ਬਾਕੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾ ਕੇ ਉਪਰੇਨ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਸਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਦ ਉਸ ਤੋਂ ਕਾਰਣ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਖ ਹੋਣ ਦਾ ਤੁਹਾ ਮਾਣ ਹੈ। ਜਦ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਗੁਰੂ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਕੀ ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਨਹੀਂ ਸੁਣੇਗਾ? ਤੁਹਾਡਾ ਖਿਆਲ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਿਰੰ ਗੋਰੀ ਚਮੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਕਾਲੀ ਚਮੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ? ਮੈ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਲਖ ਸਮਝਾਉਣ ਤੇ ਭੀ ਬਾਕੂ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਭਰਿਆ ਸਾਰਾ ਰਚਾ ਬੇਕਾਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਅੰਰੀਕਾ ਦਾ ਸਾਧਾਰਨ ਬਾਕੂ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਦਾ ਭਾਈ ਬਾਕੂ ਸਿੰਘ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਰੀਝ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਭੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਗਰੂ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਭੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਕੋਲ ਚੈੱਕ-ਅੱਪ ਲਈ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਪਰੇਨ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਾ ਕਮਾਲ, ਡਾਕਟਰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਕਿ ਭਾਈ ਬਾਕੂ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਸੀ। ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮੋ-ਨਿਾਨ ਤਕ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਪਰਤਖ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਆਲੀਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਦੂਰੋਂ-ਦੂਰੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਮ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਲਈ ਲੰਗਰ ਉੱਥੇ ਹੀ ਸਜਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸੰਗਤ ਆਿਦਾ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨੈਰੋਬੀ ਤੋਂ ਲੰਗਰ ਬਣ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਗੋਰੇ ਕੀ ਕਾਲੇ ਕੀ ਦੇਸੀ ਸਭ ਜਾ ਕੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਦਾਸ 1998 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਫੇਰੀ ਵੇਲੇ ਸ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੋ ਨਿਊ ਜਰਸੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਉਸ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕੁਝ ਕੁ ਵੇਰਵਾ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੋਂ ਸਿੰਘ ਸਜੇ ਭਾਈ ਰਾਮਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਰੂਪ ਗੋਬਿੰਦਾ ਰਾਜ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਸਿਕਾ ਸੋਨੇ ਕਾ” ਵਿਚ ਭੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਧਰਮ ਚੰਦ ਤੋਂ ਧਰਮ ਸਿੰਘ

ਸੂਬੇਦਾਰ ਮਿਹਰ ਚੰਦ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਪਲਟਨ ਦਾ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਭਰਤੀ ਵਾਲੇ ਦੰਤਰ ਵਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਪਲਟਨ ਲਈ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਰੰਗਰੂਟ ਭਰਤੀ ਕਰ ਕੇ ਭੇਜੇ ਗਏ।

ਇਸ ਪਲਟਨ ਦਾ ਕਰਨਲ ਅੰਗਰੇ ਸੀ ਜੋ ਕਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰੇ ਸਿਖੱ ਜੀਆਂ

ਦੇ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਚੁਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਰੁਰੀ ਤੇ ਮੁਢਲੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਸੀ।

ਇਸ ਕਰਨਲ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਸਿਖ ਨਵਾਂ ਰੰਗਰੂਟ (ਨਵਾਂ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ ਸਿਪਾਹੀ) ਆਏ ਉਸ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਵਿਚ ਦਾਲ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਜਾਏ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਨਵੇਂ ਰੰਗਰੂਟਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਪਲਟਨ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਰ ਰਾਹੀਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਭੇਜੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਲਈ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਸਮੇਤ ਦਰਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨ।

ਪਲਟਨ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇ ਕਰਨਲ, ਕਪਤਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ੌਜੀ ਅੰਸਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਸਮੇਤ, ਅਕਾਲੀ ਬਾਣੇ, ਸਣੇ ਸਤਰਾਂ ਬਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਸੋਭਾ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ 15-2● ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਭਿਲਾਖੀ (ਨਵੇਂ ਸਿਖ ਰੰਗਰੂਟ) ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜੇ ਸਨ। ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਿਠੀ ਤੇ ਅਸਰ ਭਰਪੂਰ ਆਵਾ ਵਿਚ ਰੰਗਰੂਟਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਵਖਰੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾਣ।

ਚਾਰ ਰੰਗਰੂਟ ਵਖਰੇ ਪਾਸੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ।

ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ-ਇਕ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁਛਿਆ:

ਕੀ ਕੁਰਹਿਤ ਕੀਤੀ ਸੀ?"

ਉੱਤਰ..... ਜੀ! ਭੁਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ?"

ਕੀ ਭੁਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ?"

ਰੰਗਰੂਟ ਅਗੋਂ ਬੋਲ ਨਾ ਸਕਿਆ-ਅਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਚੁਪ ਖੜਾ ਰਿਹਾ।

ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਿਝਕ ਹੋ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿਓ।

ਜੀ! ਪਰ ਇਸਤਰੀ ਗਮਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।"

ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਚਮਕਦੇ ਮਥੇ ਉਤੇ ਮਲਾਲ ਜਿਹਾ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਵਲ ਕੁਝ ਉਦਾਸੀ ਜਿਹੀ ਨਰ ਨਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਰੰਗਰੂਟ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਥ ਜੋੜਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸੇ ਜੁਰਮ ਦਾ ਭਾਗੀ ਹਾਂ ।

ਤੀਜੇ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭੈੜੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਤਮਾਕੂ (ਸਿਗਰਟਾਂ) ਪੀਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਇਹਨਾਂ ਚੌਹਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਨੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਮਿਹਰ ਚੰਦ ਨੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ :-

ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅੰਸਿਰ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਵਾਨਾਂ ਮੁਾਂੀ ਦੇ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਮਾਂਡਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮਜਬੂਰੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵੇਰਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਸਕਣਾ ਮੇਰੇ ਇਕੱਲੇ ਦੇ ਵਸ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਜ ਪਿਆਰੇ ਹੀ ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧ ਕੇ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਲਾਹ ਕਰ ਕੇ) ਹੀ ੈਸਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ।"

ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕਮਾਂਡਰ ਜੋ ਪਜਾਬੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਠੀਕ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ, ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਭਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਿਖ ਜਵਾਨ ਸਾਡੀ ਪਲਟਨ ਲਈ ਬੜੇ ਅੱਛੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਾਂੀ ਦੇ ਦਿਓ।

ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਮਤਾ ਤਾਂ ਰੂਰ ਸੋਧਨਗੇ ਪਰ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਾਲਸਾ ਸਾਜਣ ਦਾ ਮੰਤਵ ਕੇਵਲ ਾਲਸ ਮਨੁਖਾਂ ਦੀ ੌਜ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਉਣਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਦਾਲ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵਿਚ ਸਿਖ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਅਸੂਲ ਐਸੇ ਕਚੇ-ਪਿਲੇ ਨਹੀਂ ਜੋ ਢਿਲੜ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦੇਣ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਸਤ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

ਰਹਿਤ ਪਿਆਰੀ ਮੋਹਿ ਕੋ, ਸਿਖ ਪਿਆਰਾ ਨਾਹਿ।।

ਰਹਿਤ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਖ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਤੇ ਬਾਹਰਲੀ ਦੋਵੇਂ ਰਹਿਤਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਹਿਤਾਂ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਸਿਖ ਦੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬੜੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

ਰਹਣੀ ਰਹੈ ਸੋਈ ਸਿਖ ਮੇਰਾ।

ਵਹ ਠਾਕੁਰ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਚੇਰਾ।। (ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ-88)

ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਕੁਝ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਚਾਰੇ ਰੰਗਰੂਟ ਹਵਾਲਦਾਰ ਮੇਜਰ ਉਠਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਲੈ ਗਏ। ਕੁਝ ਗਲਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਫਿਰ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਕਮਾਂਡਰ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਕੇ, ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲਗਾ ਕਿ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅੰਸਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਿੰਾਰ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਗੁਪਤ ਜੁਰਮਾਂ (ਦੋਾਂ) ਸੱਚੋ-ਸੱਚ ਮਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਹੁਣੇ ੈਸਲਾ ਲੈ ਲਵੋ।

ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਬਣਾਈ ਗਈ।

ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧਣ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਜਵਾਨਾਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ :

ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ, ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪੰਥ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਾਨਦਾਨ ਦੀਆਂ ਸਿੰਤਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾ ਰਹੇ ਮੇਰੇ ਔਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਰਗਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮੀ ਬੁਰਗਾਂ ਦਾ ੂਨ ਕਈ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਗੇੜੇ ਮਾਰਦਾ ਚਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਮ ਅਤੇ ਲਮਾਂ ਜਮਰੌਦ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਧਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦੇ ਧਨ-ਮਾਲ ਅਤੇ ਬਹੂ-ਬੇਟੀਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰ ਧਰਮੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਾਹ ਨੇ ਆਪ ਕਿਹਾ ਸੀ:

ਮੋ ਗ੍ਰਹਿ ਮੈ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਤੇ,
ਸਿਰ ਲਉ ਧਨ ਹੈ, ਸਭ ਹੀ ਇਨਹੀ ਕੋ। (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਭਾਵ-ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਤਨ ਕਰ ਕੇ, ਮਨ ਕਰ ਕੇ, ਸੀਸ ਤਕ ਸਾਰਾ ਧਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਵਲ ਆਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਸਾਡੇ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੋਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਘਰ-ਬਾਰ, ਸਰਬੰਸ ਤਕ ਕੁਰਬਾਨ ਵੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਪੁਤਰ ਵਾਰ ਕੇ ਸਾ ਆਪਣਾ ਪੁਤਰ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ:-

ਇਨ ਪੁਤਰਨ ਕੇ ਸੀਸ ਪਰ, ਵਾਰ ਦੀਏ ਸੁਤ ਚਾਰ॥
ਚਾਰ ਮੂਏ ਤਉ ਕਿਆ ਭਇਆ, ਇਹ ਜੀਵਤ ਕਈ ਹਾਰ॥

ਸਾ ਤੁਹਾ ਇਕ ਵਧੀਆ ਮਨੁਖ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਪਾਤਾਹ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਦੁਖ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਝੱਲੇ (ਸਹਾਰੇ) ਪਰ ਮੈ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਅੰਸੋਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਧਰਮੀ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਪਰ ਇਸਤਰੀ ਗਾਮੀ ਹੋਏ, ਤੁਸੀਂ ਪਵਿੱਤਰ ਰੋਮਾਂ ਦੇ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ, ਤੁਸੀਂ ਤਮਾਕੂ ਪੀ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਪਤਿਤ ਹੋਏ ਹੋ। ਯਾਦ ਰਖੋ ! ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਏ ਕਿਧਰੇ ਢੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

ਸਾ ਸਭ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:-

ਦੇਖ ਪਰਾਈਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਜਾਣੈ। (ਵਾਰ **29/11**)

ਵਡੀਆਂ ਮਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ, ਛੋਟੀ ਧੀ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਭੈਣ ਸਮਾਨ ਸਮਝਣਾ ਹੈ।

ਕੇਸ-ਗੁਰੂ ਕੀ ਮੋਹਰ ਹਨ। ਕੇਸ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਲਖਾਂ ਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕ-ਇਕੱਲਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਸ ਦਾੜ੍ਹੀ ਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ

ਪਣ ਦਾ ਇਕ ਵਡਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ। ਸੋ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਤੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਕੇਸ ਵਾਲ ਨਹੀਂ ਤੋੜਨਾ, ਨਾ ਕਟਣਾ-ਭੰਨਣਾ।

ਨੇ ਸਾਰੇ ਮਨ੍ਹਾਂ ਹਨ। ਤਮਾਕੂ ਕਿਸੀ ਕਲ ਵਿਚ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਿਗਰਟ, ਬੀੜੀ ਜਾਂ ਰਦੇ ਦੀ ਕਲ ਚ ਹੋਵੇ, ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਥੀ ਵਡੀ ਮਨਾਹੀ ਕੁਠਾ ਖਾਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਲਾਂ ਉੱਤੇ ਪੱਕਾ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੋ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਦਸੋ-ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਵਚਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸਿੰਾਰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਅੱਗੇ ਕਰਾਂ?

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਰੰਗਰੂਟਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਲਈ ਜਿਸ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਮਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕੁਝ ਡੰਨ ਲਾ ਕੇ, ਪਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਦਿਤਾ।

6● ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਵਾਪਰੀ ਇਹ ਸਚੀ ਘਟਨਾ 85 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬਿਰਧ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿਛਲੀ ਭਾਰਤ-ਚੀਨ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ, ਇਕ ਭਰਤੀ ਵਾਲੇ ਦੰਤਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸੁਣਾਈ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਦ੍ਰਿ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ, ਵੰਾਦਾਰੀ ਅਤੇ ਨੇਕ-ਨੀਤੀ ਨੇ ਉਸ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ, ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਚਰਨ ਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸੰਲਾ ਕਰੇ।

ਇਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਥਲੇ ਹੀ ਉਹ ਮਿਲਟਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਮੇਹਰ ਚੰਦ ਤੋਂ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਸੀ ਹੋਈ ਅੰਦਰਲੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੀ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਰਖ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸੁਧਾਰਣ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

❖ ❖ ❖

ਗੁਰੁ ਮੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ

193● ਦੇ ਅੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਦਰੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਗਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਨਾਮ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਨਾਗਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਜੇਲ੍ਹ ਚਿਠੀਆਂ ਨਵੰਬਰ 2●1● ਵਿੱਚ ਛਪੀ ਦੇ ਪਨਾ **419-430** ਉੱਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ :

ਹੁਣ ਨਾਗਪੁਰ ਦੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਵਾਰਦਾਤੀ ਬਿਆਨ ਛਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਥੇ ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਨਿਖਰਵਾਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਐਡੀਨ ਵਿਚ ਫੇਰ ਪਰੋਤਾ ਜਾਊ। ਹਾਂ ਜੀ ! ਉਹ ਤੰਗ ਤਾਰੀਕ ਕਾਲ-ਕੋਠੜੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਕਾਲ-ਅਕਾਲ ਦੀ ਧੁਨੀ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਦੀ ਟੇਰ ਵਿਚ ਅਭਿਆਗਤ ਰਹਿਣ ਕਰ ਅਚਰਜ ਰੁਣ ਝੁਣੀ ਗੁੰਜਾਰ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਅਹਿਨਿਸ ਹੂਰੀ ਦਿਬ ਨਿਕਟਾਰੀ ਨੈਨ ਅਲੋਇਣੀ ਇਨਕਸਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਪਾਹਾਰੇ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਨਾਂ ਨੀਂਲੜੇ ਮੁਕ ਝਕੋਲੜੇ ਜਾਪ ਜਪੋਲੜੇ ਢੋਲੜੇ ਦਾ ਸਦਾ ਨਵਤਨ ਰੰਗੋਲਣਾ ਵਿਗਾਸ ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਤੋਂ ਵਿਗਸਕੇ ਨਭ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਪਸਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਹ ਜੋਤਿ ਬਿਗੁੰਤਨੀ ਪਸਾਰਾ ਇਸ ਕਾਲ ਕੋਠੜੀ ਝਿਲਮਿਲਾਤੀ ਭਉਣ ਗੁੰਾ ਬਣਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਉ ਪਸਰੀ ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਜੋਤਿ॥ ਤਿਉ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਮਈਆ ਓਤਿ ਪੋਤਿ॥ ਵਾਲੇ ਗੁਰਵਾਕ ਭਾਵ ਦਾ ਨਾਰਾ ਬੱਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੋਤ ਵਿਗਾਸੀ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤਖ ਦਰਸਾਰਾ ਇਸ ਨੂਰ ਕਿਰਨੀ ਨਾਰੇ ਦਾ ਤਤ ਪਰਮਾਰਥੀ ਭਾਵ ਅਰਥ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਤਖ ਜੋਤ ਪਸਾਰੜੇ, ਦਰਸ ਦਰਸਾਵੜੇ ਨਿਕਟ ਨਾਰੜੇ ਪੇਖ-ਪੇਖ ਅਹਿਨਿਸ ਦਿਬ ਦੀਦਨੀ ਲੋਇਨੜੀਆਂ ਖੀਵੜੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਸ ਖੀਵਨ ਖੀਵੜੀ ਰਸਕ ਬਿਸਮੀਵੜੀ ਲਟਕ ਵਿਚ ਜਿੰਦਰੇ ਬੰਦ ਕੋਠੀ ਦੇ ਜੰਗਲੇ ਪਾਸ ਅੰਦਰ ਵਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਖੜੋਤੇ ਦੀ ਹੀ ਲਿਵਤਾਰ ਜੁੜ ਗਈ। ਉਥੇ ਖੜ੍ਹੇ ਧੁਪ ਆ ਗਈ। ਕੜਕਦੀ ਧੁਪ ਵਿਚ ਖੜੋਤੇ ਦੀ ਭੀ ਲਿਵ ਮਗਨ ਤਾੜੀ ਨਾ ਖੁਲ੍ਹੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਅਚੱਲ ਤੇ ਅਹਿਲ ਦਾ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਕਿਤਨਾ ਚਿਰ ਬੀਤ ਗਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੋਢੇ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਮੰਝ ਲਿਵ ਪਥਰਾਈ ਮੂਰਤੀ ਆਣ ਹਲੂਣਿਆਂ ਤਾਂ ਅਮੀਂ ਬੁਰੋਕੜੀਆਂ ਅਖੀਆਂ ਤਤ ਛਿਨੀ ਝਮਕੇ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈਆਂ। ਉਘੜੀਆਂ ਅਖੀਆਂ ਦਾ ਝਾਤਿ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਪਵੇ ਨਾ, ਉਠੇ ਸੁਜਾਗੂਅੜੇ ਨੂੰ ਜਗਾਵਨ ਹਾਰਾ ਭੀ ਤ੍ਰਬਕ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਤ੍ਰਬਕ ਕੇ ਆਖਣ ਲਗਾ, Execuse me

(ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਮਿਾ ਕਰਨੀ) ਮੈਂ ਮਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ, ਪਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਅਧਿਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਬਾਹਰ ਦੇਖੋ ਸੈਲ ਯਾਰਡ ਕੋਠੀ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਲਾਇਤੋਂ ਆਏ ਵਡੇ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਹੋਰ ਅੰਸਰਾਂ ਸਮੇਤ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਤੁਹਾ ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਲਣ ਆਏ ਹਨ।

ਮੈਂ-ਬੂਹੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੋਤਿਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤੀਆਂ ਵੱਲ ਝਾਕ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਓ, ਬਾਹਰ ਕਿਉਂ ਖੜੋਤੇ ਹੋ?

ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲੇ-ਅਛੇ ਤੋ ਹੋ?

ਮੈਂ-ਅਦਰ ਵੀ ਆ ਕੇ ਪੁੱਛੋਂ, ਦੂਰੋਂ ਕੀ ਪੁੱਛਦੇ ਹੋ ?

ਪਰ ਅੰਦਰਲੇ ਭੀੜੇ ਜਿਹੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਕੜਕਦੀ ਧੁਪ ਪੈਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਬਾਹਰ ਕੰਧਾਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਖੜੋਤੇ ਸਨ। ਕੜਕਦੀ ਧੁਪ ਵਿਚ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਖੜੋਣ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀਆ ਨਾ ਪਵੇ। ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਇਹ ਔਕੜ ਸਮਝ ਕੇ ਮੇਰੇ ਜੰਗਲੇ ਦਾ ਜਿੰਦਰਾ ਖੁਲ੍ਹਵਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਮੈ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਛਾਵੇਂ ਖੜੋਤਿਆਂ ਪਾਸ ਲੈ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜਾਣ ਸਾਰ ਮੈਂ ਹਸ ਵਿਗਸ ਕੇ ਆਖਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਛਿਨ ਮਾਤਰ ਯਾ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਵਿਹੜੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜਨੋਂ ਸੰਕੋਚਦੇ ਹੋ, ਅਸੀਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਧੀ ਹੀ ਗੁਰਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।" ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੇ ਵਲ ਦੇਖ ਕੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਵੀਟਰਾਂ ਤੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਵੱਲ ਮੁਾਤਬ ਹੋ ਕੇ ਇਉਂ ਅੰਗਰੇਗੀ ਵਿਚ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ਚਿਹਰਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਬੜਾ ਵਿਗਸਣਾ ਚਮਕਣਾ (fragrant flourishing) ਹੈ। ਬਥੇਰੇ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਕੈਦੀ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਮੈਂ ਡਿਠੇ ਹਨ, ਪਰ ਏ ਾਸ ਅਨੂਠੜਾ ਦ੍ਰਿਯ ਹੈ। ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਵਲ ਮੁਾਤਬ ਹੋ ਕੇ ਆਖਣ ਲਗੇ-ਬੁ ਹੋ ! ਬਹੁਤ ਤਕੜੇ ਹੋ?

ਮੈਂ - ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਕੈ ਵਿਚ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਸੁਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਅੰਗਰੇਗੀ ਭੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਵਿਚੋਂ ਬੋਲ ਉਠਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨ ਵਿਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੌਹ ਕੀਤਾ ਯਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਤਦ ਪਸਚਾਤ ਉਹ ਅਧ ਪਚਧੀ, ਘਰੜ ਬੋਲੀ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਰਹੇ। ਕਦੇ ਅੰਗਰੇਗੀ, ਕਦੇ ਹਿੰਦੀ, ਕਦੀ ਰਲੀ ਮਿਲੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਫੇਰ ਇਸ ਬਿਧ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪ੍ਰਨ ਕਰਨੇ ਅਰੰਭੇ-

ਪਾ. ਸਾ. - ਇਸ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਕਿਤਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ? ਮੈਂ-ਲਗਪਗ ਨਾਗਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰ੍ਹੇ ਹੀ ਇਥੇ ਇਸੇ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਾਰੇ ਹਨ। ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜੇ ਵਰ੍ਹਾ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਕਿਸੇ ਬਾਰਕ ਵਿਚ ਇਕਲੜੇ ਦੁਕਲੜੇ ਨੇ ਕਟੇ ਹੋਣ।

ਪਾ. ਸਾ. - ਇਸ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਆਇਆਂ ਕਿਤਨੇ ਬਰਸ ਹੋ ਗਏ?

ਮੈਂ - ਮੇਰਾ ਹਿਸਟਰੀ ਟਿਕਟ ਹੀ ਵੇਖ ਲਵੋ।

ਹਿਸਟਰੀ ਟਿਕਟ ਜੇਲ੍ਹਰ (ਗੋਰੇ) ਨੇ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੇ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਟਿਕਟ ਤੋਂ

ਨਾਗਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਐਡਮਿਨ ਐਂਟਰੀ ਦੇਖ ਦੇ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਹੰਗੂਰੇ, ਹੂੰ ! 1922 ਦੇ ਅੀਰ ਵਿਚ ਇਸ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਖੇ ਆਏ, ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਠ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ। ਫੇਰ ਮੈ ਮੁਾਤਬ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਨ ਕਰਨ ਲਗੇ–

ਪਾ. ਸਾ. : ਦਿਨੇ ਕਿਤਨੇ ਘੰਟੇ ਇਸ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਤੁਹਾ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਮੈਂ– ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਸੇ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਪਾ. ਸਾ. – ਬਾਹਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਟਹਿਲਣ ਅਤੇ ਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਤਨੇ ਘੰਟੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ?

ਮੈਂ– ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਬਸ, ਏਸੇ ਕੋਠੜੀ ਦਾ ਵਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਮੈਦਾਨ ਹੈ, ਜੰਗਲੇ ਦਾ ਜਿੰਦਰਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਵਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਤਾੜ ਕੇ ਬਾਹਰਲਾ ਬੂਹਾ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੀਆਂ ਖਾਣ, ਪੀਣ, ਇਨਾਨ ਦੀਆਂ ਹਾਜਤ ਰਫਾਈਆਂ ਜਦੋਂ ਇਸ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਅਦਰ ਤਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਾ. ਸਾ. (ਜੇਲ੍ਹ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਲ ਘੂਰਵੀਂ ਤਾੜਨਾ ਸਹਿਤ ਮੁਾਤਬ ਹੋ ਕੇ) ਐਸਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਜੇਲ੍ਹਰ–ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਹੀ ਇਹ ਸਤ ਤੰਬੀਹੀ ਹਿਦਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਮ ਕੈਦੀਆਂ ਵਿਚ ਰਲਣ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਹੀ ਰਖਣਾ ਹੈ। ਐਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਸਰ ਭੀ ਕੋਈ ਇਕੱਲਾ ਇਸ ਪਾਸੇ ਆ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਬਾਹਰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਕਢਣ ਫੇਰਨ ਵਿਚ ਸਾ ਤਾਂ ਉਰ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਪਾ. ਸਾ. – (ਫੇਰ ਮੈ ਮੁਾਤਬ ਹੋ ਕੇ) ਕੋਈ ਅਬਾਰ ਪੜ੍ਹਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ?

ਮੈਂ – ਹਰਗਿ ਨਹੀਂ ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਈ. ਜੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਨੂਰੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪਾ. ਸਾ. (ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲ ਤਕ ਕੇ) ਜਦ ਮਨੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਤਾਮੀਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ?

ਸੁਪਰਡੰਟ – ਕਈ ਕਾਨਫੀਡੈਂਲ (ਗੁਪਤ) ਕਾਰਨ ਹਨ।

ਪਾ. ਸਾ. (ਮੈ) ਕੋਈ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹਨ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?

ਮੈਂ – ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮੇਰੀਆਂ ਨਿਜ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਭੀ ਬਤ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਹਿਸਟਰੀ ਟਿਕਟ ਪੜ੍ਹਕੇ ਦੇਖੀਏ।

ਪਾ. ਸਾ. – ਰਾਤ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਸੌਂਦੇ ਹੋ ਕਿ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ?

ਮੈਂ – (ਹਸ ਕੇ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁਛੋ?

ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਲੇ (ਯਕ_ਬਾਨ ਹੋ ਕੇ) ਰਾਤ ਬਾਹਰ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਜਾ ਇਖਲਾਕੀ ਕੈਦੀ ਸੌਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ।

ਪਾ.ਸਾ.–(ਫੇਰ ਮੇਰੀ ਵਲ ਭੌਂ ਕੇ) ਇਸ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਰਾਤ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ?

ਮੈਂ – ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਇਕ ਛਿਨ ਭੀ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹਰ – (ਦੋਨੋਂ ਭੁੜਕ ਕੇ) ਇਹ ਗਲ ਇਸ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠੀ ਕਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕਲਾ ਹੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ – ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਝੂਠੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਇਕਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਅਜ ਤਾਈਂ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਪਾ. ਸਾ. – (ਓਹਨਾਂ ਵਲ ਝਾਕ ਕੇ) ਕਿਉਂ ਸਾਹਿਬ ! ਏ ਕੀ ਗਲ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਐਸਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ?

ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਲੇ – ਸਾਹਿਬ ! ਜੇਲ੍ਹ ਰੂਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਰਾਤ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧ ਕੈਦੀ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਕ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਦੋ ਕੈਦੀ ਰਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਆਪ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਰੂਲ ਰੈਗੂਲੇਨ ਦਿਖਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਚੇ ਹਾਂ ਇਹ ਝੂਠਾ ਹੈ।

ਮੈਂ – (ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ) ਮੈਂ ਸਚਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਝੂਠੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ।

ਪਾ. ਸਾ. – (ਸਾਰਿਆਂ ਵਲ ਮੁਾਤਬ ਹੋ ਕੇ) ਇਹ ਝਮੇਲਾ ਕਿਵੇਂ ਹਲ ਹੋਵੇ? ਿਮੇਵਾਰ ਅੰਸਰਾਂ ਦੀ ਕਥਨੀ ਗਰਦਾਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਿਖ ਦੇ ਕਥਨ ਭੀ ਮੇਰੀ ਮੀਰ ਝੂਠਾ ਨਹੀਂ ਗੁਮਾਨ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਸ ਦਿਲ ਬਹਿਲਾਵੇ ਲਈ ਕੋਈ ਪੁਸਤਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਕੋਈ ਅਬਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਅਤੇ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਉਹ ਇਹਦੇ ਵਰਗੀ ਜਿਉਣੀ ਜੀਓ ਕੇ ਿਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਦੇਖੋ, ਇਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਕੈਸਾ ਬਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਮਲਾਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜਲਾਲ ਹੀ ਜਲਾਲ ਹੈ। ਤੰਗ ਤਾਰੀਕ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਸਾਲਾਂ ਬਧੀ ਇਕਲਾ ਬੰਦ ਰਹਿ ਕੇ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਇਹ ਸੁਰਜੀਤਨੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ, ਤਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਕਥਨ ਭੀ ਝੂਠਾ ਨਹੀਂ ਅਨਮਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਘੁੰਡੀ ਕਿਵੇਂ ਖੁਲ੍ਹੇ? (ਦੋ ਚਾਰ ਮਿੰਟ ਹੈਰਾਨੀ) ਵਿਚ ਚੁਪ ਕੀਤਾ ਖੜੋਤਾ ਰਿਹਾ। ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਈ ਨਾ ਕੁਸਕੇ। ਓੜਕ ਰਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਮੈ ਪੁਛਣ ਲਗਾ)–

ਪਾ. ਸਾ. – ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਥਨ ਭੀ ਝੂਠਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਿਮੇਵਾਰ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਸਰਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਭੀ ਝੂਠਾ ਨਹੀਂ ਗਰਦਾਨ ਸਕਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਭੇਦ ਨਿਰ ਕੇ ਖੋਲ੍ਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਕਲੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਕੌਣ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ?

ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਨ ਸੁਣ ਕੇ ਦਾਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਵਜਦ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਇਕ ਅਗੰਮੀ ਸਰੂਰ ਭਰਿਆ ਸਰੋਦ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਬੇਵਸੇ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਦਿਲ ਚੀਰਵੀਂ ਅਤੇ ਗੂੰਜਵੀਂ ਗੂੰਜਾਰੀ ਵਿਚ ਇਸ ਗੁਰ ਬਦਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਮੂੰਹ ਮੁਾਰ ਚੋਂ ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ–

ਗੁਰ ਮੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ॥

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਤਿਸੁ ਸਦਾ ਸਮ~ਾਲੇ॥"
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਨਿਤ ਧਿਆਈ।
ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਸਗਲ ਤਰਾਂਈ॥1॥
ਗੁਰੁ ਮੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਤਿਸੁ ਸਦਾ ਸਮ~ਾਲੇ ॥1॥ਰਹਾਉ॥
ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ॥
ਹਰਿਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਨਕੁ ਮਾਂਗੈ।2॥ ਅੰਗ 394॥

ਇਕ ਸਕਤੇ ਦਾ ਆਲਮ ਛਾ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਖੜ੍ਹੇ ਖੜ੍ਹੋਤੇ ਬੁਤ ਬਣ ਗਏ, ਮਾਨੋ ਮਾਨਸ ਦੇਹ ਕਲਬੂਤੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਹਨ। ਬਦ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਤੁਕ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਪਸਚਾਤ ਮੁੜ ਮੁੜ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਤੁਕ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਕੇ ਭੋਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਕਈ ਮਿੰਟ ਸਨਾਟਾ ਛਾਇਆ ਰਿਹਾ। ਕੋਈ ਨਾ ਕੂਏ, ਨਾ ਤਕੇ, ਨਾ ਅਖ ਝਮਕੇ, ਮਾਨੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚੁਪ ਚੁਪੋਣੇ ਸਰੂਰ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਓੜਕ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਬਿਧ ਉਚਾਰ ਕੇ ਇਸ ਤਾਰੀ ਹੋਏ ਆਲਮੇ ਸਕੂਤ ਤੋੜਿਆ-

ਪਾ. ਸਾ. - ਆਹਾ! ਬ ਮੁਇਮਾ ਹਲ ਹੋਇਆ, ਬਹੁਤ ਬ! (ਮੇਰੇ ਵਲ) ਅਛਾ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸਮਝੇ ਆਪ ਦੀ ਬੁਝਾਰਤ । ਆਪ ਦਾ ਗੁਰੂ ਆਪ ਦੇ ਹਰ ਦਮ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਭੀ ਸਚੇ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਲੀ ਭੀ ਸਚੇ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੇ ਸਚ ਹੋਰ ਨਿਤਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਲਾਗ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕੋਠੀਆਂ ਵਲ ਇਾਰਾ ਕਰਕੇ ਪੁਛਿਆ-ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਕੌਣ-ਕੌਣ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਬੁਲਾਓ ਉਨ੍ਹਾਂ । ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਲੇ-ਜਨਾਬ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਿਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਠੀਆਂ ਾਲੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੈਦੀ ਨਹੀਂ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਰਾਤ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਾ. ਸਾ. - ਰਾਤ ਕਿਉਂ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਕੌਣ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਕੋਈ ਾਸ ਸਾ ਵਾਲੇ, ਯਾ ਜਿਸ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝੋ?

ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਲੇ - ਨਹੀਂ ਹੂਰ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਲੋਂ ਯਾ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਵਲੋਂ ਕੋਠੀ ਬੰਦੀ ਦੀ ਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਦਿਨੇ ਭੀ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਾ. ਸਾ.ਇਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕੱਲੀ ਬੰਦ (Solitary Confinement) ਦੀ ਸਾ ਵਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਦੰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਤਾਈਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ਜੇਲ੍ਹਰ - ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਇਕ ਮਹੀਨਾ।

ਪਾ. ਸਾ. - ਅਛਾ ਕੋਈ ਐਸੇ ਕੈਦੀ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰੰ ਰਾਤ ਬੰਦ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਨੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜੇਲ੍ਹਰ-ਨਹੀਂ ਹੂਰ! ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਪਾ. ਸਾ. - ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਲਾਗਲੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕੈਦੀ ਰਾਤ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਸ ਸਾ ਕਰਕੇ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ਜੇਲ੍ਹਰ-ਹੂਰ? ਾਸ ਸਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਚੂੰਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਰੂਲ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਤ ਕੋਈ ਭੀ ਕੋਠੀ ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਲਾਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕੈਦੀ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਪਾ. ਸਾ. - ਹਰ ਰਾਤ ਬਦਲੀ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਇਕੋ ਕੈਦੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹਰ ਰੋ ਬੰਦ ਕਰਦੇ?

ਜੇਲ੍ਹਰ - ਜਬਰਨ ਕਿਸੇ ਕੈਦੀ ਬਹੁਤ ਰਾਤਾਂ ਲਈ ਕੋਠੀ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਇਕ ਅਧੀ ਰਾਤ ਲਈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ੀ-ੀ ਬੰਦ ਆ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ੀ-ੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੈਦੀ ਇਕ ਰਾਤ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਤ ਲਈ ਬੰਦ ਰਹਿ ਚੁਕੇ ਕੈਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪੁਛ ਕੇ ਦੇਖੋ ਕਿ ਕੀ ਅਗੇ ਉਹ ੀ-ੀ ਬੰਦ ਹੋਣ ਤਿਆਰ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ?

ਇਸ ਪਰ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੋਠੀਆਂ ਦਾ ਗੋਂਵਾਰਾ ਮੰਗਾਇਆ। ਸਚ-ਮੁਚ ਜਦ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਕੋਠੀ ਅੰਦਰ ਇਕ ਰਾਤ ਤੋਂ ਵਧ ਕਿਸੇ ਇਕ ਕੈਦੀ ਦੀ ਹਾਰੀ ਲਿਖੀ ਨਾ ਮਿਲੀ ਿਰ, ਉਸ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਹੰਤੇ ਦੀ ਹਾਰ ਬਾ ਬੰਦੀ ਦੇ ਪੰਜ ਸਤ ਕੈਦੀ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇ ਕਰਾਏ ਅਤੇ ਇਕਲੇ ਇਕਲੇ ਅਡੋ ਅਡੀ ਪੁਛਿਆ-ਰਾਤ ਤੁਹਾਡੀ ਕੋਠੀ ਅੰਦਰ ਕੈਸੀ ਗੁਰਦੀ ਹੈ? ਇਕ ਰਾਤ ਕੋਠੀ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜੀ ਰਾਤ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਕਿਉਂ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ? ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਦੁਹਾਈ ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਬਿਆਨ ਦਿਤੇ : ਹੂਰ! ਦੁਹਾਈ ਹੈ, ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਬੰਦ ਰਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮਸਾਂ ਇਕ ਰਾਤ ਕਟਦੇ ਹਾਂ। ਖਿਨ-ਖਿਨ ਪਲ-ਪਲ ਹੌਲ ਉਠਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਕਲੇ ਹੀ ਦੀ ਹੌਲ ਦਿਲੀ ਇਕ ਪਲ ਭੀ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦਿੰਦੀ।

ਇਸ ਬਿਧ ਸਭ ਹਾਲ ਹਕੀਕਤ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਮੂੰਹ ਬਾਨੀ ਦਰਿਆਂਤ ਕਰਕੇ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਠਾਣ ਲਈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕੋਠੀ ਅੰਦਰ ਇਕ ਰਾਤ ਰਹਿ ਦ ਤਜਰਬਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸੋ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਰਾਤ ਰੂਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਦ ਬੰਦ ਰਹਿ ਕੇ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਲੇ-ਹੂਰ! ਐਸਾ ਕੈਸੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਆਪ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕੈਸੇ ਬੰਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

ਪਾ. ਸਾ. - ਮੈਂ ਦ ਆਪਣੀ ੀ ਅਤੇ ਰਾਮੰਦੀ ਨਾਲ ਤਜਰਬੇ ਵਜੋਂ ਸਿਰੰ ਇਕ ਰਾਤ ਹੀ ਬੰਦ ਰਹਾਂਗਾ।

ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾ ਟਲਣ ਵਾਲਾ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿਰੰ ਇਤਨਾ ਹੀ ਮਨਿਆ ਕਿ ਰਾਤ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਭੀ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹਾਂ ਤਜਰਬੇ ਵਜੋਂ ਇਕ ਅਧੇ ਘੰਟੇ ਲਈ ਆਪ ਦਿਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬੰਦ ਰਹਿ ਕੇ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਪਾ. ਸਾ. - ਅਛਾ ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਹੀ। ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਤੀਨ ਘੰਟੇ ਰੂਰ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਹੋ ਕਰ ਹਮ ਦੇਖੇਗਾ।

ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਘਬਰਾਏ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਤਕਣ। ਮੈਂ ਬੋਲਿਆ- ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਕਿਉਂ ਹੋ? ਦੇਖ ਤਾਂ ਲੈਣ ਦਿਓ। ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਤਾਂ ਇਕ ਘੰਟਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਟ ਹੋਣਾ, ਮਸਾਂ ਅੰਦਰ ਅਧਾ ਘੰਟਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਟਣਗੇ। ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਰਬਾ ਕਰ ਲੈਣ ਦੇਵੋ।

ਪਾ. ਸਾ. - ਹਾਂ, ਰੂਰ! ਰੂਰ!! ਤ ਜਰਬਾ ਕਰਕੇ ਦੇਖੇਗਾ। ਗਲ ਕੀ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਹਸ ਕੇ ਆਖਿਆ, ਸੁਆਦ ਤਾਂ ਤਾਹੀਓਂ ਆਉਂਦਾ ਜੇ ਆਪ ਕੈਦੀਆਂ ਵਾਲਾ ਵੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਵੜਦੇ ਪਰ ਇਤਨਾ ਏਨ੍ਹਾਂ (ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਸਰਾਂ) ਨੇ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਝਟ ਹੀ ੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਲਾਗੇ ਦੀ ਤੀਜੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਬੰਦ ਹੋਣ ਲਈ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਵੜਣ ਹੀ ਲਗੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਆਖੀ ਕਿ ਕੋਠੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਰ ਇਕ ਲੋਹੇ ਦਾ ਤਾਰ ਕੰਧ ਵਿਚਦੀ ਬਾਹਰਵਹਾਰ ਨਿਕਲਵੀਂ ਲਟਕਵੀਂ ਦਿਸਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਸਿਰੇ ਘੰਟੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜੀਅ ਉਕਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਤਕਲੀ ਪਰਤੀਤ ਕਰੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਲੋਹੇ ਦੀ ਤਾਰ ਖਿਚਣਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਛਡਣ ਪਰ ਘੰਟੀ ਖੜਕ ਪਏਗੀ ਅਤੇ ਸੈ ੱਲ ਬਲਾਕ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਸਿਪਾਹੀ ਝਟ ਆਪ ਪਾਸ ਹਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੇਰੀ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਜਾ ਬੰਦ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮੈਂ ਭੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਜਾ ਬੰਦ ਹੋਇਆ। ਜਿੰਦਰੇ ਲਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਸਰ, ਸਿਪਾਹੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਦੂਰ ਹਟ ਗਏ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਸਰ ਾਸ ਕਰਕੇ ਗੋਲ ਕੇਂਦਰ ਦੰ ਤ ਰ (ਆਕਟੇਗਨ ਆੱਸਿ) ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੋਠੀ ਦੀ ਘੰਟੀ ਦਬਾ ਦਬ ਖੜਕਾਉਣ ਅਰੰਭ ਦਿਤੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗ ਲਗੀ ਤੋਂ ਅਲਾਰਮ ਘੰਟੀ ਖੜਕਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੋਲ ਇੰਚਾਰਜ ਅੰਸਰ ਦੌੜ ਕੇ ਆਇਆ। ਅੰਦਰੋਂ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਰੌਰ ਛੇਤੀ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਨ ਕਿ -ਜਲਦੀ ਹਮ ਕੋ ਬਾਹਰ ਨਿਕਾਲੋ, ਜਲਦੀ ਕਰੋ, ਹਮਾਰਾ ਜਾਨ ਨਿਕਲਤਾ ਹੈ। ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਸਰ ਨੇ ਜਿੰਦਰਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਝਟ ਹੀ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਹਰ ਕਢਿਆ। ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਤੌਰ -ਭੌਰ ਹੋਇਆ ਪਿਆ, ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਦੀ ਹਵਾ ਲੈ ਕੇ ਕੁਛ ਸਾਹ ਵਿਚ ਸਾਹ ਆਇਆ ਤਾਂ ਆਖਣ ਲਗਾ-ਨਿਕਾਲੋ ਉਸ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿ ੱਖ ਕੋ ਕੋਠੀ ਸੇ ਬਾਹਰ, ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ

ਲਾਓ।

ਮੈ ਤੁਰੰਤ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਲੈ ਗਏ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜਾਣ ਸਾਰ ਮੇਰੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਥਾਪੀਆਂ ਦੇ-ਦੇ ਉਸ ਨੇ ਇਉਂ ਆਖਣਾ ਰੂ ਕੀਤਾ ਵਾਹ ਵਾਹ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਆਖੀ ਜਾਵੇ ।

ਵੈੱਲ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ! ਤੁਮਾਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਚ ਮੁਚ ਤੁਮਾਰੇ ਸਾਥ ਰਹਿਤਾ ਹੈ ਤੁਮਾਰੇ ਪਾਸ ਰਹਿਤਾ ਹੈ। ਹਮਾਰਾ ਈਸਾ ਯਸੂਹ ਮਸੀਹ ਹਮਾਰੇ ਸਾਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਤਾ, ਜੈਸੇ ਤੁਮਾਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੁਮਾਰੇ ਸਾਥ ਹਰਦਮ ਰਹਿਤਾ ਹੈ। ਸਚ-ਮੁਚ ਤੁਮਾਰਾ ਗੁਰੂ ਪਰਤਖ ਤੁਮਾਰੇ ਸੰਗ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਥ ਰਹਿਤਾ ਹੈ। ਰਾ ਫਿਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਉਸ ਬਦ ਕੋ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਗਾਇਆ ਥਾ।

ਦਾਸ ਨੇ ਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹੋਰ ਭੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਅਨੂਠੇ ਆਤਮਾ ਰੰਗ ਵਿਚ ਉਸੇ ਬਦ ਦਾ ਅਲਾਪਨ ਕੀਤਾ, ਗਜ-ਗਜ ਲਾਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈਆਂ। ਸੁਣ ਕੇ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਬਦ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ। ਸਚ ਮੁਚ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ, ਤੇਰੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇਂ ਦੇ ਤਹਿਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਸਦਾ ਡੇਰਾ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਤੈ ਇਕੱਲਪਣ ਕਿਵੇਂ ਪਰਤੀਤ ਹੋਵੇ? ਮੈਂ ਪਰਤਖ ਅਮਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਤਕਲੀਂ ਤਾਂ ਲਾਂਭੇ ਰਹੀਆਂ, ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਤਕਲੀ ਇਕੱਲ ਦੀ ਹੈ। ਮੈ ਹੋਰ ਤਕਲੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਇਕੱਲ ਦੀ। ਦਮ-ਬ-ਦਮ ਏਹੋ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈ ਇਕੱਲ ਹੀ ਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਧੰਨ ਹੈਂ ਗੁਰੂ ਦਿਆ ਸਿਖਾ! ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਲਾਂਬਧੀ ਕਾਲ ਕੋਠੜੀ ਅੰਦਰ ਇਕਲਿਆਂ ਗੁਾਰੇ। ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਫੇਰ ਭੁਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਇਕਲਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਗੁਾਰੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਤਮ ਬਲ ਦੇ ਆਸਰੇ ਗੁਾਰੀ। ਤੈ ਤੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਸਦਾ ਹਾਰ ਨਾਰ ਦਿਸੀ। ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਦਾ ਗਲਾਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੋਊ ਅਤੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਹਰ ਦਮ ਦਰਸ ਝਾਕੀਆਂ, ਬਾਤਲ ਬਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਤਾਹੀਓਂ ਤਾਂ ਘਬਰਾਹਟ ਤੇਰੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਨਾ ਹੀ ਇਕੱਲ ਦੇ ਕੁੜਲ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਹੀ ਪਏ। ਮੈ ਤਾਂ ਇਕੱਲ ਨੇ ਹੀ ਵਢ-ਵਢ ਕੇ ਖਾ ਲਿਆ। ਵਾਹ! ਧੰਨ ਸਿੱਖਾ ਤੂੰ ਤੇ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਭੀ ਧੰਨ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਭੀ ਧੰਨ।

ਇਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਲਾਓ ਲਕਰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜੇਲ੍ਹ ਗੇਟ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਲਾਗ ਬੁਕ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਲਾਗ ਬੁਕ ਉਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸੈ ਭਰੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ। ਲਿਖਿਆ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹਮਦਰਦਾਂ ਨੇ ਮੈ ਮੂੰਹ ਬਾਨੀ ਆ ਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਲਮ ਦਾ ਖਾਕਾ ਚੰਗਾ ਖਿਚਿਆ ਹੈ। ਾਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਜੇਲ੍ਹ ਬੇਮਿਸਾਲ ਲਮ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਹਕ ਵਿਚ ਸਿੰਾਰ ਭੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦਾਸ ਦੇ ਇਕ ਦੋ ਹਮਦਰਦਾਂ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਵੀ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ

ਉਸ ਲਿਖਤ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਵੀ ਗੁਪਤੋਂ ਗੁਪਤੀ ਮੈ ਉਤਾਰ ਕੇ ਲਿਆ ਦਿਤਾ ਜਾਊ ਪਰ ਇਹ ਅਵਸਰ ਹਥ ਨਾ ਹੀ ਲਗਾ।

ਜੇਲ੍ਹ ਲਾਗ ਬੁਕ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਚੜ੍ਹਾਇ ਕੇ ਪਾਦਰੀ ਹੋਰੀਂ ਸਿਧੇ ਗਵਰਨਰ ਸੀ.ਪੀ. (ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਮਧ ਪ੍ਰਦੇ) ਜਾ ਮਿਲੇ। ਬਰ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਬਾਨੀ ਕੀ ਕੁਝ ਸਿੰਾਰ ਕੀਤੀ ਹੋਊ ਪਰ ਓਦੂੰ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਹੀ ਜੇਲ੍ਹ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਹੁਕਮ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਲੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਵਾਲੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਹਵਾਦਾਰ ਬੈਰਕ ਸਾਰੀ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਾਲੀ ਕਰਾ ਦਿਤੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਨਲਕੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਹਵਾ ਖੁਲ੍ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ, ਅੰਦਰੇ ਟਹਿਲਣ ਜੋਗਾ ਥਾਉਂ ਵੀ ਕਾੀ ਸੀ, ਵਿਚੇ ਮੇਰੇ ਮਛਹਿਰੀ ਤਾਣੀ ਗਈ। ਮੈ ਤੰਗ ਤਾਰੀਕ ਕੋਠੀ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਕੇ ਉਸ ਬੈਰਕ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ।

ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕ ਜੀ ਆਪ ਨੇ ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ, ਗੁਰੂ ਦਸਮੇ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿਨ ਸਿਖ ਦੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਕ ਝਲਕ ਦੇਖੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਜੇਲ੍ਹ ਚਿਠੀਆਂ” ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਠੀ, ਜਪੀ, ਤਪੀ, ਭਗਤ, ਸੂਰਮਾ, ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਤਿਆਗੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਪਹਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਸਾਸਿ ਕੇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਮਰ ਕੈਦ ਅਧੀਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਖੀ ਸਿਦਕ ਨਿਭਾਇਆ ਇਕ ਲਾਮਿਸਾਲ ਚੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਿਖ ਦੀ ਚੋਣ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੇ ਚਾਰ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵਿਚਾਰ ਗੋਚਰਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਸੀ।

ਪਰ ਕੈਸੀ ਅਜੀਬ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਮਿਨਰੀ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਪ੍ਰੌਸਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੁੰਡਲੀ ਦੇ ਮੋਢੀ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਭਰਾ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ, ਸਿਖੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਅੰਧਵਿਵਾਸੀ ਅਤੇ ਸਿਖੀਓਂ ਘੁਥਾ ਵਿਅਕਤੀ ਨਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਭਰਾ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ” ਵਿਚ, ਜੋ ਜੋ ਕਾਮਰੇਡੀ ਕੁਤਰਕਾਂ ਨਾਲ ਚਿਕੜ ਉਛਾਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਕੁਝੰ ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਕਲ ਦਾ ਜਨਾਾ ੂਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਉਪਦੇ ਹੈ:

ਗੁਣਾ ਕਾ ਹੋਵੈ ਵਾਸੁਲਾ ਕਢਿ ਵਾਸੁ ਲਈਜੈ॥
ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਨਿ~ ਸਾਜਨਾ ਮਿਲਿ ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ॥ (ਅੰਗ **765-766**)

ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਔਗੁਣ ਹੀ ਦਿਸਦੇ ਹਨ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਕੁਲ ਦੁਨੀਆਂ ਮੋਰ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪੰਛੀ ਦਿਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਮੁਰਗੇ ਦੇ ਪੈਰ ਮੋਰ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਮੁਰਗਾ ਮੋਰ ਤੋਂ ਿਆਦਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ।

ਉਪਰਲੀ ਵਾਰਤਾ ਵਾਲੀ ਨਾਗਪੁਰ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਕਾਲ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ, ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਸਾਲਾਂਬਧੀ ਵਕਤ ਗੁਾਰਿਆ, ਸਭਰਾ ਅਤੇ

ਘਗਾ ਜੇ ਇਕ ਹੰਤਾ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਭ ਪ੍ਰੌਸਰੀ ਅਤੇ ਮਿਨਰੀ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਵਹਿ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਅਜ ਤਕ ਆਪਣੇ ਟ੍ਰੈੱਕਟਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਟਿਪਣੀਆਂ ਕਦੇ ਕੀਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਘਗਾ ਅਤੇ ਸਭਰਾ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੇ ਸਾ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਲਿਖਣ ਤੇ ਮਬੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਪਾਠਕ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝ ਕੇ ਖਿਮਾਂ ਕਰਨਗੇ।

(ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਜੇਲ੍ਹ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

❖ ❖ ❖

ਦੇਸ ਦੀ ਆਦੀ ਵਿਚ ਾਲਸੇ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਸਾਡਾ ਦੇ, ਜਿਸ ਅੱਜ ਮਾਣ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਭੀ ਅੱਜ ਵਾਂਗ ਇਕ ਦੇਸ ਦੀ ਕਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਵੇਲੇ ਭੀ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੀ ਲੜਾਈ ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਦੇਸ ਦੀ ਵਿਦਿਵਤਾ, ਅਕਲ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਢਾਂਚਾ ਤਹਿਸ-ਨਹਿਸ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੁੱਟਣ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦਾ ਤਾਂਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਹੂਨ ਆਏ ੱਕ ਆਏ, ਕਨਿਕ ਆਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ।

ਮੌਰੀਆ ਾਨਦਾਨ ਦੇ ਰਾਜਕਾਲ ਵੇਲੇ ਦੇਸ ਨੇ ਫਿਰ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਪਰ 327 ਪੂਰਬ ਈਸਾ ਵੇਲੇ ਸਿਕੰਦਰ ਦੇ ਹਮਲੇ ਪਿਛੋਂ ਫਿਰ ਪਤਨ ਰੂ ਹੋ ਗਿਆ।

ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਨਾ ਇਕ ਇਟ ਸੀ, ਨਾ ਪੂਜਾ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਇਕ ਸੀ। ਮੰਨੂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਵਰਣ ਵੰਡ ਨੇ ਸਮਾਜ ਖੱਖੜੀਆਂ-ਖੱਖੜੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਪਰੰਤ ਜੈਨ ਮੱਤ ਦੇ ਅਹਿੰਸਾ ਪਰਮੋ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੇ ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ ਸਤਰਹੀਣ ਕਰ ਕੇ ਬੁਦਿਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਲਈ, ਇਹ ਦੇਸ ਸੋਨੇ, ਚਾਂਦੀ, ਹੀਰੇ, ਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਪਰ, ਚਿੜੀ ਵਰਗੇ ਦਿਲ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀ ਮਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੱਜ ਕੇ ਲੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਕੁੱਟਿਆ।

ਮੁਲਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 35● ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੂਲ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਮਹਿਮੂਦ ਗਨੀ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ੌਰੀ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਪਿਛੋਂ, ਸੰਨ 12●6 ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਸੌ ਸਾਲ, ਮੁਹੰਮਦ ੌਰੀ ਦੇ ਲਾਮ, ਕੁਤਬੁਦੀਨ ਐਬਕ ਦੀ ਵੰਸ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਰਾਜ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਖਿਲਜੀ, ਤੁਲਕ ਅਤੇ ਲੋਧੀ ਾਨਦਾਨ ਦੇ ਪਠਾਣ ਾਸਕ ਬਣੇ ਅਤੇ ਈ. ਸੰਨ 1526 ਤੋਂ ਮੁਲ ਸਮਰਾਟ ਬਾਬਰ ਦਾ ਪਰਚਮ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਝੂਲਿਆ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਜਨੂਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜੋ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਇਥੋਂ ਦੇ ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ ਤੇ ਕੀਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਕੁਝ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਾਹਿਬੇ ਕਮਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲੇਖਕ ਲਾਲਾ ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਜੇਤੂਆਂ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਬੇਰਮ ਅਤੇ ਸਭਿਅਤਾਹੀਣ ਵਧੀਕੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦਾ ਕੇਵਲ ਧਨ, ਦੌਲਤ ਤੇ ਗਹਿਣਾ ਗੱਟਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੁੱਟਿਆ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਅਤੇ ਮੁਹੱਲੇ ਸਾੜ ਫੂਕ ਕੇ ਸਵਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਅਣਗਿਣਤ ਨਰ ਨਾਰੀ, ਬੱਚੇ, ਜੁਆਨ ਅਤੇ ਬੁੱਢੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ। ਅਨੇਕਾਂ

ਔਰਤਾਂ ਲਾਮ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਗਨੀ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਕੇਵਲ ਦੋ-ਦੋ ਦੀਨਾਰ ਤੋਂ ਨਿਲਾਮ ਕੀਤਾ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਫਿਰਕਾ ਜਾਂ ਾਨਦਾਨ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਆਇਆ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਲਮ ਭਰਿਆ ਸਲੂਕ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਹੰਮਦ ਕਾਸਿਮ ਨੇ ਰਾਜਾ ਦਾਤਰ, ਵਾਲੀਏ ਸਿੰਧ ਉੱਕਾ ਹੀ ਬਰਬਾਦ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਧੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਬਦਾਦ ਵਿਚ, ਜਿਥੋਂ ਦਾ ਉਹ ਆਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਖਲੀ (ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ) ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਲ ਕੀਤੀਆਂ।

ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਦੀ ਤਾਰੀ ਦੇ ਪੰਨਾ 9 ਅਨੁਸਾਰ ਫੀਰੋਾਹ ਨੇ ਦੱਖਣ ਦੀ ਿਤਹ ਸਮੇਂ ਅਣਗਿਣਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਬੁੱਤ ਉਧਰੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦਰਵਾੇ ਤੇ ਸੁਟਵਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਚਿਰਾਂ ਤੱਕ ਲਹੂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੁੱਤਾਂ ਦਾ ਇਨਾਨ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਦੋ ਵਾਰ ਮਾਲਵੇ ਦੇਸ ਐਸਾ ਲੁੱਟਿਆ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਵੀ ਆਤੁਰ ਹੋ ਗਈ।

ਤਾਰੀ-ਿਰਿਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗਿਆਸੁਦੀਨ ਨੇ ਰਾਣਾ ਮੱਲ ਭੱਟੀ ਦੀ ਧੀ ਨਾਲ ਨਿਕਾਹ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਰਮ ਵਿਚ ਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਫੀਰੋਾਹ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਬਾਦਾਹ ਦੇ ਕਹਿਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਜੈਸਲਮੇਰ ਵਿਚ ਅੱਠ ਹਾਰ ਤੇ ਬਠਿੰਡੇ ਵਿਚ ਚੌਵੀ ਹਾਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਆਪਣੀ ਪੱਤ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜਿਊਂਦੀਆਂ ਹੀ ਸੜ ਗਈਆਂ।

ਇਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਆੱ ਬ੍ਰਿਟੇਨਕਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਲ ਜਰਨੈਲ ਚੰਗੇ ਖਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹਮਲੇ ਪਿਛੋਂ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਇਕ ਲੱਖ ਬੱਚੇ, ਬੁੱਢੇ ਅਤੇ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀਆਂ ਲਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦ ਅੰਗਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਮੌਸਮ ਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਦਿਨ ਰੁਕਣਾ ਪਿਆ। ਚੰਗੇ ਖਾਂ ਦੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੇ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਰੀ ੌਜ ਅਤੇ ਲਾਮਾਂ ਲਈ ਕੇਵਲ ਸੱਤ ਦਿਨ ਦਾ ਰਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਜਲਦੀ ਠੀਕ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦੇਵੋ ਕਿ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਚੰਗੇ ਖਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲਾਮ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਲਾਮ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਕੋਹ ਹਿੰਦੂ ਕੁ” ਪੈ ਗਿਆ।

ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਬਦੰ ਾਰਸੀ ਬਾਨ ਦੇ ਹਨ ਕੋਹ (ਪਹਾੜ), ਹਿੰਦੂਭਾਰਤ ਵਾਸੀ (ਲਾਮ), ਕੁ =ਕਤਲ ਕਰਨਾ, ਭਾਵ ਉਹ ਪਹਾੜ ਜਿਥੇ ਹਿੰਦੂ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਹ ਨਾਮ ਅੱਜ ਤੱਕ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹੈ। ਜਦ ਮੁਰਾਰਜੀ ਡਿਸਾਈ ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਨ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਪਹਾੜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਮੁਰਾਰਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਅੰਤਰਰਾਟਰੀ ਨਾਮ ਹੈ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਤਾਰੀ ਮੀਰ ਮਾਸੂਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਜੇਤੂਆਂ ਨੇ ਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ੈਰ ਮੁਸਲਿਮ ਚੰਗਾ ਕੱਪੜਾ ਨਾ ਪਾਵੇ, ਚੰਗਾ ਭੋਜਨ ਨਾ ਖਾਵੇ, ਘੋੜੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਉਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਸੀ ਾਸ ਕਰਕੇ ਸਫੈਦ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਬੰਨ੍ਹਣੀ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ। ਦੋ-ਮਲਾ ਮਕਾਨ ਨਾ ਬਣਾਉਣ, ਸੁੰਦਰ ਲੜਕਾ ਲੜਕੀ ਨਾ ਰੱਖੇ। ਜੇ ਕਿਸੇ ੈਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ ਵਧੀਆ ਮਕਾਨ, ਬਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਸਮਾਨ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਪਸੰਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਖੋਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਬੇ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਂਦੇ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਜਾਂ ਧੀ ਸੁੰਦਰ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ੌਜ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਬਰਦਸਤੀ ਖੋਹ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਨਿਕਾਹ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।

ਬਾਬਰ ਦੇ ਉਤਰਅਧਿਕਾਰੀ ਸਮਰਾਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਕਬਰ ਸੁਲਹ ਕੁਲ ਵਾਲਾ ਸੀ ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਾਕਤ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਆਪਣੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੀ ਅਣਖ ਵਾਲੇ ਸੂਰਜ ਵੰਸੀ ਅਤੇ ਚੰਦਰਵੰਸੀ ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਣਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਡੋਲੇ ੀ-ੀ ਮੁਲ ਬਾਦਾਹਾਂ ਦੇਣੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਏ।

ਜੈਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੈਣ ਜੋਧਾਂ ਬਾਈ ਅਕਬਰ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸਲੀਮ (ਜਹਾਂਗੀਰ) ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਾਦੀ ਰਾਜਾ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਦੀ ਬੇਟੀ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਦੂਸਰੀ ਾਦੀ ਰਾਜਾ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਸਰੀ ਾਦੀ ਰਾਜਾ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਮ ਚੰਦ ਬੰਦੇਲਾ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਹੋਈ।

ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ, ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦੀਆਂ ਮੀਰਾਂ ਮਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ, ਅਣਖ ਅਤੇ ੈਰਤ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੁਲ ਰਹੀ ਸੀ ਹਾਲਤ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਗਿਰ ਗਈ ਸੀ (ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮੁਲ ਖੰਘਾਰ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਲ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਿੰਦੂ ਕਹੇ ਕਿ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਥੁੱਕੇ।

ਜਹਾਂਗੀਰ ਪਿਛੋਂ ਾਹਜਹਾਂ ਨੇ ਭੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਕੋਈ ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਔਰੰਗਜੇਬ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਤਾਂ ਤਹੱਈਆ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਐਸੀ ਦਰਦਨਾਕ ਹਾਲਤ ਜਾਂ ਰੀਬ, ਮਲੂਮ, ਅਨਾਥ ਅਤੇ ਮਸੂਮਾਂ ਦੀਆਂ ਆਹਾਂ ਤੇ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ ਪਰਮੇਰ ਨੇ :

ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰਿ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ
ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜਗਿ ਮਾਹਿ ਪਠਾਇਆ॥ (ਭਾ. ਗੁ. ਵਾ. **1/23**)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਾਤਕਤਾ ਪਹਿਚਾਣਿਆ, ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਗਿਰਾਵਟ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਲਾਮੀ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਟਟੋਲਿਆ ਅਤੇ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਸੁਲਹ ਕੁਲ ਵਾਲਾ ਧਰਮ ਚਲਾਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਅਸੂਲ ਸਨ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮੰਨਣਾ, ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਵੰਡ ਕੇ ਛਕਣਾ। ਸਭ ਵਿਚ ਪਰਮੇਰ ਦੀ ਇਕ ਜੋਤ ਦੇਖ ਕੇ ਪਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ਪਿਆਰ ਭਰਿਆ ਸੰਦੇ ਇਸਲਾਮੀ ਕੱਟੜਤਾ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਇਆ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਾਤੀਵਾਦ ਤਮ ਕਰ ਕੇ ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ ਇਕਮੁੱਠ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਇਆ। ਸਹੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਦੋਨੋਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਿਗਾਰ ਬਣ ਗਏ।

ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਈ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਿਸ ਮੌਤ ਤੋਂ ਡਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇੱਤ, ਅਣਖ ਅਤੇ ਧਰਮ ਤਿਆਗ ਰਹੇ ਹੋ ਇਹ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆਵੇਗੀ :

ਰਾਜੇ ਰਯਤਿ ਸਿਕਦਾਰ ਕੋਇ ਨ ਰਹਸੀਓ॥
ਹਟ ਪਟਣ ਬਾਜਾਰ ਹੁਕਮੀ ਢਹਿਸੀਓ॥ ਅੰਗ 141

ਭਾਈ ਰੇ ਇਉ ਸਿਰਿ ਜਾਣਹੁ ਕਾਲ॥
ਜਿਉ ਮਛੀ ਤਿਉ ਮਾਣਸਾ ਪਵੈ ਅਚਿੰਤਾ ਜਾਲੁ॥ ਅ ਗ 55

ਤੇ ਜਦ ਮਰਣਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੀਦੀ ਬਣ ਕੇ ਬੇ-ੈਰਤ ਦੀ ਮੌਤ ਕਿਉਂ ਮਰੋ। ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਊਂਦਿਆਂ ਪਤ ਨਾ ਰਹੀ ਉਸ ਦੀ ਅੱਗੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ :

ਜਿਨ ਜੀਵੰਦਿਆ ਪਤਿ ਨਹੀ ਮੁਇਆ ਮੰਦੀ ਸੋਇ॥ ਅੰਗ **1242**

ਨਾਲ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਧਰਮ, ਅਸੂਲ ਅਤੇ ੈਰਤ ਲਈ ਲੜ ਮਰਣਾ ਇਹ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਜਾਇ ਹੈ :

ਮਰਣੁ ਮੁਣਸਾ ਸੂਰਿਆ ਹਕੁ ਹੈ ਜੋ ਹੋਇ ਮਰਨਿ ਪਰਵਾਣੋ॥
ਸੂਰੇ ਸੇਈ ਆਗੈ ਆਖੀਅਹਿ ਦਰਗਹ ਪਾਵਹਿ ਸਾਚੀ ਮਾਣੋ॥
ਅੰਗ **579-580**

ਇਸ ਲਈ ਬਾਬੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਰਤ ਹੀ ਇਹ ਰੱਖੀ :

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ॥
ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ॥
ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ॥
ਸਿਰ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ॥ ਅੰਗ **1412**

ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਯਕੀਨ ਆ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਨਾ ਮੋਹ ਹੈ ਨਾ ਲਾਲਚ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਡਰੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਦ, ਈਰਖਾ ਦਵੈਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਮਸਤ ਮੌਲਿਆਂ ਨਿਰਭੈ ਯੋਧਿਆਂ ਦਾ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਅਤੇ ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੰਗਤ ਬਣ ਗਈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੰਜੀਆਂ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਪੰਚਮ ਪਿਤਾ ਤੱਕ ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਿਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਨੋਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਸਨ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰ ਵੇਲੇ ਾਹੀ

ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਪੀਰ, ਸਾਂਈ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਭੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਰਧਾਲੂ ਸੀ।

ਸੰਕੀਰਨ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਮਹਬੀ ਕੱਟੜਤਾ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ੈਖ ਅਹਿਮਦ ਸਰਹੰਦੀ ਵਰਗੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਬਾਦਾਹ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਬਰਦਾਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਚਮ ਪਿਤਾ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਕ੍ਰੋਪੀ ਦਾ ਕਿਾਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਅਸਹਿ ਅਤੇ ਅਕਹਿ ਕਟ ਝੱਲ ਕੇ ਹੀਦ ਹੋਏ ਅਤੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ :

ਮਰਣੁ ਮੁਣਸਾ ਸੂਰਿਆ ਹਕੁ ਹੈ ਜੋ ਹੋਇ ਮਰਨਿ ਪਰਵਾਣੋ॥
ਸੂਰੇ ਸੇਈ ਆਗੈ ਆਖੀਅਹਿ ਦਰਗਹ ਪਾਵਹਿ ਸਾਚੀ ਮਾਣੋ॥

(ਅਗ **579-580**)

ਇਸ ਹੀਦੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ ਲੈ ਆਂਦਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ੌਜ ਰੱਖੀ, ਅਕਾਲ ਤਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਬਾਦਾਹਾਂ ਵਾਂਗ ਤਤ ਤੇ ਬੈਠੇ ਚਾਰ ਜੰਗਾਂ ਲੜੀਆਂ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਰਵਾਣੇ ਹਾਕਮ ਅਜਿੱਤ ਨਹੀਂ, ਜਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਰੋ ਨਾ ਬਲਕਿ ਇਕਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੋ।

ਇਥੋਂ, ਬਾਬੇ ਕੇ" (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਘਰ) ਅਤੇ ਬਾਬਰ ਕੇ" (ਬਾਬਰ ਦੇ ਉੱਤਰਅਧਿਕਾਰੀ) ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਗਏ। ਬਾਬਰ ਕਿਆਂ ਦਾ ਔਰੰਗੇਬ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੂਲੇ ਅਤੇ ਬਾਬੇਕਿਆਂ ਨੇ ਦੀਨ ਮਲੂਮ ਦੀ ਬਾਂਹ ੰੜ ਲਈ। ੰਲਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਔਰੰਗੇਬ ਦੇ ਰਾਜ ਤੱਕ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੁੱਲਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ।

ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਲਾਲਾ ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਸਾਹਿਬੇ ਕਮਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਫਿਰ ਐਸੀ ਨਿਰਾਤਾ ਵਿਚ ਅਚਨਚੇਤ ਇਕ ਮੂਰਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਨਈਆ ਤੂੰਾਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕੰਢੇ ਤੇ ਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਸੁੱਕ ਚੁੱਕੇ, ਕੁਮਲਾ ਗਏ ਬਾ ਲਈ ਉਹ ਰਹਿਮਤ ਦੀ ਵਰਖਾ, ਉੱਜੜ ਰਹੇ ਚਮਨ ਦਾ ਮਾਲੀ ਅਤੇ ਦਰਦ ਵੰਡਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਕੌਣ ਸੀ? ਹਾਂ ਉਹ ਸਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਣੂ ਹੈ ਜਿਸ ਬੂਟੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ੂਨ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਹੱਡੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਵੱਡਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੀਸ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਰੱਤ ਪਾ ਕੇ ਪਾਲਿਆ ਪੋਸਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ, ਚਾਰ ਪੁੱਤਰਾਂ, ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਅਤੇ

ਹਾਰਾਂ ਰਧਾਲੂਆਂ, ਸਿੱਖ ਦੁਲਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਹੂ ਦੀ ਵਗਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲ ਬਲਵਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲਾਲਾ ਜੀ ਬੁੱਲ੍ਹੇਾਹ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ :

ਨ ਕਹੂੰ ਅਬ ਕੀ ਨ ਕਹੂੰ ਤਬ ਕੀ।
ਅਗਰ ਨ ਹੋਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੁੰਨਤ ਹੋਤੀ ਸਭ ਕੀ॥

ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਅਤੇ ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਹੀਦੀ ਪਿਛੋਂ, ਤਕਰੀਬਨ 9● ਸਾਲ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਹਿ ਅਤੇ ਅਕਹਿ ਕਟ ਸਹਾਰ ਕੇ, ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਵਾ, ਖੋਪਰੀਆਂ ਉਤਰਾ, ਚਰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਲਖਪਤ ਰਾਇ ਦੀ ਕੀਤੀ ਕਤਲੇ ਆਮ (ਛੋਟੇ ਘੱਲੂਘਾਰਾ) ਜੋ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਚੱਲੀ ਅਤੇ ਅਹਿਮਦ ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਵਾਲਾ ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਛੇ ਵਜੇ ਤੋਂ ਦੁਪਹਿਰ ਦੋ ਵਜੇ ਤਕਰੀਬਨ 35-4● ਹਾਰ ਸਿੱਖ ਹੀਦ ਹੋਏ ਅਤੇ ਹਕੂਮਤ ਨਾਲ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜੂਝੇ ਇਹ ਸਭ ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਾਨਦਾਰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ੀਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਸ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬਦਲਿਆ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਦੇਸੀ ਸਾਡਾ ਦੇਸ ਲੁਟਣ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਉਥੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਜਮਰੌਦ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਕੇਸਰੀ ਨਿਾਨ ਝੁਲਾਇਆ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਤੱਤਸਾਰ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਛਾਇ ਜਾਤੀ ਏਕਤਾ ਅਨੇਕਤਾ ਬਿਲਾਇ ਜਾਤੀ,
ਹੋਵਤੀ ਕੁਚੀਲਤਾ ਕਤੇਬਨ ਕੁਰਾਨ ਕੀ।
ਪਾਪ ਹੀ ਪ੍ਰਪੱਕ ਜਾਤੇ ਧਰਮ ਧਸਕ ਜਾਤੇ,
ਬਰਨ ਗਰਕ ਜਾਤੇ ਸਾਹਿਤ ਨਿਧਾਨ ਕੀ।
ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਦੇਹੁਰਾ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੂਰ ਹੋਤੇ,
ਰੀਤ ਮਿਟ ਜਾਤੀ ਸਭ ਬੇਦਨ ਪੁਰਾਨ ਕੀ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪਾਵਨ ਪਰਮ ਸੂਰ,
ਮੂਰਤਿ ਨਾ ਹੋਤੀ ਜੌ ਕਰੁਣਾ ਨਿਧਾਨ ਕੀ।

1849 ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਾਂ ਨੇ, ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਮੀਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੂਰਵ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਾਰੀ ਕਾਰਨ, ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਇਕੋ ਇਕ ਆਦ ਦੇਸ (ਪੰਜਾਬ) ੁਲਾਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਕੋਈ ਐਸਾ ਆਦੀ ਦਾ ਅੰਦੋਲਨ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਸੀਤਾ ਭਾਈ ਰਾਮਈਆ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਕਾਂਗਰਸ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੇ 1.5% ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ 8●% ਹੈ। ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ।

ਲੜੀ ਨੰ.	ਸਾ	ਸਿੱਖ	ੈਰ ਸਿੱਖ	ਜੋੜ
1.	ਾਂਸੀ	93	28	121
2.	ਉਮਰ ਕੈਦ	2147	499	2646
3.	ਜੱਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾ ਵਿਚ ਮਰੇ	799	5●1	13●●
4.	ਬਜ ਬਜ ਘਾਟ ਦੇ ਹੀਦ	67	46	113
5.	ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ	91	ਕੋਈ ਨਹੀਂ	91
6.	ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ	5●●	ਕੋਈ ਨਹੀਂ	5●●
	ਕੁੱਲ	**3697**	**1●74**	**4771**

ਆਾਦ ਹਿੰਦ ੌਜ (I.N.A.)

ਸਿੱਖ=28●●●, ੈਰ ਸਿੱਖ=14●●●, ਕੁੱਲ ਜੋੜ=42●●●

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਾਸਾ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਾਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੌਮੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਾਲਸੇ ਦੀ ਇਸ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨ ਦਾ ਬਦਲਾ ਕਿਵੇਂ ਚੁਕਾਇਆ।

1. ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ ਡਿਸਕਵਰੀ ਆਂ ਇੰਡੀਆ" ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਦੂਰਦਰਨ ਤੋਂ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਲੜੀਵਾਰ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਭਾਰਤ ਏਕ ਖੋਜ" ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਬਾਰੇ ਇਕ ਭੀ ਸੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਭ ਕਾਸੇ ਤੇ ਪੋਚਾ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਕਿ ਦੇ ਦੀ ਆਾਦੀ ਲਈ ਕੋਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।
2. ਦੇਸ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਬੋਧੀਆਂ, ਜੈਨੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਾਲਸੇ ਦੀ ਆਾਦ ਹਸਤੀ ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।
3. ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅੰਦੋਲਨ ਬਾਰੇ ਜਦ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਜੀ , ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਯਾਦ ਕਰਵਾਏ ਤਾਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ ਅਬ ਵਕਤ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ।
4. ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਸ ਦੀ ਆਾਦੀ ਤੋਂ ੌਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰੀ ਵਲੋਂ ਸਾਰੇ ਡੀ. ਸੀ. ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਸਰਕੂਲਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਜਰਾਇਮ ਪੇਾ ਹਨ ਕਰੜੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ।
5. ਦੇਸ ਦੀ ਆਾਦੀ ਪਿੱਛੋਂ ਅਛੂਤਾਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਜੋ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਸਨ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦੋਲਨ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਅਛੂਤਾਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ੍ਰੇਣੀਆਂ ਇਹ

ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਈਸਾਈ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਹਨ।

6. 1982 ਦੀਆਂ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖੇਡਾਂ ਵੇਲੇ ਗੁਆਂਢੀ ਸੂਬਾ (State) ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ (ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਮਿਲਟਰੀ, ਜਰਨੈਲ ਜਾਂ ਜੱਜ ਸੀ) ਲੀਲ ਕੀਤਾ ਇਸ ਦੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਪਰ ਮਰਹੂਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦਰੇਖਰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਭੀ ਅਵਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾਈ।
7. ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੋਹਾ ਜੋ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਾਦੀ ਦੇ ਘੋਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਬਦਲੇ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਸੀ 1984 ਦਾ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿੱਲੀ, ਬੋਕਾਰੋ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ। ਇਤਿਹਾਸ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਮੀਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੀਸ ਦਿੱਤਾ, ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਰਬੰਸ ਵਾਰਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਸਦੀ ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਜਦ ਉਸ ਾਨਦਾਨ ਦੀ ਧੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਦੀ ਮਾਲਕ ਬਣੀ ਤਾਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਾਤ ਚੀਤ ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ੌਜਾਂ ਨਿਰਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਾਸ ਨਿਗ੍ਹਾ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਕਾਲ ਵਿਚ ਦੇਸ ਦੀ ੌਜ ਵਿਚ ਸਿੱਖ 3●% ਸਨ ਜਿਸ ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਘਟਾ ਕੇ 2%ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਾਦੀ ਮਿਲਣ ਵੇਲੇ ੌਜ ਵਿਚ 18 ਜਰਨੈਲ ਸਿੱਖ ਸਨ ਪਰ 6● ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਦੇ ਜਨਰਲ ਜੇ. ਜੇ. ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਸਿੱਖ ੌਜ ਦਾ ਮੁਖੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਹੁਣ ਕੰਵਲ ਫੁੱਲ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਾਲੀ ਦੇ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲੁੱਟਣ, ਕੁੱਟਣ ਅਤੇ ਆਾਦ ਹਸਤੀ ਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕਮਰਕੱਸਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਅਖੌਤੀ ਪੰਥਕ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਤ ਜੋ ਨਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਲਈ ਲਹੂ ਦੇ ਹੰਝੂ ਕੇਰੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ :

ਨਾਨਕ ਲਹਰੀ ਲਖ ਸੈ ਆਨ
ਡੂਬਣ ਦੇਇ ਨ ਮਾ ਪਿਰੀ॥ ਅੰਗ 519

ਵਾਲੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਪੱਲਾ ਛੱਡਕੇ ਅਖੌਤੀ ਪੰਥਕ ਲੀਡਰ, ਜਥੇਦਾਰ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਇਆ ਹੱਥ ਵਿਕ ਗਏ ਹਨ।

❖❖❖

ਹੀਦੀ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਦਾ ਕ੍ਰਿਮਾ

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਰਾਜੇਵਾਲ ਰੋਹਣੋਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਦੇ ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀਂ ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ” ਵੀਹ ਕੁ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੰ ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੀਦੀ ਜੋੜ-ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਿੱਖ ਪਥ ਦਾ ਇਕ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਇਕੱਠ ਅਸੀਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਨਾਵਾਕੰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏਂ ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੀਦੀ ਜੋੜ-ਮੇਲੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ 14 ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੈ ਉਸ ਜੋੜ-ਮੇਲੇ ਦੇ ਅਵਸਰ ਉਤੇਂ ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ ਦਾ ਿਆਲ ਇਕ ਸਧਾਰਨ ਮੇਲੇ ਦੇ ਿਆਲ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਜੋੜ-ਮੇਲਾ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਦਿਨ ਸਤ ਸਰਦੀ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਪਥ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜੋੜ-ਮੇਲਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਤ ਕੱਟਣ ਦਾ ਵੀ ਿਆਲ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਕ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਬੀਬੀਆਂ ਬਸੀ ਕਸਬੇ ਵਿਚ ਵਿਆਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਰੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈ ਉਸ ਗੁਰਪੁਰਬ ਜਾਣ ਦਾ ਹੀਆ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਹੀਦੀ ਜੋੜ-ਮੇਲੇ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਿਹਾੜੇ ਦੇ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਾਰ ਹੋਏ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੰਨ 1918 ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਮੈਥੋਂ ਉਹ ਤੀਜੇ ਚੌਥੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਥਾਂ ਬੈਠੇ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਏ. ਡੀ. ਸੀ. ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ 32 ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ੌਜੀ ਅੰਸਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਦੂਹਰੀ ਪੱਗ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਗੱਭਰੂ ਦੀ ਕੇਸਾਂ ਉਤੇ ਸੱਜੀ ਹੋਈ ਦੂਹਰੀ ਪੱਗ ਤੇ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਉਸ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸਰੀਰਿਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਹੀਓ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਕਾਰਜ ਸੋਨੇ ਉਤੇ ਫਿਰ ਕੇ ਸੁਹਾਗਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਗੱਭਰੂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਕ ਮਹਿਰਾਬ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਟਿਕ-ਟਿਕੀ ਲਾ ਕੇ ਤੱਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੀ ੌਜੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੇ ਦੂਹਰੀ ਪੱਗੀ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਗਠੀਲਾ, ਚੁਸਤ, ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਕਲਾ ਦੀ ਮੂਰਤ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਟਿਕ ਟਿਕੀ ਲਾਈ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਉਹ

ਅਦੁੱਤੀ ਝਾਕੀ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਿਆਈਆਂ ਵਿਚ ਉਤਰ ਗਈ। ਉਹ ਝਾਕੀ ਨਾ ਮੈ ਵਿਸਰੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਜਿਊਂਦੇ ਜੀਅ ਕਦੇ ਉਹ ਵਿਸਰ ਹੀ ਸਕੇਗੀ। ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਤੇ ਡੁੱਲ੍ਹ ਰਹੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਰੰਗਤ ਵਿਚ ਸਜ ਕੇ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਅਦੁੱਤੀ ਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਕਲਾ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਪੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਚਿੱਤਰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਹੈਰਾਨ ਵੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਗਦ-ਗਦ ਵੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਉਸ ਮਹਾਨ ਜੋੜ-ਮੇਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੀ। ਇਕ ਸਧਾਰਨ ਪਿੰਡ ਜੰਮਿਆ ਪਲਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾ ਹੋਇਆਂ ਵਰਗਾ ਹੀ ਸੀ, ਸਿੱਖ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਨਾਂ ਦੀ ਉਹ ਝਾਕੀ ਮੇਰੀ ਉਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਜੋੜ-ਮੇਲੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਝਾਕੀ ਸੀ। ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਦੇ ਦਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਉਸ ਮਹਾਨ ਗੁਰਪੁਰਬ ਤੋਂ ਮੈ ਇਕ ਨਵੀਂ ਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦਰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਇਕ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਮੋੜ ਲਈ ਇਕ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਮੁੜਿਆ।

ਹੀਦੀ ਜੋੜ-ਮੇਲੇ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਿਹਾੜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੀਦੀ ਜਲੂਸ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰਪੁਰਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਉਸ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਰਸਤਾ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਚੌਰ ਸਾਹਿਬ ਝਲਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਜਥਾ ਾਮਲ ਹੋਇਆ ਜਿਹੜਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਅੱਗੇ ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਜਥਾ ਾਇਦ ਜਸਪਾਲੋਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦਾ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਪੁੱਜਣ ਉਤੇ ਮੈਂ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਦੇਖਿਆ ਜਿਥੇ ਹੀਦ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਦੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਦਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਥਰਥਰਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਗੁਪਤ ਲਹਿਰ ਨਿਕਲਦੀ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸ ਲਈ ਆਇਆ ਹੈਂ ਤੇ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤੇਰੇ ਕੀ-ਕੀ ਕਰਤੱਵ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਰਤੱਵ ਕਿੰਨੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੂਰਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਅਮਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਪੁੱਜ ਕੇ ਇਕ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਬੋਲੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉਰਦੂ ਭਾਾ ਦੇ ਬਦ ਬੋਲੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਮੈ ਹੁਣ ਤੱਕ ਯਾਦ ਹਨ -

ਮੁਝੇ ਇਸ ਬਾਤ ਕਾਂ ਰ ਹਾਸਲ ਹੈ ਕਿ ਮੁਝੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੰਥ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੇ ਕਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਾ ਹੈ।"

ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਬਦ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਉਸ ਮੈਂ ਕੁਝ ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਦੂਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਇਕ ਰਾਗ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈ ਉਹ ਬਦ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ ਉਹ ਕੇਵਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬਦ ਹੀ ਸਨ :-

ਆਏ ਜੀ ਜਨ ਭਰੀ ਹੈ ਪੁਕਾਰੀ

ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਬਦ ਸੁਣਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮੈ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਬਦ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਹਹੂ ਮਹਿ ਨਾਹੀ
ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ॥
ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ
ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ॥੨॥ ਅਗ 749

(ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ)

ਇਹ ਬਦ ਜਿਹੜਾ ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਤੱਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲੁਕਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਜੇਕਰ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਮੇਰਾ ਵਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸੰਨ **1924** ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਨਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਮਹਾਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਲਾਹੌਰ ਹਿਰ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਲੰਬੇ ਚੌੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਮੈ ਇਸ ਬਦ ਸਾਲਾਂਬੱਧੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸੁਣਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ, ਉਥੇ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਲਾਹੌਰ ਹਿਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਬਦ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਲਣ ਤੇ ਭਗਤੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਵੀ ਮੈ ਮਿਲਿਆ। ਮੈਂ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਜੀਵਾਂਗਾ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕਰਾਨੇ ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਸਿੱਖ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬਦ ਸਦਾ ਉਛਲਦੇ ਰਹਿਣਗੇ :

ਸਿੱਖਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦਾਨ, ਰਹਿਤ ਦਾਨ, ਨਾਮ ਦਾਨ, ਦਾਨਾਂ ਸਿਰ ਦਾਨ, ਭਰੋਸਾ ਦਾਨ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਨ ਇਨਾਨ, ਚੌਂਕੀਆਂ, ਝੰਡੇ ਬੁੰਗੇ ਜੁੱਗੋ ਜੁੱਗ ਅਟੱਲ, ਧਰਮ ਕਾ ਜੈਕਾਰ ।"

ਉਥੇ ਉਸ ਕਰਾਨੇ ਦੇ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਅਸੀਸ ਵੀ ਨਿਕਲਦੀ ਰਹੇਗੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਘਰ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀ ਉਸ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ

ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਮਹਾਨਤਾ ਦੀ ਝਾਕੀ ਉਸ ਪੁਰਬ ਦੇ ਅਵਸਰ ਉਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈ ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਰਨ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦੇ ਤੇ ਦੇ ਧਨੀ ਬਾਬਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਘਰਾਣਾ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਇਸ ਗੁਣ ਤੇ ਮਾਣ ਕਰ ਸੱਕੇ ਤੇ ਇਸ ਗੁਣ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਆਪਣਾ ਕਰਤੱਵ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਣ ਸਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਰੀ ਉਸ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰਾਜਗੱਦੀ ਉਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਦਰਸਾਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਉਤੇ ਉਸ ਗੁਰਪੁਰਬ ਤੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅਸਰ ਪਿਆ :

(1) ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਏ.ਡੀ.ਸੀ. ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕੇਸਾਂ, ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੇ ਦੂਹਰੀ ਪੱਗ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ।

(2) ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਉਚੇ ਥਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬੰਦਾ ਸੰਸਾਰਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਉਚੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।

(3) ਉਸ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਾਮਲ ਹੋਣਾ, ਆਪਣੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਗਿਣਦਾ ਹੈ।

(4) ਜੋੜ-ਮੇਲੇ ਉਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਤੜਕੇ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਇਨਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਬਾਣੀ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ।

(5) ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਉਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਧਰਮ ਲਈ ਜਾਨ ਵਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਉਸ ਹੋ ਸੰਭਾਲ ਰਹੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਪੱਖ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਬੱਚੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਬੜਾ ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਸ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਪੂਰੀਆਂ ਨਾ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਖੇੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਚੌਰ ਕਰਦਿਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਨਾਂ ਸਮੇਂ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਭਾਰੀ ਉਦਾਸੀ ਭਰੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਦੇ ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਧੂੜ ਮੱਥੇ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਧੰਨਭਾਗ ਸਮਝਦੇ ਦੇ ਦ੍ਰਿਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਲਿਆਂਦੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸੰਸਾਰਿਕ ਪਦਵੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਮਹਾਰਾਜਾ ਇਸ ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਧੂੜੀ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਲਾਉਣਾ ਧੰਨਭਾਗ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸੰਸਾਰਿਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਪਦਵੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹੇ ਇਤਿਹਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਲਿਾਸੀ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਘਰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਇਕ ਏ. ਡੀ. ਸੀ. ਦੇਖ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ, ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੱਗ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੇ ਮੈ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਵਸਤੂ ਗੁੰਮ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਨਾ-ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ ਅਦੁੱਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੂਪ ਪੂਰਨ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਮਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਕੇਸ ਰੱਖੇ ਬਿਨਾਂ ਰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਮੈ ਆਖਿਆ ਕਿ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਠਹਿਰ ਜਾ, ਫੇਰ ਕੇਸ ਰੱਖ ਲਈਂ। ਮੇਰਾ ਆਿਲ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਾਇਦ ਮੈ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ ਤੇ ਫਿਰ ਕੇਸ ਰੱਖ ਲਈਂ। ਕੇਸਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿੰਨੇ ਲਤ ਆਿਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਦੂਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਲੂਲ੍ਹੇ ਮੈਂ ਪਾਲਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਕੇਸ-ਦਾੜ੍ਹੀ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ 5● ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਉਸ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ ਤੇਰੇ ਕੇਸ ਕਟਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਮਨਾਉਂਦਾ। ਕੇਸਾਂ ਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੁਆਰਾ ਬੰਦੇ ਦਾ ਜੋ ਸਰੂਪ ਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੁੰਦਰਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦੀ ਇਕ ਰੂਹਾਨੀ ਛੱਤਰੀ ਤਣੀ ਹੋਈ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਹਰ ਕੋਮਲ ਭਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੇਸਾਂ ਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਰੱਬੀ ਦਾਤਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਝਾਕੀ ਮੈ ਪਟਿਆਲਾ ਰਾਜ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਗੁਰਪੁਰਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਨਰ ਆਈ ਪਰ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਸਬਕ ਮੈ ਇਕ ਬੇਰੀ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਇਆ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਕੁ ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਉਤੇ ਇਕੂ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਇਕ ਚੁਰੱਸਤੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਉਸ ਖੂਹੀ ਉਤੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਰਾਹੀਆਂ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣ ਲਈ ਬੈਠੀ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਗਊਆਂ ਮੱਝਾਂ ਦਾ ਚੌਣਾ ਵੀ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ ਉਥੇ ਹੀ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਖੂਹੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਇਕ ਬੇਰੀ ਦਾ ਰੁੱਖ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠਾ ਸਾਂ, ਮੇਰੇ ਬੈਠਿਆਂ ਬੇਰੀ ਉਤੋਂ, ਇਕ ਛੋਟੀ ਇੱਟ ਡਿੱਗੀ ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਲਾਗੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਵੱਜੀ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਘਾਪਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਿਰ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸੱਟ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ ਵੀ ਭਾਰੀ ਹਾਨੀ ਪੁੱਜ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਅੰਗ ਜਿਵੇਂ ਲੱਤਾਂ, ਬਾਹਾਂ, ਹੱਥ, ਨੱਕ ਆਦਿ ਅਜਿਹੇ ਅੰਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੱਥ ਜਾਣ ਨਾਲ ਵੀ ਉਹ ਮਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਇੱਟ ਨੇ ਮੈ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਲੱਗਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਲਾਭਦਾਇਕਤਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਿਰ

ਉਤੇ ਕੇਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਜੂੜਾ ਤੇ ਪੱਗ, ਸਿਰ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਇੱਟ ਵਰਗੀੈ ਜਾਂ ਲਾਠੀ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਵਾਰ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਭਾਰਾ ਬਚਾਅ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲੰਬਾ ਚੌੜਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖ ਕੇ ਤੇ ਘਰ-ਘਰ ਮੁੰਤ ਵੰਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਰਿਣ ਲਾਹ ਸਕਾਂ।

(ਲੇਖਕ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਗਲਵਾੜਾ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਵਿਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

❖❖❖

ਗੁਰ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਸੁਨਹਿ ਨ ਕਾਨਿ

ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਆਪਣੇ ਛੇਵੇਂ ਹਲੇ ਵੇਲੇ ਲਾਹੌਰ ਮਲ ਕੇ ਦਿਲੀ ਵਲ ਕੂਚ ਕਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗਿਲਜਾ ਫੌਜ, ਪਿਛੇ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਲਈ ਛਡ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਗਿਲਜੇ ਆਪਣੀ ਸਰੀਰਿਕ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਕਾਰਨ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਮਹੂਰ ਸਨ, ਉਥੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਵੀ ਚੰਗਾ ਚਰਚਾ ਸੀ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਗਿਲਜਾ ਫੌਜ ਦੇ ਸਾਬਤ ਦੁੰਬਾ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਕਦਾਵਰ ਜਵਾਨ, ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਲੋਹ ਟੋਪ, ਲੋਹੇ ਦੇ ਰਾਵਕਤਰ, ਬਾਹਾਂ ਅਤੇ ਲਤਾਂ ਉਪਰ ਭੀ ਲੋਹੇ ਦੇ ਕਵਚ ਨਾਲ ਢਕੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਟਿਡਾ ਜੈਸਾ ਟਟੂਆ ਔ ਜੁਲੜ ਕਾ ਕਾਠੀ ਪਾਇ
ਰੱਸੜੀ ਲਗਾਮ ਅਤੇ ਰੱਸੜੀ ਰਕਾਬ ਜੂ।
ਪਾਟਿਆ ਸਾ ਕਛੜੂ ਤੇ ਨੀਲੜਾ ਜਾ ਚਾਦਰੂ ਹੈ
ਝੂਚੂ ਜੈਸਾ ਪਗੜੂ ਬਣਾਇਆ ਸਿਰ ਤਾਜ ਜੂ।
ਟੁਟਾ ਜੈਸਾ ਤੇਗੜੂ ਤੇ ਲੀਰੜੂ ਮਿਆਨ ਜਾ ਕੋ
ਗਠ ਸਠ ਗਾਤਰਾ ਬਣਾਇਆ ਸਭ ਸਾਜ ਜੂ।
ਨਾਮ ਤੋਂ ਅਕਾਲੜੂ ਸੋ, ਫਿਰੈ ਬੁਰੇ ਹਾਲੜੂ ਸੋ
ਲੂਟ ਕੂਟ ਖਾਵਣੇ ਕੋ ਡਾਢੋ ਉਸਤਾਜ ਜੂ।

ਘੋੜੇ ਦੀ ਥਾਂ ਟਿਡੇ ਵਰਗਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਟਟੂ ਹੈ, ਜੁਲ ਦੀ ਕਾਠੀ ਹੈ। ਟਟੂ ਦੀ ਲਗਾਮ ਅਤੇ ਰਕਾਬ ਰਸੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਾਟਿਆ ਹੋਇਆ ਕਛਹਿਰਾ ਅਤੇ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਚਾਦਰ ਹੈ। ਫਿਡੀ ਜਿਹੀ ਵਡੀ ਪਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਖਿਆ ਤਾਜ ਹੈ। ਟੁਟੀ ਜਿਹੀ ਤੇ ਹੈ ਜੋ ਮਿਆਨ ਦੀ ਵਜਾਏ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਲਪੇਟੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਰੱਸੀ ਦਾ ਹੀ ਗਾਤਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਠ ਗਠਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਕਾਲੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਬੁਰੇ-ਹਾਲ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵੈਰੀ ਕੁਟਣ ਅਤੇ ਲੁਟਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉਸਤਾਦ ਹੈ।

ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇਸ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਪਤਾ-ਪਤਾ ਵੈਰੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਬੜਾ ਸਤਰ, ਬਸ, ਇਕ ਅਕਾਲ ਦੀ ਟੇਕ ਅਤੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਸੀ।

ਅਬਦਾਲੀ ਦੀ ਤਕੜੀ ਫੌਜ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਸਿੰਘ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠੇ

ਸਨ। ਹਕੂਮਤ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਦੇ ਨੇ ਵਿਚ ਮਸਤ ਗਿਲਜਾ ਫੌਜ ਭੀ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੀ ਉੱਧਰ ਆ ਨਿਕਲੀ। ਸਮਾਂ-ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦਲ ਦਰਿਆ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਇਸ ਚਾਲ ਦੇਖ ਕੇ ਗਿਲਜਿਆਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਹੋਰ ਭੀ ਵਧ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਲਕਾਰੇ ਹਥ ਚਿਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵੱਲ ਭੇਜੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਦੋ ਹਥ ਕਰਨ ਆਏ ਸੀ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਟਾਪ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਗਰਦ ਦੇਖ ਤੁਮ ਭਜ ਗਏ ਭਏ ਦਰਿਆਵੋਂ ਪਾਰ,
ਝੂਠ ਕਹਾਯੋ ਸਿੰਘ ਤੁਮ ਗੀਦੀ ਗੁਲਾਮ ਗਵਾਰ।।

ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਮ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਲੜਾਈ ਕਰੋ। ਅਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਇਕ ਜਵਾਨ, ਤੁਸੀਂ ਦੋ-ਦੋ ਸਿੰਘ ਆਵੋ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਹਥ ਦੇਖੋ।

ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਚਿਠੀ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਡੀ ਇਹ ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਸਤਰਧਾਰੀ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਬੰਦੂਕਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਗੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦਸ ਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ।

ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਧਾਂਕ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਝੱੜਪਾਂ ਵਿਚ ਗਿਲਜੇ ਆਪ, ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਿਨਾ ਪਰਖ ਚੁਕੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਜਵਾਬ ਲਿਖ ਕੇ ਘਲਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਾਂਗੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇ।

ਗਲਾਂ ਚਲ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਗਿਲਜਿਆਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅਗੇ ਵਧਿਆ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, ਆਓ ਜੇ ਕੋਈ ਮਰਦ ਸੂਰਮਾ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਲਵਾਰ ਢਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਜੇ ਨਾਮ ਸਿੰਘ ਰਖਵਾਇਆ ਹੈ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕਰੋ ਡਰਪੋਕ ਕਿਉਂ ਬਣਦੇ ਹੋ?” ਨਾਲੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਲੋਕ ਧੰਨ-ਧੰਨ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧਰਮ-ਯੁਧ ਦੇ ਨਾਓਂ ਤੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿਤਰਦੇ ਸੀ ਹੁਣ ਕੋਈ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ? ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਹੈ ਤੁਹਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪੰਥ ਜਿਹੇ ਤੁਸੀਂ ਹੋ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਭੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪਥ-ਨਿੰਦਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਨਿੰਦਾ, ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਚੀਰ ਗਈ। ਬਾਕੀ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਸਲਾਹਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਮੁਛ ਫੁਟ ਗਭਰੂ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ (ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਾਦਾ) ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬੰਦੂਕ ਧਰ ਕੇ ਭਗੌਤੀ ਫੜ ਇਕਲਾ ਹੀ ਤੁਰ ਪਿਆ।

ਉਸ ਜਾਂਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ, ਮਸੇ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਥੀ, ਮਾੜੀ ਕੰਬੋ ਕੀ ਦੇ, ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਧ ਕੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਲਾਮ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਦੇਖ ਅਤੇ ਦੁਮਣ ਦਾ ਹੁਮ ਦੇਖ, ਫਿਰ ਉਹ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੇਂਗਾ?”

ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ, ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ ਸੋ ਸਤਿ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਪਥ ਦੇ ਨਾਉਂ ਦੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ। ਸਾਡੇ ਜਿਊਂਦਿਆਂ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਪਥ ਧਿਕਾਰਾਂ ਪਾਵੇ ਸਾਡਾ ਕੀ ਜਿਊਣਾ ਹੈ? ਮਰਨਾ ਜਿਊਣਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਥ ਹੈ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉੱਦਮ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਤੂੰ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਤੇ ਛਡ ਦੇ। ਸਾਰੇ ਸਮਾਨ ਵਿਚੋਂ ਟੋਲ ਕੇ ਇਕ ਸਜੋਅ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਵਧੀਆ ਕਾਠੀ, ਘੋੜੇ ਲਈ ਲਭੀ। ਸਤਰ-ਬਸਤਰ ਸਜਾ-ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਂਤਿਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਈ। ਹਥ ਵਿਚ ਖੜਗ ਲੈ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ, ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਰੇਤੀ ਉਤੇ ਜਾ ਖੜੋਤਾ।

ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਈ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁਛ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਭੀ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਪਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੋੜ ਦਿਤੇ। ਬਰੇਤੀ ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੈਕਾਰ ਛਡਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ਗਿਲਜੇ ਲਲਕਾਰਿਆ ਕਿ ਜਾਂਈ ਨਾ, ਹੁਣ ਗੁਰੂ-ਨਿੰਦਕ ਅਤੇ ਪੰਥ-ਨਿੰਦਕ ਦੀ ਕਬਰ ਇਥੇ ਹੀ ਬਣਾਵਾਂਗਾ।

ਦੋਨੋਂ ਸੂਰਮੇ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਏ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਾਰ ਢਾਲਾਂ ਤੇ ਰੋਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੋਨੋਂ ਪਾਸੇ ਦੇ ਦਲ ਦੂਰ ਖੜੇ ਇਸ ਦਵੰਦ ਯੁਧ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੋਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਢਾਲਾਂ ਟੁਟ ਗਈਆਂ, ਘੋੜੇ ਮੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਲਹੂ ਚੋਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਸੰਜੋਆਂ ਕਟਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਭੀ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗੁੱਥਮ-ਗੁੱਥਾ ਹੋ ਪਏ। ਪਥ ਪ੍ਕਾ ਦੇ ਕਰਤਾ ਅਨੁਸਾਰ :

ਤੇਗਨ ਸੋਂ ਪਟ ਕੇ ਕਟ ਗਏ।
ਛੁਰਾ ਛੁਰੀ ਸਭ ਤਬ ਗਿਰ ਪਏ।
ਦੋਊਨ ਤੇਗਨ ਮੁਖ ਤੁਟ ਗਏ।
ਲਰਤ ਭਿਰਤ ਆਪਸ ਮੈ ਖਹੇ।
ਘੋੜਨ ਮਹਿ ਨਹਿ ਤਾਕਤ ਰਹੀ।
ਜਖਮਨ ਤੇ ਰਤ ਸਭ ਚੁਇ ਗਈ।
ਘੋੜਨ ਸੋ ਘੋੜੇ ਢੁਕ ਪਏ।
ਮੋਢਨ ਸੇ ਮੋਢਨ ਅੜ ਗਏ।
ਜਫਮ ਜਫੀ ਹੋਏ ਰਹੇ ਗਿਰੇ ਭੂਮ ਮਧ ਝੂਮ।
ਭਏ ਫਟ ਗਿਰ ਸਟ ਲਗੀ ਪਰੇ ਮੂਰਤਾ ਭੂਮ।

ਰੀਬ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਦਰ ਕਬੂਲ ਪਈ। ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਹੋ ਆਈ। ਬੇਹੋ ਪਏ ਗਿਲਜੇ ਦੀ ਸੰਜੋਅ ਚਕ ਕੇ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਕਟਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਕਟਾਰ ਚਰਬੀ ਮਿਝ ਅਤੇ ਆਂਦਰਾਂ ਕਢ ਲਿਆਈ ਅਤੇ ਗਿਲਜਾ ਸਦਾ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੌਂ

ਗਿਆ। ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੈਕਾਰ ਗਜਾਇਆ ਅਤੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਾ਼ ਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖ ਲਈ।

ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕ ਜੀ ਇਹ ਹੈ ਸਾਡੇ ਬੁਰਗਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਇਕ ਝਾਕੀ। ਾਲਸੇ ਸਰਦਾਰੀ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਰਿਰਵੇਨ ਕੋਟੇ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪਲੇਟ ਵਿਚ ਪਰੋਸ ਕੇ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ 9● ਸਾਲ ਦੇ ਲਹੂ ਭਿਜੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਐਸੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਸਾਡੇ ਬੁਰਗਾਂ ਨੇ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਸਰਦਾਰ ਕਹਿਣ ਉਤੇ ਮਬੂਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਅਸੀਂ ਅਜ ਸਰਦਾਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਹੁਣ ਇਕ ਅਖੌਤੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਮਰ ਮਿਟਣ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਜੰਗਲੀ, ਮੂਰਖ, ਗਵਾਰ ਅਤੇ ਬ੍ਾਹਮਣਵਾਦੀ ਸੰਗਯਾ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇ ਟੇਕ ਰੱਖ ਕੇ, ਇਹ ਪਥਕੈ ਸਲੇ ਪਰਚੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਹੋਰ ਨਾਸਤਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਸਿਖ ਵਿਦਵਾਨ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿਘ ਦੁਸਾਂਝ ਅਤੇ ਗੁਰਬ ਸਿਘ ਕਾਲਾ ਅਫਗਾਨਾ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋੜ ਮਰੋੜ ਕੇ ਇਹ ਪ੍ਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਿੰਦਕ ਅਤੇ ਪੰਥ ਨਿੰਦਕ ਜਾਂ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਵੀਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਨਾਲ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਸਤਰ ਚੁੱਕਣਾ ਸਿਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਔਰੰਗੇਬੀ-ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ 1978 ਈ. ਵੇਲੇ ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਹੀ ਹਾਲਾਤ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਾ ਆਪਣੀ ਸਿਮਰਤੀ ਦੀ ਸੂਈ ਪਿਛਾਹਾਂ ਘੁੰਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਤਥ ਸਮਝ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ:

1947 ਈ. ਵਿਚ ਦੇਸ ਦੀ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਆ ਗਏ। ਅਜਕਲ੍ਹ ਦੇ ਟੀ.ਬੀ. ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅੰਸਰ ਦੀ ਕੋਠੀ ਅਲਾਟ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਚਾਰ਼ ਰੂ ਕੀਤਾ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬਣੇ ਰਾਜ, ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ, ਜਦ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜ ਪ੍ਬੰਧ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਗੜ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਓ ਸਾਹਿਬ ਇਥੇ ਗਵਰਨਰ ਬਣ ਕੇ ਆਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾ ਕੇ, ਆਪਣਾ ਪ੍ਚਾਰ ਕੇਂਦਰ ਪਹਾੜ ਗੰਜ ਨਵੀਂ ਦਿਲੀ ਬਣਾ ਲਿਆ।

ਜਦ ਪਟਿਆਲੇ ਕੇਂਦਰ਼ ਰੂ ਕਰ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਾਣ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਲੇਖਕ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਕੁਤਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮਿਨ ਦਾ ਪ੍ਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਪਰ ਜਦ ਹਾਲਾਤ ਬਦਲ ਗਏ ਅਤੇ ਜੜ੍ਹਾਂ ਮਬੂਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਅਵਤਾਰ

ਸਿੰਘ, ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਆਤਮ ਕਥਾ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਉਹ ਸਭ ਕੁਛ ਆਪਣੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਤਿ ਮਾਰਗ ਦਿਖਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪਰਮੇਰ ਨੇ ਮੈ ਇਹ ਡਿਊਟੀ ਸੌਂਪੀ ਹੈ।

1978 ਈ. ਵਿਚ ਾਲਸੇ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਦਿਹਾੜੇ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਐਲਾਨੀਆ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਅਧਿਆਤਮਕਵਾਦ ਦਾ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ? ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲੜਾਈਆਂ ਹੀ ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ ਜਾਂ ਕਿਾਰ ਖੇਡਣ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਿਹਾ।

ਉਸ ਨੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸਾਜੇ ਸੀ ਮੈਂ ਸਤ ਸਿਤਾਰੇ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਸਿਖਾਂ ਚਿੜਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਗੁਰਦਾਸ ਜਾਂ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਰਖ ਦਿਤਾ। ਕਵੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਾ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਬਾਣੀ ਮਹੂਰ ਕਰ ਦਿਤੀ।

ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਕੋਈ ਭੀ ਗੁਰਸਿਖ ਇਹ ਗਲਾਂ ਬਰਦਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਦ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਗਲ ਕਰਨ ਗਏ, ਉਥੇ ਜੋ ਵਾਪਰਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਪਰਿਆ, ਉਹ ਸਭ ਪਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਘਟਨਾ-ਕ੍ਰਮ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਦਿਖ ਸਿਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ।

ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਇਕ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਅੰਦਾ ਹੈ। ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੋਨਾਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੀਅਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਿਖ ਹਰ ਰੋ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਦੋਨਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਵੰਡ ਛਕਿਆ, ਦੇ ਚਲਾਈ, ਤੇ ਵਾਹੀ ਧਰਮ ਹੇਤ ਸੀਸ ਦਿਤੇ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਬੀਰ ਰਸੀ ਅੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਹ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੀ ਛਤ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਇਕ ਮਾਈ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ! ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ ਤੁਸੀਂ ੈਰ ਕਨੀ ਹਿੰਸਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਜੇ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੁਹਾ ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੰਤ ਹੋ। ਜੇ ਇਹ ਲਤ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਬਾਰ ਵਿਚ ਸਪਟੀ ਕਰਨ ਦਿਓ।

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਮਾਈ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ, ਮਾਈ ਤੂੰ ਇਕੱਲੀ ਹੈਂ ਜਾਂ ਬਾਲ ਬਚੇ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਮਾਈ ਚੁਪ ਕਰ ਗਈ। ਸੰਤ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਮਾਈ ਜੇ ਤੇਰੇ ਪੁਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕੋਈ ਦਾੜ੍ਹੀ ਪੁਟੇ ਤੇਰੇ ਪੁਤ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਮਾਈ ਕਹਿਣ ਲਗੀ

ਜੇ ਉਸਦੇ ਡੌਲਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਪੁਟਣ ਵਾਲੇ ਉਥੇ ਹੀ ਮਾ ਚਖਾਵੇਗਾ।

ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਬਸ ਮਾਈ! ਮੇਰੀ ਗਲ ਸੁਣ! ਮੈਂ ਪੁਤ ਹਾਂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਹਥ ਪਾਏਗਾ ਮੈਂ ਉਸ ਥਾਂਇ ਹੀ ਰਖਾਂਗਾ। ਤੇਰਾ ਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਕਨ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਤੂੰ ਜਾਣ।

ਜੇ ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਲ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਸਪਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਪੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਟਾਂ ਨਾਲ ਮੀਂਹ ਪੁਆਉਣ ਦਾ ਝੂਠਾ ਵਾਇਦਾ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਖਡੂਰ ਛਡਣ ਤੇ ਮਬੂਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਸਦਕਾ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਦਾ ਫਲ ਪਾ ਗਿਆ।

ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਤਪੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਬਖੀਲੀ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੀਚਾਰ ਸਪਟ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਸਤੇ ਬਲਵੰਡ ਗੁਰੂ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦੁਰਕਾਰ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਨਾ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਹੀ ਸੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੀਲੀ-ਭੀਤ ਤੋਂ ਅਗੇ ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਜਾ ਕੇ ਦੋਖੀ ਸਿਧਾਂ ਸੋਧਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਿੰਦਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ, ਧੀਰ ਮਲ ਅਤੇ ਰਾਮ ਰਾਈਆ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਦੁਰਕਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੋਟੀ-ਬੇਟੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਤੋਂ ਹਮੇਾ ਲਈ ਪੰਥ ਨੇ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਲਿਆ।

ਪਹਿਲੀਆਂ ਪੰਜ ਪਾਤਾਹੀਆਂ ਤਕ, ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਾਂਤਮਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰਿਹਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵੇਲੇ, ਜਦ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਨੇ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਗਿਆਂ ਦੇ ਗੁਲੇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਘੜੇ ਭੰਨ ਸੁਟੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਕਾਂ ਲੈ ਆਓ। ਜਦ ਮਕਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਲਗੇ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਗਾਗਰਾਂ ਲੈ ਆਓ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਉਪਦੇ ਸੀ:

ਫਰੀਦਾ ਜੋ ਤੈ ਮਾਰਨਿ ਮੁਕੀਆਂ
ਤਿਨ~ਾ ਨ ਮਾਰੇ ਘੁੰਮਿ॥
ਆਪਨੜੈ ਘਰਿ ਜਾਈਐ
ਪੈਰ ਤਿਨ~ਾ ਦੇ ਚੁੰਮਿ॥ (ਅਗ **1378**)

ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਇਸ ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਤੋਂ ਸਬਕ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਸਤਰ ਚੁਕੇ। ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਾਲਸੇ ਲਈ ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋਣਾ ਲਾਮੀ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਉਪਦੇ ਦਿਤਾ

ਜਬੈ ਬਾਣ ਲਾਗੈ ਤਬੈ ਰੋਸ ਜਾਗੈ॥

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਜਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਖਣ ਵਲ ਜਾਂਦਿਆ ਦਾਦੂ ੰਕੀਰ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਰੁਕੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਾਦੂ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਦਾਦੂ ਜੀ ਕੀ ਉਪਦੇ ਦੇ ਗਏ ਹਨ। ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਦਾਦੂ ਜੀ ਕਹਿ ਗਏ ਹਨ :

ਦਾਦੂ ਦਾਅਵਾ ਛਡ ਕੇ ਬਿਨ
ਦਾਅਵੇ ਦਿਨ ਕਟ॥
ਕੇਤੀ ਸਉਦਾ ਕਰ ਗਏ
ਇਸ ਪੰਸਾਰੀ ਦੀ ਹਟ॥

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ। ਅਜ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਗਲ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ :

ਦਾਦੂ ਦਾਅਵਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ
ਦਿਨ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਕਟ॥
ਜੇ ਕੋਈ ਇਟ ਹੈ ਚਕਦਾ
ਉਸ ਪਥਰ ਚਕ॥

ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਪਿਛੇ ਇਹੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

ਇਸੇ ਲਈ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਵੀਰ ਖਾਂ (ਨਵਾਬ ਸਰਹਿੰਦ), ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਰਸੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹਿਰ ਵਿਚ ਘਸੀਟਿਆ ਫਿਰ ਲਾ ਦਰਤ ਤੇ ਟੰਗ ਦਿਤਾ ਜਿਥੇ ਕਾਂਵਾਂ ਅਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਦਾ ਖਾਣਾ ਬਣਿਆ। ਸੁਚਾ ਨੰਦ ਨਾਲ ਭੀ ਪੂਰਾ ਹਿਸਾਬ ਚੁਕਤਾ ਕੀਤਾ।

ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਪਕੜਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਮੁਰਿੰਡੇ ਦੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਜਾਨੀ ਖਾਂ ਅਤੇ ਮਾਨੀ ਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ, ਦਲ ਾਲਸੇ ਵੇਲੇ, ਹਥੌੜਿਆਂ ਨਾਲ ਭੰਨੇ ਗਏ।

ਛੋਟੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਦੇਂ ਮੇਵਾਰ ਲਖੂ (ਲਖਪਤ ਰਾਏ) ਕੋਠੇ ਵਿਚ ਵਾੜ ਕੇ ਛਤ ਦੇ ਮੋਘੇ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੇ ਦਲ ਾਲਸੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮਲ-ਪਾਣੀ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੀਤਾ।

ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੁਜਰਾ ਕਰਵਾਉਣ, ਰਾਬ ਪੀਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੇ-ਹੁਰਮਤੀ ਕਰਨ ਬਦਲੇ, ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਪਥ ਦੇੈ ਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬੀਕਾਨੇਰ ਤੋਂ ਆਏ ਅਤੇ ਸਿਰ ਵਢ ਕੇ ਪੰਥ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ।

ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਹੀਦ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਮੁਬਰੀ ਕਰ ਕੇ ਫੜਾਉਣ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਿੇ ਦੇ ਕਰਮੇ ਛੀਨੇ ਅਤੇ ਰਾਮ ਦਾਸ ਨਾਲ ਢੁਕਵਾਂ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਦੇਸ ਦੀ ਆਦੀ ਵੇਲੇ ਬਬਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਡਾਇਰ ਸੋਧਣ

ਵਾਲੇ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਹੀਦ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਾਲਸੇ ਦੀ ਇਸ ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ।

ਦੇਗੋ ਤੇਂ ਤਹ ਨੁਸਰਤ ਬੇ-ਦਿਰੰਗ
ਯਾਂ ਤ ਅ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਜਿਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਦਰਜ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖਾ ਕੈ ਮਨਿ ਭਾਵਦੀ
ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਵਡਿਆਈ। ਅੰਗ 310

ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਕੋਈ ਨਿੰਦਕੁ ਵਡਿਆਈ ਦੇਖਿ ਨ ਸਕੈ
ਸੋ ਕਰਤੈ ਆਪਿ ਪਚਾਇਆ॥ ਅੰਗ 308

ਇਸੇ ਲਈ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਖ ਲਈ ਸਪਟ ਨਿਰਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਸੁਨਹਿ ਨ ਕਾਨਿ ॥
ਭੇਟਨ ਕਰੈ ਸੰਗ ਕ੍ਰਿਪਾਨ।।10।।

(ਤਨਖਾਹਨਾਮਾ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ)

❖❖❖

ਮੈਨੂੰ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਤੇ ਮਾਣ ਹੈ ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਹਰ ਇਕ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਪਿਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸਿਖ ਹੋਣ ਤੇ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੈਸੀਆਂ ਵਿਤਾਈਆਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਾਨਾਂਮਤਾ ਸਾਡਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ ਕਿ ਸਾ ਸਾਰਿਆਂ ਹੀ ਮਾਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ ਜੇ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤੱਥ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਬਣ ਕੇ ਮੈਂ ਹੁਣ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦ, ਨਦੀ (ਗੰਗਾ ਆਦਿ), ਸੱਪ, ਗਊ, ਬੈਲ ਵਰਗੇ ਪੂ, ਤੁਲਸੀ, ਪਿੱਪਲ ਆਦਿ ਪੌਦੇ, ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ, ਮੜ੍ਹੀ ਜਾਂ ਕਬਰ ਆਦਿ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵਿਅਰਥ ਨਹੀਂ ਗਵਾਉਂਦਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਜਾਂ ਅਖੌਤੀ ਭਗਵਾਨਾਂ (ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿ, ਮਹੇ ਆਦਿ) ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੈ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਚੀਾਂ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹਨ ਜੋ ਇਕ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਟੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਹੈ, ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ਹੈ ਹੁਣ ਸੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਭੀ ਸੱਚ ਰਹੇਗਾ।

ਇਸ ਲਈ ਕ੍ਰਿਤ ਛਡਕੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਮੰਨਣ ਦਾ ਉਪਦੇ ਮੈ ਮਿਲਿਆ ਹੈ:

ਬਿਨ ਕਰਤਾਰ ਨ ਕਿਰਤਮ ਮਾਨੋ।
ਆਦਿ ਅਜੋਨਿ ਅਜੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਤਿਹ ਪਰਮੇਸਰ ਜਾਨੋ॥

ਬਦ ਹਜਾਰੇ ਪਾ: 10

ਹਰਿ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਗਾਈਐ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਸੋਈ॥

ਅੰਗ 706

ਹੁਣ ਮੈਂ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਚੀਾਂ ਲਈ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਭਗਵਾਨਾਂ ਜਾਂ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੋਟੀ ਲਈ ਵਿ ਜੀ ਕੋਲ, ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਰਸਵਤੀ ਦੇਵੀ ਕੋਲ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਲਈ ਲਛਮੀ ਧਿਆਉਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਇਕੋ ਪਰਮੇਰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ

ਇਛਾ ਪੂਰਕੁ ਸਰਬ ਸੁਖਦਾਤਾ ਹਰਿ
ਜਾ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ ਕਾਮਧੇਨਾ॥

ਸੋ ਐਸਾ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ਮੇਰੇ ਜੀਅੜੇ
ਤਾ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ਮੇਰੇ ਮਨਾ॥ ਅੰਗ 669-670

ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਨ ਪਿਆ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਦੇਸ, ਧਰਮ, ਲਿੰਗ, ਨਸਲ, ਇਲਾਕਾ, ਰੰਗ ਵਰਣ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਲਈ ਦਰਵਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ:

ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਬੈ ਏਕੋ ਪਹਿਚਾਨਬੋ॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਪਾ: 10 (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੂ ਮੇਰਾ ਗੁਰ ਹਾਈ॥ ਅੰਗ 611

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਚਲਾਏ ਇਸ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸਭ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਹਮੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹੁਣ ਧਰਤੀ ਦੇ ਇਕ ਟੁਕੜੇ (ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ) ਦੀ ਜੈ ਦੀ ਬਜਾਇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਤਿਹ ਦਾ ਅਤੇ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦਾ ਜੈ ਕਾਰਾ ਗਜਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਵਲੋਂ ਬੇ ਇਸ ਜੈ ਕਾਰੇ ਦਾ ਬਦਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ।

ਹੁਣ ਮੈ ਘਰ-ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਹਾੜਾਂ, ਕੰਦਰਾਂ, ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਗੁਾਂਵਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਅਜਿਹਾ ਹੈ:

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਐਸੀ ਵਡਿਆਈ॥
ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਵਿਚੇ ਗਤਿ ਪਾਈ॥ ਅੰਗ 661

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਭੇਟਿਐ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ਜੁਗਤਿ॥
ਹਸੰਦਿਆ ਖੇਲੰਦਿਆ ਪੈਨੰਦਿਆ ਖਾਵੰਦਿਆ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ॥

ਅੰਗ 522

ਮੈਂ ਧਾਰਮਿਕ ਉਪਦੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿ ਜਾਤੀ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਂ ਖ) ਦਾ ਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਪ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਉਪਦੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਆਪ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਮੈ ਸਤਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸੰਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਮੈ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੱਸੀ ਹੈ।

ਮੈ ਮੋਨ ਧਾਰਨ, ਵਰਤ ਰੱਖਣ, ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਜਲ ਧਾਰੇ ਕਰਨ, ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਅਗਨੀ ਤਪ, ਪੁੱਠੇ ਲਟਕਣ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਮਸਾਣਾਂ ਵਿਚ ਵਾਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੋਕਟ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾ ਨਾਲ ਕੁਛ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪਰਮੇਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਸੰਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਹੈ ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ॥

ਅੰਗ 642

ਸਾਚੁ ਕਹੋਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ।੯।।

ਸਵੱਯੈ ਪਾ: **10**

ਇਸ ਲਈ ਮੈ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਪਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ:

ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰ, ਨਾਮ ਜਪ, ਵੰਡ ਕੇ ਛਕ

ਦੂਸਰੇ ਬਦਾਂ ਵਿਚ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ (ਅਗ **942**)

ਸਭ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਕੇਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਮੈ ਬ ਕੇ ਮੈ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ, ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸ, ਸਿਰ ਉਤੇ ਜੂੜਾ ਅਤੇ ਦਸਤਾਰ ਵਾਲੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਹਿਚਾਣ ਬੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਸਰਦਾਰੀ ਬ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਤੰਬਾਕੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਮੈ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੰਦ, ਜਬ੍ਹਾੜੇ ਅਤੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਹ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਬ ਆਦਿ ਦੇ ਨੇ ਨਾ ਵਰਤਣ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਦੁਰਮਤਿ ਮਦੁ ਜੋ ਪੀਵਤੇ ਬਿਖਲੀ ਪਤਿ ਕਮਲੀ।।

ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਜੋ ਰਤੇ ਨਾਨਕ ਸਚ ਅਮਲੀ।। ਅੰਗ **399**

ਭਾਵ ਭੈੜੀ ਮੱਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਰਾਬ ਜੋ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਇਹ ਹਿਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਮਲ ਪੁਣਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਬੇਇੱਤੀ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਜਿਗਰ ਦੇ ਰੋਗ, ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਰ ਅਤੇ ੂਗਰ ਜਿਹੀ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ ਹਾਂ:

ਸਿਗਰਟ-ਬੀੜੀ ਨਾ ਵਰਤਣ ਕਰ ਕੇ, ਮਹਿਕਮਾ ਜੰਗਲਾਤ, ਤੇਲ ਸੋਧਕ ਕਾਰਖਾਨੇ (Oil Refinery) ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਲਈ ਹਮੇਂ ਦਰਵਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ:

ਮੈ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਪਰਮੇਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਨਾਉ ਪ੍ਰਭਾਤੈ ਸਬਦਿ ਧਿਆਈਐ ਛੋਡਹੁ ਦੁਨੀ ਪਰੀਤਾ।।

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ਜਗਿ ਹਾਰਿਆ ਤਿਨਿ ਜੀਤਾ।।

ਅੰਗ **1330**

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਣ ਲਈ ਮੈ ਰਾਤ ਜਲਦੀ ਸੌਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘੱਟ ਖਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਲਈ ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਦੇਰ ਰਾਤ ਚਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਮਹਿਫਲਾਂ, ਗੰਦੇ ਗੀਤਾਂ ਵਾਲੇ ਇਕੱਠਾਂ ਤੋਂ ਪਰਹੇ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰਾ ਪਰਵਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ੀਆਂ ਖੇੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ, ਪਰਮੇਰ ਦੇ ਭੈ ਅਤੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਕੇ ਰਾ ਵਿਚ

ਦੁਖ-ਸੁਖ ਖਿੜੇ-ਮੱਥੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਹਾਈਪਰ ਟੈਨਨ, ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਰ ਅਤੇ ੂਗਰ ਆਦਿ ਵਰਗੀਆਂ ਲਾ-ਇਲਾਜ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਾਂ। ਨਾ ਮੈਂ ਹੁਣ ਦੁਖ ਆਉਣ ਤੇ ਇੰਨੇ ਕੀਰਨੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਆਂਢੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਹਰਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ੀ ਵਿਚ ਇਨਾ ਖੁੜਦੁਮ ਮਚਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਆਂਢੀ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਰਵ ਉਚ ਸੰਸਥਾ ਯੂ.ਐਨ.ਓ. (U.N.O.) ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਏਡ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਨੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸੇਵਨ ਦੇ ਖਿਲਾਂ ਅੰਤਰਦੇੀ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ ਸਗਲੇ ਜੁਗ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕੀ ਵਡਿਆਈ" ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਸਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਨਿਰਪੱਖ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਲਿਾਸੰਰ ਬਾਣੀ ਸਿਜਦੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਇਹ ਹਨ :

(ੳ) ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਦਿਲ ਅਤੇ ਮਨ ਟੁੰਬਣ ਵਾਲੀ ਉਹ ਕਤੀ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਕਾਰ ਵੱਡਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਇੱਥੇ ਬੱਝਵਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਪਕੜ ਵਾਲੀਆਂ ਅਥਾਹ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਮ ਚੀਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਲਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਨਵੀਨਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਹੈਰਾਨ ਰਹੀ ਜਦੋਂ ਤਕ ਮੈ ਇਹ ਨਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਖੋਜੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਲੱਭਣਾ ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜਿਸ ਗੋਲੇ ਉਪਰ ਅਸੀਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਭ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹੀ ਇਸ ਕਲਪਿਤ ਰੇਖਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਾਇਦ ਇਹ ਬੱਝਵਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੀ ਉਸ ਕਤੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਮੈ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨਾ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਬਾਣੀ ਸਭ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਅਵਾ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਧੜਕਣ ਮਾਨਸਿਕ ਖੋਜੀਆਂ ਲਈ ਹੈ।

(ਮਿਸ.ਪਰਲ.ਐਸ.ਬੱਕ
ਨੋਬਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਿਜੇਤਾ ਅਮਰੀਕਾ)

(ਅ) ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਵਧੇਰੇ ਚੁੱਭੀ ਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਮੈ

ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਮਧੁਰ ਸੰਗੀਤ, ਇਸ ਦਾ ਸਚਾ ਗਾਇਣ, ਇਸ ਦੇ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਸੇਵਾ ਅਰਥੀ, ਅਮਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰਧਾ ਭਰਪੂਰ ਜੀਵਨ ਹੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਮੁਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਹਮੇ਼ਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਰਿਣੀ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤਕ ਇੰਨਾ ਕੁਝ ਪਹੁੰਚਾਇਆ।

(ਡੰਕਨ ਗ੍ਰੀਨ ਅਮਰੀਕਾ)

(ੲ) ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਇਕ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਭਾਵ ਸੰਪੂਰਨ ਵਿਵ ਧਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਬਤ ਲੋਕਾਈ ਸਮਾਨ ਸੰਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਨੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। **ਸਿੱਖਾਂ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਇਕ ਹੋਰ ਚੰਗਾ ਧਰਮ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਹੀ ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ।**

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆਂ ਧਰਮ ਹੀ ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਇਹ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਉਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਮੱਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਮੱਤ ਦੀ ਥਾਂ ਮੱਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਲਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੋਰ ਧਰਮ ਸਚਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਸਚਾਈ ਨਾਲ ਲਬਾ-ਲਬ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉਠ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸ੍ਰਿਟੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕ ਸ੍ਰਿਟੀਆਂ ਹਨ, ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਸੇ ਸ੍ਰਿਟੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਸ੍ਰਿਟੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਅਪਰਸੰਗਿਕ ਬਣਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਆਧੁਨਿਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹਲ ਸਿਰੰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਹੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਐਚ.ਐਲ. ਬਰਾਡਾ (ਅਮਰੀਕਾ)

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੈੱਡ ਕਰਾਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਸਭ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਕਨ੍ਹਈਆ ਜੀ ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਿੱਤਰ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਭੇਦ ਭਾਵ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਸਭ ਪਾਨੀ ਪਿਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦਸਮੇ ਜੀ ਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਂ ਤੇ ਮਲ੍ਹਮ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਆਦੇ ਭੀ ਦਿੱਤਾ।

ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਤੱਕ ਮੇਰੇ ਦੇਸ ਦੀ ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਧੀ ਅਬਾਦੀ, ਜਿਨਸੀ ਉਪਜ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਦੋ ਵੇਲੇ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਉਣ ਦੇ ਅਸਮਰੱਥ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਆਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਉਹ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਵਿਦੇਾਂ ਵਿਚ ਅੰਨ ਭੇਜਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇਖ ਕੇ ਹੋਰ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਡੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ।

ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਆਪਣੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ

ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹੀਦੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇੰਜ ਹੀ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਨਾਦਰ ਾਹ ਅਤੇ ਅਬਦਾਲੀ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚੋਂ ਛੁਡਾ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਔਰਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ, ਜਦ ਕਿ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਅਸੀਂ ਆਟੇ ਵਿਚ ਲੂਣ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਅਜੇ ਕੋਈ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸੱਕਿਆ। ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਬੁੱਢੇ ਜਵਾਨ ਗੋਲਡਨ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਬੁੱਢਾ ਦੌੜਾਕ ਅਜੇ ਸਾਡਾ ਦੇਸ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸੱਕਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਹਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਮਲਿਕ ਪਹਿਲਾ ਭਾਰਤੀ ਲੜਾਕੂ ਹਵਾ-ਬਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 1●1 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮੈਰਾਥਨ ਦੌੜ ਲਗਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਝੰਡਾ ਬੁਲੰਦ ਕਰ ਕੇ ਜਸ ਖਟਿਆ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪੱਖੋਂ ਚਮਕੌਰ ਅਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸਾਕਿਆਂ ਵਾਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਪਿਛਲੇ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਦੀ ਕੋਈਂ ਜੀ ਪਲਟਣ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਦੁਹਰਾ ਸੱਕੀ, ਜਿਥੇ 21 ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਦਸ ਹਾਰ ਦੁਮਣ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਨੇ ਹੀਦੀ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਪਰ ਜਿਊਂਦੇ ਜੀ ਦੁਮਣ ਨੇੜੇ ਨਾ ਲਗਣ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪੂਰੀ ਪਲਟਣ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸਰਬ ਉਚ ਮਿਲਟਰੀ ਸਨਮਾਨ ਕਿਸੇ ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਵੱਡੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ, ਇਹ ਇਕ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਹੈ।

ਦੁਮਣ ਵਲੋਂ ਸਰਬ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਘਾਤਕ ਹਮਲਿਆਂ (ਛੋਟਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ/ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ) ਦਾ ਜਿਸ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਅਤੇ ਸੰਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸਾਡੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

ਵਿਾਲ ਦੇਸ ਦੀ ਮਾਲਕੀ, ਪੈਸਾ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰ, ਦਾਰੂ ਸਿੱਕਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮੱਦਦਗਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਤੀਜੀ ਲੜਾਈ ਵੇਲੇ ਅਹਿਮਦ ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦੀ ਇਕ ਸੱਟ ਨੇ ਹੀ ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਦੁਬਾਰਾ ਉਠਣ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਪਰ ਜਦ ਕੁਪਰਹੀੜੇ ਦੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਵਿਚ ਅਬਦਾਲੀ ਦਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਰਾ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਪੋਤੇ ਾਹਮਾਨ , ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ (ਕੁਪਰਹੀੜੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਹੀਰੋ) ਦੇ ਪੋਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੱਥੋਂ ਧੂੜ ਚੱਟਣੀ ਪਈ।

ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਜੋ ਅੱਜ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ

ਅਨੁਸਾਰ, ਜੇ ਾਲਸੇ ਦੀ ਤੇ ਨਾ ਚਲਦੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਹ ਕਾਬਲ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣਾ ਸੀ।

ਦੇਸ ਦੀ 2% ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੀ ਮੇਰੀ ਕੌਮ ਨੇ ਆਦੀ ਲਈ ਜੋ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਚਰਖੇ ਦੀ ਘੂਕਰ (ਸਰਕਾਰੀ ਮੀਡੀਏ ਦੀ ਕ੍ਰੋਪੀ) ਨੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਅੰਡੇਮਾਨ ਦੇ ਸੈਲੂਲਰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਸਿੱਖ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ।

ਬਾਕੀ ਗੱਲਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰ ਕੇ ਜੇ ਕੇਵਲ ਬਹਾਦਰੀ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਨਿਰਪੱਖ ਸੋਚ, ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੇ ਯੋਧਿਆਂ ਸਲਾਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਤੋਪਾਂ-ਟੈਂਕਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖਿਅਕ ਅਠੱਤਰ ਹਾਰੌਜ ਦਾ ਮੂੰਹ ਭੂਆ ਦਿੱਤਾ। ਸਮਾਂ ਆਏਗਾ ਜਦ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਾਂਗ, ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੱਸੇ ਰੰਘੜਾ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਰਧਾ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਭਾਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹਮੇਂਾ ਹੀ ਆਦੀ ਦੇ ਪਰਵਾਨਿਆਂ , ਬਦਮਾ, ਲੁਟੇਰੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਅਤੇ ਬਾੀ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਿਡੰਬਣਾ ਹੈ ਕਿ 1971 ਈ. ਦੀ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ ਦੀ ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਜਰਨੈਲ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਰੋੜਾ ਅੱਗੇ ਹੀ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਇਸ ਦੀ ਪੇਕਾਰੀ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉੱਤਰ ਪੂਰਬੀ ਰੇਲਵੇ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਪੁੱਤਰ ਦਰਿਆ ਤੇ ਪੁਲ ਬਣਾ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਐਮ.ਐਸ. ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦੀ ਬਣਾਈ ਅਰਥ-ਨੀਤੀ ਦਾ ਕਮਾਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਦੇਸ ਮੁੜ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਚੰਦਰੇ ਖਰ ਵੇਲੇ, ਇਕ ਉਹ ਭੀ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦ ਕੋਈ ਦੇਸ ਸਾ ਕਰਾ ਦੇਣ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਲਕਿ ਰਿਰਵ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਸੋਨਾ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖ ਕੇ ਮਾਲੀ ਸੰਕਟ ਟਾਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕ ਜੀ ! ਕੀ ਅਜਿਹੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਤੂੰ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ? ਕੀ ਇਹ ਵਿੇਤਾਈਆਂ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਖੌਤੀ ਪਖੰਡੀ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਹਨ? ਜੇ ਅੱਜ ਕੋਈ ਨਕਲੀ ਦੇਹਧਾਰੀ ਇੱਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਭੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਬੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਚੇਤੰਨ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਉਦੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰੀ ਜਦੋਂ ਆਮ ਲੁਕਾਈ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾ ਉਦੋਂ ਵੋਟ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਰਾਜਸੀ ਮਨੋਰਥ ਸੀ।

ਕੀ ਤੈ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੇਲੇ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਇਕ ਖੂਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੀ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਲੋਕ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮੇਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਆਪ ਵੱਡੇ ਸਰਦਾਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਘੱਗਰ ਪਾਰ (ਹਰਿਆਣੇ ਵਿਚ) ਅੱਜ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮੂ ਦਰਾਂ ਵਾਲੀ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਹੈ।

ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਅਤੇ ਦਿਆਲਤਾ ਸਦਕਾ :

ਜਿਨ ਕੀ ਜਾਤ ਪਾਤ ਕਿਛ ਨਾਹੀਂ
ਸਰਦਾਰੀ ਨਹਿੰ ਭਈ ਕਿਦਾਹੀਂ
ਤਿੰਨ੍ਹ ਹੀ ਕੋ ਮੈ ਰਾਜ ਕਰਾਈ
ਯਹ ਯਾਦ ਕਰਹਿੰ ਹਮਰੀ ਗੁਰਿਆਈ।

(ਪਥ ਪ੍ਰਕਾ ਰ.ਸ. ਭੰਗੂ)

ਤੈ ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਸਰਦਾਰ ਆਖਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕਿ ਸੋਚੀਂ ਐਸੇ ਦਿਆਲੂ ਕਿਰਪਾਲੂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨ ਬਦਲੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਰਿਣ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਤਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ? ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਚ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਸੀ:

ਇਨ ਪੁਤਰਨ ਕੇ ਸੀਸ ਪਰ ਵਾਰ ਦੀਏ ਸੁਤ ਚਾਰ
ਚਾਰ ਮੂਏ ਤੋ ਕਿਆ ਹੂਆ ਜੀਵਤ ਕਈ ਹਾਰ

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਿਰਦਾਰ ਸਦਕਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇਕ ਰਾਬ ਦੀ ਮੱਛੀ ਹੈ (Sikh is a Fish of Wine)। ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਬੀਆਂ ਨਿਾਨੀਆਂ (ਦਾੜ੍ਹੀ, ਕੇਸ ਅਤੇ ਦਸਤਾਰ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਤੂੰ ਸਰਦਾਰ ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈਂ?

ਗੁਰੂ ਨੇ ਜੇ ਤੈ ਰਾਬ, ਤਮਾਕੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਿਆਂ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਦੱਸ ! ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਆਮਦਨ ਵਧਣੀ ਸੀ ਜਾਂ ਬੋਨਸ ਗੁਰੂ ਮਿਲਣਾ ਸੀ? ਸਿਰੰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਸਰੀਰਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਸੁਖ ਮਾਣੇ ਪਰ ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ਵਿਚ ਐਸਾ ਭਟਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸ ਕਤਲ ਕਰਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈਂ?

ਇਸ ਸਾਲ ਤਿੰਨ ਤਾਬਦੀਆਂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 5●● ਸਾਲਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚਾਰ ਸੌ ਸਾਲਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਦੀ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲਾ, ਪੰਥ ਨੇ ਮਨਾਉਂਣੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੱਤ ਸਾਲ ਅਤੇ ਨੌ ਸਾਲ ਦੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕੋਈ ਿਆਲ ਕਰ ਲੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ :

ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਜੋ ਮੁਹ ਫੇਰੇ ਤੇ ਬੇਮੁਖ ਬੁਰੇ ਦਿਸੰਨ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਨਿ ਫਿਰਿ ਵੇਲਾ ਨਾ ਲਹੰਨਿ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਜੋ ਮੁਹੁ ਫੇਰੇ ਓਇ ਭ੍ਰਮਦੇ ਨਾ ਟਿਕੰਨਿ॥
ਧਰਤਿ ਅਸਮਾਨੁ ਨ ਝਲਈ ਵਿਚਿ ਵਿਸਟਾ ਪਚੇ ਪਚੰਨਿ॥
(ਅੰਗ **233**)

ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਹੋ ਕਰ! ਅਜੇ ਭੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਿਆ ਗੁਰੂ ਸਦਾ ਬੱਿੰਦ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈ –

ਜੈਸਾ ਬਾਲਕੁ ਭਾਇ ਸੁਭਾਈ ਲਖ ਅਪਰਾਧ ਕਮਾਵੈ॥
ਕਰਿ ਉਪਦੇਸੁ ਝਿੜਕੇ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਬਹੁੜਿ ਪਿਤਾ ਗਲਿ ਲਾਵੈ॥
ਪਿਛਲੇ ਅਉਗੁਣ ਬਖਸਿ ਲਏ ਪ੍ਰਭੁ ਆਗੈ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵੈ॥ (ਅਗ **624**)

ਹਿੰਮਤ ਕਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨ ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਅਤੇ ਰਹਿਤ ਰੱਖ ਕੇ ਲੋਕ–ਪਰਲੋਕ ਸੰਵਾਰ ਲੈ।

❖❖❖

ਜੇਹਾ ਡਿੱਠਾ ਤੇਹੋ ਕਹਿਆ

1964 ਵਿੱਚ ਦਾਸ ਦੀ ਬਦਲੀ ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਮੁਲਸਰਾਇ (ਬਨਾਰਸ ਕੋਲ) ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਤਰੀ ਰੇਲਵੇ ਦੀ ਨਵੀਂ-ਨਵੀਂ ਡੀਲੈੱਡ ਚਾਲੂ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਚੀ ਤੀਹ ਪੰਜਾਬੀ ਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੀ। ਹਿਰ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੈਣ ਕਾਰਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਰੋ ਜਾਣਾ ਆਉਣਾ ਔਖਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਦਕਾ, ਸਿਖੀ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਸਜਣਾਂ ਨੇ, ਕਾਲੋਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਵੀਰ ਦੇ ਕੁਆਟਰ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਰੂਪ ਆਉਣ ਨਾਲ ਰੋ ਦਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਹੋਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਹਿਜ-ਪਾਠ, ਅਖਡ-ਪਾਠ ਅਤੇ ਹੰਤਾਵਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਸਜਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਵੀਰ ਦੇ ਘਰ ਾਮ ਹੰਤਾਵਾਰੀ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਲੋਕਲ ਸਜਣ, ਤੇੜ ਲਾਂਗੜ ਵਾਲੀ ਧੋਤੀ ਸਿਰ ਤੇ ਗੌਂਛਾ (ਪਰਨਾ) ਰਖ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਦੀ ਐਸੀ ਇਕ ਟਿਕ-ਸਮਾਧੀ ਲਗੀ ਕਿ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਅਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਲਈ ਸਭ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਮੈ ਉਹ ੈੱਡ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾ ਪੰਜਾਬੀ ਆਉਂਦੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਜੋ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਗਾਇਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਦੀ ਭੀ ਤੁਹਾ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਏ।

ਮੇਰੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦਸਣਾ_ਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿੰਧਿਆਚਲ ਦੀ ਇਕ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਇਥੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 15● ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਮੈਂ ਭਜਨ ਕਰਨਾ_ਰੂ ਕੀਤਾ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਹੋਣਾ_ਰੂ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਇਥੇ ਬੈਠਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਤੋਂ ਜਦ ਮੈਂ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਗਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੀ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਭਜਨ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਮਨ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਮੱਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸੱਕੇ।

ਕਲ੍ਹ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ

ਖਿਚਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਉਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਭਜਨ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕਾੰਗੀ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਕਤੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਆ ਸੱਕੀ। ਜਦ ਕੀਰਤਨ ਬੰਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਸਮਾਧੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ।

ਮੈਂ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸੁਭਾਗਾ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪਰਾਇਆਂ ਦੀ ਭੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਇਆ ਨਿਧਿ ਮਹਿਮਾ ਅਗਾਧਿ ਬੋਧਿ,
ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮੋ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਹੈਂ॥

(ਕਬਿੱਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ-**111**)

ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਐਕਸਾਈ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੀ ਪੋਸਟ ਤੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਦਲੀ ਰਾਜਪੁਰੇ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਅਜ ਦੇ ਰਾਜਪੁਰੇ ਦੇ ਬਸ ਸਟੈਂਡ ਕੋਲ, ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਕਿਲਾਨੁਮਾ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਇਮਾਰਤ ਹੁਣ ਭੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਬਿਲਡਿੰਗ ੇਰ ਾਹ ਸੂਰੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਲਈ ਸਰਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਰਿਆਸਤੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਲਗੀ।

ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ, ਖਾਨਾ, ਕਚਹਿਰੀ ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅੰਸਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇ ਲਈ ਭੀ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਚੀ ਸੈਕਟਰੀ ਸ. ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਅਛੇ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਸੀ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇ ਲਈ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਸੋਚ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੀ ਮੰਲ ਦੇ ਤਿੰਨ ਚੁਬਾਰੇ ਬਰਾਂਡੇ ਸਮੇਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਇਕਲਵੰਜੇ ਹਵਾਦਾਰ ਚੁਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਠੀਕ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਭਜਨ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲਈ ਭੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋਣਗੇ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੰਾਈ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਕਾ ਕੀਤਾ ਬਾਕੀ ਚੁਬਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਨ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਿਹਾਇ ਲਈ ਵਰਤਣ ਲਗੇ। ਹਿਰ ਛੋਟਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਣ, ਹੁਣ ਵਰਗਾ ਭੀੜ ਭੜਕਾ ਅਤੇ ਰੌਲਾ ਉਦੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਮਿਲਦਾ ਸੀ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਅਮਲੇ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਘੁਸਰ-ਮੁਸਰ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈ। ਅੀਰ ਇਕ ਦਿਨ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸਹਿ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੇ ਹੌਸਲਾ ਕਰ ਕੇ ਪੁਛ ਹੀ ਲਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾ ਕੋਈ ਇਥੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਤਕਲੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ? ਪਿਤਾ ਜੀ

ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਉਹ ਬੜਾ ਅਸਚਰਜ ਹੋਇਆ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਉਸ ਸਜਣ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੁਬਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਅਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਇਕ ਰਾਤ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਟ ਸਕਿਆ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਤ ਆਤਮਾ ਦਾ ਵਾਸਾ ਇਥੇ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਰਾਤ ਮੰਜਾ ਉਲਟਾ ਕੇ ਉਹ ਸਿਟ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹੁ ਗਲ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਨਵੇਂ ਆਏ ਬੰਦੇ ਇਥੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹੋ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਦਸਣ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਰਹੇ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਰਾਤ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖੜਾਵਾਂ ਪਾ ਕੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਅਵਾ ਤਾਂ ਸੁਣਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਕੋਈ ਤਕਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਵੀਰ ਜੀ ਦੇ ਉਹ ਪੈਦਾਇ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣੀ ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਪਿੰਡ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਿਥੇ ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ ਪ੍ਰਭ ਪਿਆਰੇ॥
ਸੇ ਅਸਥਲ ਸੋਇਨ ਚਉਬਾਰੇ॥
ਜਿਥੈ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪੀਐ ਮੇਰੇ ਗੋਇੰਦਾ॥
ਸੇਈ ਨਗਰ ਉਜਾੜੀ ਜੀਉ॥ (ਅਗ 105)

ਕਬੀਰ ਜਾ ਘਰ ਸਾਧ ਨ ਸੇਵੀਅਹਿ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਨਾਹਿ॥
ਤੇ ਘਰ ਮਰਹਟ ਸਾਰਖੇ ਭੂਤ ਬਸਹਿ ਤਿਨ ਮਾਹਿ॥ (ਅਗ 1374)

❖ ❖ ❖ ❖

ਕਾਲਕਾ ਮੇਲ ਮੁਲਸਰਾਇ ਜੰਕਨ ਤੋਂ ਦਿਲੀ ਲਈ ਸਵੇਰੇ 6.30 ਵਜੇ ਚਲਦੀ ਸੀ। ਖਿੜਕੀ ਵਾਲੀ ਸਿੰਗਲ ਸੀਟ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਰਹਿੰਦਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਨਿੱਤਨੇਮ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿਛੋਂ ਛੋਟੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਜਦ ਵਿਹਲਾ ਹੋਇਆ, ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀ ਸੀਟ ਤੇ ਬੈਠੇ ਇਕ ਧੋਤੀ ਟੋਪੀ ਵਾਲੇ ਸਜਣ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ, ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਆਪ ਕੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਪਾਠ ਮੇ ਜੋ ਸੈਭੰ ਬਦ ਹੈ ਉਸ ਕਾ ਕਿਆ ਅਰਥ ਹੈ?"

ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੈਂ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਸਵੈ੍ ਪ੍ਕਾਮਾਨ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਆਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਆਏ ਲੰ ਸ੍ਵਯੰਭੂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ ਸੈਭੰ ਹੈ। ਉੱਤਰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸਜਣ ਬੜੇ੍ ਹੋਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਈਆਂ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਪੁਛੇ ਪਰ ਤਸਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ ਅੱਜ ਮੇਰੀ ਤਸਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੇ ਭੂਾ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਤਾਂ ਯੂ.ਪੀ. ਨਿਵਾਸੀ ਲਗਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਪੁਛਣ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ

ਹੋਈ?

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਣਾ_ਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਆਰ.ਕੇ. ਦਿਵੇਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਫਿਕੇਨ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਅਲਾਹਬਾਦ ਲੇਖਾਕਾਰ ਹਾਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਚੀਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਬਾਰੇ ਜਨਰਲ ਕੌਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ 'The untold story' ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਕੌਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਦੀ ਇਕ ਰੌਚਕ ਘਟਨਾ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸੀ ਜੋ ਡਸਿਪਲਿਨ ਦੇ ਪਕੇ ਅਤੇ ਬੜੇ ਸਤ ਸੁਭਾ ਦੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਗਰਾਰਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਕੂਲੋਂ ਲੇਟ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਬੜੀ ਸਖਤ ਸਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਸਕੂਲੋਂ ਛੁਟੀ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਖੇਲ੍ਹਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਖੇਲ੍ਹਦੇ-ਖੇਲ੍ਹਦੇ ਵਕਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗਾ ਮੈਂ ਕਾੱੀ ਲੇਟ ਹੋ ਗਿਆ।

ਖੇਲ੍ਹ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਜਦ ਘਰ ਜਾਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸੁਭਾ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਘਬਰਾ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦੇ ਇਕ ਸਿਖ ਲੜਕੇ ਨੇ ਮੇਰਾ ਚਿਹਰਾ ਉਤਰਿਆ ਦੇਖ ਦੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਗਲ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਚਿਹਰਾ ਉਦਾਸ ਕਿਉਂ ਹੋ ਗਿਆ? ਮੈਂ ਉਸ ਸਾਰੀ ਗਲ ਦਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਘਰ ਗਏ ਦੀ ਪਿਟਾਈ ਹੋਵੇਗੀ।

ਉਸ ਸਿਖ ਲੜਕੇ ਨੇ ਮੈ ਧਰਵਾਸ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈ ਇਕ ਮਤਰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਤੂੰ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਇਹ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਜਾਂਈ ਤੈ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸਦੇ ਦਸੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ" ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਜਦ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਅਜ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਲਈ ਦੰਤਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਪਿਤਾ ਦੀ ਕਰੋਪੀ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ।" (Untold Story by B.M. Kaul p.6.)

ਸ੍ਰੀ ਆਰ. ਕੇ ਦਿਵੇਦੀ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ੈਰ ਸਿਖ ਬੰਦਾ ਜੋ ਇਕ ਵੱਡੀ ਪੋਸਟ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਰੂਰ ਕੋਈ ਸਚਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਫਿਰ ਆਪ ਇਸ ਅਮਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਰ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਪ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਾਂਤੀ ਭੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਵਿਹਾਰਿਕ ਕਾਰਜ ਭੀ ਰਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕਈ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਮੈ ਉਹ ਇਕ ਦਿਨ ਕਾਨ੍ਹਪੁਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਨ ਤੇ ਮਿਲ ਗਏ। ਗਡੀ ਸਾਡੀ ਕਾੱੀ ਲੇਟ ਸੀ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਸੋ ਦਰੁ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਿਾਂ ਮੰਗ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਤ ਮੰਗੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਪਾਠ ਸੁਣਨ ਦੀ ਇਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ।

ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੀ ਛਤ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਕਲਵੰਜੇ ਹੋ ਦਾਸ ਨੇ ਪਾਠ_ਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੋਈ ਕਲਾ ਵਰਤਾਈ, ਪਾਠ ਵਿਚ ਮਨ ਲਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਸ ਬਝ ਗਿਆ। ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਪਿਛੋਂ ਦਿਵੇਦੀ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਫੜ ਲਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਆਪ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਹੈਂ"?

ਮੈਂ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ ਬਣਨ ਲਈ ਤਰਲਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪ੍ਰਨ ਸੀ ਕਿਆ ਸਭੀ ਸਰਦਾਰ ਐਸੇ ਹੀ ਹੋਤੇ ਹੈਂ? ਮੇਰਾ ਉਤਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਦਿਵੇਦੀ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, ਹਮ ਤੋ ਸਰਦਾਰੋਂ ਕੋ ਵੈਸੇ ਹੀ ਸਮਝਤੇ ਥੇ ਆਜ ਪਤਾ ਚਲਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰੋਂ ਕੀ ਸਮ੍ਰਿਧੀ ਕਾ ਕਿਆ ਕਾਰਨ ਹੈ।"

ਜਾ ਕਉ ਮੁਸਕਲੁ ਅਤਿ ਬਣੈ ਢੋਈ ਕੋਇ ਨ ਦੇਇ॥
ਲਾਗੂ ਹੋਏ ਦੁਸਮਨਾ ਸਾਕ ਭੀ ਭਜਿ ਖਲੇ॥
ਸਭੋ ਭਜੈ ਆਸਰਾ ਚੁਕੈ ਸਭੁ ਅਸਰਾਉ॥
ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਓਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਲਗੈ ਨ ਤਤੀ ਵਾਉ॥ (ਅਗ **70**)

❖ ❖ ❖ ❖

ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢ 12 ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਸ. ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ, ਇਕ ਗੁਰਸਿਖ ਪਰਵਾਰ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਿਆ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪੀ.ਆਰ.ਟੀ.ਸੀ. ਵਿਚ ਆਫਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ 1● ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੀ। ਲੜਕਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦੇ, ਘਰ ਵਿਚ ਕਲ੍ਹਾ-ਕਲੇ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਸਰੀਰਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁਝ ਬੀਮਾਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।

ਲੜਕੇ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਕਾਰਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ। ਦਵਾਈ ਬੂਟੀ, ਪਾਠ ਪੂਜਾ, ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਆਦਿ ਸਭ ਉਪਾਓ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਨਿਰਾ ਹੋ ਗਏ। ਤਿੰਨ ਕੁ ਸਾਲ ਪਟਿਆਲੇ ਰਹਿਣ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਦਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਹੋ ਗਈ।

ਬਦਲੀ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਿਸ ਮਹਲੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਿਆ ਉਥੋਂ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਸੰਗਤ ਬੀੜ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਮੁਹਲੇ ਵਿਚ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜੋਸੀਆਂ ਨੇ ਸ. ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ ਇਸ ਵਾਰੀ ਦੀ ਬੀੜ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਚਲੋ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਤੁਹਾਡੀ ਕਾਮਨਾ ਰੂਰ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸ. ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਬਾਰਾਂ ਤੇਰਾਂ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਅਸੀਂ ਸਭ ਉਪਾਓ ਕਰ ਕੇ ਥਕ ਗਏ ਹੁਣ ਕੀ ਅਰਦਾਸ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਗਵਾਂਢੀ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, ਚਲੋ ਅਸੀਂ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਹੁਣ

ਅਰਦਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦ ਚੌਂਕੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਗਏ, ਦੇ ਕਰਾਈ, ਮਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਬੈਰ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਘਰ ਮੁੜ ਆਏ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਰਾਤ ਜਦ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਗੂੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਲੈ ਰਹੇ ਸੀ, ਘਰ ਦਾ ਦਰਵਾਾ ਖੜਕਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਵਾ ਲਗਾਈ ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਦਰਵਾਾ ਖੋਲ੍ਹੋ।" ਸਰਦਾਰ ਹੁਰਾਂ ਆਵਾ ਅਣਸੁਣੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਾਇਦ ਕੋਈ ਸੁਪਨਾ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਜਦ ਫਿਰ ਉਹੋ ਆਵਾ ਆਈ, ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸੋਚਣ ਲਗੇ ਕਿ ਇੰਨੀ ਰਾਤ ਗੁਰਿਆਂ ਕੌਣ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਕ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗਿਣਤੀਆਂ ਗਿਣਦਿਆਂ ਨੇ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹਥ ਵਿਚ ਖੂੰਡੀ ਹੈ, ਸੈਦ ਬਸਤਰ, ਚਿਟੀ ਦੁਧ ਲੰਮੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਲੀ ਸੂਰਤ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ।

ਮੋਹਣੀ ਸੂਰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਕਿਸ ਚੀ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ, ਦਸ ਤੈ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਬਸ! ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਨ ਹੋ ਗਏ ਹੁਣ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ"

ਸੋਹਣੀ ਸੂਰਤ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ, ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾ ਨਾ ਹੋ ਅਤੇ ਝਿਜਕ ਨਾ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਸਭ ਕੁਛ ਹੈ ਦਸ ਤੇਰੀ ਕੀ ਇੱਛਾ ਹੈ? ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫਿਰ ਉਹੀ ਲੰ ਦੁਹਰਾਏ! ਸੋਹਣੀ ਸੂਰਤ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ, ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਤੂੰ ਨਾ ਦਸ ਪਰ ਗੁਰੂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ, ਜਾਹ ਤੇਰੀ ਮੁਰਾਦ ਗੁਰੂ ਪੂਰੀ ਕਰੇਗਾ।"

ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਲੜਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਘਰ ਵਿਚ ੁਿਆਂ ਪਰਤ ਆਈਆਂ ਘਰ ਦਾ ਕਲੇ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਮੁਕ ਗਈ ਲੜਕਾ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਕਰਾਇਆ ਸਭ ਸਦਾ ਪਤਰ ਭੇਜਿਆ ਪਿਤਾ ਜੀ ਭੀ ਬੁਲਾਇਆ ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਜਾ ਨਾ ਸਕੇ।

ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਸ. ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਰੋਮੋਨ ਹੋ ਕੇ ਬਦਲੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਸ. ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਪਟਿਆਲੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮਿਲਣ ਆਏ ਤੇ ਸਾਰੀ ਗਲ ਰਧਾ ਨਾਲ ਦਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਸਾ ਦਾਤ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਬਾਬੀਹਾ ਸਗਲੀ ਧਰਤੀ ਜੇ ਫਿਰਹਿ ਊਡਿ ਚੜਹਿ ਆਕਾਸਿ॥
ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਜਲੁ ਪਾਈਐ ਚੂਕੈ ਭੂਖ ਪਿਆਸ॥
ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤਿਸਕਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤਿਸ ਕੈ ਪਾਸਿ॥
ਵਿਣੁ ਬੋਲਿਆ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦਾ ਕਿਸੁ ਆਗੈ ਕੀਚੈ ਅਰਦਾਸਿ॥

ਨਾਨਕ ਘਟਿ ਘਟਿ ਏਕੋ ਵਰਤਦਾ ਸਬਦਿ ਕਰੇ ਪਰਗਾਸ॥ (ਅਗ 1420)
ਕੋਈ ਪੁਤੁ ਸਿਖੁ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਤਿਸੁ ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਸਵਾਰੇ॥
ਜੋ ਇਛੈ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਇਸੀ ਪੁਤੁ ਧਨੁ ਲਖਮੀ ਖੜਿ ਮੇਲੇ ਹਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ॥
(ਅਗ 307)

❖ ❖ ❖ ❖

ਪਟਿਆਲੇ ਲਿੇ ਦੇ ਇਕ ਵਡੇ ਅਤੇ ਉਘੇ ਪਿੰਡ ਟੌਹੜਾ ਵਿਚ ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਤਾਇਆ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਰਾਮ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਰਾਮ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਤੋਪਖਾਨਾ ਰੋਡ ਤੇ ਸਥਿਤ ਨਿਰਮਲ ਸੰਤ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਾਹੀ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਬਚੇ-ਬਚੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਗ ਪਏ।

ਤਿਆਗ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਗਿਆਨ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ ਲਈ ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਮੱਤ ਦੀ ਾ ਦੰਡੀ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਉਘੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਾਧੂ ਕਰਕੇ ਮਹੂਰ ਹੋਏ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਾ ਦੇ ਮਹਾਨ ਗਿਆਤਾ ਬਣ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦ, ਾਤਰਾਂ, ਪੁਰਾਣਾ, ਉਪਨਿਦਾਂ ਅਤੇ ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾ ਦੇ ਗੁਹਜ ਲਸੈ ਤੇ ਕੋਈ ਡੇਢ ਦਰਜਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਖਿਆਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਪਰਮੇਰ ਦੀ ਖੇਡ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਰੀਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਜੀ ਦਾ ਲਗਾਓ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਿਰਪਕ ਹੋ ਕੇ ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ; ਇਹ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ।

ਬਾਣੀ ਦਾ ਰੰਗ ਐਸਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਿ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਫਿਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਜੋਗੇ ਹੀ ਹੋ ਗਏ। ਆਪਣਾ ਸੰਨਿਆਸੀ ਰੂਪ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਿਖੀ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਾਤਰਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰ ਕੇ ਦੋ ਕਿਤਾਬਚੇ ਲਿਖੇ (1) ਸਰਵੋਤਮ ਗ੍ਰੰਥ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (2) ਸਰਵੋਤਮ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਤਾਬਚਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਦੇ ਬਿਬੇਕ ਬੁਧੀ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਅਤੇ ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਾਰੇ ਰਧਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਰਿਆ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਵਾਂਗ ਛਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਨਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਸਿਖੀ ਗੌਰਵ ਚਾਰ ਚੰਦ ਲਗਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕਈ

ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਇਕਠੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਤਕਰੀਬਨ 1●● ਕੁ ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਜੀ ਦੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸਿਖੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀਂ ਟੋ ਭੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਸਟਾਲ ਤੇ ਮੁੰਤ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਾਠਕ ਜਨ ੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਸ ਉੱਤਮ ਉਪਰਾਲੇ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸੰਲਾ ਕਰਨਗੇ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਲੁਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਹ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ, ਰਧਾ ਵੱਸ ਦਿਲ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਨਿਤਯਾ ਨੰਦ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਇਕ ਵਿਖਿਆਤ ਤਪਸਵੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਆਪ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਸਵਾਮੀ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਜੀ ਯੋਗ ਮਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤਕਰੀਬਨ 135 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਹਨ :

(ਹਮ ਅਪਨੇ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਸਵਾਮੀ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਜੀ ਕੇ ਸਾਥ) ਵਿਚਰਤੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਤੇ ਪਜਾਬ ਮੇਂ ਆਏ, ਯਹਾਂ ਏਕ ਉਦਾਸੀਨ ਮਹਾਂ ਭਾਉ ਕੇ ਦਰਨ ਹੂਏ। ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਮੇਂ ਦਿਨ ਬੀਤਨੇ ਲਗੇ। ਉਦਾਸੀ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮ ਸਵਾਮੀ ਸਤਯਨੰਦ ਜੀ ਥਾ, ਇਨਹੌਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਕੀ ਰੀਤੀ ਔਰ ਨੀਤੀ ਕੁਛ ਐਸੇ ਢੰਗ ਸੇ ਸੁਨਾਈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸੁਆਮੀ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਜੀ ਮੁਗਧ ਹੋ ਗਏ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗੁਰ ਦਰਬਾਰ ਕੇ ਦਰਨ ਕਰਕੇ ਉਨ ਕੀ ਆਤਮਾ ਪਰ ਕੁਛ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੜੇ ਕਿ ਵੋਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਕੇ ਹੀ ਹੋ ਗਏ। ਕੁਛ ਸਮਾਂ ਪੰਜਾਬ ਮੇਂ ਵਿਤੀਤ ਕੀਆ, ਫਿਰ ਹਰੀਦੁਆਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਵਹਾਂ ਏਕ ਦਿਨ ਅਛੇ ਭਲੇ ਬੈਠੇ ਥੇ, ਉਨਕੀ ਆਖੇਂ ਡੁਬਡੁਬਾਤੀ ਦੇਖ ਕਰ ਮੇਰੇ ਪੂਛਨੇ ਪਰ ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦੀਆ ਕਿ ਆਯੂ ਭਰ ਰੇਤ ਛਾਨਾ ਕੀ, ਤੱਤ ਵਸਤੂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਮੇਂ ਥੀ, ਅਬ ਏਕ ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਘਰ ਮੇਂ ਲੇਨਾ ਪੜੇਗਾ ਤਬ ਕਲਯਾਨ ਹੋਗੀ", ਯੇਹ ਕਹਿਤੇ ਉਨੋਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਛੋੜ ਦੀਆ।

ਮੈਂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਕੇ ਘਰ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਕਾ ਜਾਪ ਕਰਤਾ ਹੂੰ, ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਯੋਗਾਚਾਰਯ ਕੇ ਪਾਸ ਬੈਠ ਕਰ ਕੀਏ, ਔਰ ਸਾਲਹਾ ਸਾਲ ਕੀਏ, ਜੋ ਆਨੰਦ ਔਰ ਾਂਤੀ ਮੁਝੇ ਅਬ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਵਹਿ ਪਹਿਲੇ ਕਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਮਾਰਗ ਪੂਰਨ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਦ ਕੀ ਮਹਿਮਾਂ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਤੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਔਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀ ਸਿਖਯਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਸੇ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਕਲਯਾਣਕਾਰੀ ਕੋਈ ਔਰ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ।

ਯੋਗੀ ਜੀ ਨੇ ਆਖੇਂ ਬੰਦ ਕਰਨ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਜੋ ਸੰਦੇ ਮੁਝੇ ਦੀਆ, ਦੂਸਰੋਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਨਾ ਮੇਰਾ ਕਰਤਵਯ ਹੈ। ਜੋ ਸਿਧੀ ਔਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਜਪ ਸੇ ਸਹਿਜ ਮੇਂ ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ ਵੋਹ ਔਰ ਕਠਨ ਸੇ ਕਠਨ ਸਾਧਨ ਕਰਨੇ ਸੇ ਭੀ ਦੁਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਯਿਹ ਸਤਯ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੀਆ ਹੂਆ ਸਤਯ ਹੈ, ਔਰ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਸਤਯ ਹੈ।"

ਮੇਰੀ ਅਵਸਥਾ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਨੇ ਲਿਖਾਨੇ ਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੁਛ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਜਨੋਂ ਕੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸੇ ਆਪਨੇ ਜੀਵਨ ਮੇਂ ਦੇਖੀ-ਭਾਲੀ ਬਾਤੇਂ ਭੇਂਟ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਨਿਜੀ ਵੀਚਾਰ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਯੋਗ ਮੱਤ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਭੀ ੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਟਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭੇਟਾ ਰਹਿਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਪਾਠਕ ਜਨ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

❖ ❖ ❖

ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਲਾਇਕ ਸਿੱਖ

ਸਿੱਖੋ, ਜੋ ਮਰੀ ਏ ਪਏ ਕਰੋ ਤੁਸੀਂ, ਪਰ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ।ਮੈਂ ਪੜ੍ਹੀ ਏ ਤੁਹਾਡੀ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ।ਮੈਂ ਪੜ੍ਹੀ ਏ ਤੁਹਾਡੀ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਜਿੰਨਾਂ ਕੁ ਵੀ ਤਰਜਮਾ ਮੈ ਮਿਲਿਆ ਏ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਿਆ ਏ ਇਸ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ।ਏਨਾ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਣਾ । ਮੈਂ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ, ਅਸਾਂ ਇਕ ਕ੍ਰਾਈਸਟ ਦੇ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਗੱਲ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫੈਲਾ ਲਿਆ। ਤੁਹਾਡਾ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਹਾਰਾਂ ਕ੍ਰਾਈਸਟਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਏ। ਕਿਹੜਾ ਹੋਰ ਧਰਮ ਏ ਜਿਸ ਦੇ ਆਗੂ ਉਬਲਦੀਆਂ ਦੇਗਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਣ ਤੇ ਤੱਤੀਆਂ ਤਵੀਆਂ ਉਤੇ ਭੁੱਜੇ ਹੋਣ? ਕਿਹੜਾ ਹੋਰ ਧਰਮ ਏ ਜਿਸ ਦੇ ਆਗੂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਚੌਰਾਹੇ ਵਿਚ ਕਟਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ? ਕਿਹੜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਆਕ ਨੇ ਬੰਦ-ਬੰਦ ਕਟਵਾਏ ਨੇ ? ਕਿਹੜਾ ਕੋਈ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰਿਆ ਗਿਆ ਏ ? ਕਿਸ ਧਰਮ ਮਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਂ ਆਵਾ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਕੱਫਣ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜੀ ਟੁਕੜੀ ਬਣਾਈ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਪੂਰੀ ਸਲਤਨਤ ਤੇ ਸਲਤਨਤ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਗਈ ਹੋਵੇ ? ਕਿਹੜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਰਾਹਨੁਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੀਂਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਵਾਏ ਨੇ ? ਗਬ ਦਾ ਦਾ, ਸਿਰੰ ਪਜ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਂਜ ਤੁਹਾਡੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮੁਹੱਬਤ ਏ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇ ਏ ।ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਬਦ ਗਾਉਂਦੇ ਤੁਸੀਂ ਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਂ ਤਲਵਾਰ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਮਰਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਹੋ । ਅਜੀਬ ਮਹਬ ਏ ਤੁਹਾਡਾ । ਤੁਸਾਂ ਏਨੇ ਨਾਯਾਬ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰੰ ਦੋ ਕਰੋੜ ਛਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਦੋ ਕਰੋੜ ਵੀ ਕਾਹ, ਮੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਡਰ ਏ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਲੋਕ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਇਹ ਦਾਸਤਾਨਾਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ, ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਨਹੀਂ ਬਹੁਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ, ਉਹ ਉਂਜ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮੁਅਜਜਿਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਤੁਰੀ ਜਾਣਗੇ। ਵਿਵਾਸ ਤੇ ਅੰਧ ਵਿਵਾਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤੰ ਰਕ ਹੁੰਦਾ ਏ ਦੋਸਤ । ਵਿਵਾਸ ਲਈ ਗਿਆਨ ਦੀ ਕਿਰਨ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਰੂਰੀ ਹੈ । ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਫੋਕ ਬਾਕੀ ਬਚਦਾ ਏ ਉਸ ਵਿਚ ਅੰਧ-ਵਿਵਾਸ, ਯਾਨੀ ਸੁਪਰਸਟੀਨ ਦੀ ਐਡਲਟਰੇਨ ਮਿਲਾਵਟ ਹੁੰਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਏ ।ਕੀ ਕੀਤਾ ਏ ਤੁਸਾਂ ਇਸ ਰੋਕਣ ਲਈ ?"

ਬਾਈਬਲ ਅਸੀਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮੁੰਤ ਵੰਡਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਦੋ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਉਹਦੀ ਕੀਮਤ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਏ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨੀ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਹੈ । ਉਸ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਰਜਮੇ ਛਾਪ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੁਚਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ।ਅਸਾਂ ਨਹੀਂ ਬਾਈਬਲ ਛਾਪੀ ਹੋਈ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ।ਮੈਂ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਏ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਛਾਪ ਕੇ ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੁਚਾਈ । ਕਿੰਨੇ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਹੋ ਤੁਸੀਂ, ਆਪਣੇ ਗੁਰੂਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੇ ਹੀਦਾਂ ਪ੍ਰਤੀ । ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਲਈ ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਥੇ ਥਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਤੁਸਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਏ । ਮੈ ਇਹੀ ਚਿੰਤਾ ਏ । ਕਮਬਤੋ ! ਭੀੜ ਬਹੁਤ ਕਰ ਦਿਓਗੇ ਉਥੇ ।"

ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕ ਜੀ ! ਯਦਿ ਤੁਹਾ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਯਕੀਨ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਇਹ ਇਕ ਕੌੜੀ ਸਚਾਈ ਹੈ ।

ਲਸਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਬੇ-ਤਹਾ ਮਾਇਆ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਭੇਟਾ ਚੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜਨਾਂ, ਮਾਰਚਾਂ, ਗੇਟ ਉਸਾਰੀਆਂ ਆਦਿ ਤੇ ਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰ ਕਿੱਡੀ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਇਕ ਭੀ ਕਿਤਾਬਚਾ ਵਾਜਬ ਮੁੱਲ ਦਾ ਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ।

ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਆਏ ਸਾਡੇ ਰਿਤੇਦਾਰ ਜਦ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਦਰਨ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ . ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਟਾਲ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਪੁਸਤਕ ਲੈਣ ਗਏ ਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀ ।

ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੀਦੀ ਤਾਬਦੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਚੇਤਨਾ ਮਾਰਚ ਨਿਕਲੇ ਹਨ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਚੇਤਨਾ ਮਾਰਚਾਂ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਵਲੋਂ ਿਦਗੀ ਦਾ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਬੇ-ਦਰਦੀ ਨਾਲ ਲੁਟਾ ਕੇ ਜੋ ਖਟਿਆ ਉਸ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਪੇ ਕਰਨੀ ਰੂਰੀ ਹੈ ।

ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪਦਰਾਂ ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਪਿੰਡ ਪੰਜੋਲੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਦੇ ਇਕ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸੱਜਣ ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਭੀ ਹਨ । ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੀ ਟੀਮ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਇਸ ਪਿਡ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ।

ਵੱਡੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਦੋ ਸੌ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਭੀ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਿਆ ਕਿ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰ (ਮਾਈ ਭਾਗੋ) ਕੌਣ ਸਨ । ਕੇਵਲ ਇਕ ਲੜਕੀ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਦੱਸ ਸਕੀ ਪਰ ਉਹ ਭੀ ਸਿਲਸਲੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕੀ ।

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਜੇ ਨਿੱਤ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਘੰਟਾ ਗੁਰਬਦ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਫਿਰ ਦਿਨ ਭਰ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਾਮ ਇਕ ਘੰਟਾ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾ ਦੀ ਕਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਲਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਦੇ ਪੜ੍ਹੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਦਸ ਸਾਲ ਤੋਂ 15-16 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੇ ਬੱਚੇ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ? ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਕੜਾਹ-ਪ੍ਰਾਦ ਦਾ ਗੱਫਾ ਲੈ ਕੇ ਕੁਛ ਦੇਰ ਬੈਠੇ ਐਧਰ ਉਧਰ ਦੇਖਿਆ ਫਿਰ ਚਲਦੇ ਬਣੇ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਜੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ, ਇਕ ਘੰਟਾ ਕੀਰਤਨ, ਇਕ ਘੰਟਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਹਰ ਉਮਰ ਦੇ ਦਰਨਾਰਥੀ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਗਲੀ-ਗਲੀ ਬਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵੱਲ ਜੇ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚੱਲੇਗਾ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਨਿੱਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕੇਵਲ ਪਾਠ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਮੁਕਲ ਨਾਲ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਕੀਰਤਨ । ਾਮ ਸੋ ਦਰ ਦਾ ਪਾਠ ਅਤੇ ਸੁਖ ਆਸਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕੇਵਲ ਸਮਾਜਿਕ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ, ਭਾਂਡੇ ਬਿਸਤਰੇ ਆਦਿ ਦੇਣ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬੋਰਡ ਲੱਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਦੀ ਭੇਟਾ, ਅਖਡ-ਪਾਠ ਦੀ ਭੇਟਾ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਭੇਟਾ, ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਭੇਟਾ ਭਾਵ ਹਰ ਚੀ ਵਿਕਾਊ ਹੈ ।

ਜਿਥੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਅਸਥਾਨ ਕੇਵਲ ਮਾਇਆ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਿਆ ਹੋਵੇ ਕੀ ਉਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਹਿਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ?

ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਭੈੜਾ ਹਾਲ ਹੈ । ਉਥੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਕਾ ਅਤੇ ਸੁਖਆਸਣ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬਾਕੀ ਨਿੱਤਨੇਮ ਆਦਿ ਲਈ ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀਆਂ ਕੈਸਟਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਥੋਂ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹੋਣ ਦੀ ਕੀ ਆਸ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

੍ਰੋ. ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੁਝ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਅਕੈਡਮੀ ਆਂ ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਚੌਥੀ ਤਾਬਦੀ ਉਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਜਦ ਹਾਰ ਸੂਝਵਾਨ ਸੱਜਣਾਂ ਆਪਣੇ ਵੀਚਾਰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਦਾਸ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅੱਸੀਂ ਿਸਦੀ

ਸਿੱਖੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਤਾਬਦੀਆਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ੋਰ ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਛੇ ਨਤੀਜੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

ਦੂਸਰੀ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਧੀਨ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹਨ, ਸਭ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ/ਪਾਠੀ ਜੋ ਕੇਵਲ ਇਕ ਘੰਟਾ ਡਿਊਟੀ ਸਵੇਰੇ ਅਤੇ ਇਕ ਘੰਟਾ ਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਾਉਣ ਅਤੇ ਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗਤਕਾ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਲਈ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਰਚਾ ਭੀ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਭੀ ਅੱਛੇ ਨਿਕਲਣਗੇ । ਪਰ ਕੋਈ ਸਾਰਥਿਕ ਹੁੰਗਾਰਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ।

ਜਦ ਡੇਰੇਦਾਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵੱਲ ਨਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਉਥੇ ਭੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੈ । ਸਵਾਇ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੀ ਟਕਸਾਲ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਭੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਬੋਧ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ । ਕੀਰਤਨ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੈ ।

ਇਕ ਦੋ ਨਾਮਵਰ ਸੰਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤਕਰੀਬਨ ਚਾਰ ਸੌ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਸੰਤ, ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਨ ਜੇ ਦਸ-ਦਸ ਪਿੰਡ ਭੀ ਸੰਭਾਲ ਲਵੋ ਤਾਂ ਪੰਥ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਤਿਆਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜੋ। ਉਥੋਂ ਉਹ ਅੱਗੋਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸਿਖਾਉਣ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਪਾਠੀ ਤਿਆਰ ਹੋਣ। ਜੋ ਅੱਗੇ ਸਿਖਾਉਣ। ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅੱਧੀ ਤਨਖਾਹ ਆਪ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਤਨਖਾਹ ਪਿੰਡ ਦੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇਵੇ । ਇਸ ਵਾਰੇ ਅਜੀਬ ਉੱਤਰ ਸੁਣਨ ਮਿਲਿਆ । ਅਖੇ ਜੇ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਆਪ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਤਾਂ ਸਾਥੋਂ ਅਖਡ-ਪਾਠ ਕੌਣ ਕਰਵਾਏਗਾ। ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਘਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਸਗੋਂ ਡਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪਾਠ ਲਤ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਲੱਗੇਗਾ ।

ਤਾਂ ਜੋ ਜਨ ਸਾਧਾਰਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਹੀ ਨਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮਨ ਮਰੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਡੇਰਿਆਂ ਦੀ ਰੌਣਕ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕੇ । ਫਲਸਰੂਪ, ਜਿੰਨੀਆਂ ਅਖਡ-ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਇਕੋਤਰੀਆਂ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਉੱਨੀ ਹੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪੂਜਾ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਅੰਧ ਵਿਵਾਸ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਧਦਾ ਨਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਨਿੱਤ ਦੇ ਝਗੜੇ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕਾਂ ਦੇ ਦੁਰਉਪਯੋਗ, ਗ੍ੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ, ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਵੇਲੇ ਮਿਲੀ ਖੱਜਲ਼ ਆਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਕੌਣ ਸਿੱਖੀ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਸਾਡੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੋਰੀਆਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੀ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਗਏ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੋ ਉਪਦੇ ਇਥੇ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਪਖਡੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਜਨਸਧਾਰਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਿਚ ਅਸਮਰੱਥ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਅਸਾਡੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਣਾਉਣ, ਗੁੰਬਦਾਂ ਤੇ ਸੋਨਾ ਲਾਉਣ, ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ ਅਖਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਚਲਾਉਣ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ ਹੋਰ ਲਿਟਰੇਚਰ ਵੱਲ ਰੁਚੀ ਨਾਮ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹੈ । ਨਤੀਜੇ ਵੱਜੋਂ, ਉਪਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਈ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਜਾਂ ਸੋਨਾ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਨਿਾਨ ਸਾਹਿਬ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਰਾਂ ਰੁਪਿਆ ਤੁਹਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਲਿਟਰੇਚਰੰ ਡ ਵਾਸਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਉਤਾਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ।

ਸੋਨੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਬੰਦਿਆਂ, ਕਰ ਵਖਾਈਆਂ
ਨੀਹਾਂ ਕੌਮਾਂ ਦੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਸਨ
ਖਾਤਰ ਅਣਖ ਸਦਾਈ ਤੇ ਕੌਮੀ ੈਰਤ
ਰੋਕਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਚੀਆਂ ਚੱਕੀਆਂ ਸਨ ।
ਲੋਕਾਂ ਸੁਤਿਆਂ ਤੇ ਸੂਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ
ਭੱਜਣ ਹੋਰ ਇਹ ਜੰਗ ਵਿਚ ਗਜਦੇ ਨੇ
ਨੀਹਾਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਤੇ ਉਚੇ ਥੰਮ ਗੜਦੇ
ਉਚੇ ਜਿਹੜੇ ਅਸਮਾਨ ਤੇ ਸਜਦੇ ਨੇ ।

ਪਰ ਕੌਮ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੇਖੋ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਲਗਾਏ ਸੋਨੇ ਦੇ ਅਸੀਂ ਲਤ ਅਰਥ ਕੱਢ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਹੁਣ ਸੋਨੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਾਂ । ਗੁੰਬਦ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਾਲਕੀਆਂ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਲਈ ਕਹੀਆਂ ਅਤੇ ਤਸਲੇ ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਭੀ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਤਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ । ਜਦ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾ ਵਿਚ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਕੰਚਨ ਸਿਉ ਪਾਈਐ ਨਹੀ ਤੋਲਿ ॥
ਮਨ ਦੇ ਰਾਮ ਲੀਆ ਹੈ ਮੋਲੁ ॥ਅਗ **327**

ਅਰਥ : ਮਣਾਮੂੰਹੀਂ ਸੋਨਾ ਤੋਲ ਕੇ ਦੇਣ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਬਲਕਿ ਅਸਾਂ ਅਪਣਾ ਮਨ ਭੇਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਰਮੇਰ ਮੁੱਲ ਲਿਆ ਹੈ ।

ਇਸ ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਤੁਰਕਾਂ ਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਨੇ ਮੰਦਰ ਤੋੜੇ ਅਤੇ ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਾਰਣ 1984 ਦੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਅਧੀਨ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਤੋ ਖਾਨਾ ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ। ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਚੀ ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਉਦਮ ਸਦਕਾ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ। ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਪਸਾਰ ਨਾਲ, ਕੌਮ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਆਈ, ਸਿੱਖੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਆਮ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਕਾੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸਿੱਖੀ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਗਈ ਅਤੇ ਦੇਸ ਵਿਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵੱਜਿਆ ।

ਪਰ ਅੱਜ ਜਦ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਕੁਛ ਇਕ ਾਲਸਾ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਨਿਜੀ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਹਾਲਤ ਨਿਰਾਾਜਨਕ ਹੈ । ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਾਡੇ ਹਿਰ ਦਾ ਹੈ, ਨਾਉਂ ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਕੇਸਰੀ ਨਿਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੂਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਦੇਖੋ ਸਭ ਮੁੰਡੇ ਘੋਨ ਮੋਨ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਬਿਹਾਰੀ ਭਈਆਂ ਦਾ ਕਾਲਜ ਹੋਵੇ ।

ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਗਰੁੱਪ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮਖੌਲ ਉਡਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਟਿੱਚਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੇਸ ਕਟਾਉਣ ਲਈ ਮਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ, ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸਾ ਪਤਾ ਹੈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਤਨਖਾਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਵਿਚੋਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਕਈ ਵਾਰੀ ਜਦ ਾਲਸਾ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਗਏ ਤਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁਖੀ ਵਲੋਂ ਇਹ ਰਾਇ ਮਿਲੀ ਕਿ ਇਥੇ ਸਿਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟ ਜਾਵੇਗੀ। ਾਇਦ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਇਸ ਵਿ ਵੱਲ ਸੋਚਣ ਦਾ ਵਿਹਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇਖਦਿਆਂ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਝੂਠ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ? ਸਾਡੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਸਾਡੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਕੀ ੀਆਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬਰਸਾ ਰਹੇ ਹਨ ? ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਅਸੀਂ ਘੂਕ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਪਤਿਤ ਹੋਣ ਲਈ ਕੋਸ ਬੱਚਿਆਂ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਚੌਥੀ ਤਾਬਦੀ ਸਮਰਪਿਤ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲ ਜਾਂ ਮਿਨਰੀ ਕਾਲਜ ਆਦਿ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕੁਛ ਸੂਝਵਾਨਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਉੱਦਮ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੁਣ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸਹਿਜ-ਪਾਠ ਆਪ ਕਰਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਬਣਿਆ ਹੈ ।

ਜਿਥੇ ਵੱਡੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਆਪ

ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਅੰਗ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਹਰ ਇਕ ਸੂਝਵਾਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ :

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਹਿਜ-ਪਾਠ ਆਪ, ਵੀਚਾਰ ਨਾਲ ਕਰੋ । ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਅਤੇ ਮਹੱਲੇ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਸਾਰ ਕਰਨਾ ਆਪਣੀ ਿਮੇਵਾਰੀ ਸਮਝੋ।

ਆਪਣੀ ਵਿੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਕੁਝ ਮਾਇਆ ਕੱਢ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਰੀਦ ਕੇ ਆਪਣੀ ਨਿਜੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰਾਂ, ਆਸ ਪੜੋਸ ਅਤੇ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਚੇਟਕ ਲਾਓ ।

ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆਨੀ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਨਾਵਲ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਨਾਵਲ ਸੁੰਦਰੀ, ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਉਪਯੋਗੀ ਹਨ। ਵਡਿਆਂ ਲਈ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਟੀਕਾਕਾਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਜਾਂ ਹੋਰ, ਗੁਰਸਿਖੀ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਕਬਿਤ ਸਵੱਯਾ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ

ਜੈਸੇ ਸਤ ਮੰਦਰ ਕੰਚਨ ਕੇ ਉਸਾਰ ਦੀਨੇ,
ਤੈਸਾ ਪੁੰਨ ਸਿਖ ਕਉ ਇਕ ਸਬਦ ਸਿਖਾਏ ਕਾ । (ਅਗ 673/3)

ਭਾਵ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਸੱਤ ਮੰਦਰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਣਾ ਕੇ ਪੁੰਨ ਕਰ ਦੇਵੇ ਅਜਿਹਾ ਪੁੰਨ ਉਸ ਸਿੱਖ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਗੁਰਸਿਖ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਬਦ ਸਿਖਾ ਦੇਵੇ ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਨਸੀਹਤ ਨਾ ਮਨਿਆ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਲੰਗਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਗੁੰਬਦਾਂ ਤੇ ਸੋਨਾ ਲਾਉਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹੇ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਿਵਾ ਸਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਮਾਨਾ ਸਾ ਕਦੇ ਮੁਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਲਾਇਕ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵਾਂਗੇ ।

❖❖❖

ਮਾਈ ਭਾਗੋ (ਭਾਗ ਕੌਰ)

ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ, ਸਿਦਕੀਆਂ, ਮੁਰੀਦਾਂ, ਹੀਦਾਂ, ਗੜਗੱਜ ਦਰੀਆਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਝਬਾਲ। ਇਕ ਵੱਡਾ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਸਖੀ ਸਰਵਰੀਆਂ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਪਿੰਡ ਸੀ, ਭਾਈ ਲੰਗਾਹਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਪੇਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਵੇ ਨਾਲ ਇਹ ਪਿੰਡ ਸਿੱਖੀ ਰੰਗਣ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ।

ਪਚਮ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਅਤੇ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਖਡੇ-ਪਹੁਲ ਦੀ ਪਾਣ ਦਾ ਸਦਕਾ ਇਸ ਪਿੰਡ ਚੋਂ ਭਾਈ ਪੇਰੂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਲੰਗਾਹਾ ਜਿਹੇ ਸਿੱਖੀ ਸਾਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀਿਜ ਦਾ, ਜੈ ਸਿੰਘ ਕੁਮੇਦਾਨ, ਗੁਰਬਖ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧੇ, ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਜੈਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਦਰ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ, ਇਕੋ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਪਜ ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਫੰਧੇ ਗੇ ਦਾ ਹਾਰ ਬਣਾਇਆ ।

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮਾਈ ਭਾਗੋ, ਭਾਈ ਪੇਰੂ ਦੀ ਇਕਲੌਤੀ ਧੀ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦਸਮੇ ਜੀ ਦੇ ਦਰਨਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ।

ਦਸਮੇ ਜੀ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਬਚਨ :

ਇਹੈ ਮੋਰ ਆਗਿਆ ਸੁਨੋ ਲੈ ਪਿਆਰੇ ।
ਬਿਨਾ ਤੇਗ ਕੇਸੰ ਦਿਵੋ ਨ ਦਿਦਾਰੇ ।

(ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾ. 10 ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ)

ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਜੀ ਨੇ ਸਤਰ ਅਭਿਆਸ ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਬਰਛੀ ਨਾਲ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪੁੱਟਣ ਖੇਲ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਵੱਡੀ ਹੋ ਕੇ ਵੱਡੀ ਸਾਂਗ ਪੂਰੇ ੋਰ ਨਾਲ ਦਰਖਤਾਂ ਤੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਗੱਡਣਾ ਅਤੇ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਫੁਰਤੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ।

ਸੁਨੱਖੀ, ਸੁਡੌਲ ਅਤੇ ਮਰਦਾਵੇਂ ਜਥੇ ਵਾਲੀ ਮਾਈ ਭਾਗੋ, ਪਿਤਾ ਦੀ ਇਕੋ ਇਕ ਧੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਿਥੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮਾਣਦੀ ਰਹੀ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ ਭੀ ਚੜ੍ਹਦਾ ਗਿਆ ਜੋ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤੱਕ ਪੂਰਨ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਖੋਜ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬਹੁਤੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਉਪਲੱਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਉਹ ਲਾ-ਮਿਸਾਲ ਹੈ ।

(ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਘੇਰਾ ਅਤੇ ਬੇ-ਦਾਵਾ)

ਬਾਈਧਾਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰੀ ਬਿਰਤੀ ਕਾਰਨ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਕਮਕ ਵਧਦੀ ਗਈ ਅਤੇ ਖੰਡਾ ਖੜਕਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਆਜ ਅਤੇ ਮਸਕੀਨ ਬਣ ਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਤਰਲੇ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਜਦ ਕੰਮ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਨਗਾਰੇ ਤੇ ਚੋਟ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ ।

ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਕਈ ਸਾਲ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਮਾਲੀਆ ਨਹੀਂ ਭਰਿਆ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਔਰੰਗੇਬ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਮੀਆਂ ਖਾਂ ੌਜਦਾਰ ਮੁਆਮਲਾ ਉਗਰਾਹੁਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਉਹ ਆਪ ਤਾਂ ਜੰਮੂ ਚਲਾ ਗਿਆ ਪਰ ਆਪਣੇ ਭਤੀਜੇ ਅਲਫ ਖਾਂ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਕਰ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ੌਜ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ।

ਬਿਪਤਾ ਪਈ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿਲੂਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ 5●● ਸੌ ਜਵਾਨਾਂ ਸਮੇਤ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ । ਸੰਮਤ 1747 ਵਿਚ ਨਦੌਣ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਅਤੇ ਅਲਫ ਖਾਂ ਹਾਰ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ । ਇਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖੁਦ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ, ਹੁਸੈਨੀ (ਹੁਸੈਨ ਖਾਂ) ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਨੀਤੀ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ, ਕੇਵਲ ਗੁਲੇਰੀਆ ਆਕੀ ਰਿਹਾ । ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਾਈ ਸੰਗਤੀਆ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜੱਥਾ ਰਾਜੇ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਹੁਸੈਨ ਖਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪਹਾੜੀ ਸਰਦਾਰ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਂ ਤਿਹ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਭੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਹੁਸੈਨੀ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਬੇਈਮਾਨ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਔਰੰਗੇਬ ਦੇ ਕੰਨ ਭਰਨੇ ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਕਤੀ ਜੇ ਹੁਣੇ ਨਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਵੱਡੀ ਆਂਤ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ, ਇਸ ਹੁਣੇ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਦੋ ਨਿਾਨੇ ਸਾਧਣੇ ਚਾਹੇ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਭੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਾ ਭੀ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਔਰੰਗੇਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸੂਬਾ ਲਾਹੌਰ, ਸਰਹਿੰਦ ਨਵਾਬ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਬਾਈਧਾਰ ਦੇ ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ । ਕਈ ਛੁਟ-ਪੁਟ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਜਦ ਦੁਮਣ ਕੋਈ ਸੰਲਤਾ ਨਾ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਰਣਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਘੇਰਾ ਪੱਕਾ ਕਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਰਸਦ ਪਾਣੀ ਜਾਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।

ਕਿਆ ਕਮਾਲ ਹੈ ਇਕ ਪਾਸੇ ਏਈਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਾਹੀ

ਲਕਰ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਂ ੌਜ ਸਮੇਤ ਮੁਲਖੱਈਆ ਹੈ । ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਵ ਮਾਰਾ ਪਨਾਹ ਅਸਤ ਯਦਾਂ ਅਕਾਲ" ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਂ ਕੀਰੀ ਜਮਾਲ ਵਾਲਾ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਹਾਕਮ, ਨਾ ਕੋਈ ਾਨੇ ਦਾ ਮਾਲਕ । ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬੇ-ਜੋੜ ਟਾਕਰਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ।

ਬਾਹਰੋਂ ਰਸਦ ਪਾਣੀ ਆਉਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਦਰਲਾ ਰਾਨ ਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਆ ਗਿਆ । ਪਹਿਲਾਂ ਲੰਗਰ ਤਿੰਨ ਡੰਗ ਤੋਂ ਦੋ ਡੰਗ, ਫਿਰ ਇਕ ਡੰਗ ਅਤੇ ਫਿਰ ਫਾਕਿਆਂ ਤੱਕ ਨੌਬਤ ਆ ਗਈ । ਕੇਵਲ, ਇਕ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਮਤਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ, ਨਾਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਜਾਨਾਂ ਹੂਲ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਲੋਕ ਅਖਾਣ ਹੈ :

ਮੌਤੋਂ ਭੁੱਖ ਬੁਰੀ,
ਰਾਤ ਖਾਧਿਆਂ ਸਵੇਰੇ ਫੇਰ ਖੜ੍ਹੀ ॥

ਅਨੁਸਾਰ ਅੀਰ ਕੁਛ ਕੁ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਬਰ ਦਾ ਕੜ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਰ ਹੋ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਪਾਤਾਹ ! ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਦੋ ਹੱਥ ਕਰੋ ਜਾਂ ਫਿਰ ਰਸਦ ਪਾਣੀ ਦਾ ਇੰਤਾਮ ਕਰੋ । ਜੇ ਦੋਨਾਂ ਚੋਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿਓ ।

ਪਾਤਾਹ ਕੁਝ ਦੇਰ ਚੁਪ ਰਹੇ, ਫਿਰੁੰ ਰਮਾਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਾਓ ਪਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਜਾਓ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ"। ਸੱਨਾਟਾ ਛਾ ਗਿਆ। ਅੀਰ ਭੁੱਖ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆਏ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਬੇ-ਦਾਵਾ ਲਿਖ ਕੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ । ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ।

ਜਦ ਘਰ ਪਹੁੰਚੇ, ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਜੋ ਬੜੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਲਈ ਉਤਾਵਲੀਆਂ ਸਨ ਨੇ ਪੁੱਛਣਾ ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।

ਦੱਸਣ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕੀ ਦੱਸਣ ? ਅੀਰ ਸਭ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਬੇ-ਦਾਵਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਆਏ ਹਨ । ਬਸ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ।

ਪਿਤਾ ਕਹਿਣ ਸਾਡੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੋਲ ਆਏ ਹੋ, ਮਾਵਾਂ ਕਹਿਣ ਸਾਡੀ ਕੁੱਖ ਲਾਜ ਲਾ ਆਏ ਹੋ । ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਤੁਹਾ ਜੰਮਦੀਆਂ ਹੀ ਨਾ । ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੇ ਵਾਲੀ ਬੇਦਾਵਾ ਦੇ ਕੇ ਕੀ ਮੂੰਹ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹੋ? ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਰਹਿ ਗਏ ?

ਧੀਰਜਵਾਨ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਮਝਾਉਣਾ ੁਰੂ ਕੀਤਾ

ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਜੋ ਮੁਹ ਫੇਰੇ ਤੇ ਵੇਮੁਖ ਬੁਰੇ ਦਿਸੰਨਿ
ਅਨਦਿਨ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਨਿ ਫਿਰ ਵੇਲਾ ਨਾ ਲਹੰਨਿ ॥(ਅਗ **233**)

ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਜੋ ਮੁਹੁ ਫੇਰੇ ਓਇ ਭ੍ਰਮਦੇ ਨਾ ਟਿਕੰਨਿ
ਧਰਤਿ ਅਸਮਾਨੁ ਨ ਝਲਈ ਵਿਚਿ ਵਿਸਟਾ ਪਏ ਪਚੰਨਿ ॥ (ਅਗ **233**)

ਜਿਸ ਮੌਤ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਬੇਦਾਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਥੇ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾਵੋਗੇ ? ਮੌਤ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਮਰ ਕੇ ਸਚਖੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ, ਹੁਣ ਅਪਜਸ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰੋਗੇ ।

ਰਣਮਹਿ ਪੀਠ ਜੋ ਗੁਰ ਕੋ ਦੇਈ
ਤਾਂ ਕੋ ਮਾਸ ਗੀਧ ਨ ਲੇਹੀਂ ।
ਆਗੇ ਸੁਖ ਨ ਈਂਹਾ ਜੱਸ
ਸਾਤ ਮੁਠੀ ਤਾਂ ਕੇ ਸਿਰ ਭੱਸ ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਪਰਵਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਹਨਤਾਂ, ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਕਟਾਖ ਭਰੇ ਬਚਨ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਘਾਤ ਕਰ ਗਏ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇ ਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੀ ਮਸਤੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਮਨ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਦਾ ਮੀਰ ਮਨ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਗਿਆ।

ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਦਾ ਕੰਮ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਨੇ ਕੀਤਾ । ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਬਣਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਥਾਂ ਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹੋ, ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਚੂੜੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੋ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਬੇਦਾਵੇ ਦਾ ਕਲੰਕ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ।

ਅੀਰ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮ ਜਾਗੇ, ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਅਣਿਆਲੇ ਤੀਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਅਣਖ ਜਗਾ ਗਏ, ਮੁੜ੍ਹ ਨ ਨੇ ਉਬਾਲਾ ਖਾਧਾ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਨ ਜਾਣ ਦਾ ਉਮਾਹ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ।

ਪਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕੀ ਮੂੰਹ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ? ਕੌਣ ਟੁੱਟੀ ਗੰਢੇਗਾ ? ਫਿਰ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਨੇ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੱਤਾ :-

ਸੁਤੁ ਅਪਰਾਧ ਕਰਤ ਹੈ ਜੇਤੇ ॥
ਜਨਨੀ ਚੀਤਿ ਨ ਰਾਖਸਿ ਤੇਤੇ ॥

ਜੇ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਪ ਕਰੇ ਕਰਿ ਧਾਇਆ॥
ਤਾ ਭੀ ਚੀਤਿ ਨ ਰਾਖਸਿ ਮਾਇਆ ॥ (ਅਗ **478**)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਦਾ ਦਇਆਲ ਅਤੇ ਬੀਂਦ ਹੈ ਉਠੋ ਹੌਂਸਲਾ ਧਾਰੋ ! ਬਾਣੀ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈ :

ਕੋਈ ਨਿੰਦਕੁ ਹੋਵੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾ
ਫਿਰਿ ਸਰਣਿ ਗੁਰ ਆਵੈ ॥
ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਹ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਖਸਿ ਲਏ

ਸਤਸੰਗਤਿ ਨਾਲ ਰਲਾਵੈ ॥ (ਅਗ **855**)

ਫਿਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ :

ਸਤਿਗੁਰ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ
ਗੁਣ ਕਰਿ ਬਖਸੈ ਅਵਗੁਣਿਆਰੇ ।
ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਵੈਦ ਹੈ ਪੰਜੇ ਰੋਗ ਅਸਾਧ ਨਿਵਾਰੇ।
ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਨਿਰਵੈਰੁ ਹੈ ਨਿੰਦਕ ਦੋਖੀ ਬੇਮੁਖ ਤਾਰੇ । (ਵਾਰ **26/19**)

ਇੰਨੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਈ ਜੀ ਨੇ ਪੱਲੂ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ । ਕੋਈ ਜਾਏ ਨਾ ਜਾਏ ਮੈਂ ਇਕੱਲੀ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਬੇਦਾਵੇ ਦਾ ਕਲੰਕ ਧੋਵਾਂਗੀ ।"

ਐਸੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਦ੍ਰਿ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਪੰਘਰੇਗਾ, ਸਾਰੇ ਬੇਦਾਵੀਏ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾ ਜਾਗੀ ਅਣਖ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਉਗਮੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਇਹ ਮਤਵਾਲੇ ਹੀਦੀ ਗਾਨੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕਾਲੀ ਸਿਆਹੀ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਬੇਦਾਵੇ ੂਨ ਨਾਲ ਧੋਣ ਤੁਰ ਪਏ । ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਕਨਸੋਆਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਸਾਰਾ ਜੱਥਾ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

ਉੱਧਰ ਸੂਬਾ ਸਰਹਿੰਦ, ਵੀਰ ਖਾਂ, ਲੱਖਾਂ ਦੀ ੌਜ ਲਲਕਾਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਕੱਚੀ ਗੜ੍ਹੀ ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਅਤਿ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ, ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਹੀਦ ਕਰ ਕੇ ਪਾਗਲਾਂ ਵਾਂਗ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਢੂੰਡ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੂਹੀਆਂ ਦੀ ਬਰ ਦੇਣ ਤੇ ਵੀਹ ਹਾਰ ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਧਾਇਆ।

ਗੁਪਤਚਰਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਵੀਰ ਖਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਬਰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਆਪ ਨਿਚਿੰਤ ਰਹੇ । ਜਦ ਾਲਸਾ ਦਲ ਨੇ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਆ ਗਏ ਹਨ" ।

ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰ ਦੇ ਜਥੇ ਨੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਝਾੜੀਆਂ ਤੇ ਚਾਦਰਾਂ ਖੇਸ ਪਾ ਕੇ ਦੁਮਣ ਛਾਉਣੀ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾ ਕੇ, ਆਪ ਇਕ ਨੀਵੀਂ ਥਾਂ ਤੇ ਉਹਲੇ ਜਿਹੇ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ।

ਵੈਰੀ ਦਲ ਵਧਿਆ, ਅੱਗੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਬੁਛਾੜ ਨਾਲ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਏ। ਦੂਸਰਾ ਜੱਥਾ ਅੱਗੇ ਆਇਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਗੋਲੀਆਂ ਮੁੱਕਣ ਤੇ ਾਲਸੇ ਨੇ ਤੇਾਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ । ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ ।

ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਅਵਾ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ, ਢਾਬ ਤੋਂ ਦੂਰ ਇਕ ਉੱਚੀ ਟਿਬੀ ਤੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਨਿਾਨਾ ਲਾ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦ ਲ ਫੁੰਡਦੇ ਰਹੇ । ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਆਪ ਸਾਂਗ ਲੈ ਕੇ ਜੂਝ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘ ਵੈਰੀ ਦਲ ਨਾਲ ਜੂਝਦੇ ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਦਸ ਮਾਰ ਕੇ

ਹੀਦੀ ਪਾਈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀਹ, ਤੀਹ ਜਾਂ ਚਾਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਗੁਰਪੁਰੀ ਸਿਧਾਰੇ । ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਦੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਲੋਥਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ।

ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਿਨ, ਗਹਿਗੱਚ ਦੀ ਲੜਾਈ, ਉਪਰੋਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਪ ਵੈਰੀ ਦਲ ਅਤੇ_ਦ ਵੀਰ ਖਾਂ ਪਿਆਸ ਨਾਲ ਆਤੁਰ ਹੋ ਗਿਆ । ਅਗੋਂ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਪਾਣੀ ਮਿਲਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਮਾਯੂਸ ਹੋ ਕੇ ਵੀਰ ਖਾਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਿਆ।

ਲੜਾਈ ਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਟਿੱਬੀ ਤੋਂ ਉਤਰੇ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੂੰਹ ਪੂੰਝਿਆ, ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬ ਕੀਤੀ, ਆਹ ਮੇਰਾ ਪੰਜ ਹਾਰੀ, ਆਹ ਦਸ ਅਤੇ ਵੀਹ ਹਾਰੀ, ਅੀਰ ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਸ ਦੇ ਸੁਆਸ ਅਜੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਮੂਹ ਪੂੰਝਿਆਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਮਾਰੇ, ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਫਿਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਫਿਰ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਹੱਥ ਜੁੜ ਗਏ । ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਮੈਂ ਬਹੁਤ _ ਹਾਂ ਮੰਗ ਕੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ, ਜੋ ਕਹੇਂਗਾ ਸੋ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਬੁੱਲ੍ਹ ਹਿੱਲੇ ਪਰ ਅਵਾ ਨਾ ਨਿਕਲੇ । ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੂੰਹ ਕੋਲ ਕੰਨ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣਿਆ, ਬੋਲ ਸੁਣੇ ਬੇ-ਦਾਵਾ ਪਾੜ ਦਿਓ ਟੁੱਟੀ ਗੰਢ ਲਵੋ ।"

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਕਮਾਲ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਸਭ ਸਮਾਨ ਕਪੜਾ ਲੱਤਾ, ਾਹੀ ਸਾਜੋ-ਸਾਮਾਨ, ਘੋੜਾ, ਬਾ, ਹਾਥੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦਸਮੇ ਨੇ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬੇਦਾਵੇ ਵਾਲਾ ਕਾਗ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਗਵਾਇਆ। ਬੇਦਾਵਾ ਪਾੜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨਿਹਾਲ ਹੋਇਉਂ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖ ਲਈ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਜਦ ਤੱਕ ਸੰਸਾਰ ਹੈ ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਹਾ ਯਾਦ ਕਰੇਗੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰਗੂ ਹੋ ਕੇ ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਦਾ ਲਈ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲਈਆਂ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਹੋਏ, ਮਰਦਾਵੇਂ ਭੇਸ ਵਿਚ ਦੁਮਣ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿਚ ਪਈ ਇਕ ਬੀਬੀ ਨਰ ਆਈ। ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੂੰਹ ਸਾਂ ਕੀਤਾ । ਪਾਣੀ ਦੇ ਛੱਟੇ ਮਾਰੇ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਪਾਤਾਹ ਬੇਦਾਵਾ ਪਾੜ ਦਿਓ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਬ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਟੁੱਟੀ ਗੰਢ ਲਵੋ ।

ਦਰਸ ਭਏ ਅਬ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਜਹਿ ।
ਸੁਤ ਅਪਰਾਧ ਨ ਪਿਤ ਚਿਤ ਕੀਜਹਿ ।
ਪੁਰ ਆਨੰਦ ਜਿਸ ਮਾਝੇ ਵਾਰੇ ।
ਦੀਨ ਬਿਦਾਵਾ ਸਿਦਕ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ।
ਮੇਲ ਲੇਹੁ ਟੂਟੀ ਸੋ ਫਾਰੋ ।
ਪਤਿਤ ਸੁਪਾਵਨ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਰੋ । (ਮਹਾਂਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ)

ਪਹਾੜ ਜਿੱਡੇ ਜੇਰੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ । ਦਿਲ ਪੰਘਰ ਗਿਆ ਧਰਵਾਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ

ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ_ਿਆਂ ।

ਮਾਈ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਟਿਕਾਣੇ ਪੁੱਜੇ, ਦਵਾਈ ਬੂਟੀ ਕੀਤੀ ਮਾਈ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਨਾਉਂ ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰ ਰੱਖਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਗੜੁੱਚ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਗਿਆ । ਦਿਨ ਭਰ ਮਾਈ ਨੇ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਰਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗ ਰੱਖਿਅਕਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਆਪਣੀ ਸਾਂਗ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੀ ।

ਅੀਰ ਐਸਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ

ਬ੍ਰਹਮ ਪੇਖੈ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਣੀਐ" ਵਾਲੀ ਦਾ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ :

ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਪੁਰਖੁ ਏਕੁ ਹੈ ਹੋਰ ਸਗਲੀ ਨਾਰਿ ਸਬਾਈ॥
(ਅਗ **591-592**)

ਅਨੁਸਾਰ, ਅਵਧੂਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਮਾਈ ਜੀ ਨੇ ਕਪੜਿਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਜਦ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇਹ ਉਪਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾ ਦੇ ਕਰਤਾ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇੰਜ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

ਕੇਤਿਕ ਮਾਸ ਨਗਨ ਜਬਿ ਰਹੀ ।
ਇਕ ਦਿਨ ਦੇਖਿ ਨਿਕਟ ਗੁਰ ਕਹੀ ।38॥
ਸੁਨਿ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਸਚਿਆਰੀ ।
ਕੁਲ ਕੈਹਰਿ ਸੁਸਰਾਰਿ ਪਿਆਰੀ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਘਰ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿਚ ਉਦਾਸ ਦਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਵਸਤਰਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ।

ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਦ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਕੂਚ ਕੀਤਾ, ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰ ਹੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ ਨਾਲ ਗਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਮਾਈ ਜੀ ਬਿਦਰ ਤੋਂ ਦਸ ਕੁ ਮੀਲ ਅੱਗੇ ਜਨਵਾੜੇ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗਿਆ। ਹੂਰ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਮਾਈ ਜੀ ਦੇ ਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਿਕ ਬਲ ਦਾ ਸਹੀ ਪਤਾ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਅਵਤਾਰੀ ਪੁਰ੍ਦਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਪੈਗੰਬਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੇਲੇ ਭੀ ਅਨੇਕਾਂ ਜਗਤ ਗੁਰੂ, ਦੁੱਧ ਪੁੱਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸਾਧੂ ਸੰਤ, ਪੀਰ, ੰਕੀਰ ਹੋਏ ਹਨ । ਪਰ ਜੋ ਕਰਾਮਾਤ ਦਸਮੇ ਜੀ ਨੇ ਕਰ ਵਿਖਾਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ।

ਮਾਤਾ ਸੀਤਾ ਜੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਰਾਮ ਪੁਕਾਰਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਹਨੂਮਾਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੀ । ਪੰਜ ਪਾਂਡੂਆਂ ਦੀ ਦਰੋਪਦੀ ਇੱਤ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕ੍ਰਿਨ ਜੀ

ਧਿਆਉਣਾ ਪਿਆ ।

ਇਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਔਰਤ ਅਬਲਾ ਨਾਰੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਉਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਚੰਪਾ, ਫੂਲਵਤੀ, ਪੁਪਾ ਚਮੇਲੀ ਆਦਿ । ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮਾਇਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਪਸੂ ਢੋਰ੍ਹ ਦਰ ਅਰ ਨਾਰੀ ।
ਚਾਰੋਂ ਤਾੜਨ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ।

ਭਾਵ ਇਹ ਚਾਰੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਖਾਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ ।

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਾਵਰ ਅਵਰ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਨਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੰਪਾ ਚਮੇਲੀਆਂ ਦੀ੍ਹ ਬੂ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ਨਾਲੇ ਮਧੋਲ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ਯਾ ਫਿਰ੍ਹ ਲਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਗਨੀ ਦੀ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਇਕ ਦੀਨਾਰ ਇਹ ਵਿਕਦੀਆਂ ਸਨ ।

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਵੰਬਰ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਕੇ ਘਰ ਲਿਆਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਤ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੌਹਰ ਦੀ ਰਸਮ ਵਿਚ ਿੰਦਾ ਜਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ।

ਵਾਹ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈਂ, ਐਸੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾਈ, ਚੰਪਾ, ਪੁਪਾ ਅਤੇ ਫੂਲਵਤੀ , ਦਲੇਰ ਕੌਰ, ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ, ਸਦਾ ਕੌਰ ਵਰਗੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰ ਵਾਂਗ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਇੱਤ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਭੁੱਲੇ ਭਟਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਟੁੱਟੀ ਗੰਢ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਾਮ ਰੋਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ ? ਇਸੇ ਲਈ ਕਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ :

ਜੋ ਲਉ ਧ੍ਰੂਵ ਧਰਣ ਤਰੁਣ ਤੇਜ ਰਾਜੈ ਜਗ ।
ਤਉ ਲਉ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੇਰੇ ਸੀਸ ਸਾਹਿਬੀ ।।

ਭਾਵ : ਜਦ ਤੱਕ ਧ੍ਰੂਤਾਰਾ ਹੈ ਧਰਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੂਰਜ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਤੱਕ, ਹੇ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਤੇਰੀ ਸਾਹਿਬੀ ਦਾ ਲੋਹਾ ਦੁਨੀਆਂ ਮੰਨਦੀ ਰਹੇਗੀ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ :

ਜੋ ਬਾਤ ਕੀ ਖੁਦਾ ਕੀ ਕਸਮ ਲਾ ਮਿਸਾਲ ਕੀ ।

ਤਰਕਵਾਦੀ ਟੋਲਾ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਦੇਖੋ ਜੀ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਗਵਰਨਰ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਪਦ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸੁਭਿਤ ਹਨ । ਪਰ ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰ ਨਾਲ ਕੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ? ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਆਿਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰੀ ਗੌਰਵ ਮਈ ਇਸਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪਰਵਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕਿਸ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅੰਦਰ ਖਾਤੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਦੂਸਰੇ ਅੱਜ ਤੋਂ 3●● ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਇਕ ਚਮਤਕਾਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਪਰ ਜਦ ਅੱਜ ਦੀ ਸਿੱਖ ਨਾਰੀ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਅਹਦ ਅੰਸੋਸ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ। ਅੱਜ ਦੀ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਸਿੱਖ ਨਾਰੀ, ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਭਟਕ ਗਈ ਹੈ । ਮਾਇਆਵੀ ਤੜਕ ਭੜਕ, ੈਨ ਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਮਲਟੀ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਭਰਮ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਬਾਣੀ ਤੇ ਬਾਣੇ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ । ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਪਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਭੀ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਗਈ ਹੈ । ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਹੁਕਮ:

ਇਹੈ ਮੋਰ ਆਗਿਆ ਸੁਨੋ ਲੈ ਪਿਆਰੇ ।
ਬਿਨਾ ਤੇ ਕੇਸੰ ਦਿਵੋਂ ਨ ਦਿਦਾਰੇ ।

ਤਾਂ ਦਰ ਕਿਨਾਰ-ਬਲਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗੀਤ ਭਾਬੀ ਮੇਰੀ ਗੁੱਤ ਕਰ ਦੇ ਜਿਹੜੀ ਸੱਪਣੀ ਵਾਂਗ ਵਲ ਖਾਵੈ" ਭੀ ਛੱਡ ਕੇ ਪੌਨੀ ਟੇਲ ਤੇ ਆ ਗਈ ਹੈ ।

ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜਾਂ ਦਲੇਰ ਕੌਰ ਹੁਣ ਮੁੜ ਕੇ ਚੰਪਾ ਚਮੇਲੀ ਬਣਨ ਵਿਚੰ ਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਬਾਰ ਵਿਚ ਜਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਪਰਵਾਰ ਦੀ੍ਹ ਿਲ ਲੜਕੀ ਲਈ ਮੋਨਾ ਸਿੱਖ ਲੜਕਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ" ਤਾਂ ਡਾਢੀ ਪੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸਿੱਖ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਰੁਝਾਨ, ਸਿੱਖ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਕਤਲ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਘਾਤਕ ਹਥਿਆਰ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਬਚਨ ਮਰਦ ਸੋਹੇ ਕੌਲ ਬਾਂਕੇ ਰਮ ਬਾਂਕੇ ਗੋਰੀਆਂ" ਵਿਸਾਰ ਕੇ, ਅੱਜ ਕੱਜਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਐਸਾ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਰੀਰ ਕੱਜਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹਰ ਅੰਗ ਦੇ ਉਭਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੂਝਵਾਨ ਬੰਦੇ ਦਾ ਸਿਰ ਰਮ ਨਾਲ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈਰਾਨੀ ਉਦੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ" ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਮਾਂ, ਪਿਓ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਲੜਕਿਆਂ ਦੀ ਰੀਸ ਨਾਲ, ਸਿੱਖ ਬੱਚੀਆਂ ਵਿਚ ਨਆਿਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਪੰਥ ਦਰਦੀਆਂ ਲਈ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਵਿਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਘੋੜੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੂਝਣ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖ ਨਾਰੀ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੀਰਤੀਮਾਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੈ ।ਿ ਲਸਰੂਪ ਉੜੀਸਾ ਦੀਆਂ ਆਦਿਵਾਸੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂਰਾਟਰ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

ਪੰਥ ਦਰਦੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ, ਸਿੱਖ ਮਿਨਰੀ ਕਾਲਜ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲ ਅਤੇ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਜਿਹੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਉੱਦਮ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਕਿ ਸਿੱਖ ਬੱਚੀਆਂ ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਣ । ਇਹ ਸਾਡੀ ਦਿਲੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਭੀਂ ਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀਂ ਮੇਵਾਰੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਫਿਰ ਇਕ ਵਾਰ ਪੰਥ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ ।

ਸੰਤਾ ਕੀ ਹੋਇ ਦਾਸਰੀ ਏਹੁ ਆਚਾਰਾ ਸਿਖੁ ਰੀ ।।
ਸਗਲ ਗੁਣਾ ਗੁਣ ਊਤਮੋ ਭਰਤਾ ਦੂਰਿ ਨ ਪਿਖੁ ਰੀ।।1।।

ਇਹੁ ਮਨੁ ਸੁੰਦਰਿ ਆਪਣਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਜੀਠੈ ਰੰਗਿ ਰੀ ॥
ਤਿਆਗਿ ਸਿਆਣਪ ਚਾਤੁਰੀ ਤੂੰ ਜਾਣੁ ਗੁਪਾਲਹਿ ਸੰਗਿ ਰੀ॥1॥ ਰਹਾਉ॥
ਭਰਤਾ ਕਹੈ ਸੁ ਮਾਨੀਐ ਏਹੁ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਇ ਰੀ ॥
ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਵਿਸਾਰੀਐ ਏਹੁ ਤਬੋਲਾ ਖਾਇ ਰੀ ॥2॥
ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਰਿ ਦੀਪਕੋ ਇਹ ਸਤਿ ਕੀ ਸੇਜ ਬਿਛਾਇ ਰੀ ॥
ਆਠ ਪਹਰ ਕਰ ਜੋੜਿ ਰਹੁ ਤਉ ਭੇਟੈ ਹਰਿ ਰਾਇ ਰੀ ॥3॥
ਤਿਸ ਹੀ ਚਜੁ ਸੀਗਾਰੁ ਸਭੁ ਸਾਈ ਰੂਪਿ ਅਪਾਰਿ ਰੀ ॥
ਸਾਈ ਸੁਹਾਗਣਿ ਨਾਨਕਾ ਜੋ ਭਾਣੀ ਕਰਤਾਰਿ ਰੀ ॥4॥ (ਅਗ 400)

❖❖❖

ਗੁਰੂ ਦਾ ਾਲਸਾ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ ਸੀ :

ਮਾਰਿਆ ਸਿਕਾ ਜਗਤ ਵਿਚ
ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ ॥ (ਵਾਰ 1/45)

ਇਹ ਨਿਰਮਲ ਪਥੀ ਨਿਰੋਲ ਪਰਮੇਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਮੂਰ, ਦਇਆ ਦੀ ਮੂਰਤ, ਧਰਮੀ ਜਿਊੜੇ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਨ। ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਾਹੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮੀ ਜੀਊੜਿਆਂ ਬੀਰਰਸ ਦੀ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਅੱਗੇ ਤਿੰਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇਸ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਵਿਚ ਨਿਖਾਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਵਾਨ ਹੋਇਆ। ਕਲਗੀਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਪੀਰੀ ਜਮਾਲ" ਵਾਲੇ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ **ਾਹੀ ਜਮਾਲ" ਨਾਲ ਿਗਾਰ ਨੇ ਨਾਉਂ ਰਖਿਆ ਾਲਸਾ।**

ਾਰਸੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਾਲਸਾ ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ : ਉਹ ਧਰਤੀ ਜੋ ਰਾਜੇ ਦੀ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਕੋਈ ਮਾਲੀਆ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ। ਦੂਸਰੇ ਲਫਾਂ ਵਿਚ ਇਕੱਲਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਜਥੇਬੰਦੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਤਾ ਸਿੱਧਾ ਪਰਮੇਰ ਨਾਲ ਹੈ, ਉਹ ਖਾਲਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਾਲਸੇ ਦਾ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਲੈਣ ਦੇਣ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਾਲਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਡਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਧਰਮ ਰਾਜ" ਇਸ ਦਾ ਕੁਝ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਤੇ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਬਾਦਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਾਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਅੱਗੇ ਆਲਮਗੀਰ ਬਾਦਾਹ ਔਰੰਗੇਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਆਭਾ (ਫਿੱਕੀ ਹੈ)। ਜੋ ਬਾਦਾਹ ਭੀ ਹੈ ਅਤੇਂ ਕੀਰ (ਸੰਤ) ਭੀ ਹੈ।

ਹੱਕ ਹੱਕ ਅੰਦੇਸੁ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।
ਬਾਦਾਹ ਦਰਵੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।
(ਤੌਸੀਫੋ ਸਨਾ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ)

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹਰ ਪੀਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹੈ ਜੋ ਖੁਦ ਾਲਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਸਿੰਘ ਾਲਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਪੰਥ ਭੀ ਾਲਸਾ ਹੈ।

ਖਾਲਸੋ ਬੇਕੀਨਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।
ਹੱਕ ਹੱਕ ਆਈਨਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ। (ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ)

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਜੇ, ਾਲਸਾ ਦੀ ਪਰਿਭਾਾ ਭੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ਾਲਸਾ

ਕੌਣ ਹੈ:

ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਜਪੈ ਨਿਸਬਾਸੁਰ
ਏਕ ਬਿਨਾ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ
ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮੜੀ ਮਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ॥
ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਇਆ ਤਪ ਸੰਜਮ
ਏਕ ਬਿਨਾ ਨਹ ਨੈਕ ਪਛਾਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ
ਤਬ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿਨ ਖਾਲਸ ਜਾਨੈ॥

(ਸਵੈਯਾ **33** ਪਾ. **10**)

ਅਰਥ : ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜਾਗਤ ਜੋਤ (ਪਰਮੇਰ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਪਰਮੇਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ (ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ) ਬਿਲਕੁਲ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ।ਜਿਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਮੇਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਰਤ (ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਜਾਂ ਮੱਸਿਆ ਆਦਿ) ਕਬਰ, ਮੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਅਨਧਰਮਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮੱਠਾਂ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ।

(ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ) ਤੀਰਥ ਅਤੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਦਾਨ (ਜੈਨੀਆਂ ਵਰਗੀ) ਦਯਾ, ਸਨਾਤਨੀ ਤਪ ਅਤੇ ਸੰਜਮ (ਪਿਆਜ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ ਲਸਣ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ ਆਦਿ) ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਇਕ (ਨਾਮ ਜਪਣ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਚੀ ਪਛਾਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਰਾਰ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮੇਰ ਦੀ ਜੋਤ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਾਲਸਾ ੁੱਧ ਾਲਸਾ ਕਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਰਮੇਰ ਦੇ ਅਣਗਿਣਤ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਣ ਹਨ :

ਦੀਨ ਪਰਵਰੀ (ਗੀਬ ਦੀ ਰੱਖਿਆ), ਭਗਤ ਵੱਛਲ (ਭਗਤਾਂ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ) ਅਤੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ, ਦੁਟਾਂ ਦੰਡ ਦੇਣਾ। ਇਹੀ ਤਿੰਨੇ ਗੁਣ ਾਲਸਾਈ ਆਚਰਣ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅੰਗ ਹਨ। ਾਲਸਾ ਸਾਜਣਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਕੇਵਲ ਮਾਲਾ ਫੇਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਾਕ ਵਰਗ ਤੇ ਵਾਲੇ। ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ, ਸਿੱਖ ਦਾ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਵਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਾਲਸੇ ਦੇ ਅਤੇ ਤੇ ਦੋਨੋਂ ਚੀਾਂ ਬੀਆਂ

ਦੇ ਤੇ ਜਗ ਮੈ ਦੋਊ ਚਲੈ॥ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਦੇ ਗੀਬ ਦਾ ਢਿੱਡ ਭਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਤੇ ੁਲਮ ਦਾ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਾਲਸਾ ਕਿਹਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਸਾਡੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਡਾ ਸਰਬਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ

ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾੀ ਰ ਮੁਹੰਮਦ, ਅਹਿਮਦ ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨਾਲ, ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਸੱਤਵੇਂ ਹੱਲੇ ਵੇਲੇ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੇ ਹਾਲਾਤ ਲਿਖਦਿਆਂ ਸਿੰਘ ਸਗ (ਕੁੱਤਾ) ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਾਲਮ ਪਠਾਣਾਂ ਅਤੇ ਬਲੋਚਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਗਾਲਾਂ ਭੀ ਕੱਢਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੀਰ ਸੱਚ ਤੇ ਪਰਦਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਉਂ ਸਿੰਘ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਅਰਥ ੇਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਗ (ਕੁੱਤੇ) ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਜੰਗਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਜੰਗਨਾਮਾ (ਲੜਾਈ ਦਾ ਹਾਲ) ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

ਸਿੰਘਾਂ ਸਗ ਨਾ ਕਹਿ ਕਿ ਉਹ ੇਰ ਹਨ, ਉਹ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮਰਦ ਅਤੇ ੇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਦਲੇਰ ਹਨ। ਭਲਾ ਕੋਈ ਰਣ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਜੋ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਿੰਹ ਵਾਂਗ ਬੁੱਕੇ ਕਦੇ ਸਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਤੈ ਲੜਾਈ ਦੇ ਢੰਗ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਚਾਹ ਹੈ ਤਾਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ। ਉਹ ਤੈ ਜੰਗ ਦੇ ਐਸੇ ਢੰਗ ਵਿਖਾਉਣਗੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਰਨਗੇ, ਹੇ ਤਲਵਰੀਏ! ਜੇਕਰ ਤੈ ਜੰਗ ਦੇ ਹੁਨਰ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਚਾਹ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸਿੱਖ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਦਾਂ ਵਾਂਗ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਾਈ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਾਂ ਬਚਾ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਕਬ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਇਹ ਇਨਸਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਗ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ। ਹਿੰਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ੇਰ ਹਨ ਅਤੇ ਮੌਜ ਮੇਲੇ ਵੇਲੇ ਹਾਤਮ ਤਾਈ" (ਈਰਾਨ ਦਾ ਇਕ ਦਾਨੀ ਬਾਦਾਹ ਵੀ ਪਿਛੇ ਸੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।

ਜਦ ਇਹ ਤਲਵਾਰ ਫੜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਿੰਧ ਤੀਕ ਮਾਰੋ-ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਅੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੱਡਾ ਹੀ ਜਰਵਾਣਾ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਨੇਜੇ ਦੀ ਅਣੀ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਹ-ਕਾਂ (ਇਕ ਪਹਾੜ ਦਾ ਨਾਉਂ) ਹੋਵੇ ਇਹ ਉਸ ਭੀ ਲੀਰੋ-ਲੀਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਇਹ ਕਮਾਨ ਦਾ ਚਿੱਲ੍ਹਾ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਵੈਰੀ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਤੀਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਚਿੱਲ੍ਹਾ ਖਿੱਚ ਕੇ ਕੰਨ ਤੀਕ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵੈਰੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਥਰ-ਥਰ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਪਹਾੜ ਦਾ ਟਿੱਲਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਡੀਲ-ਡੌਲ ਵਿਚ ਪਜਾਹ ਮਰਦਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੀਕ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਹਿਰਾਮ ੌਰ ੇਰਾਂ ਦਾ ਕਿਾਰ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ੇਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਕਢਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਬਹਿਰਾਮ ਗੌਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ।

ਲੜਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਦ ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਫੜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ੇਰਾਂ ਵਾਗ ਬੁੱਕਦੇ ਅਤੇ ਪੈਲਾਂ

ਪਾਉਂਦੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਉਂਦੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਸੀਨੇ ਚੀਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਕਿਸੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਲੁਕਮਾਨ ਨੇ ਨਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤਾਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਬਥੇਰੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸੱਜੇ, ਖੱਬੇ, ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਲਗਾਤਾਰ ਦਾਗੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਦੇਖ, ਉਹ ਮੈਥੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਦੱਸਣਗੇ। ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਦੇ ਗਵਾਹ ਉਹ ਤੀਹ ਹਾਰ ਸੂਰਮੇ ਹਨ ਜੋ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਜੇਕਰ ਇਹ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਨੱਸ ਉਠਣ ਤਾਂ ਇਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਜ ਨਾ ਸਮਝ, ਇਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਇਕ ਢੰਗ ਹੈ। ਵੇਖੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚੀਂ। ਇਹ ਢੰਗ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੈਰੀ ਤਕੜਾ ਹੋ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਲਕਰ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੋ ਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਦ ਇਹ ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ, ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵੀ ਸੁਣ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਹੋਰਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵਧੇ ਹੋਏ ਹਨ; ਇਹ ਨਮਰਦ (ਜੋ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖ ਦੇਵੇ) ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦੇ, ਨਾ ਹੀ ਨੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਵਲਦੇ ਹਨ। ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਗਹਿਨਾ ਜਾਂ ਰੁਪਈਆ ਲੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਰਾਣੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗੋਲੀ ਬਾਂਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਭਚਾਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸਤਰੀ ਜਵਾਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਭਾਵੇਂ ਬਿਰਧ ਇਹ ਉਸ ਬੁੱਢੀ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਬੁੱਢੀ (ਮਾਈ) ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਵਾਲੀ ਤ੍ਰੀਮਤ। ਇਹ ਨਾ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਨਾ ਸੰਨ੍ਹ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚੋਰੀ ਜਾਂ ਸੰਨ੍ਹ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।"

(ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਦੀ ਪੰਥ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦਾ ਵਾਲੀ ਵਿਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਫਰਾਂਸ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ (ਫਰੈਂਚ ਰੈਵਿਲਿਊਨ) ਰੂਸ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਹੋਈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਭਰ ਸਕਿਆ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਭੰਡਣ ਵਾਲੇ ਤਰਕੀਲ, ਕਾਮਰੇਡ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਉਪਾਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਾਲੀ ਹਨ। ਕੋਈ ਵਿਗਿਆਨੀ ਇਹ ਗੁਣ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਿਆ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗੁਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਾਲਸਾ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ। ਕਾਗੀ ਹ ਮੁਹੰਮਦ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਜੇ ਕਿਸੇ ਫੱਟੜ ਵੈਰੀ ਨੇ ੁਦਾ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਮਗਿਆ, ਇਹ ਪਾਣੀ ਦੀ ਛਾਗਲ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਲਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਲੰਗਰ ਸਜਾ ਕੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾ ਦੇਣਗੇ, ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ

ਹੈ, ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ, ਆਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਦੁਮਣ ਭੀ ਉਥੇ ਆ ਜਾਵੇ ਇਹ ਕਦੇ ਭੀ ਉਸ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਰ ਨਿਰਵੈਰ ਸਭ ਖੁਆਉਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਾਲਸਾ ਭੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਾਲਸੇ ਦੇ ਇਹ ਗੁਣ ਅੰਗਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਭੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵੇਲੇ ਭਾਵੇਂ ਕਮੀਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੂਰਵਜ ਡੋਗਰਿਆਂ ਦੀ ਦਾਰੀ ਕਾਰਨ ਸਿੰਘ ਹਾਰ ਗਏ ਪਰ ਾਲਸੇ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਕਬਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ੌਰਨ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖ ਪਲਟਣਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਨਾਲ ਹੀ ਅੰਗਰੇਾਂ ਨੇ ਾਲਸੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਣ ਕੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋਣਗੇ ਉੱਨੇ ਹੀ ਇਹ ਸਾਡੇ ਵੱਾਦਾਰ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਪਲਟਣਾਂ ਲਈ ਖੰਡਾ ਪਹੁਲ ਛਕਣਾ ਲਾਮੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਹਰ ਇਕ ਪਲਟਣ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੋਣਾ ਲਾਮੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਸੈਨਿਕ ਦੀ ਕਿਾਇਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਉਸ ਸਾ ਰੂਰ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਪ੍ਰਵਾਣ ਨਹੀਂ। ਾਲਸੇ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਅਤਿਵਾਦ ਅਤੇ ਵੱਖਵਾਦ ਦੀ ਬੂ ਆਉਂਦੀ । ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਪਲਟਣਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਤ-ਬਹਿਤ ਤਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

1849 ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖ ਪਲਟਣਾ ਵਿਚ ਆਚਰਣ ਦੀ ਇਕ ਉੱਤਮ ਉਦਾਹਰਣ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਦੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 1826 ਈ. ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸੂਬਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਪਿੰਡ ਕਾਹੀਆਂ ਲ੍ਹਿਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ) ਮੁਢਲੀ ਵਿਦਿਆ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਲਈ। 15 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ, ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਘਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅੰਗਰੇੀ ੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇ ਕਰ ਗਏ। 1857 ਦੇ ਦਰ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਪਲਟਣ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸੀ। ਬਾਵਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਅੰਗਰੇਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ੁਲਮ ਢਾਹੇ। ਇਕ ਅੰਦਾੇ ਨਾਲ ਤਕਰੀਬਨ 27●●● ਬੰਦਿਆਂ ਫਾਂਸੀ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਅੰਗਰੇ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਕਾਬ ਹੋ ਗਏ। ਆਪਣੇ ੌਜੀਆਂ _ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਦਿਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਬਿਗਲ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ।

ਜਿਥੇ ਬਾਕੀ, ਕੀ ਦੇਸੀ ਅਤੇ ਕੀ ਗੋਰੇ ੌਜੀ ਖਰਮਸਤੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਧਨ ਅਤੇ ਜੋਬਨ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਸੀ, ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਸਾਥੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਫਰੀਡਮ ਸਟਰਗਲ ਆੱ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਸਿੱਖਸ ਅਤੇ ਇੰਡੀਆ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ (Freedom Struggle of ……………) ਲਿਖਤ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਕਾਤਿ ਮਹਿੰਦਰਾ ਬੁਕਸ ਲੁਧਿਆਣਾ ਛਾਪ 1991 ਦੇ ਪੰਨਾ 162-18● ਤੱਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

1. ਗਲੀਆਂ, ਮੁਹੱਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਦੀਨ ਦੁਖੀਆਂ ਮੰਦਰਾਂ, ਮਸਜਿਦਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਇਆ।
2. ਸਾਥੀ ਮਿਹਣੇ ਮਾਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਲੁਟ ਤੋਂ ਬੈਰ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਪਿੰਡ ਜਾਵੋਗੇ ਦੁਨੀਆਂ ਕੀ ਕਹੇਗੀ।
3. ਇਕ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਬਿਰਧ ਮਾਤਾ (ਹਿੰਦੂ) ਚੀਕ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਬਚਾਓ ਕਿਉਂਕਿ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੇ ਮਕਾਨ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲੜਕਾ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਲਕੜੀ ਦੀ ਪੌੜੀ ਲੈ ਕੇ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਲੜਕਾ ਅਤੇ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਨ ਲਿਆ ਕੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।
4. ਦੂਸਰੇ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਦੋ ਗਊਆਂ ਅੱਗ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੱਢਿਆ।
5. ਅਗਲੇ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਧੂ ਜੋ ਉੱਠ ਬੈਠ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ ਚਾਰਪਾਈ ਤੇ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਘਰ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਇਆ।
6. ਸਭ ਤੋਂ ਅੀਰਲੀ ਗੱਲ ਬੜੀ ਰੌਚਕ ਅਤੇ ਰੌਂਗਟੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਕ ਸਯੱਦਾਂ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਚਲੇ ਗਏ ਜੋ ਬੜੇ ਅਮੀਰ ਸਨ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ ਕੇਵਲ ਔਰਤਾਂ ਹੀ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਸਨ।

ਜਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਸ ਹਵੇਲੀ ਸਾਹਮਣੇ ਬੰਦੂਕ ਲਈ ਖੜ੍ਹ ਗਏ, ਇਕ ਬਿਰਧ ਮਾਤਾ ਅੰਦਰੋਂ ਆਈ ਅਤੇ ਬੜੀ ਅਧੀਨਗੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ! ਜੋ ਮੰਗੋ ਸੋ ਦੇਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਇੰਨਾ ਦੇਵਾਂਗੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਮੁੱਕੇਗਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਾਡੀ ਇੱਤ ਕੋਈ ਹੱਥ ਨਾ ਪਾਵੇ। **ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਇਥੇ ਹਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜੇਗਾ।**

ਬੰਦੂਕ ਲੈ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਵੇਲੀ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹੇ ਗਏ ਜੋ ਵੀ ਲੁਟੇਰਾ ਆਵੇ ਉਸ ਕਹਿਣ ਕਿ ਇਹ ਘਰ ਮੇਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕੋਈ ਇਥੇ ਨਾ ਆਵੇ। ਾਮ ਜਦ ਲੁੱਟ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਅਮਨ ਚੈਨ ਹੋ ਗਈ। ਬਿਰਧ ਮਾਈ ਨੇ ਹਵੇਲੀ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾਇਆ। ਅੰਦਰੋਂ ਇਕ ਡੱਬਾ ਲਿਆਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੀਮਤੀ ਹੀਰੇ ਅਤੇ ਮੋਤੀ ਸਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ

ਜਿੰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਚੱਕ ਲੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮਾਤਾ! ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਬਚਨ ਨਿਭਾ ਦਿੱਤਾ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਕਰ। ਮਾਈ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜੋ ਹੈ ਮੈਂ ਸਭ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ ਦੱਸ ਹੋਰ ਦੇ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮਾਤਾ! ਆਪਣਾ ਬਚਨ ਯਾਦ ਕਰ, ਤੈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨਾ ਦੇਵਾਂਗੀ ਕਦੇ ਮੁੱਕੇਗਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਤੂੰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਅਮੁੱਕ ਨਹੀਂ ਮੈਤੋਂ ਖੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਾਥੀ ਖੋਹ ਸਕਦੇ ਹਨ ਚੋਰ ਲਿਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸਾਥ ਨਿਭਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਕਰ।

ਮਾਈ ਰੱਬੀ ਭੈ ਵਾਲੀ ਜਗਿਆਸੂ ਸੀ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਭੇਤੀ ਸੀ, ਸਮਝ ਗਈ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆ ਜਾ। ਜਿਥੇ ਉਹ ਨਿਮਾ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਲਿਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਮਾਈ ਨੇ ਗੋਡਿਆਂ ਭਾਰ ਹੋ ਕੇ ਦੋਨੋਂ ਹੱਥ ਚੱਕ ਕੇ ਕਿਹਾ ਯਾ ਖੁਦਾਵੰਦ ਕਰੀਮ ਪਾਕ ਅੱਲਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੇ ਸਾਡੀ ਇੱਤ ਰੱਖੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਇੱਤ ਰੱਖੀਂ" ਕੁਝ ਦੇਰੀ ਲਈ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਈ ਵਿਸਮਾਦੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਇੰਨੇ ਘਰ ਦੇ ਮਰਦ ਵੀ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਹਵੇਲੀ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਦੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇਖ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਘਬਰਾਏ ਪਰ ਜਦ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਰਿਤੇ ਵਾਲੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ।

ਦਰ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਪਲਟਣ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਜਦ ਇਕ ਦਿਨ ਇਹ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹੇ ਅਤੇੈਬੀ ਰੂਹ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਡਿਊਟੀ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਮੇਾ ਲਈ ਝੂਠੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੱਚੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ।

ਅੰਗਰੇ ਅੰਸਰ ਦੇ ਪੂਰਾ ੋਰ ਲਾਉਣ ਤੇ ਭੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਜੁਟ ਗਏ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੂਖਾਰ ਪਠਾਣ ਜੋ ਬੰਦਾ ਮਾਰਨ ਲਈ ਇਕ ਮਿੰਟ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਾਰਿਆਂ ਤੇ ਨੱਚਦੇ ਸਨ।

ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਵਾਂਗ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਆਪੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ ਦਾ ਕਰਤਾ ਕਾਮਰੇਡ ਸਭਰਾ ਇਕ ਮਨਘੜਤ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਰੱਬ ਟੱਬ ਕਹਿਣ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਉਹ ਹੋਰ ਕਹਿ ਵੀ ਕੀ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਮਹਾਂਪੁਰ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਲੁੱਟ ਵੇਲੇ ਇਕ ਪੈਸਾ ਨਾ ਲੁਟਿਆ ਉਹ ਹਰਾਮ ਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਪੈਸਾ ਕਬੂਲ ਕਰੇਗਾ? ਸਭਰਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੌਕਰੀ ਹਟਣ ਪਿੱਛੋਂ ਭੀ

ਤਨਖਾਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਦੀ ਰਹੀ। (ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ) ਨਿਰਾ ਕੂੰਰ ਹੈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਘਰ ਨਾਲੋਂ ਨਾਤਾ ਤੋੜ ਕੇ ਪਰਮੇਰ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਰਿਤਾ ਜੋੜ ਲਿਆ। ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਦਰਦ ਵੰਡਾਉਣਾ, ਟੁੱਟਿਆਂ ਪਰਮੇਰ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਕੇਵਲ ਇਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਯਾਰੇ ਪਾਠਕ ਜੀ, ਕੀ ਤੈ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਸੱਚੀਆਂ ਸਿੰਤਾਂ ਸੁਣ ਕੇਂ ਰ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਸੀਨਾ ਫੁਲਦਾ ਨਹੀਂ? ਅਵੱ ਹੀ ਤੂੰ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਂਗਾ ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ, ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਜੂੜੇ ਵੈਰ ਸਿਰ ਤੇ ਰੁਮਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਮ ਵੀ ਕੀਰਨੇ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਭੁੱਲ ਗਿਉਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਾਨ ਭਰਾਵਾਂ (ਫਿਲਮ ਐਕਟਰ) ਅਤੇ ਮਾਨ ਭਰਾਵਾਂ (ਗੀਤਕਾਰ) ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਬੇਦਾਵਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਇਹ ਤੇਰਾ ਕੀ ਸੁਆਰਨਗੇ? ਇਹ ਨਿਰਾ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭੰਡ ਹਨ। ਪੈਸੇ ਲਈ ਇਹੇ ਰ ਦੀ ਐਕਟਿੰਗ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਲਈ ਇਹ ਗਿੱਦੜ ਭੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਸਾ ਕਮਾ ਕੇ ਇਹ ਮਾਲਾ-ਮਾਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਬੇੜਾ ਰਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣਾ ਾਨਮੱਤਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਭੀ ਜੇ ਤੇਰੀ ਮੀਰ ਨਹੀਂ ਜਾਗੀ ਕੀ ਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇਰੇ ਲੰਗਰ ਲਾਉਣ ਦਾ ਅਤੇ ਜੋੜ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਆਉਣ ਦਾ? ਇਹ ਝੂਠੇ ਬਹਾਨੇ, ਕੇਸ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਅਤੇ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਣ ਨਾਲ ਸਿਰਦਰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖੀ ਹੈ ਬਾਹਰਲੇ ਬਾਣੇ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੋ ਟੂਕ ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ :

ਰਹਣੀ ਰਹੈ ਸੋਈ ਸਿਖ ਮੇਰਾ। ਵਹ ਠਾਕੁਰ ਮੈਂ ਉਸ ਕਾ ਚੇਰਾ ।86।

ਰਹਤ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਸਿੰਘ ਕਹਾਵੈ। ਰਹਤ ਬਿਨਾ ਦਰ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ।
ਰਹਤ ਬਿਨਾ ਜਗ ਕੋ ਭਰ ਮਾਈ। ਰਹਤ ਬਿਨਾ ਨਹ ਕਰਕੇ ਜਾਈ ।88।
ਰਹਤ ਬਿਨਾ ਤਨਖਾਹੀ ਜਾਨੋ। ਰਹਤ ਬਿਨਾ ਜੜ੍ਹ ਭੂਤ ਬਖਾਨੋ।
ਰਹਤ ਬਿਨਾ ਸੁਖ ਕਬਹੂ ਨ ਲਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਰਹਤ ਸੁ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਗਹੈ ।89।

(ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ)

ਸੋ ਸਿਖ ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਹੈ ਭਾਈ ਜੇ ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ॥
ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ॥ (ਅੰਗ 601)

ਇਸ ਲਈ ਉੱਦਮ ਧਾਰ, ਮਨ ਦੀਆਂ ਮੱਤਾਂ ਤਿਆਗ ਕੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲੈ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ, ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਣਾ ਅਪਣਾ ਕੇ ਜਨਮ ਸੰਲਾ ਕਰ ਲੈ।

❖ ❖ ❖

ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ

1761 ਈ. ਵਿਚ ਜਦ ਅਹਿਮਦ ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਲੱਕ ਤੋੜਵੀਂ ਹਾਰ ਦੇ ਕੇ ਵਾਪਸ ਦੇਸ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਬੇਮਾਰ ਦੌਲਤ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਦੇਸ ਵਾਸੀ ਮਰਦ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ_ਲਾਮ ਬਣਾ, ਲੈ ਤੁਰਿਆ। ਾਲਸਾ ਦਲ ਨੇ ਇਸ ਰੱਬੀ ਸੌਾਤ ਜਾਣ ਕੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰ ਲੜਾਈ ਦੀ ਜੁਗਤ ਨਾਲ_ਬ ਲੁੱਟਿਆ ।

ਅਬਦਾਲੀ ਦੀ ੌਜ ਦਾ ਕਾਂਲਾ ਲੰਬਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਸਿੰਘ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤਾਂ ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਪਿਛਲਿਆਂ ੌਜੀ ਦਸਤਿਆਂ ਦੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਤ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਟਕਾ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਜੋ ਮਿਲਦਾ ਸਿੰਘ ਲੈ ਕੇ ਹਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ (ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ)।

ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਇਕ ੌਜੀ ਦਸਤਾ ਸਿੰਘਾਂ ਸੋਧਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ । ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਹ ਭੀ ਲੁੱਟ ਲਿਆ । ਅਬਦਾਲੀ ਜਦ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ, ਇਕ ਤਾਂ ਲੁੱਟ ਦਾ ਮਾਲ ਭਾਰੀ ਸੀ ਦੂਸਰੇ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਅਗਲੀ ਵਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰ ਕੇ ਆਪ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਪਿੱਛੇ ਚਾਰ ਸੂਬੇਦਾਰ ਲਾਹੌਰ ਅਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਸਿੰਘਾਂ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁੜ੍ਹੇ, ਇਹ ਕੀ ਬਲਾ ਹਨ ਜੋ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਲੁਟਦੇ ਹਨ।

ਕੁੜ੍ਹੈ ਰੁੜ੍ਹੈ ਜੁੜ੍ਹੈਂ ਸੋਚੈਂ ਯੋਂ ਪਛੁਤਾਇ ।
ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ ਮੈਂ ਲੁੱਟੀ ਸੁਧ ਸਿੰਘਨ ਦਈ ਗਵਾਇ ।

(ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾ ਭੰਗੂ ਜੀ)

ਸਿੰਘ ਭੀ ਮਗਰੇ ਮਗਰ ਰਹੇ । ਅਬਦਾਲੀ ਆਪ ਤਾਂ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰ ਗਿਆ ਜਦ ਪਿਛਲੀ ੌਜ ਲੰਘ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ_ਲਾਮ ਬਣਾਏ ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਜਾਣ ਕੇ ਜਾਨ ਹੂਲਣਾ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਕੇ ਸਭ ਛੁਡਾ ਲਏ । ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਏ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਾਲਸੇ ਨੇ ਮਹਾਨ ਕਾਰਨਾਮਾ ਕੀਤਾ। ਬਾਈ ਸੌ (2200) ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੜਕੀਆਂ, ਔਰਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਮਰਦ ਭੀ ਛੁਡਾ ਲਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਾਲਸੇ ਨੇ ਆਪਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਸਭ ਘਰੋਂ ਘਰੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ।

ਅਹਿਮਦਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਜਾਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਦੇ ਉਗਰਾਹ ਲਿਆ । ਸੂਬੇਦਾਰ ਜੋ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ ਬੇ-ਬੱਸ ਹੋ ਗਏ । ਲਾਹੌਰ ਹਿਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ

ਆਹਲੂਵਾਲੀਏ ਨੇ ਕਬੇ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸੂਬੇਦਾਰ ਕੇਵਲ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਚਲਾਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਸੀ :

ਦੇਂ ਤੇ ਫਤਿਹ ਨੁਸਰਤ ਬੇਦ ਰੰਗ
ਯਾਫਤ ਅ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ

ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ **ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜੀ ਸਹਾਇ”** ।

ਅਬਦਾਲੀ ਜਦ ਬਰਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਤਾਂ ਅਠਤਾਲੀ ਹਾਰ ਬਲੋਚੀ ੌਜ ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜਹਾਦ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਜੋ ਮਿਲਿਆ ਲੈ ਕੇ 3 ਫਰਵਰੀ 1762 ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ । ਾਲਸੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਦਲ ਾਲਸਾ ਟੱਬਰਾਂ ਸਮੇਤ ਮਾਲਵੇ, ਮੰਡੀ, ਅਹਿਮਦਗੜ੍ਹ ਕੋਲ ਕੁੱਪ ਅਤੇ ਰਹੀੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਿਆ।

ਾਲਸੇ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਅਬਦਾਲੀ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਹੰਤੇ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਜੈਨ ਖਾਨ ਸੂਬੇਦਾਰ ਸਰਹਿੰਦ ਅਤੇ ਨਵਾਬ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਨੇ ਬਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਦਲ ਾਲਸਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਮਾਰ ਵਿਚ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਜਲਦੀ ਪਹੁੰਚੋ। ਸੰਦੇਾ ਮਿਲਦੇ ਸਾਰ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਇਕ ਪੜਾਓ ਜੰਡਿਆਲੇ ਕੀਤਾ, ਦੂਸਰਾ ਜਲੰਧਰ ਕੋਲ ਤਲਵਨ ਕਰਕੇ 5 ਰਵਰੀ ਸਵੇਰੇ ਪਹੁ ਫੁਟਾਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਆ ਪਿਆ ।

ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸੀ ਕਿ ਅੰਤ ਗਲ ਆ ਪਈ। ਝਟਪੱਟ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ ਕਿ ਵਹੀਰ (ਬੱਚੇ, ਬੁੱਢੇ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ) ਅੱਗੇ ਜੰਗਲ ਦੇਸ ਬਰਨਾਲੇ ਵੱਲ ਭੇਜ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਅਬਦਾਲੀ ਨਾਲ ਜੂਝਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਕੇ ਦਰਾ ਦਾ ਸੰਗੂ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੋਤਵਾਲ ਸੇਖੂ ਸਿੰਘ ਹੰਬਲਵਾਲ ਮੁਹਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਵਹੀਰ ਪਿੱਛੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਿੰਘ ਅਬਦਾਲੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਡਟ ਗਏ ।

ਵਹੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ੌਜ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਅਜੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਹੀ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਨਵਾਬ ਸਰਹਿੰਦ ਵੀਹ ਹਾਰ ੌਜ ਨਾਲ ਵਹੀਰ ਤੇ ਆ ਪਿਆ। ਨਿਹੱਥੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰੋੜੀਏ ਮਿਸਲ ਦੇ ਬਾਬਾ ਾਮ ਸਿੰਘ ਵਹੀਰ ਨਾਲ ਘੱਲਿਆ ਗਿਆ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ੁਰਤੀ ਨਾਲ ਜੈਨ ਖਾਂ ਨਵਾਬ ਸਰਹਿੰਦ ਪਿੱਛੇ ਧੱਕ ਕੇ ਵਹੀਰ ਤੋਰ ਲਈ । ਦੂਸਰੇ ਪਾਸਿਉਂ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਪਠਾਨ ਅਤੇ ਲਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਆ ਪਿਆ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛੇ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਹੀਰ ਤੁਰਦੀ ਗਈ ।

ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ (ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਾਦਾ) ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ੌਜ ਦੇ ਚਾਰ ਤੁੰਮਣ ਬਣਾਏ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਮਿਸਲ ਲੈ ਕੇ ਲੜੋ। ਪਰ ਪੰਥ ਦੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਨਾ ਮੰਨੀ ਅਤੇ ਆਖਿਆ :

ਮਿਸਲ ਬੰਡ ਕਬਹੂੰ ਨਾ ਪਾਵੋ । ਰਲ ਮਿਲ ਖੜ ਤੁਰ ਪੰਥ ਬਚਾਵੋ।
ਤੁਰਕ ਆਟਾ ਹਮ ਲੂਣ ਸਿਵਾਪੈਂ। ਵਹਿ ਅੰਧੇਰੀ ਹਮ ਬਰੋਲੋ ਸਿਵਾਪੈਂ ।
ਤੁਰ ਤੁਰ ਲਰੋ ਔ ਲਰ ਲਰ ਤੁਰੋ। ਬਹੀਰ ਬਚਾਵਨ ਖਾਤਰ ਅੜੋ।

(ਪਥ ਪ੍ਰਕਾ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ)

ਇਸ ਤਰਾਂ ਰਲ ਕੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਪਿੱਛੋਂ ਬਿਲੰਦ ਖਾਨ, ਜਹਾਨ ਖਾਂ ਤਾਜਾ ੌਜ ਲੈ ਅਬਦਾਲੀ ਨਾਲ ਆ ਮਿਲੇ । ਇਸ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਕਦੇ ਸਿੰਘ ਦੁਮਣ ਦਾ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਦੇ ਵਹੀਰ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਵਹੀਰ ਅਜੇ ਮਸਾਂ ਚਾਰ ਕੋਹ (ਤਕਰੀਬਨ 6 ਕਿ.ਮੀ.) ਹੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਅਹਿਮਦ ਾਹ ਆਪ ਦਲ ਤੇ ਆ ਪਿਆ । ਬਹੁਤਿਆਂ ਨਾਲ ਕੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ? ਅੀਰ ਅਬਦਾਲੀ ਨੌ ਰ ਪਾ ਕੇ ਵਹੀਰ ਅੱਡ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਟਾ-ਵਢੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ।

ਦੁਬਾਰਾ ਫਿਰ ਸਿੰਘ ਸੰਭਲੇ ਅਬਦਾਲੀ ਦੀਆਂ ੌਜਾਂ ਰੋਕ ਕੇ ਵਹੀਰ ਤੋਰ ਲਈ। ਅਹਿਮਦ ਾਹ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਸਿੰਘਾਂ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤਦ ਤੱਕ ਇਹ ਮਾਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਮਲੇਰੀਏ ਅਤੇ ਨਵਾਬ ਸਰਹਿੰਦ ਜੈਨ ਖਾਨ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਪੂਰਾ ਜੋਰ ਲਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਧਣਾ ਰੋਕ ਰੱਖੋ, ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਰੋਕ ਰੱਖੋਗੇ ਮੈਂ ਸਿੰਘ ਨਾਉਂ ਦੀ ਚੀ ਕੋਈ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਪਰ ਵਹੀਰ ਨਾਲ ਭੀ ਬਾਬਾ ਾਮ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸੀ । ਬਥੇਰਾ ੋਰ ਲਾਇਆ ਪਰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ।

ਫਿਰ ਜੈਨ ਖਾਨ ਨੇ ਅਬਦਾਲੀ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਕਣਾ ਸਾਡੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਵਹੀਰ ਦੀ ਗੱਲ ਛੱਡ ਪਹਿਲਾਂ ਾਲਸਾ ੌਜ ਤਮ ਕਰ ਵਹੀਰ ਆਪੇ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਅਬਦਾਲੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਫਿਰ ਦਲ ਤੇ ਆ ਪਿਆ। ਅਬਦਾਲੀ ਦਾ ੋਰ ਨਾ ਸਹਾਰਦੇ ਸਿੰਘ ਅੱਗੇ ਦੌੜ ਚੱਲੇ । ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਭ ਰੋਕਿਆ ਅਤੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਲੜਨ ਲੱਗੇ। ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਜੰਗ ਹੋਇਆ। ਦੁਮਣ ਕੋਲ ਸਿਰੰ ਇਕ ਕੰਮ ਹੈ ਮਾਰਨਾ । ਾਲਸੇ ਨੇ ਵਹੀਰ ਭੀ ਬਚਾਉਣੀ ਹੈ ਟਾਕਰਾ ਭੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਭੀ ਵਧਣਾ ਹੈ । ਲੜਦਿਆਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਖੁੰਢੇ ਹੋ ਗਏ, ਟੁੱਟ ਗਏ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਭੀ ਤੁਰਨੋਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਗਏ ।

ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਜਿਸਮ ਤੇ ਫੱਟ ਲੱਗੇ। ਸਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਲਹੂ-ਲੁਹਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਘੋੜਾ ਅੜ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਪਾਲਤ ਪੁੱਤਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਘੋੜੇ ਚਾਬਕ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਾਨਵਰ ਜੇ ਵਿਗੜ ਗਿਆ ਕਿੱਧਰ ਲੈ ਜਾਵੇ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਮਾਰ । ਪਥ ਪ੍ਰਕਾ ਦੇ ਕਰਤਾ ਭੰਗੂ

ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ;

ਤਬ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਚਾਬਕ ਉਠਾਯਾ ।
ਚਾਹਤ ਘੋੜੇ ਤਨ ਕੋ ਲਾਯਾ ।
ਤਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਜ ਦੇਖ ਹਟਾਯੋ,
ਚਹੈ ਹਮਕੋ ਤੂੰ ਚਟਕ ਲਗਾਯੋ।
ਪੰਥ ਸੁਨੈ ਹਮ ਕਰ ਹੈ ਠੱਠਾ,
ਘੋੜਾ ਕੁਟਾਇ ਜਸਾ ਸਿੰਘ ਨਠਾ ।
ਕਯਾ ਮੁਖ ਲੈ ਮੈਂ ਬਹੋਂ ਦੀਵਾਨ,
ਕਰੈ ਮਸਕਰੀ ਹਮ ਕੋ ਆਨ ।
ਮੈਂ ਖਾਲਸੇ ਪਾਤਿਾਹੁ ਕਹਾਯੋ,
ਤੁਮ ਚਾਹਤ ਹਮ ਗੀਦੀ ਬਨਾਯੋ ।

ਪੂਰੇ ਬਾਈ ਮ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਲੱਗੇ ਫਿਰ ਭੀ ਚੜਦੀਕਲ੍ਹਾ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਕਦੇ ਦਲ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਵਹੀਰ ਦੀ ਮੱਦਦ ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।ਦੁਮਣ ਦਾ ੋਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਆਪ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਭੀ ਅਨੇਕਾਂ ਮ ਹੋਇ ।ਇਨੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘਾਂ ! ਬੜੀਆਂ ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਕਰ ਹੁਣ ਮੁਕਾਬਲਾ ਅਬਦਾਲੀ ਦਾ ।

ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਖਾਧਾ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਘੋੜਾ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਚੱਕਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਅਬਦਾਲੀ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ੌਜੀਆਂ ਵਾਂਗ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਤੁਰਦਾ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਦਾ ਹੱਥ ਥੱਕ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਬਰਛਾ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਰਛੇ ਦਾ ੰਲ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਫੜ ਲਈ । ਪਥ ਪ੍ਕਾ ਦੇ ਕਰਤਾ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਨੇ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਨਕਾ ਇੰਜ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ:

ਬਹੀਰ ਛਾਡ ਸਿੰਘ ਦੂਰ ਨਾ ਜਾਵੈ, ਆਪ ਫਸੇ ਔਰ ਬਹੀਰ ਬਚਾਵੈ ।
ਲੋਹੂ ਰੰਗ ਸਭ ਕਪੜੇ ਭਏ । ਖੇਲ੍ਹ ਫਾਗ ਜਨ ਰੰਗ ਰੰਗਏ ।
ਪੰਜ ਘੋੜੇ ਨਿਜ ਕੋਤਲ ਰਖਾਏ। ਛੋਡ ਏਕ ਕੋ ਔਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਏ।
ਤਰ ਚੜ੍ਹ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤੇ ਖਾਏ । ਦੇਖ ਨ ਓਦਰੈ ਫੇਰ ਲੜਾਇ।
ਆਗੈ ਹੋਇ ਹੋਇ ਬੰਦੂਕ ਚਲਾਏ। ਇਕ ਕੋ ਮਾਰ ਦੂਏ ਤਨ ਲਾਏ।
ਵਹੁ ਬੰਦੂਕ ਜਬ ਖਾਲੀ ਹੋਏ। ਲਏ ਔਰ ਤੇ ਹੱਥ ਤੇ ਖੋਹਿ ।

ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਨਵੀਂ ਤਰਕੀਬ ਬਣਾਈ। ਵਿਚਾਲੇ ਵਹੀਰ ਰੱਖੀ । ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ੌਜ ਦਾ ਕੁੰਡਲ ਬਣਾ ਕੇ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਹੀ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਅਬਦਾਲੀ ਦੀ ੌਜ ਨੇ ਕੁੰਡਲ ਦੋ ਫਾੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ੌਜ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਵਹੀਰ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਲੜਦੇ ਭਿੜਦਿਆਂ ਗਹਿਲ ਪਿੰਡ ਆ

ਗਿਆ। ਅਬਦਾਲੀ ਕੁਝ ਥੱਕ ਗਿਆ। ਕੁਛ ਪਿਆਸ ਨੇ ਦਿਲਗੀਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਅਬਦਾਲੀ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਵਹੀਰ ਸਾਂਭ ਲਈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਏ।

ਅੱਗੇ ਜਦ ਕੁਤਬਾ ਬਾਹਮਣਾ ਪਿੰਡ ਆਇਆ ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਛੱਪੜ ਸੀ। ਵਹੀਰ ਭੀ ਪਾਣੀ ਤੜਪ ਗਈ ਅਤੇ ਦੁਮਣ ੌਜ ਭੀ ਪਿਆਸ ਨਾਲ ਵਿਆਕੁਲ ਸੀ। ਸਭ ਲੜਾਈ ਭੁੱਲ ਗਈ । ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੋ ਗਈ ਢਾਬ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਾਲਸਾ ਦਲ ਪਾਣੀ ਪੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਦੁਮਣ ਦੀਆਂ ੌਜਾਂ ਪੀ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਲੜਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਰਹੀ।

ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਸਿੰਘ ਝਟ ਹੀ ਸੰਭਲੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਲੱਗੇ । ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਅਬਦਾਲੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅੱਗੇ ਬਾਰਾਂ ਮੀਲ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ । ਤਲਵਣ (ਜਲੰਧਰ ਕੋਲ ਕਸਬਾ) ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਅਬਦਾਲੀ ਸਵੇਰੇ 6 ਵਜੇ ਤੋਂ ਲੜਦਾ ਥਕਾਵਟ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਨਿਰਾ ਹੋ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਚਲਦੇ ਚਲਦੇ ਾਮ ਬਾਬਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਰਨਾਲੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ । ਕੁਪ ਰਹੀੜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਤਕਰੀਬਨ ਚੌਦਾਂ ਮੀਲ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਅੰਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਤੀਹ ਤੋਂ ਚਾਲੀ ਹਾਰ ਸਿੰਘ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ ਸਨ । ਪਰ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਭੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਸਨ । ਾਮ ਬਰਨਾਲੇ ਜਦ ਸੋ ਦਰੁ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਇਕ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਾਲਸਾ ਜੀ ਘਬਰਾਓ ਨਹੀਂ ਖੋਟ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਾਲਸ ਾਲਸਾ ਰਹਿ ਗਿਆ"।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਮੇਂ ਦਾ, ਏਸੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਕਤੀ-ਾਲੀ ਜਰਨੈਲ ਅਹਿਮਦ ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਹਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਨਿਰਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਿਆ ਅਤੇ ਇਸੇ ਆਲਮ ਵਿਚ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਬਰੂਦ ਨਾਲ ਉੱਡਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਰੋਵਰ ਗੰਦ-ਮੰਦ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ।

ਯਾਦ ਰਹੇ ਇਹ ਉਹੋ ਅਬਦਾਲੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਪੂਨੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਤੱਕ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਜਿਤਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕਤੀਾਲੀ ਮਰਹੱਟਾ ੌਜ ਪਾਣੀਪਤ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਐਸੀ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮੁੜ ਕੇ ਮਰਹੱਟੇ ਉੱਠਣ ਜੋਗੇ ਨਾ ਰਹੇ । ਮੱਧ ਏਸੀਆ ਦੇ ਜੇਤੂ ਜਰਨੈਲ ਦਾ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਸਤ ਮਲੰਗਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਾ ਕੋਈ ਹਕੂਮਤ ਨਾ ਕੋਈ ਤਾਜ, ਨਾ ਕੋਈ ਆਮਦਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਾਧਨ ਸੀ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹਾਲ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇੰਜ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :

ਟਿੱਡਾ ਜੈਸਾ ਟਟੂਆ ਔਰ ਜੁਲੜੂ ਕਾ ਕਾਠੀ ਪਾਇ
ਰਸੜੀ ਲਗਾਮ ਅਤੇ ਰਸੜੂ ਰਕਾਬ ਜੂ।
ਪਾਟਿਆ ਸਾ ਕਛੜੂ ਤੇ ਨੀਲੜਾ ਸਾ ਚਾਦਰੂ ਹੈ

ਭੁਚੂ ਜੈਸਾ ਪੱਗੜੂ ਬਣਾਇਆ ਸਿਰ ਤਾਜ ਜੂ।
ਟੁੱਟਾ ਜੈਸਾ ਤੇਗੜੂ ਤੇ ਲੀਰੜੂ ਮਿਆਨ ਜਾ ਕੋ
ਗੱਠ ਸੱਠ ਗਾਤਰਾ ਬਣਾਇਆ ਸਭ ਸਾਜ ਜੂ।
ਨਾਮ ਤੋਂ ਅਕਾਲੜੂ ਸੋ ਫਿਰੈ ਬੁਰੇ ਹਾਲੜੂ ਸੋ
ਲੂਟ ਕੂਟ ਖਾਵਣੇ ਕੋ ਡਾਢੋ ਉਸਤਾਜ ਜੂ।

ਇਹ ਉਹ ਾਲਸਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਨਵਾਬੀਆਂ ਠੋਕਰਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਅਕਾਲ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਦਸਮੇ ਜੀ ਦੇ, ਔਰੰਗੇਬ ਲਿਖੇਂ ਰਨਾਮੇ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਦਿਲ ਨਾਲ ਲਗਾ ਕੇ ਰੱਖੇ ਸਨ,

ਤੁਰਾ ਗਰ ਨਰ ਅਸਤ ਲਕਰ ਵ ਰ ।
ਕਿ ਮਾਰਾ ਨਿਗ੍ਹਾ ਅਸਤ ਯਦਾਂ_ਕਰ । 105।

ਜੇ ਤੇਰੀ ਨਰ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਂ ਤੇ ਦੌਲਤ ਾਨਿਆਂ ਉਤੇ ਹੈ ਸਾਡੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ_ਕਰਾਨੇ ਵੱਲ ਹੈ ।

ਕਿ ਤੋ ਰਾ ਰੂਰ ਅਸਤ ਬਰ ਮੁਲਕੋ ਮਾਲ ।
ਵ ਮਾਰਾ ਪਨਾਹ ਅਸਤ, ਯਦਾਂ ਅਕਾਲ ।106।

ਉਸ ਔਰੰਗੇਬ ਬਾਦਾਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਅਤੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦਾ ਘੁਮੰਡ ਹੈ। ਸਾ ਆਪਣੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਰੱਖਾਂ ਹਨ ।

ਇਸੇ ਲਈ ਬਰਨਾਲੇ ਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਮੇ ਜੀ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਮਿਹਣਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਦਸਮੇ ਜੀ ਪੰਥ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ ਸੀ ਜੇ ਪੰਥ ਹੀ ਨਾ ਰਹਿਆ ਤਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੌਣ ਪੜ੍ਹੇਗਾ :

ਪਥ ਕੀ ਨਾ ਰਾਖੋਗੇ ਤੌਂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੌਣ ਮਾਨੈ ਗਾ ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਲੋਕ, ਸਿੰਘਾਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਭੂਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਆਖਦੇ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਹਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਦੋ ਕੰਬਲ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਇਕ ਘੋੜੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਕ ਸੌਣ ਲਈ। ਇਹੋ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ, ਇਹੋ ਾਨਾ। ਦਸਮੇ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਐਸੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾਈ ਕਿ ਭੂਰੇ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਨੇ, ਅਬਦਾਲੀ ਦੇਸ ਤੋਂ ਗਿਆਂ, ਸਾਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਾਲਸੇ ਨੇ ਫਿਰ ਲਾਹੌਰ ਮੱਲ ਲਿਆ ਤੇ 1762 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਕਦੇ ਇੱਡਾ ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। 1984 ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੋ ਸੌ ਬਾਈ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਭੀ ਤਾਰਨਾ ਪਿਆ। ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਸ ਘਟਨਾ ਵੱਡਾ ਘਲੂਘਾਰੇ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਦਸਮੇ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਮਿਸਲਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਤੱਕ ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਸੀ ਨੱਬੇ ਸਾਲ, ਭਾਵ ਚਾਰ ਪੰਜ ਪੁਤਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਹਿ ਅਕਹਿ ਕਟ ਸਹਾਰ ਕੇ ਦੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬਦਲਿਆ ਅਤੇ ਨਕਾ ਬਦਲਿਆ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਾਲਸੇ ਦੀ ਤੇ ਨ ਚੱਲਦੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪਜਾਬ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣਾ ਸੀ ।

ਇਹ ਾਲਸੇ ਦੀ ਤੇ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪਠਾਣ ਅਤੇ ਦੁਰਾਨੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਰੱਖ ਕੇ ਦੇ ਦੀ ਧਨ ਦੌਲਤ ਅਤੇ ਹੁਸਨ ਲੁਟਣ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਚੱਪਲ ਪਾ ਕੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਹਿੰਗ ਦਾ ਥੈਲਾ ਜਾਂ ਕੁਹਾੜਾ ਰੱਖ ਕੇ (ਲੱਕੜੀਆਂ ਪਾੜਨ) ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਪਰ ਕਿਡੇ ਅੰਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਲਹੂ ਭਿਜੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇਸ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਛੱਡੋ, ਅਖੌਤੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ, ਪਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ (Discovery of India) ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲਾਈਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਜੋ ਲੜੀ ਵਾਰ, ਭਾਰਤ ਇਕ ਖੋਜ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉੱਕਾ ਹੀ ਚੁੱਪੀ ਸਾਧ ਲਈ।

ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਘੜੀ ਮਿਥੀ ਚਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਪਥ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਹੇਠਾਂ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਕਾਮਰੇਡ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੋਚ ਅਰਪ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਅਨੰਗਪਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਾਲਸੇ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਹੋਣ ਤੱਕ ਇਹ ਕਾਮਰੇਡੀ ਟੋਲਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪੰਜ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਗਿਣਾ ਸਕਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਸ ਲਈ ਤੇ ਮਾਰੀ ਹੋਵੇ । ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖੀ ਪਹਿਰਾਵਾ ਧਾਰ ਕੇ ਇਸ ਨਾਸਤਕ ਟੋਲੇ ਨੇ ਹੁਣ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰਨਾ_ਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਨਪੜ੍ਹ ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਜਾਹਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਪਰਚੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਪੰਥਕ ਸਲੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ।

ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਹੁਣ ਦੀਆਂ ਪੰਥ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਬਾਣੀਆਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿ-ਜਾਨ ਸਨ। ਘੋੜੇ ਦੇ ਪਿੱਠ ਤੇ ਬੈਠੇ ਭੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦੇ ਪਾਠ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਸ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦਾ ਪਾਠ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਕੰਠ ਸੀ। ਜਦ ਕਦੇ ਮੋਰਚਾ ਅੜ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਥੇਦਾਰ ਆਖਦਾ ਸੀ, ਾਲਸਾ ਜੀ ਦਸਮੇ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਯਾਦ ਕਰੋ :

ਸਮਰ ਸਾਮਹੇ ਸੀਸ ਤੋ ਪੈ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ॥
ਮਹਾਂ ਭੂਪ ਹੋਇ ਅਉਤਰੈ ਰਾਜ ਪਾਵੈ ॥ (ਭਗੌਤੀ ਸਤੋਤ੍ਰ)

ਭਾਵ : ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਹੀਦੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀ ਰਾਜ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਖਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡੰ ਖਲ ਦਲ ਖੰਡੰ ਅਤਿ ਰਣ ਮੰਡੰ ਬਰ ਬੰਡੰ॥
ਜੈ ਜੈ ਜਗ ਕਾਰਣ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਬਾਰਣ ਮਮ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਣ ਜੈ ਤੇਗੰ॥
(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ)

ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਏਹੈ ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂ ਨ ਟਰੋਂ॥
ਨਾ ਡਰੋਂ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋਂ
ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਅਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ ॥ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਸ੍ਵੈਯਾ **231**)
ਅਤੇ; **ਧੰਨ ਜੀਉ ਤਿਹ ਕੋ ਜਗ ਮਹਿ ਮੁਖ ਤੇ ਚਿਤਿ ਮੈ ਜੁਧ ਬੀਚਾਰੈ ।**

ਇਹ ਬਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕ ਜੀ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਬਲੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਰੋ ਦੋ ਵਾਰ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੇ ਧਰਮ ਹੇਤ ਸੀਸ ਦਿੱਤੇ, ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਾਏ, ਖੋਪਰੀਆਂ ਲੁਹਾਈਆਂ, ਚਰਖੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚਿਰਾਏ ਗਏ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ, ਸਿੱਖੀ ਕੇਸਾਂ ਸੁਆਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿਬਾਹੀ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਾਲਸਾ ਜੀ! ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ !

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸਾ ਦੁਨੀਆਂ ਸਰਦਾਰ ਆਖਦੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਲਾਈ ਤੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਤਾਹੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸਦਕਾ ਆਪਣੇ ਇਸ ਗੌਰਵ ਮਈ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾਰਨ ਧੌਣ ਉੱਚੀ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਟੋਆਂ ਹਰਿਮਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ । ਪਾਠਕ ਜੀ! ਰਾ ਇਕ ਵਾਰ ਗੌਰ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੋਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ੀ ਅੱਗੇ ਖੜਾ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖੀਂ । ਕੀ ਤੇਰੀ ਕਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਰਸ ਕਹਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈਂ ? ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਬਲੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਤੇਰੀ ਹੁਣ ਦੀ ਕਲ ਦੇਖ ਕੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ?

ਕੈਸੀ ਅਜੀਬ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਦੋ ਟਾਈਮ ਸਿੱਖਾਂ ਕੇਸ ਦਾਨ" ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੂੰ ਭੀ ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਜਦ ਨਾਈ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਰੋਮਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਠੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ?

ਇਹ ਲਿਖਤ ਇਕ ਨਿਮਾਣਾ ਜਿਹਾ ਜਤਨ ਤੈ ਤੇਰੇ ਅਤੀਤ ਦੇ ਗੌਰਵਮਈ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਹੈ । ਾਇਦ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਮਨ ਤੇ ਠੋਕਰ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਭੁੱਲਿਆ ਫਿਰ ਘਰ ਆ ਜਾਵੇਂ। ਜੇ ਤੈ ਇਹ ਲਿਖਤ ਚੰਗੀ ਲੱਗੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਭੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਂ ਕਿ ਲੇਖਕ ਦਾ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਭੀ ਕੇਸਾਂ ਸੁਆਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭ ਜਾਵੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗਾ ।

❖❖❖

ਵਿਚਾਰਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਬਾਦੀ ਵਿਚ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਨਵੀਂ ਮਰਦਮੁਮਾਰੀ ਵਿਚ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਪਿਛਲੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 3 ਪ੍ਰਤੀਤ ਘੱਟ ਗਈ ਹੈ।

ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਨਵੇਂ ਧਰਮ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਾ ਕੋਈ ਆਪਣਾਂ ਲਸੰਾ ਜਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਵਿਰਸਾ ਹੈ ਪੁਲਾਂਘਾਂ ਪੁੱਟਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ-ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਜਿਆ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਕਿਉਂ ਘਾਟੇ ਵਿਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨੀ ਸਾਡਾਂ ਰ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਆਮ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।
ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹਨ :

1. ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ
2. ਕੌਮੀ ਲੀਡਰ
3. ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ
4. ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਵਰਗ
5. ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ

ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਵਿਲੇਣ ਕਰਕੇ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਪਾਠਕਾਂ ਵਿਚ ਪੇ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਿ ਕਰਾਂਗੇ।

1. ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ :

ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਅਨੇਕ ਸੰਕਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰਦੇ ਹੋਏ ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਾਨਦਾਰ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰਕੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਿਆ ਤਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ, ਧਰਮਾਲਾ ਜਾਂ ਡੇਰੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਘੋਖਿਆਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਆਪ ਹੀ ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਥੇ ਹੀ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਏ ਗਏ ਮੁਸਾਂਰ ਜਾਂ ਲੋੜਵੰਦ ਲੰਗਰ ਪਾਣੀ, ਮੰਜਾ ਬਿਸਤਰਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਸੇਵਾ ਪੰਥੀ, ਨਿਰਮਲੇ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਹੀ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦਵਾਈ ਬੂਟੀ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕਿਰਦਾਰ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਲੜਾਈ

ਝਗੜਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਲਾ ਕਰਨ, ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਮੰਨਦਾ ਸੀ।

ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਭੁੱਖੇ ਅਤੇ ਰਾਹਗੀਰ ਰੋਟੀ ਮਿਲੇ, ਬੀਮਾਰ ਦਵਾਈ ਮਿਲੇ , ਜਗਿਆਸੂ ਗੁਰਬਾਨੀ ਮਿਲੇ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਕਿਉਂ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ? ਇਸੇ ਲਈ ਆਮ ਲੁਕਾਈ ਸਿੱਖੀ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਪਰ ਅੱਜ ਜਦ ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਹਿਰਾਂ ਜਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਧੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਨਿੱਤਨੇਮ ਪਿਛੋਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਹਿਰ ਦੇ ਉਂਗਲਾਂ ਤੇ ਗਿਣਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਨਿੱਤਨੇਮ ਹੈ, ਬਾਕੀਆਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰ ਬੋਰਡ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ :

ਮੱਸਿਆ ....
ਸੰਗਰਾਂਦ....................................
ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ..................................
ਅਖਡ-ਪਾਠ ਦੀ ਭੇਟਾ.......................
ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਭੇਟਾ........
ਭਾਂਡਿਆਂ ਦੀ ਬੁਕਿੰਗ.......................

ਧਰਮਾਲਾ, ਡੇਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਇਕ ਸਾਧਨ ਸੀ, ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਤੇ ਮਨੋਰਥ ਹੈ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਪਰਮੇਰੀ ਗੁਣਾਂ (ਦਯਾ, ਧਰਮ, ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ) ਨਾਲ ਰਸਾਰ ਕਰਨ ਦਾ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੇਖੋ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੇ ਮਨੋਰਥ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਿਗਾਰਨਾ, ਉਚੇ ਗੁੰਬਦਾਂ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਚਮਕਾਉਣਾ ਜਦ ਮਨੋਰਥ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪਸਾਰ ਲਈ ਤਿੰਨ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਸਨ, ਰਾਗੀ, ਢਾਡੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ। ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਕਲਾ ਨਾਲ ਰਾਗੀ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਆਕਰਸ਼ਤ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਸਨ। ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਲਸੰਾ, ਕਥਾ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬਿਠਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਢਾਡੀ, ਵਾਰਾਂ ਗਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀਰ ਗਾਥਾਵਾਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਪਰ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੇਵਲ ਸਵੇਰੇ

ਇਕ ਘੰਟਾ ਗੁਰਬਦ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿਰਲੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੂਝ ਹੈ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਲਾਹਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਬਾਕੀ ਕੇਵਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਅਤੇ ਕੜਾਹ-ਪ੍ਰਾਦ ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਸਾਰਦੇ ਹਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਲਈ ਸਾਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹ ਕਿਉਂ ਉਥੇ ਜਾਣ? ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਸਵੇਰੇ ਪ੍ਰਕਾ ਕਰਕੇ ਾਮ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਸੰਤੋਖ ਦੇਣ। ਕਿਉਂਕਿ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵੱਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਛੇ, ਸੱਤ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਦੀ ਕੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਸੰਨ 196● ਦੇ ਕਰੀਬ੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਕ ਸੱਜਣ ਵਿਨੋਬਾ ਭਾਵੇ ਕੋਲ ਉਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸਮਝਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਰਮ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ। ਉਹ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਉਥੇ ਰਿਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸੁਣੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਵਿਨੋਬਾ ਭਾਵੇ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਧਰਮ ਥਾ ਲੇਕਿਨ ਅਬ ਯਹ ਭੀ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।" ਸੱਜਣ ਜੀ ਸੁਣ ਕੇ ਤ੍ਰਬਕ ਗਏ ਅਤੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਵਿਨੋਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਧਰਮ ਮੇ ਵੋਟ (ਚੋਣਾਂ) ਕਾ ਰਾਜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਵੋਟ ਕੇ ਲੀਏ ਪੈਸਾ ਦੀਆ ਜਾਏਗਾ ਹਰ ਏਕ ਜਾਇ ਨਾਜਾਇ ਦਾਵ ਖੇਲਾ ਜਾਏਗਾ ਜੈਸੇ ਦੇਸ ਕੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਮੇਂ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ।"

ਵਿਨੋਬਾ ਜੀ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਅੱਜ ਸੱਚ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਚੋਣ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਦੂਰ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਹਰ ਰੋ ਅਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਰਾਂ ਛਪਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੀਡਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਉਛਾਲਦੇ ਹਨ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਗੋਲਕ ਚੋਰੀ ਦੀਆਂ ਬਰਾਂ ਨਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਸਕੈਂਡਲਾਂ ਦਾ ਸਭ ਪਤਾ ਚਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਜਥਾ ਰਾਜਾ ਤਥਾ ਪਰਜਾ" ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸੇਵਾਦਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਜੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਭੀ ਮਾਯੂਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਧੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ 8●% ਗ੍ਰੰਥੀ, ਕੀਰਤਨੀਏ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਕਿਾਰ ਹਨ। ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ ਵਰਨਾ ਸਭ ਰੋਟੀਆ ਕਾਰਨਿ ਪੂਰਹਿ ਤਾਲ" ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।

੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ, ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਾ ਪ੍ਰਪੱਕ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਜੋ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਚੋਣ ਜਿੱਤਣਾ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਪੌੜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਡੰਡਾ ਚੜ੍ਹਨਾ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਿਆਨ ਅਬਾਰਾਂ

ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਇਕ ਲੱਖ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਵਾਂਗੇ ਹਰ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੇਗਾ।" ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਰਾਗੀ, ਸੇਵਾਦਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਵੋ ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪੇ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਕੜਾਹ-ਪ੍ਰਾਦ ਦੀ ਪਰਚੀ ਲਵੋ ਪਜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪ੍ਰਾਦ ਭੀ ਉਸੇ ਡੂਨੇ ਵਿਚ, 2● ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪ੍ਰਾਦ ਭੀ ਉਸੇ ਡੂਨੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪ੍ਰਾਦ ਭੀ ਉਸੇ ਡੂਨੇ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੱਕ ਦੇ ਹੇਠ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਬਿਸਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਵੇਲੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਖੱਜਲ-_ਆਰੀ ਦੀ ਜੇ ਕੋਈ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਿਲਮ ਬਣਾ ਕੇ ਟੀ.ਵੀ. ਤੇ ਦਿਖਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ੍ਰਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਦੇਸ ਦੇ ਸਕੈਂਡਲ ਟੈਲੀਵਿਨ ਤੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਇਕ ਦਿਨ ਇਹ ਭੀ ਆਵੇਗਾ।

ਸੋ ਤੱਤਸਾਰ ਗੱਲ ਹੈ ਜਦ ਤੱਕ ਇਹ ਚੋਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗਲੋਂ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ ਤਦ ਤੱਕ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਦੀ ਆਸ ਕਰਨੀ ਮੂਰਖਤਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੀ ਹੈ।

2. **ਕੌਮੀ ਲੀਡਰ :**

ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਆਗੂ ਲਈ, ਲੀਡਰ ਬਦ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹੈ। ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਬਦ ਜਥੇਦਾਰ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਤੇ ਜੇ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚੱਲੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਧੁਰੋਂ ਅੰਦਰੋਂ-ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਆਨਾਨ ਲਈ ਮਰ ਮਿਟਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਧਰਮਯੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਅੱਗੇ ਹੋ ਫੱਟ ਖਾਂਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਥ ਲਈ ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖ ਸਿੰਘ ਹੀਦ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖੀਏ ਬਾਬਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਨੇ ਵੱਡੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਵਿਚ ਬਾਈ ਫੱਟ ਖਾ ਕੇ ਭੀ ਮੈਦਾਨ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ, ਸ. ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਰਾਂ ਫੱਟ ਖਾ ਕੇ ਜੋ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਸ. ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ।

ਇਸੇ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਜੇ ਪਿਛਲੇ ਵੀਹ ਤੀਹ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪੰਥਕ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਲਈ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਥ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਕੇਵਲ ਵੋਟਾਂ ਲਈ ਹੈ, ਪੰਥਕ ਪਿਆਰ ਦੀ ਗੱਲ ਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਭੜਕਾ ਕੇ ਪਰਾਏ ਪੁੱਤਾਂ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣੀ ਹੀ ਇਕ ਮਨੋਰਥ ਹੈ। ਜਦ ਵੋਟਾਂ ਲਈ ਪੰਥ ਘਾਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਆਪ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਤਰਲੇ ਕੱਢਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪੰਥ ਵਾਲੀ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਰਹਿ

ਗਈ?

3. **ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ :**

ਦੇਸ ਆਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸੌ ਵਿਚੋਂ ਵੀਹ ਸਕੂਲ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਬਾਕੀ ਸਕੂਲ ਧਾਰਮਿਕ ਅਦਾਰੇ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਾਲਸਾ ਪਥ ਦੀ ਸਿਰਮੌਰ ਸੰਸਥਾ ਚੀ ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਉਦਮ ਦਾ ਸਦਕਾ ਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ। ਸੰਚਾਲਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਕ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਵਰਗ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪੰਥਕ ਭਵਿੱਖ ਉੱਜਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰ. ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕਮਲਾ ਅਕਾਲੀ, ਸਿ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ, ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨਾਮਵਰ ਹਸਤੀਆਂ ਪੰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਦੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ।

ਸਿੱਖ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸਿੱਖੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਬਹੁਤੇ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਮੱਦਦ ਦੇ ਲਾਲਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ।

ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਿੱਖੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਭੇਸ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਪ੍ਰਵੇ ਕਰ ਗਈ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿਚ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਲਾਪ੍ਰਵਾਹੀ ਕਾਰਨ ਆਮ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖੀ ਰਹਿਤ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਭੀ ਨਿਰਾਾਜਨਕ ਹੈ। ਨਾਉਂ ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾ ਹੈ, ਨਿਾਨ ਸਾਹਿਬ ਬਾਹਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਦੇਖੋ ਇੰਜ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਯੂ. ਪੀ. ਜਾਂ ਬਿਹਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਲਜ ਹੋਵੇ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਟਿੱਚਰਾਂ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੋਲਕ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਇਥੇ ਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਸੰਚਾਲਕਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ? ਸਭ ਪਤਾ ਹੈ ਪਰ ਦੜ ਵੱਟ ਮਾਨਾ ਕੱਟ" ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਸਿੱਖੀ ਕਿਰਦਾਰ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੌਂਸਲਾ ਅੰਜਾਈ ਨਹੀਂ, ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਖਿਲਾੜੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਚੇਟਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਲੈਵਨ ਦੇਸ ਵਿਚ ਨਾਮ ਕਮਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਾਲਸਾ ਇਲੈਵਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀ? ਬਲਕਿ ਜੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਕੂਲ ਦਾ ਮੁਖੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰਨਾ ਬੱਚੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅੰਗਰੇ ੀ ਮਾਧਿਅਮ ਵਾਲੇ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲਾਂ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਵਿਰਵਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬੱਚੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਗਏ ਹਨ।

4. ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਵਰਗ :

ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਝਾਤ ਪਾਇਆਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੋ ਭੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪੰਥਕ ਸੇਵਾ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ, ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ, ਰਧਾ, ਪੰਥਕ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਾਲ ਲਬਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਬਿਠਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮਹਾਨਕੋ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰੀ, ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੋਨੋਂ ਚਮਤਕਾਰ, ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਰਪਣ, ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਦਾ ਬਹਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬਦਲ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਇਹ ਵਿਤਾਈਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਵਰਨਾ, ਤਰਕਵਾਦ, ਕਾਮਰੇਡੀ ਸੋਚ ਜਾਂ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਚੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅੱਜ ਦੇ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੇ ੀ ਨਾਲ ਪਰਖ ਕੇ ਤੱਤ ਕੱਢ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸੂਝਵਾਨ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਟਕਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

5. ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ :

ਜਿਸ ਡੇਰਾਵਾਦ ਭੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਦਾ ਭੀ ਬਾਹਰਲਾ ਰੂਪ ਹੋਰ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲਾ ਰੂਪ ਹੋਰ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬਾਬੇ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬਰਸੀ, ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਦਾ ਵਾਧਾ ਮੁੱਖ ਮਨੋਰਥ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਡੇਰੇ ਉਦਾਸੀ, ਸੇਵਾ ਪੰਥੀ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਚਲਦੇ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੋਥੀਆਂ ਲਿਖ ਕੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਉਤਾਰੇ ਹੱਥੀਂ ਲਿਖ ਕੇ ਪੰਥ ਦੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਭੀ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਇਟ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਭੀ ਕਮਾਲ ਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਘੋਖਿਆਂ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਬਹੁਤ ਆਿਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਾਹੌਰ ਨੇੜੇ ਇਕ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਬੁਧੂ ਜੀ ਸਨ ਜੋ ਬਹੁਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ੋਭਾ ਸੁਣ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਲਣ ਚਲੇ ਗਏ। ਡੇਰੇ ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਤ ਬੁਧੂ ਸਾਹਿਬ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਵੱਲ ਇਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਬਿਰਾਜਮਾਨ

ਹਨ ਤੇ ਬੁਧੂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਦੱਸੋ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਮਿਲਣਾ ਹੈ?

ਅੱਜ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਰ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਖਰੜਾ ਲਿਖ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਿਖਾਉਣਗੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਬਾਬਾ..........ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਥੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਭ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੀ_ੀ ਬਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਤਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਛੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜੋ ਜੋ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸਿਖਾਉਣ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ। ਜੇ ਦਸ-ਦਸ ਪਿੰਡ ਇਹ ਸਾਰੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਸੰਤ ਸੰਭਾਲ ਲੈਣ ਤਾਂ ਪੰਥ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇਹ ਕੌਣ ਕਰੇ? ਅਖੇ ਜੇ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਅਸਾਥੋਂ ਅਖਡ-ਪਾਠ ਕੌਣ ਕਰਾਊ ? ਇਕੋਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲੰਗਰ ਲਗਾ ਕੇ ਅਤੇ ਅਖੌਤੀ ਚੇਤਨਾ ਮਾਰਚਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਕੇ ਪੰਥ ਦਾ ਧਨ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੁੱਕ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਮਰਪਿਤ ਪੰਥ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਹਰ ਇਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵੀਰ, ਭੈਣ ਉੱਦਮ ਧਾਰਨ ਕਰੇ। ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸੰਪਰਕ ਨਾਲ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਕਲਮ ਜਾਂ ਸਟੇਜ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ, ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵਾਂਗ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਬੂਟੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਨਾਅਰਾ ਹੈ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦਸ ਰੁੱਖ" ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਟੀਚਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦਸ ਗੁਰਸਿੱਖ" ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਸੁਮੱਤ ਬਣ ਤਾਂ ਜੋ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਪੰਥਕ ਨਿਾਨ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਛੂਹ ਸਕਣ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ :

ਪੁਸਤਕ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਲੇਖਕ ਸਵਾਮੀ ਨਿਤਯਾਨੰਦ ਦਾ ਜਨਮ ਭਾਵੇਂ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨਗਰ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਵਾਕ ਸਿੱਧੀ ਮਾਲਕ ਸਵਾਮੀ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਅਮਾਨਤ ਲਾਓ ਕਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਸਨ। ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ ਸਗੋਂ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਰਹੱਸਯ ਦੇ ਵੀ ਖੋਜੀ ਸਨ। ਆਤਮਿਕ ਰਹੱਸਯ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਿ ਨਿਤਯਾਨੰਦ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਮਦਰਾਸ, ਬਿਹਾਰ, ਉੜੀਸਾ, ਬੰਬਈ, ਕਾਨਪੁਰ, ਆਗਰਾ, ਪ੍ਰਯਾਗਰਾਜ ਆਦਿ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਆ ਕੇ ਉਦਾਸੀਨ ਸਾਧੂ ਸੱਤਯਾਨੰਦ ਜੀ ਵੀ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਮੇਲ ਬਾਰੇ ਅਪਨੀ ਬਾਤ ਵਿਚ ਸਵਾਮੀ ਨਿਤਯਾਨੰਦ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ :

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਰੀਤ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾਈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਵਾਮੀ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਜੀ ਮੁਗਧ ਹੋ ਗਏ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਦਰਨ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਹੀ ਹੋ ਗਏ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਿਤਾ ਕੇ ਫਿਰ ਹਰਿਦਵਾਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਥੇ ਇਕ ਦਿਨ ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਡੁਬਡੁਬਾਂਦੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਮਰ ਭਰ ਰੇਤ ਛਾਨਾ ਕੀ, ਤਤ ਵਸਤੂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਮੇਂ ਥੀ, ਅਬ ਏਕ ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਘਰ ਮੇਂ ਲੈਣਾ ਪੜੇਗਾ ਤਬ ਕਲਯਾਨ ਹੋਗੀ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

ਮੈਂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਯੋਗਾਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਾਲਾਂ ਸਾਲ ਕੀਤੇ। ਜੋ ਅਨੰਦ ਤੇ ਾਂਤੀ ਮੈ ਹੁਣ ਮਿਲੀ ਹੈ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।

ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਪੂਰਨ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਦ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ।

ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਸੰਦੇ ਮੈ ਯੋਗੀ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਮੇਰਾ ਕਰਤੱਵ ਹੈ। ਜੋ ਸਿੱਧੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਔਖੇ ਤੋਂ ਔਖੇ ਸਾਧਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੀ ਬਹੁਤ ਮੁਕਿਲ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ, ਪਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੱਚ ਅਤੇ ਨਿਰ ਵਿਵਾਦ ਸੱਚ ਹੈ।"

❖❖❖

ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ

ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕੌਮੀਅਤ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਰਾਵੇ (dress) ਦੀ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇਸ, ਧਰਮ, ਬੋਲੀ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਰੱਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਕੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਲਬਾਂ ਅਤੇ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹੇ ਤੰਬੇ (ਸਲਵਾਰ) ਅਤੇ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਆਪਣੀ ਕਖਾਈ (ਲੜ ਵਾਲੀ ਧੋਤੀ) ਅਤੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਟਿੱਕੇ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਉਂ ਹੀ ਇਕ ਸਿੱਖ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਜੂੜੇ, ਦਸਤਾਰ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਪਰ ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਪਛਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੁਸਲਮਾਨ ਬੀਬੀਆਂ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਵਾਲੀ ਪਰਦੇਦਾਰ ਚਾਦਰ ਓਹੜਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਬੀਬੀਆਂ ਸਾੜ੍ਹੀ ਪਹਿਨਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਲਈ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਕਰਨਾ, ਸਿਰ ਕੰਨ ਢੱਕ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਕਮੀ ਸਲਵਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਪਹਿਰਾਵਾ ਹੈ ।

ਪਰ ਸਾਡੇ ਮਾੜੇ ਭਾਗ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕੌਮੀ ਪਹਿਰਾਵਾ ਛੱਡ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਉਕਾ ਹੀ ਗਹੁ ਗਾਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਸਾੜ੍ਹੀ ਪਹਿਨਣਾ ਅਤੇ ਅੱਧੜਵੰਜੇ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਪਵਿੱਤਰ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬਾਰਾਂ, ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਜੋੜ ਮੇਲਿਆਂ, ਬਲਕਿ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਘੁੰਮਣਾ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿੱਤ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕਰਮ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਇਕ ਮੁੱਢਲੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਭਾਰੀ ਚੋਟ ਹੈ । ਪਰ-ਨਾਰੀ ਜਾਂ ਪਰ-ਪੁਰਖ ਦਾ ਸੰਗ ਸਿੱਖ ਪੁਰਖ ਜਾਂ ਇਸਤਰੀ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਦੀ ਅੱਧ-ਨੰਗੇ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਬਿੰਦੀ ਸੁਰੀ ਨਾਲ ਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਸਮਾਜਿਕ ਜੋੜ-ਮੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਵਿਚ ਪਰਾਏ ਪੁਰਖਾਂ ਨਾਲ ਖਹਿ ਕੇ ਲੰਘਦੀ ਹੋਈ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸੂਲ ਦਾ ਘਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ? ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਦਿਖਾਵਾ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਕਾਮ-ਚੇਟਾ ਉਤੇਜਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਖ ਪਹਿਰਾਵੇ ਤਿਆਗਦਿਆਂ ਹੋਰਨਾਂ ਮਹਬਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋਣ ਦੇ ਤੁੱਲ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ੱਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਹੋਣਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮਹਬਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਉੱਪਰ ਕੀ ਅਸਰ ਪਾਉਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਚੰਗੇ ਸਿੱਖ ਬਣਨਗੇ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਵਾਂ ਬਣਨਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ

ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਕੌਮੀ ਮਹੱਲ ਦੀਆਂ ਨੀਂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਮਾਵਾਂ ਨੇ ਹੀ ਲਾਉਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਮਹੱਲ ਦੀ ਨੀਂਹ ਪੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਲੰਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਸੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬੀਬੀਓ, ਭੈਣੋ ਤੇ ਮਾਤਾਓ ! ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਜੇ, ਸੰਭਾਲ ਕਰੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਇਸ ਵਾੜੀ ਦੀ, ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੁਰਗ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਬਹਾਦਰ, ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ, ਚਹੁੰਆਂ ਲਾਲਾਂ, ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ, ਚਾਲੀ ਮੁਕਤਿਆਂ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਪਿਆਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਤੇ ਮਿੱਝ ਦੀ ਖਾਦ ਪਾ ਕੇ ਇਸ ਵਾੜੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਾਤਰ ਅਨੇਕਾਂ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਆਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਕਰਵਾ ਕੇ ਝੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪਵਾ ਲਏ ਸਨ ਪਰ ਇਸ ਵਾੜੀ ਆਂਚ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤੀ ਸੀ । ਕਿੰਨੀਂ ਕਮਈ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ ਇਹ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਾੜੀ ਅੱਜ ਸੁਰੀ ਬਿੰਦੀ ਅਤੇ ਕਾਮ-ਚੇਟਾ ਉਪਜਾਊ ਹਾਰ-ਂਿਗਾਰ ਦੇ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਵਿਕ ਜਾਵੇ । ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਵੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਸੰਭਾਲ ਲਈਏ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਅਤੇ ਬੁਰਗਵਾਰ ਮਾਤਾ ਭਾਗੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਅਜਹੂ ਕਛੁ ਬਿਗਰਿਓ ਨਹੀ ।" ਛੱਡੋ ਇਸ ਨਕਲ ਕਰਨ ਦੀ ਚੰਦਰੀ ਆਦਤ ਤਿਆਗ ਦਿਓ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਕੇਸੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣਾ, ਰਹਿਣ ਦਿਓ ਅੱਧੜਵੰਜੇ ਫਿਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਜ ਵਾਲੀ ਲੋਈ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਹ ਧਨ, ਰੂਪ ਤੇ ਜੋਬਨ ਦੀ ਮਸਤੀ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ, ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਾਲਸਾਈ ਰੂਪ ਜਿਸ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪਤ ਆਬਰੂ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦਾ ਾਮਨ ਹੋਣਾ ਹੈ-ਜਬ ਲਗ ਾਲਸਾ ਰਹੈ ਨਿਆਰਾ ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਓ ਮੈਂ ਸਾਰਾ। ਬਿੰਦੀ, ਸੁਰੀ ਤੇ ਸਾੜ੍ਹੀ ਬਿਪਰਨ ਦੀ ਰੀਤ ਹੈ, ਇਸ ਧਾਰਨ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਗਵਾ ਬੈ ਠੋਗੇ, ਾਲਸਾਈ ਬਾਣਾ ਧਾਰਨ ਕਰੋ, ਾਲਸਾਈ ਰਹਿਣੀ ਰਹੋ ਰਹਿਣੀ ਰਹੈ ਸੋਈ ਸਿਖ ਮੇਰਾ ।

ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ

ਸਲਵਾਰ ਕਮੀ

1 ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੌਮ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਉਸ ਕੌਮ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਉੱਨਤ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਿੱਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਭਰਨੀਆਂ ਹੋਣ ਉਹ ਸਿੱਤਾਂ ਉਸ ਕੌਮ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਭਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਅੰਗਰੇੀ ਵਿਚ ਅਖਾਣ ਹੈ "The hands that rocks the cradle, rules the world".

ਅਰਥਾਤ-ਜਿਹੜਾ ਹੱਥ ਬੱਚੇ ਦੇ ਪੰਘੂੜੇ ਝੂਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾਨ ਮਨੋ-ਵਿਗਿਆਨੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਅਧੋਗਤੀ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ-ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ ।।" ਅਗ **473**

2 ਦਸਮ-ਪਾਤਿਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਮਨੋ-ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਅਸੂਲ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਰਹਿਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪੱਕ ਮਾਂਵਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਦਾਂ ਵਿਚ ਪਲਣ ਵਾਲੇ ਬਾਲਕ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਅੋ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਣਨ । ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਰਚ ਕਰਕੇ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਰਹਿਣੀ ਦੀ ਉਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਿਹੜੀ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਭਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਪਨੀਰੀ ਇਸ ਯੋਗ ਬਣਾਏ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਣੀ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਅਰਧ-ਅੰਗ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀੈਂ ਨ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਰਹਿਣੀ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਇਸ ਯੋਗ ਬਣਾਏ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਸੰਲ ਕਰਨ ਸਗੋਂ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਲਈ ਚਾਨਣ-ਮੁਨਾਰਾ ਬਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਿਨ (ਮਨੋਰਥ) ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ।

3 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤਕਰੀਬਨ 32 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਲਈ ਚਰਨ ਪਹੁਲ ਜਾਂ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਗਾਧਿ ਅਤੇ ਅਮਿਤ (ਉਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮਿਣਤੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਅੰਦਾਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਪੂਰੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਤੀ) ਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੂਰੀ ਵਿਚ ਪਰਵਾਣ ਾਲਸੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਖੰਡੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ। ਸੰਨ 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹਰ ਸਿੱਖ ਲਈ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਰੂਰੀ ਹੈ । ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਿੱਖ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈਃ-

ਧਰਹਿ ਕੇਸ ਪਾਹੁਲ ਬਿਨਾ, ਭੇਖੀ ਮੂੜਾ ਸਿਖ।
ਮੇਰਾ ਦਰਨ ਨਾਹਿ ਤਿਸ, ਪਾਪੀ ਤਿਆਗੈ ਭਿਖ।"

(ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ)

4 ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਛੋਟੀ ਦਸਤਾਰ (ਕੇਸਕੀ) ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਛੋਟੀ ਦਸਤਾਰ ਇਤਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾ ਕੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ । ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਬਚਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਜਬ ਲਗ ਾਲਸਾ ਰਹੈ ਨਿਆਰਾ
ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਓ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ।

5 ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਵੀ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਾਲਸਾ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘ । ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਲਈ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਨਿਆਰਾਪਨ ਕੀ ਹੈ ? ਨ ਦੇ ਝੱਖੜਾਂ, ਤੂੰਾਨਾਂ (ਹਨੇਰੀਆਂ) ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਡਟ ਕੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਕਰਕੇ, ਉਤੇ ਕੇਸਕੀ (ਛੋਟੀ ਦਸਤਾਰ) ਸਜਾਉਣਾ ।

6 ਪੁਰਾਤਨ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਤੁਕ ਕੇਸਕੀ ਦੀ ਰਹਿਤ ਸਪੱਟ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ-

ਕਛ ਕੜਾ ਕਿਰਪਾਨ ਕੰਘਾ ਕੇਸਕੀ
ਇਹ ਪੰਜ ਕਕਾਰੀ ਰਹਿਤ ਧਾਰੇ ਸਿਖ ਸੋਈ"

(ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਚਉਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ)

7 ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰ-ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਭਾਗ ਕੌਰ (ਆਮ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਨਾਮ ਮਾਈ ਭਾਗੋ) ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਪਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ :-

ਪਹਿਰ ਕਾਛ ਲਘੁ ਸਿਰ ਦਸਤਾਰੇ ॥

8 ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੁ ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋ ਵਿਚ ਕੇਸਕੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :
ਕੇਸਕੀ ਛੋਟੀ ਪੱਗ ਜੋ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਪਹਿਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । (ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਛਪੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਪੰਨਾ 159)

9 ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅੰਗਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਮਿਸਟਰ ਕਨਿੰਘਮ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕ History of the Sikhs ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ।
The Sikh women distinguished from Hindus of their sex by some of dress, chiefly by higher top knot of head".

10 ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤਨ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ

ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਕੇਸਕੀ ਦੀ ਰਹਿਤ ਨਾਲੋ ਭਿਤ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

11 ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ" ਵਿਚ ਮੁਖ ਨਾਇਕ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਕੌਰ ਦੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਵਾਲੀ ਤਸਵੀਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਰਾਣੀ ਜੀ ਦਸਤਾਰੋ ਭਿਤ ਅਤੇ ਖੰਡਾ, ਚੱਕਰ, ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਿ਼ਾਨ (Emblem) ਧਾਰਨੀ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

12 1913-14 ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਬੀਬੀਆਂ ਕੇਸਕੀ ਦੀ ਰਹਿਤ ਪਾਬੰਦੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ।

13 ਫਿਰੋਪੁਰ, ਕੈਰੋਂ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ), ਜਸਪਾਲੋਂ ਅਤੇ ਸਿੱਧਵਾਂ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਦੇ ਸਿੱਖ-ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਹਰ ਕੁੜੀ ਸਿਰ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ । ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਈ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਦੇਸ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੀ ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਕ ਤਾਲੀਮੀ (ਵਿਦਿਅਕ) ਕਾਨ੍ਹੰਸ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਕਾਨ੍ਹੰਸ ਵਿਚ ਲੁਧਿਆਣੇ ਲ਼੍ਹੇ ਦੇ ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ ਜਸਪਾਲੋਂ ਤੇ ਸਿੱਧਵਾਂ, ਫਿਰੋਪੁਰ ਤੇ ਕੈਰੋਂ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੋਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਉਸ ਕਾਨ੍ਹੰਸ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ।

14 ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਕੇ ਕੈਦ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਰ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਪਹਿਨਦੀਆਂ ਸਨ ।

15 ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ" ਭਿੰਡਰਾਂ ਨਿਵਾਸੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ ਹਰ ਮਰਦ ਤੇ ਇਸਤਰੀ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸਕੀ ਸਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ।

16 ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ (ਸੰਤ) ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਦੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਵੀ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸਕੀ ਸਜਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ।

17 ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਕਸਬਾ ਭਸੌੜ ਵਿਚ ਪੰਚ-ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਇਕ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਉਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸਕੀ ਸਜਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਿਰਕੱਢ ਜਥੇਬੰਦੀ ਸੈਂਟਰਲ ਮਾਝਾ ਦੀਵਾਨ" ਸੀ । ਉਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੇਸਕੀ ਦੀ ਇਤਨੀ ਮਹੱਤਤਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਵਸਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸਕੀ ਸਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੁਪੱਟੇ ਵਾਧੂ ਜਾਣ ਕੇ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

18 ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਦੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਹੁਣ ਵੀ ਕੇਸਕੀ ਦੀ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਰਹਿਤ ਦਾ ਨਿਰਾਲਾ ਸਤੋਗੁਣੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਵਿੱਤਾ ਤੇ ਾਲਸਾਈ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਸਪੱਟ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਜੱਥੇ ਦੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਹੀ ਕੇਸਕੀ ਪੰਜਵੀਂ ਰਹਿਤ ਜਾਣ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਬੇ ਨਿਰਾਲਾਪਨ ਸੁਰਜੀਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

19 ਮੌਜੂਦਾ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਖਰੜਾੑ. ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ 7-1-45 ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਪੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹਿਣੀ" ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ :-

(ਚ) ਸਿੱਖ ਮਰਦ ਅਥਵਾ ਇਸਤਰੀ ਨੱਕ ਕੰਨ ਛੇਦਨਾ ਵਰਜਿਤ ਹੈ ।

(ਛ) ਸਿੱਖ ਲਈ ਕਛਹਿਰੇ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਪੁਾਕ ਸੰਬੰਧੀ ਬਾਕੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ । ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਸਜਾਵੇ, ਦੋਵੇਂ ਠੀਕ ਹਨ ।

(ਚ) ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਸਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਨੱਕ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਹਿਣੇ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨੱਕ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਗਹਿਣੇ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਾਨ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮਹਬਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸੁਰੀ ਅਤੇ ਬਿੰਦੀ ਵੀ ਲਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ । ੍ਰਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੰਥਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

20 ਅੱਜ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਨਾਮ ਧਰੀਕ ਅਖੌਤੀ ਨਵੀਨ ਸਭਿਅਤਾ ਤੇ ੀ ਆਦੀ ਦੇ ਪਰਦੇ ਹੇਠ ਸਾਡੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਗਿਰਾਵਟ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਨੰਗੇ ਤੇ ਨਿਰਲੱਜਤਾ ਵਾਲੀੈਨ ਪ੍ਰਸਤੀ ਰਾਂ ਤੇ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਭਾਵ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹਾਰੀ ਭਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਵੀ ਇਸ ਨਿਰਲੱਜਤਾ ਭਰੇ ਅੱਧੇ-ਨੰਗੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਭੜਕੀਲੇ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਪਹਿਰਾਵੇ; ਹੋਛੀਆਂ ਸਰੀਰਿਕ ਸਜਾਵਟਾਂ, ਤੰਗ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਸੁਹੱਪਣ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅੱਧ ਨੰਗੇ ਪਹਿਰਾਵੇ, ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਸਹੀ ਨਕਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਆਪਣੇ ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ

ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਮੈਲ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

21 ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕੇਸਕੀ ਦੀ ਰਹਿਤ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਰੋਹੜ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਦਸਮ ਦਵਾਰੀ ਜੂੜੇ ਉਤੇ ਕੇਸਕੀ ਸਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀ ਦੇ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਸਭੈਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੇਸਕੀ ਨਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਘਰਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇੈਨ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ : ਕੇਸਕੀ ਰਹਿਤ ਨਾਲੋ ਭਿਤ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੀ ਕੁਝ ਐਸਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਚਲਣ-ਹੀਣ ਪੁਰ ਦੀ ਮੈਲੀ ਅੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਉੱਠ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਰ-ਦਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਾਲਤ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਾਲਸਾ ਘਰਾਣਿਆਂ ਇਸ ਰੋਗ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਾਤਰ ਕੇਸਕੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਪਹਿਰਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਾਲਸਾਈ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਬੀਬੀਆਂ ਹਰ ਮੁਕਲ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਆਪਾ, ਇੱਤ ਤੇ ਅਣਖ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਸਕਣ ।

22 ਕੇਸਾਂ ਨੰਗੇ ਨਾ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਹੁਕਮ, ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ :-

ਨਗਨ ਹੋਇ ਬਾਹਰ ਫਿਰਹਿ, ਨਗਨ ਸੀਸ ਜੋ ਖਾਇ ।।
ਨਗਨ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜੋ ਬਾਂਟਈ, ਤਨਖਾਹੀ ਬਡੋ ਕਹਾਇ ।24।।
ਪਾਗ ਉਤਾਰਿ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜੋ ਖਾਵੇ। ਸੋ ਸਿਖ ਕੁੰਭੀ ਨਰਕ ਸਿਧਾਵੈ ।।

(ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਨ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ)

ਨੰਗੇ ਸੀਸ ਪ੍ਰਾਦ ਨਾ ਛਕੇ (ਬੇ ਮੁਕਤ ਧਰਮ ਾਸਤ੍ਰ-ਸਾਖੀ 70)

ਜੋ ਸੀਸ ਕੇਸ ਨਾਂਗ ਰਹੈ ਤੇ ਉਸ ਕੇ ਸਵਾ ਰੁਪਿਆ ਤਨਖਾਹ ਹੈ ।

(ਧਰਮ ਸੁਮਾਰਗ ਪੰ: 10 -ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਨ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਤੋਂ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਪੱਟ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ ਨੰਗੇ ਰੱਖਣਾ, ਮਹਾ ਮਨਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਫਿਰਨ ਬੁਰਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਡਿ ਉਡਿ ਰਾਵਾ ਝਾਟੈ ਪਾਇ।। ਵੇਖੈ ਲੋਕੁ ਹਸੈ ਘਰਿ ਜਾਇ (ਅਗ **465**) ਦਾ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਤੇ ਢੁੱਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟੇ ਨਾਲ ਢੱਕ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਕੇਸਕੀ ਸਜਾਉਣ ਤੋਂ ਰਮਾਉਂਦੀਆਂ ਜਾਂ ਝਿਜਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕੁੜੀਆਂ ਤੇ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀਆਂ ਗਾਤਰੇ ਵਾਲੀ ਕਿਰਪਾਨ ਕਿਉਂ ਪਹਿਨਣ ਅਤੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਕਿਉਂ ਸਜਾਉਣ ?

ਮੈਂ ਇਕ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮੀ ਹਿੰਦੂ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆਂ ਪਲਿਆ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੋਨੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸਨ । ਖੱਤਰੀਆਂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ । ਮੇਰਾ ਹਿੰਦੂ ਬਾਪ ਲਾਲਾ ਸਿੱਬੂ ਮੱਲ ਵੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਾਂਫੀ ਵੱਡੀ ਪੱਗ ਸਿਰ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਸੀ । ਦੇਸ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੇ ਹਿਰ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਇਕ ਸਿਰਕੱਢ ਡਾਕਟਰ ਬੇਲੀਰਾਮ ਉਪਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਗਲੇ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਰੱਖੋ। ਜਿਹੜੀ ਬੀਬੀ ਗਾਤਰੇ ਵਾਲੀ ਕਿਰਪਾਨ ਪਹਿਨਦੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ੂਬਸੂਰਤ ਹੋਵੇ, ਮਾੜੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਜੇ ਕਿਤੇ ੂਬਸੂਰਤ ਜਵਾਨ ਕੁੜੀ ਨੇ ਗਾਤਰੇ ਵਾਲੀ ਕਿਰਪਾਨ ਵੀ ਪਹਿਨੀ ਹੋਵੇ ਸਿਰ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਵੀ ਸਜਾਈ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇਖ ਕੇ ਭੈੜੇ ਤੋਂ ਭੈੜੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਖੋਟਾ ਖਿਆਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਬਲਕਿ ਉਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਉਸ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਝੁਕ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਮਹਾਂਪੁਰਾਂ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਬੰਦੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਥੁੜ੍ਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਥੁੜ੍ਹ ਦੇ ਮ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਗਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਰਪਾਨ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਕਤੀ ਤੇ ਅਣਖ ਦੇ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਤੀ ਤੇ ਅਣਖ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਦੀ ਪੇਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

(ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

❖❖❖

ਕਛੁ ਨ ਕਹੈ ਜਮਕਾਲੁ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਰਮਾਨ ਹੈ :

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪੰਤਿਆ ਕਛੁ ਨ ਕਹੈ ਜਮਕਾਲੁ ॥
ਨਾਨਕ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੁਖੀ ਹੋਇ ਅੰਤੇ ਮਿਲੈ ਗੋਪਾਲੁ ॥ ਅੰਗ **457**

ਭਾਵ ਪਰਮੇਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਮ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਦੱਸਦੇ ਹਨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ) ਕਿ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਸੰਸਾਰੀ ਬੰਦਾ, ਮੌਤ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਣਨ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਮੌਤ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੌਤ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਖ ਕੇ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਪਰਮੇਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ, ਮੌਤ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਦੇਖ ਕੇ ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ। ਬਲਕਿ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਤਾਂ ਸਲੋਕ **22** ਵਿੱਚ ਆਖਦੇ ਹਨ :

ਕਬੀਰ ਜਿਸੁ ਮਰਨੇ ਤੇ ਜਗੁ ਡਰੈ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਆਨੰਦੁ ॥
ਮਰਨੇ ਹੀ ਤੇ ਪਾਈਐ ਪੂਰਨੁ ਪਰਮਾਨੰਦੁ ॥ ਅੰਗ **1365**

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਝਾਤ ਪਾਈਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪਣੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰਿਆਈ ਬ ਕੇ ਕਈ ਦਿਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਬੈਰ ਕਿਸੇ ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਚਾਦਰ ਲੈ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਜੋ ਵਾਪਰਿਆ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਵਿਚ ਰਾਮਕਲੀ ਸਦੁ" ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਅ ਸੱਦ ਲਏ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ ਸੌਂਪ ਕੇ ਬੈਰ ਕਿਸੇ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਗਏ। ਪੰਚਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਭਵਿੱਖ ਜਾਣ ਕੇ ਸਭ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ।

ਅਟਮ ਨਾਨਕ ਦੀ ਜੋਤ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰਿਕ ਰੋਗ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦਾ ਸਭ ਪਤਾ ਹੈ ਪਰ ਕਾਮਰੇਡੀ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਉਸ ਮਨਣ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਭੀ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਰੂਪੀ ਖੇਡ ਤਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਸਭ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ

ਅਤੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਜਿਊਂਦੇ ਜੀਅ ਗੁਰਗੱਦੀ ਬ ਕੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਅੰਸ ਵਿਚੋਂ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਰਾਇ ਜੀ, ਬੈਰ ਕਿਸੇ ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਕੱਪੜਾ ਲੈ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੀ ਕਿਸੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਨੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੁਣ ਕਰ ਕੇ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਧਰਮ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪੰਡਤ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ, ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਪਖਡੀ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਭਾਦੋਂ ਦੀਆਂ ਖੁੰਬਾਂ ਵਾਂਗ ਉੱਗੇ ਅਖੌਤੀ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀਆਂ ਲਈ ਭੀ ਇਹ ਇਕ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਿਆਸਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਭੀ ਆਪਣੀ ਵਸੀਅਤ ਬੈਂਕ ਲਾਕਰ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹੁਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਵਿਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਡੇਰੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਦਸਮੇ ਜੀ ਦੇ 7 ਸਾਲ ਅਤੇ 9 ਸਾਲ ਦੇ ਦੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਕੇ ਮੌਤ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਈ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਨਿਵੇਕਲੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਾਹਰਾ ਕਰਾਮਾਤ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਮੰਨਣ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਕਾਮਰੇਡੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸੀ ਮਿਸਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਇਹ ਕਾਮਰੇਡ ਹੁਣ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀ ਮਿਸਾਲ ਪੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਕੇ ਚਰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਬੰਦ-ਬੰਦ ਕਟਵਾਏ ਅਤੇ ਖੋਪਰੀਆਂ ਲੁਹਾਈਆਂ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਸੀਸ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਲੜੇ। ਜਿਸ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਮੰਨਣ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਾਮਰੇਡੀ ਕਲਮਾਂ ਇਸ ਹੋਰ ਰੰਗਤ ਨਾਲ ਪੇ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜਦ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਫੜਨ ਆਏ, ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਵਤ ਦੇ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਮੋੜਨੇ ਚਾਹੇ ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਮੰਨੇ। ਫਿਰ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਆਖਿਆ ਜੇ ਕਹੇਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਤੈ ਛੁਡਾ ਲਈਏ? ਅੱਗੋਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾ ਦੇ ਕਰਤਾ ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ ਇੰਜ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਅਸੀਂ ਨ ਮਰਨੋਂ ਨੱਠਨ ਵਾਰੇ। ਅਸੀਂ ਜੁ ਮਰਿ ਹੈਂ ਮੁਗਲ ਦਵਾਰੇ।
ਸਿਖਨ ਕਾਰਨ ਗੁਰ ਸਿਰ ਲਾਏ। ਪੁਤ ਪੋਤ੍ਰੇ ਪੁਨ ਆਪ ਕੁਹਾਏ।।34।।
ਪੰਥ ਬਧਾਵਨ ਖਾਤਰ ਤਾਈਂ। ਇਮ ਅਪਨੀ ਗੁਰ ਕੁਲ ਗਵਾਈ।
ਉਸ ਕੇ ਪੰਥੀ ਹਮੈਂ ਸਦਾਏਂ। ਹਮ ਮਰਨੇ ਤੇ ਕਿਮ ਨਠ ਜਾਏਂ।।35।।
ਸਿੱਖਨ ਕਾਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਦੀਨੇ ਸੀਸ ਲਗਾਇ।

ਸੋ ਸਿਖ ਹਮ ਉਸ ਗੁਰੂ ਕੇ, ਕਿਮ ਰਾਖੈਂ ਸੀਸ ਬਚਾਇ।।46।।
ਜਿਸ ਕੇ ਮਨ ਮੇ ਭੈ ਗੁਰੂ, ਤਿਸੁ ਭੈ ਜਮ ਕਾ ਨਾਹਿੰ
ਜਿਸ ਕੇ ਹੱਥ ਮਸਾਲ ਹੈ, ਕੀ ਕਰੁਗੁ ਅੰਧੇਰੋ ਤਾਂਹਿ।

ਕੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗਾ ਅਤੇ ਮਿਨਰੀ ਕਾਲਜ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਧਰਮ ਅਜਿਹੀ ਸਪਿਰਟ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਇਸੇ ਲਈ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮੀਨਰੀ ਅਤੇ ਜੁਝਾਰੂ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਘੋਲ ਵਿਚ ਭੀ ਚੱਡੇ ਪੜਵਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਘੋਟਣੇ ਲੁਆਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਭ, ਘੱਗੇ ਦੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ, ਅੰਧਵਿਵਾਸੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਅਤੇ ਪਖਡੀ ਸਿੱਖ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਅਖਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘ, ਕੁਝ ਕੁ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫੈਡਰੇਨ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਹੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਮਿਨਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ, ਤੋਪਾਂ ਟੈਂਕਾਂ ਵਾਲੀ ਬਹੱਤਰ ਹਾਰ ਫੌਜ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਨਹੀਂ ਟੇਕੇ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗਾ ਦਾ ਬਣਾਇਆ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਕਾ ਗੰਗਾ ਦਾ ਧਰੂਤਾਰਾ ਗੁਰਬਖ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾ ਅਫਗਾਨਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਅਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਵਾਸੀ ਐਲਾਨਿਆ ਹੈ, ਮੌਕਾ ਪੈਣ ਤੇ ਟਪੂਸੀ ਮਾਰ ਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾ ਵੜਿਆ।

7 ਜੂਨ 1984 ਭੀ ਜਦ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ੌਜ ਕਾਬ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਭੀ ਅਖਡ-ਕੀਰਤਨ ਜਥੇ ਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲ੍ਹਿ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਪੱਟੀ ਦਾ ਸੀ। ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਛੀ ਚਾਦਰ ਜਿਸ ਤੇ ਬੈਠਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਖੱਫਣ ਬਣੀ। ਪਾਠਕ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਾ ਲਾਉਣ ਕਿ ਜਦ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਗੋਲੀਆਂ, ਰਾਕਟ ਅਤੇ ਬੰਬ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੀ, ਉਹ ਕੈਸਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਐਸੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਇਹ ਸਿੰਘ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਕੈਸੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਹ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਜਾਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਤਰਕਵਾਦੀ ਕੀ ਅਰਥ ਰੱਖਦੇ ਹਨ?

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਪੇ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਾਂ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਜਦ ਭਨਿਆਰਾ ਵਾਲੇ ਪਖਡੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰੋਸ ਲਹਿਰ ਫੈਲ ਗਈ। ਪਟਿਆਲੇ ਾਲਸਾ ਪੰਚਾਇਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ

ਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਮਿਨਰੀ ਕਾਲਜ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਭੀ ਰੋਸ ਮੁਾਹਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਦੋ ਕੁ ਵਾਰੀ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਕੋਲ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਜਾਮ ਭੀ ਕੀਤੀ।

ਸਰਕਾਰੀ ਮੀਨਰੀ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਆਈ, ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅੰਸਰ ਤੰਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ ਕਿ ਕੌਣ-ਕੌਣ ਇਸ ਦੇ ਮੋਢੀ ਭਾਈਵਾਲ ਹਨ। ਇਕ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਦੋ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਕੋਲ ਜਿਥੇ ਮਿਨਰੀ ਕਾਲਜ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਦੰਤਰ ਸੀ, ਉਥੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਆ ਗਿਆ। ਕੁਦਰਤੀ ਦਾਸ ਭੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਉਥੇ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੀ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਤੇ ਸਾਰੇ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਸਾਂ ਹੀ ਮੁੱਕਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਕਿ ਸਾਡਾ ਾਲਸਾ ਪੰਚਾਇਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨਹੀਂ। ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਲਿਟਰੇਚਰ ਸਸਤੇ ਮੁੱਲ ਤੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

(1) ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤ ਲਈ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਆਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਕੇ ਇਕ ਆਮ ਸੰਸਾਰੀ ਬੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਜੀਵਨ ਸੰਲਾ ਕਰ ਗਏ।

ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ 22 ਨੰਬਰ ਫਾਟਕ ਦੇ ਉੱਪਰ, ਪੁਲ ਦੇ ਅੀਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਹੁਣ ਰਿਹਾਇਈ ਮਕਾਨਾਂ ਵਾਲਾ ਾਪਿੰਗ ਕੰਪਲੈਕਸ ਹੈ, ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਸ. ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਦੀ ਰਿਹਾਇਈ ਕੋਠੀ ਸੀ। ਇਹ ਲੁਧਿਆਣਾ ਲ੍ਹਿੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮਹਿਮਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸਨ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਲੇ ਮਾਲ ਅੰਸਰ (Revenue Officer) ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਗੁਰਮੁਖ, ਰਹਿਤਵਾਨ, ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਅਤੇ ਈਮਾਨਦਾਰ ਅੰਸਰ ਸਨ।

ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੋਢੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸਹਿਯੋਗੀ, ਸ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਡੀਾਇਨ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਵਰਗੀ ਸ੍. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰੀਆ ਰਿਟਾ. ਜਸਟਿਸ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਪੰਜੋਖਰਾ (ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ) ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ ਸੇਵਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸ੍. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਜੇਜੀ (ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਨਾ ਜੀ) ਮਾਇਕ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਉਪਰਾਲਾ ਭੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਅੰਵਾਹ ਫੈਲਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀ ਸਤ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਕੰਮ ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਆਰੰਭਿਕ ਟੱਕ ਲਾਉਣ ਕੋਈ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤੇ ਸ. ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਸਰੀਰ ਗੁਰੂ ਲੇਖੇ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਟੱਕ ਲਾਇਆ। ਇਹ ਆਪ ਭੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਟੋਕਰੀ ਢੋਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਨ ਲੜਕਾ ਭੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਭਾਣਾ ਕਰਤਾਰ ਦਾ, ਮਿੱਟੀ ਪੁੱਟਦੇ ਪੁੱਟਦੇ ਥਾਂ ਕਾੰੀ ਡੂੰਘਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੜਕਾ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਢਿੱਗ ਉਪਰ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਵਾਲੇ ਛੋਟੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਉਥੇ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਾੰੀ ਦੇਰ ਉਥੇ ਛੋਟਾ ਨਿਾਨ ਸਾਹਿਬ ਲੱਗਿਆ ਅਸੀਂ ਦ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਜਦ ਸਰੋਵਰ ਵੱਡਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈ।

ਅਖੀਰ ਵੇਲੇ ਸ. ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਬਰਨਾਲੇ ਹਿਰ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਡਿਊਟੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਥੇ ਹੀ ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅੰਸਰਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਐਕਸਾਈ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸ. ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਰਿਤੇਦਾਰਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਆਏ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਹੰਤਾ ਕੁ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣ ਮਿੱਤਰਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਆਏ।

ਜਦ ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਜੀ ਮਿਲਣ ਗਏ ਤਾਂ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਸਾਡੀ ਬਰਾਤ ਵਿਚ ਚੱਲੋਗੇ? ਛੀਨਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਫਿਰ ਸੰਭਲ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜੇ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਭੇਜੋਗੇ ਤਾਂ ਆ ਜਾਵਾਂਗੇ ਬਿਨ ਬੁਲਾਏ ਮਹਿਮਾਨ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ। ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਹਿਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਏ।

ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰਵਾਲੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਰਾ ਬਿਸਤਰਾ ਕੱਢ ਦੇਵੋ। ਅੀਰਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਲੇ ਉਠੇ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ, ਜਿਸ ਉਹ ਆਪ ਭੀ ਸਿਆਣੀ ਉਮਰ ਕਾਰਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਇਨਾਨ ਕਰਵਾਇਆ ਫਿਰ ਆਪ ਕੀਤਾ। ਅੱਗੇ ਆਪ ਪਾਠ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਅੱਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਪਾਠ ਕਰੋ ਮੈਂ ਸੁਣਾਂਗਾ। ਨਿੱਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਠ ਪਿਛੋਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਇਆ ਪਾਠ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਹੋਈ। ਅਰਦਾਸ ਪਿੱਛੋਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਸੇਵਾਦਾਰ ਤਾਂ ਉਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੱਥਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਭੌਰ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਜਦ ਅਰਥੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਅਤੇ ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਭੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਗਰੇਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹੜੀ ਬਰਾਤ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸੀ।

(2) ਸਾਡੇ ਪੜਦਾਦਾ ਜੀ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਮੇਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿ ਸਾਡੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਇਆ ਉਦੋਂ ਉਹ ਤਕਰੀਬਨ ਦਸ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਦੇ ਸੀ ਪੜਦਾਦਾ ਜੀ ਬਾਬਾ ਖੜਗ

ਸਿੰਘ ਜੱਬੋਮਾਜਰਾ ਪਿਡ (ਜਰਗ, ਜੌੜੇ-ਪੁਲ ਕੋਲ) ਦੇ ਜਗੀਰਦਾਰ ਸਰਦਾਰ ਸਨ ਜੋ ਕਿ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਲ੍ਹਿੇ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਲ੍ਹਿਾ ਸੰਗਰੂਰ ਦੀ ਹੱਦ ਤੇ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਸੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਲਾ ਦੁਮਾਲਾ ਸਜਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਬੁੱਢੇ ਦਲ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਭੇ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਲੜਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਕਾਂੀ ਦੇਰ, ਸੁਤੰਤਰ ਜਥੇ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹੇ ਫਿਰ ਕਾਂੀ ਸਾਲ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਬਿਕਰਮਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਭੀ ਰਹੇ, ਕਈ ਮਹਿਕਮੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੌਂਪੇ ਹੋਏ ਸੀ ਪਰ ਕੰਮ ਸਾਰਾ ਸੈਕਟਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਿਰੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਕ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਦਕਾ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਜਥੇ ਪਾਸੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਟੀਕ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਿਸ ਫਰੀਦ ਕੋਟੀਆ ਸਟੀਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੀਰ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੋਗੇ ਕੋਲ ਪਿੰਡ ਕਿਲੀ ਗਾਂਧਰਾਂ ਜੋ ਕੋਟ ਈਸੇ ਖਾਂ ਕੋਲ ਮੋਗਾ ਫਿਰੋਪੁਰ ਸੜਕ ਤੇ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਇਥੇ ਇਹ ਪੇਚ ਨਾਲ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਇਆ ਪਰ ਕੁਝ ਾਸੰ ਰਕ ਨਾ ਪਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਸ. ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕਈ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅੱਜ ਨਲ੍ਹਾ ਦੇਈਏ? ਬਾਬਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅੱਜ ਨਲ੍ਹਾ ਦੇਵੋਂਗੇ ਅੱਜ ਹੀ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਜਾਵਾਂਗਾ ਨਹੀਂ ਅਜੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਹੋਰ ਬਾਕੀ ਹਨ ਫਿਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਘਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਜੀਅ ਨੂੰ ਇਸ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਉਮਰ ਸਿਆਣੀ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਦਸਤਾਂ ਕਰ ਕੇ ਕਮੋਰੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਬਉਲਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਣੀ ਗਰਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਚੌਂਕੀ ਰੱਖ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਲ ਆਏ ਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣੋ, ਮੀਨ ਤੁਹਾਡੀ, ਮਕਾਨ ਤੁਹਾਡਾ, ਜਗੀਰ ਆਪੇ ਸਰਕਾਰ ਤੁਹਾ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ ਪਰ ਮੇਰੇ ਸਤਰ, ਬਸਤਰ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੋਥੀਆਂ ਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਚੋਂ ਕੋਈ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ; ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਨਿਹੰਗਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦੇਣਾ। ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਤੇ ਮੈ ਭੁੰਜੇ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਰੋਣਾ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਫੁੱਲ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਰਿਦੁਆਰ। ਫੁੱਲਾਂ ਘਰ ਲਿਆ ਕੇ ਚੱਕੀ ਨਾਲ ਪੀਹ ਲਵੋ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਬਦ ਚੌਂਕੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਸੰਗਤ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬਖੇਰ ਦੇਣਾ।"

ਸਾਰੀਆਂ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਚੌਂਕੀ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਇਕ

ਪਾਸੇ ਬਾਬਾ ਜੀ (ਲੇਖਕ ਦੇ ਬਾਬਾ ਜੀ) ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੈਣ, ਸਾਹਮਣੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬੱਚਾ ਤੇਰੇ ਤੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ੍ਿਆਂ, ਬਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ੍ਿਆਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਗੜਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਿਰ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਿਉਂ ਹੀ ਪਾਣੀ ਸਿਰ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆ ਇਕ ਅਵਾ ਸਿਰ ਵਿਚੋਂ ਆਈ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਏ। ਇਹ ਸਭ ਭਾਣਾ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਰਤਿਆ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਛੇਵੀਂ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਾਿਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ।

(3) ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਅਸੀਵਿਆਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜਗਾਧਰੀ ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ ਦੇ ਕਾਰੋ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀ ਜਗਨ ਨਾਥ ਨੇ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਫਲਾਣੀ ਤਾਰੀ ਮਰਨਾ ਹੈ ਮੈ ਛੁੱਟੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦਰਖਾਸਤ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਪਟਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਛੁੱਟੀ ਲੈਣ ਲਈ ਹੋਰ ਬਹਾਨੇ ਬਥੇਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੂੰ ਛੁੱਟੀ ਲਈ ਮਾਂ ਹੀ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਜਗਨ ਨਾਥ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਦੇ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ ਤੇ ਜਦ ਮੈਂ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਸੀ ਮੈ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਦਿਨ ਮਰਨਾ ਹੈ ਜਲਦੀ ਆ ਜਾਈਂ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਰਾਸਤ ਨਾਇਬ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਕੋਲ ਘੱਲ ਦਿੱਤੀ ਉਸ ਨੇ ਭੀ ਜਗਨ ਨਾਥ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਛੁੱਟੀ ਮਨੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਚੜਪਾਸੀ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪਟਵਾਰੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਘੱਲ ਦਿੱਤਾ। ਚਪੜਾਸੀ ਨੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਜੋ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਿਆ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਜਦ ਅੰਬਾਲੇ ਹਿਰ ਕੋਲ ਜਗਨ ਨਾਥ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਭੀ ਧੀ ਪੁੱਤਰ ਬੁਲਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਗਨ ਨਾਥ ਦੇਖ ਕੇ ਮਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਪੁੱਤ ਤੂੰ ਦੇਰ ਕਿਉਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੈ ਕਾਂੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਉਡੀਕ ਰਹੀ ਹਾਂ।" ਇੰਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਜਗਨ ਨਾਥ ਨਾਲ ਕੁਝ ਗੁਪਤ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਫਿਰ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਸੀ ਉਹ ਦੱਸਿਆ।

ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਪਿਆਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉੱਠ ਕੇ ਇਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਅੀਰ ਤੇ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲਾ ਸੂਟ ਪਹਿਨਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈ ਹੁਣ ਅਰਾਮ ਕਰਨ ਦਿਓ। ਇੰਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਮੰਜੇ ਤੇ ਚੱਦਰ ਲੈ ਕੇ ਪੈ ਗਈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਜਦ ਜਗਨ ਨਾਥ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਾਂ ਪਰਲੋਕ ਪਿਆਨਾ ਕਰ ਗਈ ਸੀ।

ਕੀ ਵਿਗਿਆਨ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਮੰਨਣ ਤਿਆਰ ਹੈ? ਕੀ ਕਿਸੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੁਣ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅੱਜ ਤੱਕ ਦੇ

ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਿਗਿਆਨੀ ਨੇ ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਸਾਈਨਾਈਡ ਸਵਾਦ ਦੇਖਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਆਪ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਖਾਂਦੇ ਸਾਰ ਮਰ ਗਿਆ ਪਰ ਸਵਾਦ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸੱਕਿਆ। ਯੋਗਾਸਲਾਵੀਆ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਰਾਟਰਪਤੀ ਮਾਰਲ ਟੀਟੋ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਮਰਨ ਕਿਨਾਰੇ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਕੋਈ ਵਿਗਿਆਨੀ ਜਾਂ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸੱਕਿਆ ਕਿ ਕਦ ਮਰੇਗਾ।

ਰੂਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਡਾਕਟਰ ਸਟਾਲਨ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸੌ ਸਾਲ ਮਰਨ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਅਜਿਹਾ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਧਰਮ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੱਚਾਈ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨਾਲ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪਰਖ ਕੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਨ ਸਧਾਰਨ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜੰਮਣੁ ਮਰਣੁ ਨ ਤਿਨ~ ਕਉ
ਜੋ ਹਰਿ ਲੜਿ ਲਾਗੇ॥
ਜੀਵਤ ਸੇ ਪਰਵਾਣ ਹੋਏ
ਹਰਿ ਕੀਰਤਨਿ ਜਾਗੇ॥ (ਅਗ 322)

❖ ❖ ❖

ਸਰਬੋਤਮ ਪਥ ਾਲਸਾ

ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਮਿ. ਅਰਨਲਡ ਟਾਇਨਬੀ ਨੇ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਧਰਮ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਾਇਦ ਬਹੁਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਲਿਹਾ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅੱਜ ਅਸਾਂ ਇਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਸੂਝਵਾਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਧਰਮਾਂ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ।

1. ਪੂਰਬ ਦੇ ਧਰਮ : ਸਨਾਤਨ ਜਾਂ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮ, ਬੁੱਧ, ਜੈਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ।

2. ਪੱਛਮ ਦੇ ਧਰਮ : ਯਹੂਦੀ, ਇਸਾਈ, ਪਾਰਸੀ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ। ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਆਦਿ ਕਾਲ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦੀਆਂ ਹੁਣ ਇੰਨੀਆਂ ਾਖਾਵਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਇਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਨਾ ਇਟ ਇਕ ਹੈ, ਨਾ ਪੂਜਾ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਹਿਚਾਣ ਇਕ ਹੈ।

ਰਿਗਵੇਦ ਵਿਚ ਅਗਨੀ, ਵਾਯੂ, ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਯਜੁਰਵੇਦ ਵਿਚ ਹੋਮ, ਜਗ, ਹਵਨ, ਬਲੀਦਾਨ ਬਾਰੇ ਉਪਦੇ ਹੈ। ਾਮਵੇਦ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਵਸਰਾਂ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਮੰਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਥਰਬਣ ਬੇਦ ਵਿਚ ਜਾਦੂ, ਟੂਣੇ ਜੰਤਰ, ਮੰਤਰ, ਤੰਤਰ, ਜੋਤ ਗਿਆਨ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਛੇ ਾਸਤਰ, ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਇਕੱਤੀ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਦਾ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪਦੇ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿ, ਮਹੇ (ਤ੍ਰੈ ਦੇਵ) ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਰਣ ਵੰਡ (ਬ੍ਰਹਮਣ, ਖੱਤਰੀ, ਸੂਦ, ਵੈ) ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਇਟ, ਇਕ ਵਿਧਾਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਵਰਣ ਵੰਡ ਕਰਕੇ ਏਕਤਾ ਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ, ਦੇਸ ਵਿਦੇਸੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ_ਲਾਮ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਅਤੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਵਿਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਾਸਤਕ ਧਰਮ ਹਨ। ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿਚ ਕਰਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਵਿਚ ਤਿਆਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ਪਰ ਸਦਾਚਾਰਿਕ ਪੱਖੋਂ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਅਸੂਲ ਬਹੁਤ ਅੱਛੇ ਹਨ। ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੀ ਅਹਿੰਸਾ ਪਰਮੋ ਧਰਮਾ ਦੇ ਅਸੂਲ ਨੇ ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ ਸਤਰਹੀਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੇਸ _ਲਾਮੀ ਵੱਲ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਸਿਧਾਂਤ,ਂ ਲਸੰਾ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਸਭ ਮੂਰਤੀ

ਪੂਜ ਹਨ। ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ, ਬੋਧੀ ਅਤੇ ਜੈਨ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵਿਲਿੰਗ ਦੀ ਭੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਦ ਕਿ ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਪੂਜਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਯਹੂਦੀ, ਇਸਾਈ, ਇਸਲਾਮ ਮੱਤ ਭੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਵਿਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ੍ ਦਾ ਦਾ ਵਾਸਾ ਸੱਤਵੇਂ ਅਕਾ ਤੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ ਕਾਅਬਾ ਖੁਦਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾਅਬੇ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਨਿਵਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪੱਛੋਂ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਵਾਲੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਨਿਵਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ :

ਜਹ ਜਹ ਪੇਖਉ ਤਹ ਹਜੂਰਿ ਦੂਰਿ ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਈ।।
ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੈ ਮਨ ਸਦਾ ਧਿਆਈ।। (ਅੰਗ ੬੭੭)
ਠਾਕੁਰ ਜਾ ਸਿਮਰਾ ਤੂੰ ਤਾਹੀ।। (ਅੰਗ 499)

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸਲਾਮ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁੰਨਤ ਕਰਵਾਉਣਾ ਲਾਮੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ੈਰ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸੁੰਨਤ ਕੇਵਲ ਮਰਦ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਕਤਿ ਸਨੇਹੁ ਕਰਿ ਸੁੰਨਤਿ ਕਰੀਐ
ਮੈ ਨ ਬਦਉਗਾ ਭਾਈ।।
ਜਉ ਰੇ ਖੁਦਾਇ ਮੁਹਿ ਤੁਰਕੁ ਕਰੈਗਾ
ਆਪਨ ਹੀ ਕਟਿ ਜਾਈ।।
ਸੁੰਨਤਿ ਕੀਏ ਤੁਰਕੁ ਜੇ ਹੋਇਗਾ
ਅਉਰਤ ਕਾ ਕਿਆ ਕਰੀਐ।।
ਅਰਧ ਸਰੀਰੀ ਨਾਰਿ ਨ ਛੋਡੈ
ਤਾ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਹੀ ਰਹੀਐ।। (ਅੰਗ 477)

ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਅੱਧਾ ਭਾਗ (ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ), ਇਸਲਾਮ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ । ਜਦਕਿ ਾਲਸਾ ਪਥ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਲਈ ਇਕ ਰਹਿਤ, ਇਕੋ ਨਿੱਤਨੇਮ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ।

ਇਸਲਾਮਿਕ ਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਗ ੈਤਾਨ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਸੀਤਾਂ ਵਿਚ ਗਾਉਣਾ ਵਜਾਉਣਾ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਰੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੂ ਪੰਛੀ ਭੀ ੀ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਰੋਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਾਣੀ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਰਚੀ ਹੈ।

ਪੱਛਮ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵਿਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਬੰਦੇ ਦੀ ਰੂਹ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮੁਰਦੇ ਜਲਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦ ਪਰਲੋ ਆਵੇਗੀ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇਂ ਰਿਤਾ ਨਫੀਰੀ ਬਜਾਇਗਾ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮੁਰਦੇ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਆਉਣਗੇ ਜਿਸ ਦੀ ਸਿੰਾਰ ਪੈਾਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਬਹਿਤ (ਸਵਰਗ) ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ ਬਾਕੀ ਸਭ ਦੋਮ (ਨਰਕ) ਜਾਣਗੇ।

ਪਰ ਪੱਛਮੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਏ ਵਰਲਡ ਬਿਔਂਡ ਅਤੇ ਲਾਈ ਆਫਟਰ ਲਾਈਫ ਨੇ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬੰਦੇ ਦੀ ਰੂਹ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲੋਕ, ਜਿਸ ਪਰਲੋਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਵਾਗਵਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਹੋਣਾ ਭੀ ਮੰਨਦੀ ਹੈ :

ਨਾਨਕ ਜੀਅ ਉਪਾਇ ਕੈ ਲਿਖਿ ਨਾਵੈ ਧਰਮੁ ਬਹਾਲਿਆ।।
ਓਥੈ ਸਚੇ ਹੀ ਸਚਿ ਨਿਬੜੈ ਚੁਣਿ ਵਖਿ ਕਢੇ ਜਜਮਾਲਿਆ।।
ਥਾਉ ਨ ਪਾਇਨਿ ਕੂੜਿਆਰ ਮੁਹ ਕਾਲ੍ਹੈ ਦੋਜਕਿ ਚਾਲਿਆ।।
ਤੇਰੈ ਨਾਇ ਰਤੇ ਸੇ ਜਿਣਿ ਗਏ
ਹਾਰਿ ਗਏ ਸਿ ਠਗਣ ਵਾਲਿਆ।।
ਲਿਖਿ ਨਾਵੈ ਧਰਮੁ ਬਹਾਲਿਆ।। ਅੰਗ 463

ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮਿ ਆਇਓ।।
ਅਬ ਕੇ ਛੁਟਕੇ ਠਉਰ ਨ ਠਾਇਓ।। ਅੰਗ 337

ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿ, ਮਹੇ ਭਗਵਾਨ ਹਨ। ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਖੁਦ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਨ ਅਰਜਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਮੇਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਈਸਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਭਗਵਾਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਹਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨਾ ਰੱਬ, ਨਾ ਰੱਬ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਲਕਿ ਰੱਬ ਦਾ ਪੈਾਮ (ਸੁਨੇਹਾ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪੈਗਾਂਬਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਨਾ ਖੁਦਾ, ਨਾ ਖੁਦਾ ਦਾ ਬੇਟਾ, ਨਾ ਪੈਂਬਰ, ਮੈਂ ਪਰਮੇਰ ਦਾ ਇਕ ਨਿਮਾਣਾ ਜਿਹਾ ਸੇਵਕ ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਕਮਾਉਣਾ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਹੈ, ਮੈਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੋ ਉਹ ਮੈਥੋਂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਉਹੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮੈਥੋਂ ਕਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਹ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ।

ਹਉ ਢਾਡੀ ਵੇਕਾਰੁ ਕਾਰੈ ਲਾਇਆ।।
ਰਾਤਿ ਦਿਹੈ ਕੈ ਵਾਰ ਧੁਰਹੁ ਫੁਰਮਾਇਆ।। ਅੰਗ 150

ਮੁਲ ਖਰੀਦੀ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਸਭਾਗਾ॥
ਗੁਰ ਭੀ ਬਚਨੀ ਹਾਟਿ ਬਿਕਾਨਾ ਜਿਤੁ ਲਾਇਆ ਤਿਤੁ ਲਾਗਾ॥1॥
ਤੇਰੇ ਲਾਲੇ ਕਿਆ ਚਤੁਰਾਈ॥
ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ। ਅੰਗ **991**

ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਆਪਣੇ ਸਮਰੱਥ ਮਾਲਕ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਆਤਮ ਵਿਵਾਸ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਭੀ ਮਨ ਦੀ ਗੀਬੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਹੱਦਾਂ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਮ ਨੀਚ ਕਰੰਮਾ॥
ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਕੀ ਰਾਖਹੁ ਸਰਮਾ॥ ਅੰਗ **12**

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਨ, ਹਰਤ ਈਸਾ ਜਾਂ ਹਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਤੁਲ ਕੋਈ, ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ। ਆਪਣੇ ਵਰਗੇ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਨੌਂ ਆਗੂ ਸੰਸਾਰ ਦੇਣੇ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਅੱਗੇ ਜੁਗੋ-ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜੋਤ ਸਮੋ ਰੱਖੀ ਹੈ।

ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਗਨਨਾਥ ਪੁਰੀ ਦੇਂ ਕਰਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੜਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਇਕ ਪਾਰਸੀ, ਫਿਰੋ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਅਬੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ੈਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੱਕਾ ਹਿਰ ਦੀ ਮਿਉਂਸਿਪਲ ਹੱਦ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੋਰਡ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ੈਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ ਅੰਦਰ ਆਣਾ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ।" ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਵਰਗੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਭੀ ਵੜਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਸਭ ਲਈ ਦਰਵਾੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਹਰਤ ਈਸਾ ਜੀ, ਹਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹਰਤ ਮੂਸਾ ਆਦਿ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ, ਬੋਧੀ ਜਾਂ ਜੈਨੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਛਮੀ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਨੁਆਈ ਪੂਰਬ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ।

ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹੇ ਮੇਰਾ ਪੀਰ ਹੈ, ਬੋਧੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਨਾਨਕ ਸਾਡਾ ਲਾਮਾ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਾਅਬੇ ਤੋਂ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਏ, ਚੀਨ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੈਦਾ ਹੀ ਚੀਨ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਹੀ ਨਾਨਕਾਈ ਹਿਰ ਵਸਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਨਿਰਨੇ ਕਾਲਜੇ ਰੱਬ ਇਕ ਸੌ ਇਕ ਗਾਲ ਕੱਢ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਲੋਕਾਂ ਲੁੱਟਣ ਦੇ ਅੱਡੇ ਹਨ ਭਾਵ ਕਮਿਊਨਿਸਟ, ਉਹ ਭੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਮਸੀਹਾ ਜਾਣ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਨ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਧਰਮ ਸੰਚਾਲਕਾਂ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ

ਲਿਖੇ ਗਏ। ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਜਿਸ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਸਤਤ ਅਤੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਦਸਤਤ ਕੀਤੇ। ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ (ਜਲੰਧਰ) ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਕਿਸੇ ਇਕ ਧਰਮ ਰਹਿਬਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਛੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ, 15 ਭਗਤ, 4 ਗੁਰਸਿੱਖ ਅਤੇ 11 ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤਰੀ, ੂਦਰ, ਵੈਸ, ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਮਾਨੀ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਅਨੂਪਮ ਦਰਬਾਰ ਸਜਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਦੀ ਯੂ. ਐਨ. ੳ. ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਹਿਬਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਬਣ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਤੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਐਸਾ ਬਣ

ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੋਮ ਦਿਲਿ ਹੋਵੈ॥ ਅੰਗ **1084**

ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਸੋਈ ਮਲੁ ਖੋਵੈ॥ ਅੰਗ **662**

ਜੇ ਤੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ ਤਾਂ ਆਹ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰ

ਸੋ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਜੋ ਬਿੰਦੈ ਬ੍ਰਹਮ ॥ ਅਗ 1411

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬੀਚਾਰੈ॥
ਸੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈ ਹਮਾਰੈ॥ ਅੰਗ 324

ਜੇ ਜੋਗੀ ਬਣਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਐਸਾ ਬਣ :

ਸੋ ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਸੋ ਪਾਏ
ਜਿਸ ਨੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ॥ ਅਗ 556

ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ ਜੋਗ
ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ॥ ਅੰਗ 730

ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਹਿਬਰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰਾ ਬਣੇਗਾ ਤਾਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋਵੇ ਗਾ ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨਃ

ਕੋਈ ਗਾਵੈ ਕੋ ਸੁਣੈ ਕੋਈ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰੁ॥
ਕੋ ਉਪਦੇਸੈ ਕੋ ਦਿੜੈ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ॥
ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ ਬੈਸੁ ਉਧਰੈ ਸਿਮਰਿ ਚੰਡਾਲ॥
ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਓ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਨਾ ਨਾਨਕ ਤਿਸਹਿ ਰਵਾਲ॥ ਅਗ **330**

ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਆਪਣੀ ਉਮੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਪੰਥਕ ਬੋਲਾ ਹੈ

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ,

ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ॥

ਸਭੇ ਜੀਅ ਸਮਾਲਿ ਅਪਣੀ ਮਿਹਰ ਕਰੁ॥
ਅਨ ਪਾਣੀ ਮੁਚੁ ਉਪਾਇ ਦੁਖ ਦਾਲਦੁ ਭੰਨਿ ਤਰੁ॥
ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀ ਦਾਤਾਰਿ ਹੋਈ ਸਿਸਟਿ ਠਰੁ॥
ਲੇਵਹੁ ਕੰਠਿ ਲਗਾਇ ਅਪਦਾ ਸਭ ਹਰੁ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਸਫਲੁ ਘਰੁ॥ ਅੰਗ **1251**

ਹਰਿ ਜੀਉ ਸੋਈ ਕਰਹਿ ਜੇ ਭਗਤ
ਤੇਰੇ ਜਾਚਹਿ ਏਹੁ ਤੇਰਾ ਬਿਰਦੁ॥
ਕਰ ਜੋੜਿ ਨਾਨਕ ਦਾਨੁ ਮਾਗੈ
ਅਪਣਿਆ ਸੰਤਾ ਦੇਹਿ ਹਰਿ ਦਰਸੁ॥ ਅੰਗ **406**

ਰੂਪ, ਰੰਗ, ਜਾਤ, ਨਸਲ, ਦੇਸ, ਕੌਮ, ਕਿਸੇ ਚੀ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ:

ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ॥
ਤਿਸ ਦੈ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ॥ ਅੰਗ **13**

ਮਾਣਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਭੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ॥ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ

ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਜੀਵਨ ਸੰਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਇਕ ਅਸੂਲ ਤੇ ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹਾ ਕਿ ਗੀਤਾ ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਬੁੱਧ ਕਰਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ, ਜੈਨ ਧਰਮ ਅਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਤਿਆਗ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੈਰਾਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਉਪਦੇ, ਗਿਆਨ, ਬੈਰਾਗ, ਤਿਆਗ, ਕਰਮ, ਸੇਵਾ, ਸਿਮਰਨ, ਕੀਰਤਨ, ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਦਾਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ :

ਸਾਚੁ ਕਹੋਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ
ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ॥ ਪਾਤਾਹੀ **10**

ਮਨ ਰੇ ਕਿਉ ਛੂਟਹਿ ਬਿਨੁ ਪਿਆਰ॥ ਅੰਗ **60**

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਚਲਾਈ ਲੰਗਰ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹਿਨਾਹ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਇਕ ਮੋਟੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਰੋ ਦੇ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਵਾਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਜੋੜ-ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਲੰਗਰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਇਕ ਅਚੰਭਾ ਹਨ।

ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਟੀਚਾ, ਮੁਕਤੀ ਜਾਂ ਸਵਰਗ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ

ਹੈ ਜਦਕਿ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ :

ਸੁਰਗ ਬਾਸੁ ਨ ਬਾਛੀਐ ਡਰੀਐ ਨ ਨਰਕਿ ਨਿਵਾਸੁ॥
ਹੋਨਾ ਸੋ ਹੋਈਐ ਹੈ ਮਨਹਿ ਨ ਕੀਜੈ ਆਸ॥1॥
ਰਮਈਆ ਗੁਨ ਗਾਈਐ॥
ਜਾ ਤੇ ਪਾਈਐ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨੁ॥ ਅੰਗ **337**

ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਰਮੇਰ ਦੇ ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਬਦਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪੱਖੋਂ ਵੀਚਾਰੀਏ ਤਾਂ, ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ" ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹਨ। ਬਿਗਾਨੇ ਧਰਮ ਲਈ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਕੋਈ ਵਿਚ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਬੈਰ ਕਿਸੇ ਰਿਆਸਤ ਤੋਂ ਈਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਬਾਦਾਹ ਔਰੰਗਜੇਬ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਨਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਪਿਤਾ ਵਾਰ ਕੇ, ਬੱਚੇ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਕੇ, ਮਾਤਾ ਹੀਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਅਡੋਲ ਰਹਿਣਾ, ਕੇਵਲ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਅਸਾਂਵੀਂ ਅਤੇ ਨਿਵੇਕਲੀ ਜੰਗ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਹੀਦ ਬਾਬਾ ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗੀ ਧਰਤੀ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਮੋਹਰ ਨਾਲ ਮੋਹਰ ਵਿਛਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਮੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਟੋਡਰ ਮੱਲ ਨੇ ਸਾਹਿਬਾਦਿਆਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਰ ਦੇ ਹਮਲੇ ਵੇਲੇ ਸੈਦ ਪੁਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਨਿਵਾਸੀ ਬਾਬਰ ਦੀ ਕੈਦ ਤੋਂ ਛੁਡਵਾਏ। ਦੂਸਰੇ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਬਵੰਜਾ ਰਾਜੇ ਰਿਹਾਅ ਕਰਵਾਏ। ਤੀਸਰਾ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਕਹਾਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਦਰ ਾਹ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 2300 ਇਸਤਰੀਆਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸਭ ਘਰੋ-ਘਰੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ।

ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮੀ ਦੁਮਣਾਂ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਮਰ੍ਹਮ ਪੱਟੀ ਕਰਾ ਕੇ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਰੈੱਡ ਕਰਾਸ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ 155 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਕਨ੍ਹਈਆ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਪਿੱਛੋਂ 1891 ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋਈ, ਜਿਥੇ ਇੱਕੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਦਸ ਹਾਰ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੀਦੀ ਪਾਈ ਅਤੇ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤੱਕ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟੇ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਨੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ

ਸਭ ਰਧਾਂਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਹਰ ਇਕ ਜਵਾਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ 500 ਰੁਪਏ, ਦਸ ਏਕੜ ਮੀਨ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਮਿਲਟਰੀ ਦੇ ਸਰਵਉਚ ਮੈਡਲ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਯੂ. ਐਨ. ਓ. ਵਲੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀਰ ਗਾਥਾ ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੋਨਾਂ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ (ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਰਵਉਚ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਮੈਡਲ) ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਮਿਲੇ ਅੱਧੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਏ।

ਗਿਆਰਾਂ ਸੌ ਸਾਲ ਦੀ ਲਾਮੀ ਪਿਛੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ, ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਆਦ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਝੰਡਾ, ਸਿੱਕਾ ਅਤੇ ਮੋਹਰ ਭੀ ਆਪਣੀ ਸੀ ਪਰ ਦੇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾ ਕੀਤੀ ਇਸ ਲਈ ਕਾਇਮ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਿਆ। ਦੇਸ ਦੀ ਆਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਰੱਸਾ ਚੁੰਮਣ ਵਾਲੇ, ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ, ਉਮਰ ਕੈਦਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤਸੀਹੇ ਝੱਲਣ ਵਾਲੇ 82% ਸਿੱਖ ਸਨ।

1962 ਵਿਚ ਚੀਨ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਵੇਲੇ ਚੂਲ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਜਨਰਲ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ, ਚੀਨੀਆ ਭਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ੌਜੀ ਸੀ। 1965 ਦੀ ਭਾਰਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜੰਗ ਦਾ ਹੀਰੋ ਜਨਰਲ ਹਰਬਖ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਤਤਕਾਲ ਜਨਰਲ-ਇਨ-ਚੀ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਫਿਰੋਪੁਰ ਵਿਚ ਸਤਲੁਜ ਤੋਂ ਉਰਾਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਤਰਨਤਾਰਨ ਤੱਕ ੌਜਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਜਨਰਲ ਮੁਿ ਖਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਕਰਾਈਸਿਸ ਆਂ ਲੀਡਰਪਿ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ੂਬ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 1971 ਦੀ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵੇਲੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਜਨਰਲ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਰੋੜਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨੱਬੇ ਹਾਰ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ ਬਣਾਏ ਗਏ, ਜੋ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਰਿਕਾਰਡ ਹੈ। ਜਿਸ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭੁਲਾ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੋਲ ਦਿੱਤਾ।

ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਏਅਰ ਮਾਰਲ ਸ. ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ੌਜ ਵਿਚ ਜਮਾਂਦਾਰ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਦੂਸਰੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਦਾ ਸਰਵਉਚ ਮੈਡਲ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਅਤੇ ਕਮੀਰ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਰਮਵੀਰ ਚੱਕਰ ਸੀ।

ਕਾਰਗਿਲ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਰ-ਅੰਦਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਿਆਂ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਮੈਡਲ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਉਹ ਹੁਣ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਰਿਟਾਇਰਡ) ਦਾ ਕੇਸ ਅਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਜੱਗ ਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਉਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਲਈ ਨੰਬਰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਪਟਿਆਲੇ ਦਾ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ 1936 ਵਿਚ ਲੰਬੀ ਛਾਲ

ਵਿਚ ਛੇਵਾਂ ਅਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। 400 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਵਿਚ ਉਲੰਪਿਕ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਸ. ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾ ਭਾਰਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਨੈਨਲ ਰਿਕਾਰਡ ਪਜਾਹ ਸਾਲ ਕੋਈ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।

ਤਕਰੀਬਨ 1970 ਤੱਕ ਟਰੈਕ ਫੀਲਡ ਦੇ ਏਸ਼ੀਅਨ ਚੈਂਪੀਅਨ ਸਿੱਖ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਮਾਨਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਤੂ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਵਿਚ ਛੇ, ਸੱਤ ਜੂੜਿਆਂ ਤੇ ਰੁਮਾਲ ਸਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਮੁੰਡੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਆਦੀ ਪਿੱਛੋਂ ਸਾਡਾ ਦੇਸ ਅੰਨ ਲਈ ਵਿਦੇਾਂ ਵੱਲ ਝਾਕਦਾ ਸੀ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਿਹਨਤੀ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਸਦਕਾ ਅੱਜ ਸਾਡਾ ਦੇ ਅੰਨ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਕ ਸਮਾਂ ਦੇਸ ਤੇ ਐਸਾ ਆਇਆ ਕਿ ਦੇਸ ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਵਿਦੇੀ ਕਰੇ ਦੀ ਕਿਤ ਮੋੜਨ ਲਈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਰਿਰਵ ਬੈਂਕ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚੋਂ ਸੋਨਾ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਪਰ ਸ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਸਦਕਾ ਅੱਜ ਸਾਡਾ ਦੇਸ ਆਪਣੀ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਮਨੀਲਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਕਾਨ੍ਰੰਸ ਵਿਚ ਏਸ਼ੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਇਮਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਤਿਾਬ ਸ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਮਿਲਿਆ।

ਇਸ ਵਿ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲਿਖਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ ਪਰ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਇਜਾਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਪਰ ਕਿੰਨੇ ਅੰਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨੀ ਨਾ ਘਰੋਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਵਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਲੋਂ, ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਾਨਦਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਸਰਬਉਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖ ਪਹਿਚਾਣ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣੋਂ ਹੀ ਮੁਨਕਰ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਸੱਠ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੂਟਨੀਤੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਅਨਿਆਇ, ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗਠਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਥਕ ਹੋਂਦ ਤਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ, ਬੇਅਸੂਲੇ ਪੰਥਕ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ੈਰ ਿੰਮੇਵਾਰਾਨਾ ਲਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟ ਜਾਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ਨੇ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ-ਬੱਚੀਆਂ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾ ਕੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਲੋੜ ਹੈ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ-ਬੱਚੀਆਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਾਉਣ ਦੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਿੱਖ ਕਹਾਉਣ ਵਿਚ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਵਿਵਾਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖ ਸਕਣ।

❖❖❖

ਮੈਂ ਚੰਡੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਪਟਿਆਲਾ ਾਹੀ ਘਰਾਣੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੂਰਬੀਰ ਦੇਵੀਆਂ" । ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਅਧਿਆਇ ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਦਾ ਸੀ । ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਮਹਾਨ ਕੋ ਦੇ ਪੰਨਾ 178 ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ ਪਤੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਵਿਆਹ ਸਰਦਾਰ ਹਕੀਕਤ ਸਿੰਘ ਰਈਸੰ ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ, ਘਨੱਈਆ ਮਿਸਲ ਦੇ ਰਤਨ ਨਾਲ ਸੰਮਤ 1834 (1777 ਈ.) ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ । ਇਸਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਦਾ ਰਾਜ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਬਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਜੋ-ਜੋ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅਦੁੱਤੀ ਹਨ । ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ। ਨਾ ਮੱਲ ਵਰਗੇ ਭ੍ਰਿਟ ਮੰਤਰੀਆਂ ਕਾਰਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਆਿਦਾ ਰਾਬ ਪੀਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਕਿਾਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਹੁਤ ਢਿੱਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਦੇ ੈਰ ਸਿੱਖ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਰਾਜ ਹਥਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋ ਕੀਤੀ। ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦਾ ਰਾਜ ਡਾਵਾਂ-ਡੋਲ ਦੇਖ ਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਆਈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ । ਨਾ ਮੱਲ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਅਮੀਰ ਵੀਰ ਚੌਕੰਨੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮੁੜ ਸਹੀ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਆ ਗਿਆ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਦਾ ਜਲਾਲ ਜੋਬਨ ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸੀ। ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਅੰਟਾ ਰਾਓ ਅਤੇ ਲਛਮੀ ਰਾਓ ਨੇ ਕੈਥਲ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਜਿੱਤਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਰਿਆਸਤ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਇੱਧਰ ਪਟਿਆਲੇ ਦਰਬਾਰ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਚੱਲ ਗਿਆ । ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਖੁਦੌਂਜ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧੀ । ਦੋਹਾਂੌਂਜਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਰਾਜਪੁਰੇ ਕੋਲ ਮਰਦਾਂਪੁਰ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਹੋਇਆ ।

ਇਸ ਸਾਰੀ ਘਟਨਾ ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਕਸੁੰਭੜੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਦੇ ਪਟਿਆਲਾ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਟਿਆਲਾ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਨਕਾ ਇੰਞ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ :

ਸਤਾਰਾਂ ਸੌ ਤਰਿਆਨਵੇਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਿਰਾਲੇ ।
ਮੱਲੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੱਦੀ ਪਟਿਆਲੇ ।

ਨੱਢਾ ਸੀ ਉਹ ਕਚਕਰਾ ਮਸ ਫੁੱਟੀ ਨਾ ਹਾਲੇ ।
ਗੇਹਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਓਸ ਨਾ ਮੱਲ ਲਾਲੇ ।
ਟੇਟੇ ਚੜ੍ਹ ਦਰਬਾਰੀਆਂ, ਹੋ ਐ ਹਵਾਲੇ ।
ਭੁੱਲ ਬੈਠਾ ਉਹ ਗੱਭਰੂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਚਾਲੇ ।
ਥਾਂ ਸੰਜੋਆ ਫਸ ਗਿਆ ਿਹ_ਲੰ-ਜੰਜਾਲੇ ।
ਜੰਗ ਲੱਗਾ ਤਲਵਾਰ , ਉਲਿਆਏ ਭਾਲੇ ।
ਚਲ ਪਏ ਦੌਰ ਰਾਬ ਦੇ ਮੱਤ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ।
ਤਾਰੂ ਪੰਜ-ਦਰਿਆ ਦਾ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਪਿਆਲੇ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੋਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਪਈ। ਰਣ-ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਜਾਇਾ ਲੈ ਕੇ ਅੰਟਾ ਰਾਓ ਨੇ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਵੱਲ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਲਿਖਿਆ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ , ਅੰਟਾ ਰਾਉ ਛਲੀਏ ।
ਮੰਨ ਜਾ ਸਾਡੀ ਈਨ ਨੀਂ, ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਨਾ ਟਲੀਏ ।
ਅਸੀਂ ਚੜ੍ਹੀਏ ਨ੍ਹੇਰੀ ਵਾਂਗਰਾਂ, ਹੜ੍ਹ ਵਾਂਗਰ ਚਲੀਏ ।
ਅਸੀਂ ਡਿੱਗਦੇ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗਰਾਂ, ਥੰਮ੍ਹ ਵਾਂਗਰਾਂ ਖਲੀਏ।
ਸਾਥੋਂ ਡਰਨ, ਫਰੰਗੀ ਸੂਰਮੇ ਭਾਵੇਂ ਵਲ ਛਲੀਏ ।
ਅਸਾਂ ਕੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਨ ਖਹਿਬੜੀਂ ਨੀ ਕੋਮਲ ਕਲੀਏ।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਵੀ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਦੀ ਬੱਚੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ, ਕਲਗੀਧਰ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ । ਜਿਸ ਨੇ ਸਹੁਰੇ ਤੇ ਪੇਕੇ ਘਰ ਕਈ ਐਸੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਦੀ ਸਾਣ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਪਰੌੜ੍ਹ ਹੋਈ। ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਨੇ ਇੰਜ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ :

ਲਿਖਿਆ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਨੇ ਅੰਟਾ ਰਾਉ ਤਾਣੀ ।
ਮੈਂ ਨਾਗਣ, ਡੰਗਾਂ ਜਿਸ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ ਪਾਣੀ ।
ਮੈਂ ਚੰਡੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ, ਵੈਰੀ ਦਲ-ਖਾਣੀ ।
ਮੈਂ ਕਰ ਕਰ ਸੁੱਟਾਂ ਡੱਕਰੇ ਸਭ ਤੇਰੀ ਢਾਣੀ ।
ਮੈਂ ਚੁੰਘ-ਚੁੰਘ ਡੋਕੇ ਬੂਰੀਆਂ ਦੇ ਚੜ੍ਹੀ ਜਵਾਨੀ ।
ਮੈਂ ਲੜ-ਲੜ ਨਾਲ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੇ ਹੋਈ ਸਿਆਣੀ ।
ਮੈਂ ਿਹਣੀ ਪੰਜ ਦਰਿਆ ਦੀ ਮੈ ਕੱਲੀ ਨਾ ਜਾਣੀ।

ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਗਹਿਗੱਚ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਤਾਣ ਲਾ ਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀੌਂਜ ਨੇ ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਰੋਕੀ ਰੱਖਿਆ । ਪਰ ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੈਰ ਪਿਛਾਂਹਾਂ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ । ਆਪਣੀੌਂਜ ਹੱਲਾ-ੇਰੀ ਦੇ

ਕੇ ਦੁਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ੌਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ :

ਤੱਕ ਸਿੰਘਾਂ ਨਿਘਰਦਾ ਉਹ ਸਿਦਕੀ ਰਾਣੀ ।
ਉੱਤਰੀ ਹਾਥੀ ਉਪਰੋਂ ਜਿਉਂ ਪਹਾੜੋਂ ਪਾਣੀ ।
ਉਹ ਬੁੱਕੀ ਿਹਣੀ ਵਾਂਗਰਾਂ, ਧੂਹ ਤੇਗ ਅਲਾਣੀ ।
ਤੁਸੀਂ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਦਮੇ ਦੇ ਨਾ ਗਿਲ ਗਵਾਣੀ ।
ਤੁਸੀਂ ਬਾ ਉਡਾਰੂ ਬ ਦੇ ਉਹ ਚਿੜੀਆਂ ਢਾਣੀ।
ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਇੱਕ ਭਾਰੂ ਲੱਖਾਂ ਤੇ ਕੁਝ ੈਰਤ ਖਾਣੀ।
ਤੁਸਾਂ ਰੱਜ ਰੱਜ ਪੀਤਾ ਸੋਹਣਿਓਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪਾਣੀ।
ਅਜ ਅੰਟਾ ਰਾਉ ਮਰਹੱਟੇ ਤੋਂ ਨਾ ਕੰਡ ਲਵਾਣੀ ।
ਤੁਸੀਂ ਆਏ ਬਚਾਂਦੇ ਵੀਰਨੋਂ ਲੱਖ ਭੈਣ ਬਿਗਾਨੀ ।
ਅਜ ਕੱਲਿਆਂ ਛਡ ਕੇ ਭੈਣ ਨਾ ਲੀਕ ਲਵਾਣੀ ।

ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਦੀ ਹੱਲਾ-ੇਰੀ ਨੇੌਜ ਵਿੱਚ ਨਵਾਂ ਜੋ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ । ਦੁਮਣ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀੌਜ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਾਮਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ । ਦੋਨੋਂੌਜਾਂ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ।

ਡੇਰੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਨੇ ਚੋਣਵੇਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪੇ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੀੌਜ ਥੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਮਣੌਜ ਵੀ ਥੱਕ ਕੇ ਅਰਾਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਜੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹਿੰਮਤ ਧਾਰ ਕੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਮਣੌਜ ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਦੱਬ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਿੱਤ ਯਕੀਨੀ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਇਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਸਾ ਭਰਵਾਂ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਮਰਹੱਟਾੌਜ ਸੰਭਲ ਨਾ ਸਕੀ ਅਤੇ ਜਿੱਧਰ ਜੀਅ ਆਇਆ ਭੱਜ ਨਿਕਲੀ । ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮਰਹੱਟਾੌਜ ਨੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਕੀਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜਿੱਤ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਾਉਂਦੀ ਪਟਿਆਲੇ ਆ ਗਈ ।

ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਰਾਂਸੀਸੀ ਜਰਨੈਲ ਕੋਲ ਕੈਥਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਾੀ ਵੱਡੀ ਜਗੀਰ ਅਤੇੌਜ ਸੀ । ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਜੀਂਦ ਦੇ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਤੇ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ ਰਾਂਸੀਸੀ ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਜੀਂਦ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ।

ਸਿੱਖੀ ਪਿਆਰ ਅਧੀਨ ਗੁਆਂਢੀ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਸਲਾਮਤੀ ਲਈ ਮਹਾਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਖੁਦੌਜ ਲੈ ਕੇ ਗਈ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਜਰਨੈਲ ਮੈਦਾਨਿ-ਏ-ਜੰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਭਜਾ ਕੇ ਰਿਆਸਤ ਜੀਂਦ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ।

ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਯਾਦ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਆਮ ਇਸਤਰੀ ਇੱਕ ਅਬਲਾ ਨਾਰੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵੀ ਚੰਪਾ, ਚਮੇਲੀ, ਫੂਲਵਤੀ ਆਦਿ ਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਇਹ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ । ਹਰ ਸਾਲ ਆਪਣੇ ਪੁਰ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੀ ਇੱਤ ਆਬਰੂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਮੰਨਕੇ, ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ । ਪਤੀ ਦੇ ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸਤੀ ਹੋਣਾ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਰਾਜਪੂਤ ਇਸਤਰੀਆਂ ਜੌਹਰ ਦੀ ਰਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜਲ ਕੇ ਮਰਨ ਕਬੂਲ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ।

ਅਲਾਉਦੀਨ ਖਿਲਜੀ ਨੇ ਜਦ ਚਿਤੌੜਗੜ੍ਹ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਤਿਹ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਦਸ ਹਾਰ ਰਾਜਪੂਤਨੀਆਂ ਜੌਹਰ ਦੀ ਰਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਿਦਾ ਜਲ ਕੇ ਰਾਖ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਦੇਸ ਦੇ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਰਸਯੋਗ ਸੀ । ਵਿਦੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੀੌਜ ਦਾ ਜੇ ਇੱਕ ਘੋੜਸਵਾਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣ ਉਸ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਾਨ ਬੀ ਲਈ ਹਰ ਚੀ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਬੇਟੀ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਖੰਡਾ ਪਹੁਲ (ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਣਾ) ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਹੜੇ ਹਮਲਾਵਰ ਇੱਥੋਂ ਦਾ ਧਨ-ਮਾਲ ਤੇ ਇੱਤ-ਆਬਰੂ ਲੁੱਟਕੇ ਲਿਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਮੇਂ ਲਈ ਇੱਥੇ ਆਉਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕ ਅਖਾਣਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਸਨ-

ਛਈ ਬਾਬਾ ਛਈ, ਰੰਨ ਬਸਰੇ ਗਈ,
ਮੋੜੀਂ ਬਾਬਾ ਕੱਛ ਵਾਲਿਆ ।

ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਖੰਡਾ ਪਹੁਲ ਬ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ । ਚੰਪਾ, ਚਮੇਲੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨਾਮ ਰੱਖੇ ਸਦਾ ਕੌਰ, ਦਲੇਰ ਕੌਰ, ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਅਤੇ ਅਬਲਾ ਇਸਤਰੀਆਂ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਆਪ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ । ਜਿਥੇ ਭਾਰਤੀ ਇਸਤਰੀ ਾਲਮ ਅਤੇ ੁਲਮ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਿਦਾ ਜਲਦੀਆਂ ਸਨ, ਖਡਾ ਪਹੁਲ ਦੀ ਕਤੀ ਨੇ ਾਲਮ ਅਤੇ ੁਲਮ ਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਬੀ । ਸਮੇਂ ਨੇ ਪੁੱਠਾ ਗੇੜ ਖਾਧਾ, ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਣੇ ਤਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਅੱਜ ਦੀ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀ ਮੁੜ ਚੰਪਾ ਚਮੇਲੀ ਬਣਨ ਵਿੱਚਾਂ ਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ।

18 ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਕਰਕੇ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾ ਕੇ ਚੁੰਨੀ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੇ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਟੋਆਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਟੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । 1849 ਈ. ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ, ਅੰਗਰੇ ਅੰਸਰ ਜੋਸਿਫ ਡੇਵਿਡ

ਕਨਿੰਘਮ, ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਸਿਰ ਤੇ ਜੂੜਾ ਅਤੇ ਕੇਸਕੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਕੀ ਹਿੰਦੂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਅਲੱਗ ਪਹਿਚਾਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਕੌਰ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸਕੀ ਵਾਲੀਂ ਟੋ ਤੋਂ ਭੀ ਇਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਚਾਰ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਸਨ । ਪਹਿਲਾ, ਪਿੰਡ ਜਸਪਾਲੋਂ, ਲ੍ਹਿਾ ਲੁਧਿਆਣਾ। ਦੂਸਰਾ, ਪਿਡ ਸਿੱਧਵਾਂ ਖੁਰਦ ਲ੍ਹਿਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਤੀਸਰਾ, ਸਿੱਖ ਕੰਨਿਆ ਮਹਾਂ ਵਿਦਿਆਲਯ ਫਿਰੋਪੁਰ ਅਤੇ ਚੌਥਾ, ਸਿੱਖ ਕੰਨਿਆ ਮਹਾਂ ਵਿਦਿਆਲਯ ਪਿੰਡ ਕੈਰੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ । ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਬੱਚੀਆਂ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਅਤੇ ਕੇਸਕੀ ਸਜਾਉਣੀ ਰੂਰੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਵੱਲੋਂ ਸੰਪਾਦਿਤ ਪੁਸਤਕ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪਦਮ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ।

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ, ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥਾ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਨਰੀ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਭੀ ਕੇਸਕੀ ਸਜਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਪੱਛਮੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਫਿਲਮੀ ਐਕਟਰੈਸਾਂ ਦੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ਵਾਲੇਂ ਨਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿੱਚ ਰੁੜ੍ਹੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚੀਆਂ ਸਿੱਖੀ ਬਾਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿਰ ਦਾ ਜੂੜਾ ਗਿੱਚੀ ਤੇ ਲੈ ਆਂਦਾ । ਫਿਰ ਉਹ ਗੁੱਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕੇ ਸ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਘੁੰਮਣ ਦੀ ਜੀਵਨੈ ਲੀ ਅਪਨਾ ਲਈ ਹੈ।

ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਧਾਰਮਿਕ ਇਕੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਗੁਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਜੋ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨ ਕੇ ਇਹ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸੂਝਵਾਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਰਮ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਿਆਣੇ-ਬਿਆਣੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਖੁਦ ਉਹਨਾਂ   ਇਸ ਲਿਬਾਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਇੰਚ ਲੰਬੇ ਨਹੁੰ ਵਧਾਕੇ ਅਤੇ ਭੂਤਨੀਆਂ ਵਾਂਗ ਵਾਲ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਕਿਹੜੀ ਬੀਬੀ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗੀ ਜਾਂ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਟੇਗੀ । ਅਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਇਤਿਹਾਰ ਪੜ੍ਹਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੱਖ ਲੜਕੀ ਲਈ ਕਲੀਨੇ ਵਨ ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਲੜਕੇ ਕੇਸ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਲਈ ਪਹਿਰਾਵਾ ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੀਆਂ ਸਟਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭੇਟਾ ਰਹਿਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪੜ੍ਹਕੇ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬਾਣੇ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ।

ਜਦ ਅਸੀਂ ਐਸੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਅਤੇ ੈਨ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਇਕੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਵਾਂਗੇ ਜੋ ਸਭ ਆਕਰਤਿ ਕਰਕੇ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖੇ, ਫਿਰ ਜੇ ਕੋਈ ਅਣ-

ਸੁਖਾਵੀਂ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸ ਦੋ ਦੇਵਾਂਗੇ ? ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖੀ ਬਾਣੇ ਵਿੱਚ ਕੇਸਕੀ ਤੇ ਚੁੰਨੀ ਵਾਲੀ ਬੀਬੀ ਨੇ ਜਦ ਗਾਤਰੇ ਕਿਰਪਾਨ ਪਹਿਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਐਰਾ-ਗੈਰਾ ਉਸ ਵੱਲ ਮੰਦੀ ਨਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖਣ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਬਰਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ।

ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਟੇਨ ਤੇ ਦੋ ਬੀਬੀਆਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਰਿਤੇਦਾਰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਈਆਂ । ਗੱਡੀ ਲੇਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਥੇ ਕਾਂੀ ਸਮਾਂ ਬੈਠਣਾ ਪਿਆ, ਇੰਨੇ ਇੱਕ ਮਨਚਲਾ ਪੁਲਸੀਆ ਵੀ ਉੱਥੇ ਆ ਗਿਆ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸਨੇ ਕੋਝੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਪਰ ਉਹ ਬਾ ਨਾ ਆਇਆ । ਫਿਰ ਉਹ ਾਲਸਈ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕਿਰਪਾਨ ਕੱਢ ਕੇ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਬਸ ਫੇਰ ਸਿਪਾਹੀ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਬੀਬੀਆਂ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ । ਸਟੇਨ ਤੇ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ । ਅੀਰ ਮੁਆਂੀ ਮੰਗ ਕੇ ਉਸ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਜਾਨ ਬਾਈ। ਇਹ ਸਭ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿੱਚ ਆ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਘਟਨਾ ਜੁਲਾਈ, 2●●8 ਦੇ ਖਾਲਸਾ ਫਤਹਿਨਾਮਾ ਮਾਸਿਕ ਦੇ 22 ਪੰਨਾ ਤੇ ਆਈ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗਰੂਰ ਲ੍ਹਿੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਲੋਹਾ-ਖੇੜਾ ਵਿਚ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨਾਮ ਦੀ ਸਿੱਖ ਲੜਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਕੇਸਕੀ ਸਜਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਤਰਧਾਰੀ ਸੀ । ਪਿੰਡ ਦੇ ਇੱਕ ਮੁਟੰਡੇ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਝੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਬੀਬੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਸਮਝਾਇਆ ਪਰ ਉਸਦੇ ਬਾ ਨਾ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਗੱਲ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਗਈ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਲਾਇਸੈਂਸੀ ਬੰਦੂਕ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਗਈ । ਮੁੰਡਾ ਡਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜਿਆ । ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਬਾਹਰ ਖੜਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਾਇਰ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਮੁੰਡੇ ਲਲਕਾਰਿਆ। ਉਸਨੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡੇ ਬਾਹਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪੰਚਾਇਤ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਅਤੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ੁਦ ਮੁਆਂੀ ਮੰਗੀ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਬਹਾਦਰ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ।

ਪਰ ਅੰਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਪਰਖਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਅਖੌਤੀ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਮਾਪੇ ਨਾ ਇਹਨਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਸਬਕ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਸਹੀ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਉਪਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੇਵਲ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਹੀਂ ਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਉਸਾਰੂ ਪੱਖ ਅਣਗੌਲਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਹਰ ਰੋ ਅਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਮੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਐਸੀਆਂ ਬਰਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਤੇ ਦੇਖ ਕੇ ਬੰਦਾ ੁਦ ਰਮਸਾਰ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸੱਠ ਹਾਰ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਅਮਰੀਕੀ ਗੋਰੇ ਸਜੇ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਣੇ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਚੱਲ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਥੋਂ ਦੇ ਮੂਲ ਨਿਵਾਸੀ ਖਡਾ ਪਹੁਲ ਛਕ ਕੇ ਇਹ ਬਾਣਾ ਅਪਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਸ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਾਨਦਾਰ ਸਿੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ।ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਦੀ ਬੇਟੀ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸਜਾਈ ਚੰਡੀ ਆਪਣੇ ਾਲਸਾਈ ਆਦਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਵਿਰਸੇ ਭੁੱਲਕੇ ਮੁੜ ਫੇਰ ਅਬਲਾ ਇਸਤਰੀ ਬਣਕੇ ਚੰਪਾ ਚਮੇਲੀ ਬਣਨ ਵਿੱਚ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਆਪੈਨ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਵੇਗ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਗਈਆਂ ਉਹ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਕੀ ਉਪਦੇ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਰਹਿਤ ਵਿਸਾਰੀ ਮਾਤ ਨੇ ਫਿਰ ਪੁੱਤ ਵਿਸਾਰੀ ।
ਕੜਾ ਕਾਨਸੀਂ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਕੰਘਾ ਅਲਮਾਰੀ ।
ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਵਰਗੀਆਂ ਜੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ।
ਹੁੰਦੀ ਕਦੇ ਨ ਵੀਰਨੋ ਅੱਜ ਵਾਂਗ ਖੁਆਰੀ ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਭਲੀ ਕਰਨ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਸਮਝ ਆਵੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉੱਦਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਫੇਰ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਚੰਡੀ ਬਣਕੇ, ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਦੀ ਗੋਦ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮਾਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣ ਜਾਵੇ ।

❖❖❖

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਅਕਾ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਰਾਤ ਅਨੇਕਾਂ ਤਾਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਗਰਦਿ ਨਾਲ, ਅਨੇਕਾਂ ਤਾਰੇ ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵੇਗ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਕਈ ਐਸੇ ਤਾਰੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਗਵਾਈ ਲੈ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਆਪਣੀ ਮੰਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ, ਸਮੇਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਤਾਰੇ ਦੀ ਸੇਧ ਵਿਚ ਤੁਰ ਕੇ ਮਿਲਾਪ ਜਾਂ ਵਿਛੋੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਚਮਕਦਾਰ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿ ਅਸਥਾਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਐਸੀ ਸੀਅਤ ਦੇ ਦਰਨ ਕਰਵਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਜੋ ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਮਿੱਟ ਪੈੜਾਂ ਛੱਡ ਗਈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੋਨ ਚਿੜੀ ਦੇ ਨਾਂਉਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪਿੰਡ ਨਾਰੰਗਵਾਲ, ਲ੍ਹਿਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਿਆਸਤ ਨਾਭਾ ਵਿਚ ਜੱਜ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪੰਜਾਬ ਕੌਰ ਸੀ । ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਨਮ 7 ਜੁਲਾਈ 1878 ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਬਚਪਨ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ।

ਆਪ ਦੀ ਅਰੰਭਿਕ ਵਿੱਦਿਆ ਨਾਭੇ ਹੋਈ, ਫਿਰ ਸੰਨ 19●● ਵਿਚ ਮਿਨ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਬੀ.ਏ. ਪਾਸ ਕਰਕੇ 19●2 ਵਿਚ ਨਾਇਬ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਬਣ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇਸ ਵਿਚ ਪਲੇਗ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਡਾਕਟਰ ਮੰਗਵਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇੀ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅੰਗਰੇ ਡਾਕਟਰ ਮਿਸਟਰ ਫਿਰ ਨਾਲ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਮਰਾਲਾ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਖੇੜੀ ਵਿਚ ਡਿਊਟੀ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਯਕੀਨ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਤੱਕ, ਕੁਰੱਪਟ, ਰਿਵਤਖੋਰ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਸਚਿਆਰ ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਂਗ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਡਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਅੰਗਰੇ ਡਾਕਟਰ ਮਿ. ਫਿਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦਾ ਕਾਇਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਲ ਕੁ ਪਿਛੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਲੇਗ ਵਾਲਾ ਮਹਿਕਮਾ ਤਾਂ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਪਰ ਮਿ. ਫਿਰ ਦੀ ਪੁਰੋਰ ਸਿਾਂਰ ਕਰਨ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵੱਡੇ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਬਣ ਗਏ।

ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਜਿਹੇ ਭ੍ਰਿਟ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ

ਅਤੇ ਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੀ.ਸੀ. ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਸਤੀਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਡੀ.ਸੀ. ਲੁਧਿਆਣਾ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਅਸਤੀਾ ਨਾ ਮਨੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ੋਰ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਡੀ.ਸੀ. ਨੇ ਅਸਤੀਾ ਕੱਢ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੁਝੇ ਅੰਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਹਮਾਰੇ ਹਾਥ ਸੇ ਏਕ ਈਮਾਨਦਾਰ ਅਫਸਰ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ ਪਰ ਅੰਸੋਸ! ਮੈਂ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਮੇਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤਾ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਸਤੀੰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਮੈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਨਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਲਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਗਵਾਹੀ ਦਾ ਕਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਵਾਹ ਬੇਈਮਾਨ, ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸੱਚੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਵੈਸਾ ਬਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਮਾਨਦਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਕਸੂਰਵਾਰ ਸਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।

ਡੀ. ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾ ਸਰਕਾਰ ਗਵਾਹੀ ਕਾ ਕਨ ਬਦਲੇਗੀ ਨਾ ਆਪ ਕਾ ਬੇਟਾ ਨੌਕਰੀ ਕਰੇਗਾ।

ਸਚਿਆਰ ਸਿੱਖ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਆਪ ਜਹੋ ਨਹੀ ਚੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਭਾਵ ਅਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਪ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸੀ, ਅਗੰਮੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਆਪ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੀ ਤੀਬਰ ਤਾਂਘ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ । ਆਰ 14 ਜੂਨ 19●3 ਤਹਿਸੀਲ ਫਿਲੌਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬਕਾਪੁਰ ਵਿਚ ਪੰਥ ਦੇ ਵੱਡੇ ਇੱਕਠ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਮੌਲਵੀ ਕਰੀਮ ਬਖ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਣੇ ਜੋ ਪਿੱਛੋਂ ਸੰਤ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਮਹੂਰ ਹੋਏ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਪਲਟਾ ਆਇਆ। ਆਪ ਬਿਬੇਕੀ ਅਤੇ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੀ ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਦਾ ਐਸੀ ਹੋਈ ਕਿ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬਣ ਗਏ। ਇਸੇ ਦਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੂਰੀ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਨੇ ਹੁਕਮ ਲਗਾ ਕੇ ਐਬਟਾਬਾਦ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਚ ਹੈੱਡ ਕਲਰਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਇਕ ਨੌਕਰ ਭਾਈ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਘੱਲ ਦਿੱਤਾ।

ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਾ, ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੇ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਝਰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਇਕਾਂਤ, ਾਂਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਆਪ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਹੋਰ ਵੈਰਾਗਮਈ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆਪ ਅਕਾਲੀ ਜੋਤਿ ਦੇ ਦਰਨ ਹੋਏ। ਜਿਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵਰਣਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਜੇਲ੍ਹ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਮਸਤਾਨੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆਪਨੇ ਇਥੇ ਦੋ ਵਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਅਖੰਡ-ਪਾਠ ਇਕ ਚੌਕੜੇ ਤੇ ਸੁਣੇ। ਫਿਰ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਾਖਸਾਤ ਦਰਨ ਉਪਰੰਤ ਆਪ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਚਕਰਵਰਤੀ ਹੋ ਤੁਰੇ।

ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਕੁਝ ਦੇਰ ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੋਸਟਲ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਫਿਰ ਇਕ ਾਸ ਘਟਨਾ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਭੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੇ ਲਾਹੇ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਏ।

19●8 ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਪਚ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਜਥਾ ਭੁਜੰਗੀ ਸਭਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਜੱਥੇ ਨੇ ਅੱਗੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਰਲਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਕੱਢ ਕੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣੇ ਅਰੰਭ ਕੀਤੇ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਜਥੇ ਦਾ ਪੰਥਕ ਸਫਾਂ ਵਿਚ ਾਸ ਅਸਥਾਨ ਸੀ। ਦਾਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਹਰਿ ਜੀ) ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ।

19●8 ਤੋਂ 1914 ਤੱਕ ਆਪ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿਡਾਂ ਅਤੇ ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟਾ ਰਹਿਤ ਅਖੰਡ-ਪਾਠ ਤੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨ ਸਜਾ ਕੇ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਕਰ ਕੇ ਪਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਇਥੇ ਇਹ ਭੀ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਨਿਰੋਲ ਰਬਾਬੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗਾਉਣਾਂ ਵਜਾਉਣਾ ਕੰਜਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਆਮ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਹੂਰ ਸੀ। ਅੱਜ, ਜੋ ਘਰ-ਘਰ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਗੂੰਜਾਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਨਿਰੋਲ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਮੈਗੀਨਾਂ ਦੇ ਵਿੇ ਕੀਰਤਨ ਅੰਕ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਉਂ ਸਮਰਪਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

1914 ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ, ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਮੰਨ ਮਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਬੇ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਕੋਲ ਆਉਣ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ ਹੋਈ। ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਸਾਲ ਵਾਇਸਰਾਏ ਹਾਊਸ (ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਰਾਟਰਪਤੀ ਭਵਨ) ਦੀ ਸੜਕ ਸਿੱਧੀ ਕਰਨ ਲਈ, ਅੰਗਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨੌਵੀਂ ਪਾਤਾਹੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਦੀਵਾਰ ਢਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਮਨਾ ਵਿਚ ਰੋਹ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪ, ਆਪਣਾ ਜੱਥਾ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਮੁਾਹਰਾ ਕਰਨ ਗਏ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦਾ ਰੋਹ ਦੇਖ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਮੁੜ ਦੀਵਾਰ ਬਣਾਉਣੀ ਪਈ।

ਪਰਮੇਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਅੰਦਰ ਫਿਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪੈ ਗਈ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੀਅਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਦੇ ਬੜੇ ਪਰਸੰਸਕ ਸਨ। ਸਕੀਮ ਇਹ ਬਣਾਈ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇਸੀਂ ਜੀਆਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦੀ ਛਾਉਣੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਤੱਕ ਇਕੋ ਵਾਰ ਬਾਵਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਕ ਸਾਥੀ, ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਮੋਰੀ ਕਾਰਨ ਬਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੌਕੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਏ।

19 ਫਰਵਰੀ 1915 ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਰਿਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦਰੀ ਵੀਰ ਭੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਪਰ ਨਿਯਤ ਸਮੇਂ ਤੌਂ ਜ ਵੱਲੋ ਕੋਈ ਹਿਲਜੁਲ ਨਾ ਹੋਈ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਜਦ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਛਾਉਣੀ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦੇਸੀਂ ਜ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੱਕੇ ਇੰਤਾਮ ਕਰ ਕੇ ਵਿਦਰੋਹ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ।

ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਫੜੋ-ਫੜੀ_ਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਪਕੜ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਲਿਆਦਾਂ ਗਿਆ ਫਿਰ ਲਾਹੌਰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲਿਆ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਸਮੇਤ 7 ਫਾਂਸੀ ਲੱਗੀ, ਇੱਕੀਆਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਅਤੇ ਕਾਲੇਪਾਣੀ ਭੇਜੇ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਤਾਹਠ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਅਤੇ ਾਇਦਾਦ ਬਤੀ ਦੀ ਸਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜੇ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ੈਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਪਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਛਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚ ਛਕਦੇ ਸਨ। ਇਥੇ ਦੋਨੋਂ ਚੀਾਂ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਦੂਸਰੇ, ਸਦਾ ਨੰਦ ਜੇਲ੍ਹਰ (ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ) ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੁਤੇ ਹੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਹੋ ਗਈ।

ਹੁਕਮ ਅਦੂਲੀ ਦੇ ਕਸੂਰ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਅਤਿ ਦੀ ਗਰਮੀ ਵਿਚ ਟਾਟ ਵਰਦੀ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਉਪਰ ਹੱਥ ਖੜੇ ਕਰਕੇ ਹਥਕੜੀ ਤੇ ਬੇੜੀ ਪੁਆ ਕੇ ਚਾਲੀ ਦਿਨ ਧੁੱਪੇ ਖੜ੍ਹਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਅੰਨ-ਜਲ ਤੋਂ ਬੈਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਾਣੇ ਅੰਦਰ ਖੜੇ ਮੱਥੇ ਸਾ ਭੁਗਤੀ। ਪਰ ਡੋਲੇ ਨਹੀ ਥਿੜਕੇ ਨਹੀਂ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਕਸੀਰ ਫੁੱਟਣ ਨਾਲ਼ੂ ਨ ਵੱਗਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੰਨ-ਜਲ ਤੋਂ ਬੈਰ, ਚਾਲੀ ਪੌਂਡ ਵਨ ਘੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਦਿਖਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਹੋਏ ਤਦੱਦ ਦੀ ਬਰ ਪ੍ਰੈੱਸ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਇਕ ਬੰਦਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਮਿਲਣ ਲਈ ਘੱਲਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਜੇਲ੍ਹ ਨੇ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨਾ ਕਰਨ ਦਿੱਤੀ ਇਸ ਲਈ ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਤਨੇ ਚਿਰ

ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਦਰ ਰਹਿਮ ਦਿਲ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਫਿਾਰ ਨਾਲ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਫਲ ਖਾਣ ਦੀ ਇਜਾਤ ਮਿਲ ਗਈ ਅਤੇ ਮੁਆਮਲਾ ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ।

ਜੁਲਾਈ 1917 ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਹਾਰੀਬਾਗ ਜੇਲ੍ਹ (ਬਿਹਾਰ) ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਇਥੇ ਭੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕੜਾਕੇ ਦੇ ਮੋਰਚੇ (ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲਾਂ) ਲੱਗੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕੌਤਕ ਵਰਤੇ। ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬਰ ਹੱਦ-ਬੰਨੇ ਟੱਪ ਗਿਆ ਉਥੇ ਸੂਰਬੀਰ ਦੇਸ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਸਹਿਨੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨੇ ਭੀ ਕਮਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬੈਰ ਕਿਸੇ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ, ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਅਡੋਲਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਬਿਹਾਰੀ ਮੁਲਾਮ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਏ। ਇਕ-ਦੋ ਵਾਰ ਐਸਾ ਭੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਦ, ਆਤਮ-ਤਰੰਗਾਂ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾ ਵਿਚ ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਸਾਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਗੂੰਜ ਉਠੀ ਸਾਰੇ ਕੈਦੀ ਅਤੇ ਸਟਾਂ ਸੁੰਨ ਹੋ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਸਤੀ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣ।

ਅਕਤੂਬਰ 1921 ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਮਦਰਾਸ ਸਟੇਟ ਦੀ ਰਾਜਮਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਸਾਰੇ ਜੇਲ੍ਹ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅਤੇ ਗੋਰੇ ਅੰਸਰ ਬਹੁਤ ਰੀ ਸਨ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਹਿਸਟਰੀ ਟਿਕਟ ਭੀ ਪੜ੍ਹ ਲਏ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਕੜ ਨਹੀਂ ਝੱਲਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਨ-ਾਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜਾਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਲ ਕੁ ਰਾਜਮੰਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਦਾ ਰਾਜ ਮਾਣ ਕੇ ਦਸੰਬਰ 1922 , ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਨਾਗਪੁਰ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਥੋਂ ਦਾ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੰਟ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੋਂ ਈਸਾਈ ਬਣਿਆ, ਨੀਲ ਕੰਠ ਸੂਰਯੇਣ ਜਟਾਰ ਬਹੁਤ ਹੰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਗੜਿਆ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਚੁਕਾਉਣ ਲਈ ਅੰਨ-ਜਲ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇਥੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਇਸ ਦਾ ਟੂਕ ਮਾਤਰ ਸੰਕੇਤ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਥੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੈਦੀਆਂ ਦਾ ਦਸਤੂਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਜੇਲ੍ਹ ਆਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕੈਦੀ ਉਸ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਅੱਡ ਕੇ ਖਲੋਣ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਸਲਾਮ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕਹਿਣ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਾਲਸੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹਮ ਹੋਣ ? ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਵੀਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੋਰਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਭ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਪ ਲੰਗਰ ਸਜਾਉਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੜਾਕੇ ਦਾ ਮੋਰਚਾ (ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ) ਲੱਗ ਗਿਆ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪੱਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਜੇਲ੍ਹ। ਆਰ, ਫੋਰਸ ਫੀਡਿੰਗ ਦਾ ਇੰਤਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ,ਪਰ ਕਰ ਨਾ ਸੱਕੇ ਖਪਦੇ-ਹੰ ਦੇ

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਬੇਹੋ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਦੰਦਲ ਪੈ ਗਏ । ਪਰ ਾਲਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੜੀ ਪੁਗਾਉਣ ਲਈ ਦੰਦ ਤੋੜ ਕੇ ਨਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਦੁੱਧ ਅਦਰ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ।ਉਹ ਭੀ ਉਲਟੀ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ।ਨਾਗਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਲਮੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਅਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਹੁਣ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਜੇਲ੍ਹ ਚਿੱਠੀਆਂ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਤਾ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਠ ਸਾਲ ਇਕੱਲਿਆਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਗੁਾਰੇ ਜਿਥੇ ਨਾ ਕੋਈ ਖਿੜਕੀ ਨਾ ਰੋਨ ਦਾਨ ।ਕੋਠੜੀ ਵੀ ਏਡੀ ਕਿ ਦੋ ਬੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਣ। ਫਿਰ ਭੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਐਸੀ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਦੀ ਅਤੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਐਸੀ ਮਸਤੀ ਭਰੀ ਲਾਲੀ ਕਿ ਬਾਹਰੋਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਆਏ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਅਸਚਰਜ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾ ਜਾ ਕੇ ਗਵਰਨਰ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇ (ਉਦੋਂ C.P.) ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਬੈਰਿਕ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ।

15 ਮਈ 193● ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਾਗਪੁਰ ਤੋਂ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ ਲਾਹੌਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪ ਰਿਹਾ ਹੋ ਗਏ ।ਰਿਹਾਈ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਾਮ ਨੂੰ ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵੇਰਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਜੇਲ੍ਹ ਚਿੱਠੀਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੱਸਣਾ ਕਾਂੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੇਸ ਕਟਵਾਉਣ ਬਾਰੇ ਮੁਆਂੀ ਮਗੀ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਕੇਸ ਕਟਾਉਣੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ।ਪਰ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਹਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਨਿੱਤ ਨਵਾਂ ਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛੱਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਰਿਹਾਈ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਲੁਧਿਆਣੇ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਭਾਈ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਐਸ.ਡੀ.ਓ. ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਖਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ, ਅਖਡ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਝੜੀਆਂ, ਅਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹੇ ।

ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਵਿਚ, ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕੱਲੇ ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਤਖਤਾਂ ਤੋਂ (ਉਸ ਵੇਲੇ ਚਾਰ ਹੀ ਤਖਤ ਸਨ), ਮਾਣ ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਸਿਰੋਪਾਓ ਦੀ ਬਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ । ਪਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਨੀਂਹ ਧਰਨ ਲਈ ਪਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਾਮਲ ਹੋਏ । ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰਸਿਖ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਗਾ-ਮਾਤ੍ਰੀ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਥ ਰੂ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਗਾ-ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਦੇ ਗੁੱਝੇ ਭੇਦ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਿਆਂ ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ 22 ਵੱਡੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਛੋਟੇ ਕਿਤਾਬਚੇ ਲਿਖੇ ।ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ, ਤਾਬਦੀ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਪਥ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨਾਉਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤਾਾ-

ਤਾਾ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਗੁਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਘਟਨਾਵਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰੇ ਬੈਰ ਇਹ ਲਿਤ ਅਧੂਰੀ ਰਹੇਗੀ। ਦੇਸ ਆਦ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਸ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ, ਸ. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਦੇਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨਾਲ ਇਕ ਦਰਾਸਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੈਨਾਨੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦੇਸਵਾਸੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਜੋ ਅਸਾਂ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਸਰ-ਬਰ-ਆਈ ਹੈ ਅਸਾਂ ਉਹ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡਾਂ ਰ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਤੇ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੁਆਉਣਾ ।ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਝੂਠੀ ਸੜੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮਨਦੇ ਹਾਂ ।ਸਾਡੀ ਸੱਚੀ ਸਰਕਾਰ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ।

ਦੂਸਰੀ ਘਟਨਾ ਇੰਝ ਹੈ ਕਿ ਜੱਥੇਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਨੇ ਹੋਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਕ ਮਿੀਂਦਾਰਾ ਯੂਨੀਅਨ ਬਣਾਈ ਸੀ, ਜੋ ਮੁੱਢਲੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸੀ ।ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਦੁਰਾਹੇ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰਨੀ ਸੀ ।ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਭੀ ਉਥੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ।ਜੱਥੇਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੈਕਚਰ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਥ ਦੇ ਵਾਲੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਿਆਲ ਪੇ ਕਰਨਗੇ ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਉੱਠ ਕੇ ਆਪਣੀ ਐਚਕਨ ਦੇ ਬਟਨ ਹੀ ਠੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇਕਦਮ ਮਾਈਕ ਲੈ ਕੇ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੀ ! ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।ਠੀਕ ਹੈ ! ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਆਗੂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸਾਡਾਂ ਰ ਹੈ ।ਪਰ ਇਕ ਹੱਡ ਚੰਮ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਵਾਲਾ ਇਨਸਾਨ ਪਥ ਦਾ ਵਾਲੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ? ਪਥ ਦਾ ਵਾਲੀ ਕੇਵਲ ਕਲਗੀਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਭੀ ਸੀ ਬਾਹਰ ਭੀ ਹੈ ।ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਵਿਚ ਬੋਲਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਭ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸਦਕਾ ਅਣਗਿਣਤ ਸਿਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਵਿਚ ਾਮਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਰਸ ਦੀ ਪਾਰਸ ਕਲਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਲਟਾ ਆਇਆ। ਸਾਰਾ ਪਥ ਅਤੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਪਥ ਪ੍ਵਾਨਿਤ ਪ੍ਮੁੱਖ ਸੀਅਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਤਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਦੋ ਪ੍ਮੁੱਖ ਸਖੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪ੍ਮਾਣ ਪੱਤਰ ਮਿਲੇ, ਇਕ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ (ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਵਾਲੇ) ਦੂਸਰੇ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕੇਵਲ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਕੇ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹੇ। ਕੋਈ ਡੇਰਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ, ਕੋਈ ਚੇਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ, ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲੁਆਇਆ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫੂਕਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਗੁਰਮਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ । ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਪਥ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ, ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਹੀ ਰਹੇ । ਪਰਮੇਰ ਭਗਤੀ, ਗੁਰੂ ਭਗਤੀ, ਦੇ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਸਰਾਰ , ਹਠੀ, ਜਪੀ, ਤਪੀ, ਭਗਤ, ਸੂਰਮਾ, ਗਿਆਨੀ, ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਨ ਾਲਸਾ ਪਥ ਦਾ ਇਹ ਮਹਾਨ ਸਪੂਤ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਅਤੇ ਆਚਰਣ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਪੇ ਕਰਕੇ ਆਰਿ 16 ਅਪ੍ਰੈਲ 1961 ਨੂੰ ਫਾਨੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜਿਆ ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੇਸ ਦੀ ਆਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਲਈ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਵੱਡ-ਆਕਾਰੀ ਟੋ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਿਚ ਟੋ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਰ ਅੰਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਮਿਨਰੀ ਕਾਲਜ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਫੁਲਵਾੜੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਗੀਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਇਕ ਲਾਈਨ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ । ਬਲਕਿ ਗੁਰਬ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾ ਅਫਗਾਨਾ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਬੇਹੂਦਾ ਕੁਤਰਕਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮਾਰੀਆਂ ਹਨ ।

ਮਾਨ-ਅਪਮਾਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰਕ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਸੂਝਵਾਨ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ :

ਜੋ ਹਰਿ ਦਾਸਨ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਹੈ ਸਾ ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ।
ਹਰਿ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਭਾਵਦੀ ਜਨ ਕਾ ਜੈਕਾਰ ਕਰਾਈ॥

(ਅਗ **852**)

ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਦੇ ਪਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸ੍ਮਿਤੀ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਕੈਨੇਡਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸ. ਜੈ ਤੇਗ ਸਿਘ ਅਨੰਤ ਵੱਲੋਂ ਸੰਪਾਦਤ ਇਸ ਸਿਮ੍ਤੀ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਵੱਡ ਅਕਾਰੀ 420 ਪਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਕਰੀਬਨ 90 ਪਥਕ ਸਿਰਮੌਰ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖ ਇਸ ਵਿਚ ਹਨ।

★★★

1984 ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਲਈ ਪਥ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ

ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਦੇ ਵਿਚ ਮੁੱਫਰਪੁਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀਹ ਮੀਲ ਅੱਗੇ, ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ, ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਹਿਰ ਹੈ । ਮੁਲ ਕਾਲ ਵੇਲੇ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਰਗਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਠਾਣ ਜਾਂਰ ਬੇ ਇਸ ਦਾ ਹਾਕਮ, ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਵਿਵਾਸਪਾਤਰ ਸੀ ਅਤੇ ਤਕੜੀ ਜ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਵੱਲ ਕੋਈ ਝਾਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਕੂਮਤ ਅਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਦੇ ਨੇ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਸਰਦਾਰ ਬੜੇ ਾਲਮ ਅਤੇ ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਬਣ ਗਏ ਸਨ । ਐਸਾ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਕ ਸੱਯਦ, ਲੁਹਾਰੀ ਦਾ ਹਾਕਮ ਸੀ ।

ਇਕ ਬ੍ਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਲੜਕਾ ਆਪਣੀ ਸੱਜ ਵਿਆਹੀ ਲਾੜੀ ਦਾ ਡੋਲਾ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਇਸ ਲੁਹਾਰੀ ਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗਾ, ਝਟ ਇਸ ਦੇ ਇਕ ਟਾਊਟ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੱਯਦ ਨੇ ਡੋਲੇ ਵਿਚੋਂ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਰਮ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ । ਲਾੜੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਰਕਾਰ ਕੇ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਲਾੜਾ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਣੀ ਸਮਝ ਕੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਚੁਪ-ਚਾਪ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਪਰ ਲੜਕੀ ਦਾ ਬਾਪ ਇਹ ਨਾ ਸਹਿ ਸਕਿਆ । ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਾਕਮ, ਨੂੰ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਹਤਬਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਰਾਜਪੂਤ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਰਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕੋਈ ਭੀ ਉਸ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ । ਅਤ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਉਂ ਨਿਰਾ ਹੋ ਕੇ ਾਲਸਾ ਪਥ ਦੀ ਰਨ ਤੱਕੀ ।

ਾਲਸਾ ਦਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਝੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸੀ । ਪਡਤ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦਲ ਕੋਲ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ੁਲਮ ਅਤੇ ਾਲਮ ਦਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਨ ਪ੍ਤਿਪਾਲਕ ਹੋ, ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਬ੍ਾਹਮਣ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਕਸੂਰ ਦੇ ਹਾਕਮ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਸੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਰਿਆਦੀ ਬਣ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ । ਲੁਹਾਰੀ ਦੇ ਸੱਯਦ ਹਾਕਮ ਨੇ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਡੋਲਾ ਾਲੀ ਤੋਰ ਕੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਬਰਦਸਤੀ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਭ ਪਾਸੇਂ ਰਿਆਦ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੇਰੀ ਮੱਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਪਥ ਦੀ ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ । ਮੇਰੀ ਮੱਦਦ ਕਰੋ।

ਪਥ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਰੂ ਹੋਈ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਗ੍ਹਾ ਬੜੀ

ਦੂਰ ਹੈ, ਕਈਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਦੇ ਹਾਕਮ ਕੋਲ ੌਜ ਬਹੁਤ ਤਕੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਭੀ ੌਜ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਉਹੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਗਲ੍ਹੇ ਲਗਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ।

ਪਡਤ ਨਿਰਾ ਹੋ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਵਾਲ ਖੋਲ੍ਹ ਲਏ ਅਤੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਮੱਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਹੋਰ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ ? ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦੱਸੋ ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇਂ ਰਿਆਦ ਕਰਾਂ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਥੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ ।

ਪਥ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਬੇ ਕਸਾਂ ਰਾ ਯਾਰ ਸਾਹਿਬੇ ਕਮਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਘ ਦੇ ਹੀਦੀ ਮਿਸਲ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ, ਪਡਤ ਦੇ ਵੈਣ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਨਗਾਰਾ ਵਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕੋਈ ਜਾਵੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਜਾਵੇ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਰੂਰ ਜਾਵਾਂਗੇ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਸੂਰ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵੇਲੇ ਭੰਗੀ ਮਿਸਲ ਦੇ ਸਰਦਾਰ, ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਪਥਕ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਗੜੂਚ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਰੋਕੇ । ਸਭ ਨੇ ਤਿਆਰੀ ਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਹੀਦੀ ਮਿਸਲ ਦੇ ਨਿਹੰਗ ਭੁਚੰਗੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਏ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਟੱਪ ਗਏ ।

ਉਧਰ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਦੇ ਹਾਕਮ ਅਤੇ ਲੁਹਾਰੀ ਦੇ ਸੱਯਦ ਨੂੰ ਬਰ ਹੋ ਗਈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕੜਾਈ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ੌਜ ਹੋਰ ਰੱਖ ਲਈ। ਜਮਨਾ ਪਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦਲ ਾਲਸਾ ਭੀ ਹੀਦੀ ਮਿਸਲ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸਭ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਾਹ ਪਰ ਸੁਆਰਥ ਲਈ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਗ-ਸੰਗ ਸਹਾਈ ਹੋ ਕੇ ਬਿਰਦ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖਣਾ ਦੁਟਾਂ ਦਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਜੀ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਗਾਰਾ ਖੜਕਾ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਰ ਸੁਆਰਥ ਲਈ ਚੱਲੇ ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਨਾ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹੱਟਣਾ । ਪਥ ਪ੍ਕਾ ਦੇ ਕਰਤਾ ਭਾਈ ਰਤਨ ਸਿਘ ਜੀ ਭੰਗੂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

ਕਰ ਹੱਲਾ ਫਿਰ ਸਿਘੋਂ ਨੇ ਦੀਓ, ਐਸੇ ਕਰ ਅਰਦਾਸ ।
ਪ੍ਸੂਾਰਥ ਕੇ ਕਾਰਨੈ ਲਹੋ ਹੀਦੀ ਖਾਸ ।

ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਸਿਘਾਂ ਨੇ ਐਸਾ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਜਲਦੀ ਹੀ ਦੁਮਣ ਦੇ ਪੈਰ ਹਿੱਲ ਗਏ ਅਤੇ ਹਿਰ ਦੇ ਦਰਵਾੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਹਾਕਮ ਦੀ ੌਜ ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੜਨ ਲੱਗ ਪਈ । ਝੱਟ ਸਿਘਾਂ ਨੇ ਐਸੀ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਈ ਕਿ ਦਰਵਾਿਆਂ ਤੇ ਲੋਥ ਤੇ ਲੋਥ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਅਤੇ ਦਰਵਾੇ ਬੰਦ ਹੋਣੋ ਰਹਿ ਗਏ ।

ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਬੋਦੀ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਤਹਿ ਤੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਉਹੀ ਬਚੇ ਜੋ ਭੱਜ ਗਏ ਜਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਅਧੀਨਗੀ ਮਨ ਲਈ । ਕਈਆਂ ਨੇ ਮੂਹ ਵਿਚ ਘਾਹ ਲੈ ਕੇ ਜਾਨ ਬੀ ਦੀ ਮਿਨਤ ਕੀਤੀ । ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈਐ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ, ਭੰਗੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ

ਲਗੇ ਤੁਰਕਨ ਕੀ ਲੋਥਨ ਢੇਰ ।
ਬਹੁ ਨੱਠ ਗਏ ਅਉਰ ਦਰਵਾਨ ਕੇਰ ।
ਕਈ ਬਚੇ ਲੇ ਮੁਖ ਮਧ ਘਾਹਿ ।
ਹੁਤੋ ਦਇਆ ਵੰਤ ਸਿੰਘਨ ਸੁਭਾਇ ।
ਬੋਦੀ ਵਾਰਨ ਰੱਛਯਾ ਦੇਵਤ ।
ਨੱਠੇ ਭੱਜੇ ਕੋ ਪੀਛਾ ਨਾ ਤਕਾਵਤ ।

ਹਿਰ ਮੱਲਣ ਪਿੱਛੋਂ ਫਿਰ ਸੱਯਦ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲੱਗੇ । ਪਰ ਸੱਯਦ ਭੋਰੇ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਲੁਕ ਗਿਆ ਕਿਤੇ ਲੱਭੇ ਨਾ। ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਲੱਭ ਲਈ । ਲੜਕੀ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੱਯਦ ਭੋਰੇ ਵਿਚ ਹੈ । ਤੁਰੰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆਂਦਾ, ਮਜੇ ਤੇ ਨਰੜ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਛੱਪਰ ਦਾ ਫੂਸ ਸੁੱਟ ਕੇ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾਂ ਲ ਭੁਗਤਣਾ ਪਿਆ ।

ਫਿਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੱਯਦ ਦਾ ਇਕ ਕਲਾਲ ਟਾਊਟ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੱਯਦ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਸੋਹਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੱਯਦ ਉਸ ਨੂੰ ਮਗਵਾਉਂਦਾ ਸੀ; ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਪਕੜਨਾ ਚਾਹੀਏ । ਝੱਟ ਉਸ ਕਲਾਲ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਫਾਹੇ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਘਟਨਾ ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਰੌਚਕ ਹੈ । ਲੜਾਈ ਤਮ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਜਵਾਈ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾ । ਪਰ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਲੜਕੀ ਤੁਰਕ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰ ਕੇ ਮਲੇਛ ਹੋ ਗਈ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ।

ਪਥ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਬੇਟੀ ! ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦੱਸ । ਲੜਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਹਿਰ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਨਹੀਂ ਸੱਕੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮਿਲੀ ਨਹੀਂ । ਮੇਰੇ ਕੀ ਵੱਸ ਸੀ ਨਵਾਬ ਨੇ ਬਰਦਸਤੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੰਗ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦੀ ਸਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ । ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬੇਟੀ ਹਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰੀ ਕਰੋ ।

ਪਥ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਬੰਦਾ ਭੇਜ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਬੇਟੀ ਪਥ ਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਕੜੇ ਹੋ ਜਾਵੋ । ਯਾਂ ਤਾਂ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਰੱਖੋ ਜਾਂ ਫਿਰ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੋ। ਭੰਗੂ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ :

ਸੁਨਤ ਪਥ ਦਏ ਹਲਕਾਰੇ ਤੋਰ । ਕਹੀ ਪਥ ਹਮ ਆਵੈ ਤੁਮ ਕੇਰ ।
ਇਕੈ ਤ ਹਮ ਸੰਗ ਕਰੋ ਲਰਾਈ । ਇਕੈ ਤ ਬੇਟੀ ਲਿਹੁ ਪਥ ਰਲਾਈ ।
ਇਹ ਬੇਟੀ ਅਬ ਪਥੈ ਭਈ । ਅਬ ਤੁਮ ਲੇਹੁ ਇਸੈ ਰਲਾਈ ।

ਸਿਘ ਸੂਰਮੇ ਉਸ ਬੇਟੀ ਨਾਲ ਗਏ । ਸਹੁਰੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ । ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੜਕੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਵਰਤਾਇਆ । ਸਭ ਨੇ ਖਾਧਾ, ਕੋਈ

---

1. ਤਿਫਲ=ਬੱਚਾ

ਕੁਸਕਿਆ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਕੀ ਦੇ ਪੇਕੇ ਅਤੇ ਸਹੁਰੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਲੜਕੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਭਰਤੇ ਨੂੰ ਫੜ੍ਹਾ ਕੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤੀ ।

ਜਦ ਲੜਕਾ ਪਤਨੀ ਲਿਜਾਣ ਲੱਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਰੋਕ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਪਥ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ, ਪਥ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਤੋਰਨ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਦਾਜ ਭੀ ਦੇਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਇਕ ਕੰਬਲ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਥ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ।

ਕਹਿਯੋ ਉਨ੍ਹੈਂ ਦਯੋ ਕੰਬਲੀ ਡਾਲ ।
ਕੰਨਯਾ ਦਾਨ ਤੈਂਹਿ ਪਥ ਦੈਗੁ ਘਾਲ ।
ਇਸੇ ਪਥ ਨਿਜ ਬੇਟੀ ਕਹਯੋ ।
ਇਸ ਕੋ ਚਹੀਅਤ ਦਾਜ ਭੀ ਦਯੋ ।
ਜਬ ਉਸ ਨੇ ਦਯੋ ਕੰਬਲ ਡਾਲ ।
ਲਗ ਦੋ ਤਰਫੋਂ ਪੜਨੋ ਮਾਲ ।

ਮਿਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਰੁਪਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੋਹਰ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਠਿਆਨੀ ਦੀ ਕੰਬਲ ਤੇ ਵਰਖਾ ਕਰ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਖਲਸੇ ਦੀ ਬੀਰਤਾ ਅਤੇ ਦਿਆਲਤਾ ਦੀ ਧਾਕ ਜੰਮ ਗਈ। ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਨੇ ਖਲਸੇ ਦੀ ਜੈ-ਜੈ ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਏ ।

ਮਾਰਯੋ ਸੱਯਦ ਜਬ ਖਾਲਸੇ ਤਉ ਭਇਓ ਤੁਰਕਨ ਤਰੱਥਲ ।
ਪੂਰਬ ਦਖਨ ਲਗ ਮਰੇ ਗਈ ਗੱਲ ਯਹ ਚੱਲ ।
ਹਿਦੂ ਕਹੈ ਪਥ ਨਿਹਕੰਲਕ ਕੋ ਆਯੋ ।
ਇਸੀ ਪਥ ਹੋਵਗੁ ਪ੍ਰਗਟਾਯੋ ।
ਤੁਰਕ ਕਹੈ ਪਥ ਖਰ ਜੰਦਾਲ ਹੈ ਏਉ ।
ਐਸੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਜਗ ਭਯੋ ਤੇਉ ।

ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕ ਜੀ, ਖਲਸਾ ਪਥ ਦੀ ਵਚਿੱਤਰ ਲੀਲਾ ਦੀ ਇਕ ਝਾਕੀ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ । ਖਲਸੇ ਨੇ ਸਰਦਾਰੀ ਨਾ ਭੀਖ ਮਗ ਕੇ ਲਈ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਤਤਰੀ ਵਿਚ ਪਰੋਸ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਟੇ ਪਰਮਟ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲੀ ਹੈ । ਖਲਸੇ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਸਦੀ ਜਾਨਾਂ ਹੂਲ ਕੇ ਦਰੋਂ ਬੇ ਦਰ ਹੋ ਕੇ ਐਸੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰ ਦਿਖਾਏ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਕਹਿਣ ਤੇ ਮਬੂਰ ਹੋ ਗਈ ।

ਅਹਿਮਦ ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨਾਲ ਆਏ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਕਾੀ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਸਿਘਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਇਹ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਰ ਵਾਂਗ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬੁੱਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦ ਇਹ ਦਿਆਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹਾਤਮ ਤਾਈ (ਈਰਾਨ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਦਿਆਵਾਨ ਰਾਜਾ) ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਪਰ ਅੰਸੋਸ ਨਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਪਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਡਿਸਕਵਰੀ ਆਂ ਇਡੀਆ (Discovery of India) ਵਿਚ ਖਲਸੇ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਟਿਲ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਨਰ ਅਦਾ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਲਾਈਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਨੇ ਪੂਰੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਖਲਸੇ ਨੂੰ ਖੂਖਾਰ ਅਤਿਵਾਦੀ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ।

ਪਰ ਖਲਸਾ ਪਥ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੇ ਦੇ ਧਨੀ ਮਰਜੀਵੜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੁਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿ ਪਥ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇ । ਐਸੇ ਮਹਾਂਵੀਰ ਯੋਧਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਇਹ ਬਦ ਬਣੇ ਹਨ :

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਵੰਡ ਛਕਿਆ, ਦੇ ਚਲਾਈ ਤੇ ਵਾਹੀ, ਧਰਮ ਲਈ ਸੀਸ ਦਿੱਤੇ, ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਵਾਏ, ਖੋਪਰੀਆਂ ਲੁਹਾਈਆਂ, ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚੀਰੇ ਗਏ, ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

ਵੀਰ ਜੀ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਉੱਪਰ ਲਿਖੀ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਰੀ ਕਹਾਣੀ (Fairy Tale) ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਿਲਮ ਲਈ ਲਿਖੀ ਕਹਾਣੀ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹੋ ? ਨਹੀਂ ! ਇਹ ਜੱਗ ਵਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਘਟਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਸੇ ਰੰਘੜ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢਣ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿਘ ਦੇ ਪੋਤੇ ਸਰਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿਘ ਭੰਗੂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪਥ ਪ੍ਰਕਾ ਵਿਚੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ । ਇਹ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਮਨੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ 1840 ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਕਾਪੀ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਭੇਜੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਕ ਨਕਲ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ।

ਆਓ ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਾਸਾ ਦਿਖਾਈਏ । 22 ਦਸੰਬਰ 2002 ਦੇ ਪਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਨੇ ਤੇ ਬਰ ਛਪੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ 1984 ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ (ਸਰਕਾਰੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਦੰਗੇ) ਤੋਂ ਵਿਧਵਾ ਹੋਈਆਂ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ, ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਨਸਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਦੋ ਜਹਿਦ ਪਿੱਛੋਂ ਨਿਰਾ ਹੋ ਕੇ ਚਾਰ ਬੱਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਕਾਲ ਤਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਰਿਆਦ ਕਰਨ ਆਈਆਂ ਹਨ ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਤਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਆਪਣੇ ਦੰਤਰ ਚਲੇ ਗਏ । ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਇਕ ਦੋ ਬੀਬੀਆਂ ਆ ਕੇ ਮਿਲ ਲੈਣ । ਜਦ ਕਿ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲਣ ਲਈ ਤਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਲੈ ਰੱਖਿਆ ਸੀ । ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ, ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੋਲ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ।

ਜੋ ਮਗਾਂ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਵਿਚ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਰੱਖੀਆਂ, ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਕ ਆਮ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਦਿਲ ਕੰਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮਗਾਂ ਇਹ ਸਨ :

1. ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਪਿੱਛੋਂ, ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਲਈ 5●● ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਪੈਨਨ ਦੇਣੀ ਰੁ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਦੁਬਾਰਾ ਚਾਲੂ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਹਿੰਗਾਈ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਇਹ ਪੈਨਨ ਵਧਾ ਕੇ ਇਕ ਹਾਰ ਰੁਪਏ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ।
2. ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੰਤ ਵਿੱਦਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ।
3. ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪੈਸੇ ਨਾਲ, ਨਿਕਾਮ ਸਿੱਖ ਵੈਲੈਂਅਰ ਕੌਂਸਲ ਵਲੋਂ ਚਲਾਈ ਗਈ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੰਤ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਆਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ।
4. ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦੋੀ ਐਚ. ਕੇ. ਐਲ. ਭਗਤ ਦੇ ਇਾਰੇ ਤੇ, ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ ਆਤਮਾ ਸਿਘ ਲੁਬਾਣਾ ਰਾਹੀਂ, ਜੋ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਪਾ ਕੇ, ਜੋ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚੁ ਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਕੇਸ ਵਾਪਸ ਲਏ ਜਾਣ ਦਾ ਆਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ।
5. ਤਿਲਕ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬੀਬੀਆਂ ਚਲਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੁਬਾਰਾ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਵੇ ।
6. 1984 ਦੇ ਹੀਦ ਸਿਘ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਯੋਗ ਯਾਦਗਾਰ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਉਸਾਰੀ ਜਾਵੇ ।
7. ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਰ ਪਾਉਣ ਕਿ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਦੋੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ।
8. ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਯੋਗ ਨੌਕਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ।
9. ਸਿੱਖ ਸਨਅਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਯੋਗ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ।

ਆਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ । ਇਹੋ ਨਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਸਿੱਖੀ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਪਜਾਬ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਜਾਇ ਮਗਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਉਪਰੇਨ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਕਾਲ ਤਤ ਸਾਹਿਬ ਮਲਬੇ ਦਾ ਢੇਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਰਿਮਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਿਰਦੋ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਇਥੇ ਵਹਿੀਆਨਾ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਉਪਜੇ ਰੋਸ ਤੋਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਕਤਲ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਇਵਾਨੇ ਵਿਚ

ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿਚ ਇਹ ਬੀਬੀਆਂ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਵਾ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਉਹ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਮਤਰੀ, ਮੁੱਖ ਮਤਰੀ ਅਤੇ ਗਵਰਨਰੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਉੱਚੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ ਨਾਲ ਸੁਭਿਤ ਹੋ ਕੇ ਬੇਮਾਰ ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਮਾਲਾ-ਮਾਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਸੋਲਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਦਰ-ਦਰ ਰੁਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

ਾਲਸਾ ਜੀ ! ਕਿੱਥੇ ਉਹ ਜਥੇਦਾਰ ਸਨ ਜੋ ਪਰਾਈ ਬੇਟੀ ਲਈ ਇੰਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਹੁਣ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ! ਸੋਲਾਂ ਸਾਲ ਆਪਣੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਂ ਲਈ ਕੇਵਲ ਬਿਆਨਬਾਜੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ । ਕੈਸੀ ਦਰਦਨਾਕ ਅਤੇ ਰਮਨਾਕ ਗੱਲ ਹੈ, ਜਦ ਅਬਾਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਪਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਭੇਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬਰਸੀਆਂ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕੀਰਨੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਲਾ ਕੇ ਉਸਾਰੇ, ਪੱਥਰਾਂ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗੁੰਬਦਾਂ ਨਾਲ ਿੰਗਾਰੇ ਅਤੇ 3●● ਫੁੱਟ ਉੱਚੇ ਨਿਾਨ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸਾਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਦੇ ਹਨ ਜੇ ਪਥ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਲਣਾ ਹੈ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹੋਵੇਗੀ ? ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੋ ਕਰੋੜ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਪਥ ਲਈ ਇਹ ਕੀ ਚੀ ਹੈ ? ਜੇ ਇਕ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਪਰ ਜੀਅ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਝਾਕ ਨਾ ਰਹੇ । ਪਰ ਕੌਣ ਦੇਵੇਗਾ ? ਜਿਸ ਤੋਂ ਭੀ ਲੈਣ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਦੇਸ-ਵਿਦੇਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਮਗਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਕੌਣ ਹਿਸਾਬ ਦੇਵੇਗਾ ?

ਚਿੱਟੀ ਦੁੱਧ ਵਰਗੀ ਬੀਬੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਪਰ ਨੀਲੀ ਦਸਤਾਰ ਵਾਲੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਦਰਦ ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਟੰਗਾਂ ਖਿੱਚਣ, ਪੱਗਾਂ ਲਾਹੁਣ ਅਤੇ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਰਸਤ ਹੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ।

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਚਾਰ ਪਜ ਸੌ ਸਿੱਖ ਡੇਰੇਦਾਰ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਭੋਰੇ ਅਤੇ, ਡੇਰੇ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾ ਕੇ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਿਹਲ ਹੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ।

ਕਿਥੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਿਆਰਵੇਂ ਬਾਰਵੇਂ ਗੁਰੂ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ? ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਆਪੂ ਬਣੇ ਗੁਰੂ ? ਜੇ ਕੋਈ ਕਬੂਤਰ ਮਰ ਜਾਵੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਖਾਂ ਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਵਗ ਤੁਰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਬੱਚੇ, ਅਨਾਥ ਹੋ ਗਏ, ਲੱਖਾਂ ਔਰਤਾਂ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਅਣਗਿਣਤ ਬੰਦਿਆਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਹ-ਕੋਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਤੇ ਜੂੰ ਨਹੀਂ ਸਰਕ ਰਹੀ ।

ਸਟੇਜ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖੁਦ ਗਾਡ, ਅੱਲਾ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਘ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਉੜੀਸਾ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਭੁਚਾਲ ਮਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਕਿਉਂ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ ? ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕ੍ਰੋਪੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਨਿਵਾਜ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਤੇ ਟੋਆਂ ਦਿਖਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ।

ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਲਾ ਕੇ ਚੇਤਨਾ ਮਾਰਚਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਮਾਰਚਾਂ ਦੇ ਕੀ ਮਾਅਨੇ ਹਨ ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਕਾਰਣ ਨਰਕ ਭੋਗ ਰਹੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚੀਆਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਨਹੀਂ ਫੜ੍ਹ ਸਕਦੇ । ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਜਟ ਵਾਲੀਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ, ਉਂਗਲਾਂ ਤੇ ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਸਾਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਮਗ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ?

ਅਕਾਲ ਤਤ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕਰਨ ? ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਾਲਸਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਮੁਕਾਂ ਦੇ ਸਕਣ । ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਾਲਸਾ ਸਰਕਾਰ ਵਰਗੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਖੀ ਅੱਗੇ ਆਪਣੀ ਤਿੰਨ ਫੁੱਟੀ ਕਿਰਪਾਨ ਰੱਖ ਕੇ ਦੋ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇਂ ਤਿਹ ਬੁਲਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲਿੰ ਵਿਚੋਂ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਪਰਚੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਉਂ ਦੀ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਸਮਾਂ ਟਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕਦ ਸਰਕਾਰ ਬਦਲੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਜਲਵਾ ਦਿਖਾਉਣ ।

ਐ ! ਮੇਰੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪਾਠਕ ਵੀਰ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਦੇ ਕੀਰਨੇ ਸੁਣ ਕੇ ਝੁਣ-ਝੁਣੀ ਨਹੀਂ ਆਈ ? ਾਇਦ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਵਾਲਾ ਨਾਤਾ ਤੋੜ ਲਿਆ ਹੈ । ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਰ ਨਾਲ ਸੁਣ ।

ਇਕ ਵੇਰੀ ਜਨਤਾ ਦਲ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸੈਕਟਰੀ ਸ੍ਰੀ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਜੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸ ਕਿਉਂ ਰੱਖਦੇ ਹੋ ? ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਗੱਲ ਘੁਮਾ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਕਲ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਨਾਲ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਹਾਂਗੇ ? ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪ੍ਰਨ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ , ਉਸ ਕੋ ਤੋ ਨਜਾਇ ਔਲਾਦ ਹੀ ਕਹੇਂਗੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਝੱਟ ਆਪਣੀ ਹਿੱਕ ਠੋਕੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਮੈਂ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਹ ਸਾਹਮਣੇਂ ਟੋ

ਹੈ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ । ਦੇਖੋ ਮੇਰੀ ਕਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ? ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਟੋ ਹੈ ਜੂੜੇ ਵਾਲੇ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿ ਨ ਜੀ ਦੀ ਤੁਹਾਡੀ ਕਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ?

ਸੋ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿਘਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰੀਰਿਕ ਟੋਆਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਿਚ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ੀ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦੇਖ ਕੀ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ।

ਬਿਊਟੀ ਪਾਰਲਰ ਤੋਂ ਿਗਾਰ ਕਰ ਕੇ, ਵਾਲ ਖੋਲ੍ਹ ਅਤੇ ਜੀਨ ਪਾ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਮੇਰੀ ਬੱਚੀਏ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ੈਨ ਕਿੱਥੋਂ ਆਇਆ ਹੈ ? ਜਿਸ ਦੇਸ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਭੇਸ ਆਇਆ ਹੈ ਉਥੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਘਰੋਂ ਗਿਆ ਪਤੀ ਘਰ ਆਵੇਗਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ । ਕੀ ਤੂੰ ਇਹ ਭੇਖ ਅਪਣਾਅ ਕੇ ਉਸੇ ਰਸਤੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਤੁਰ ਰਹੀ ? ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲੇਗਾ ?

ਮੇਰੇ ਹੋਣਹਾਰ ਬੱਚੇ ਬੱਚਿਓ ! ਕਸੂਰ ਤੁਹਾਡਾ ਨਹੀਂ ਕਸੂਰ ਸਾਡਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਨਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਾ ਸਕੇ, ਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਸਕੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ । ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਮ ਹੈ ਨਾ ਰੰਜ।

ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕੋ ! ਮੇਰੇ ਤੇ ਇਕ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰੋ । ਮੇਰੀ ਇਹ ਲਿਖਤੀ ਰਿਆਦ ਕੋਈ ਹਿੰਮਤ ਕਰ ਕੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਓ । ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਰਸ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਮਤ ਦੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲੈਣ ।

ਐ ਮੇਰੀ ਕੌਮ ਦੇ ਦਾਨਵਰੋ, ਬੁੱਧੀ ਜੀਵੀਓ, ਡਾਕਟਰੋ, ਵਕੀਲੋ, ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨੋ ਮਿਨਰੀਓ, ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲ ਵਾਲਿਓ, ਉਠੋ, ਮੌਕਾ ਸੰਭਾਲੋ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਤਾਣ ਲਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲੀ ਜਥੇਦਾਰਾਂ, ੍ਰਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਾਂ ਦੀ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰੋ । ਅਜੇ ਭੀ ਮੌਕਾ ਹੈ, ਆਪਣੇਂ ਰ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣੋ । ਵਰਨਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 1984 ਵਿਚ ਹੋਏ ਅਨਾਥ ਸਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਦਰ ਟਰੈਸਾ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ ਸੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾ ਇਕ ਤਿਲ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰ ਕੇ ਬਾਜੀ ਮਾਰ ਗਈ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਹ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੜਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਰੇਗੀ **ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।**

ਐ ਮੇਰੀਆਂ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਭੈਣੋ, ਮਾਤਾਵੋ, ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੈਣ ਪਾ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋ, ਪੱਥਰ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਪੱਥਰ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ? ਸੱਪ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਹਿਰੀਲੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ? ਜਾਂ ਫਿਰ ਬਾਂਦਰ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਰਾਰਤੀ ਦਰਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ? ਮੀਰ ਵੇਚ ਕੇ

ਬੇ ਹਯਾਈ ਦਾ ਬੁਰਕਾ ਪਾਏ ਹੋਏ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਢੁਹਾ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਵਾ ਕੇ ਗੱਜ ਵੱਜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਰਮ ਨਾਲੋਂ ਧੜਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ । ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੁਣੇਗਾ । ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਕਾਮਰੇਡ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਨਿਰਨੇ ਕਾਲਜੇ ਇਕ ਸੌ ਇਕ ਗਾਲ ਰੱਬ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੀ ਮੱਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ।

ਐ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਬੀਬੀਓ, ਆਪਣੇ ਕਾਤਲਾਂ ਤੋਂ ਇਨਸਾਂ ਲਈ ਤਰਲੇ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਧਰਨੇ ਦੇਣੇ ਛੱਡ ਦੇਵੋ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਅੱਗੇ ਧਰਨੇ ਦਿਓ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਅੱਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਆਪੇ ਕਰੋ । ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਰਦਾ ਰੂਹ ਜਾਗ ਪਵੇ । ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਰਨ ਵਿਚ ਆਓ । ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਓ ਅਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ:

ਮੈਂ ਖੜੀ ਉਡੀਕਾਂ ਜੀ ਪਥ ਦੇ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ।
ਨਿਤ ਅਰ ਗੁਾਰਾਂ ਜੀ ਖੇਤ ਦੇ ਮਾਲੀ ਨੂੰ ।
ਰੱਖ ਆਪਣੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿਓ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ।
ਹੁਣ ਪਾੜੋ ਬੱਦਲ ਨੂੰ, ਕੱਢ ਤਾਰੂ (ਤਾਰੂ ਸਿਘ) ਤਾਰੇ ਨੂੰ (ਭਾਈ ਤਾਰਾ ਸਿਘ ਵਾਂ) ।
ਕੋਈ ਭੇਜੋ ਨਲੂਆ ਜੀ ਕਿਸੇ ਦੂਲੇ ਫੂਲੇ ਨੂੰ (ਫੂਲਾ ਸਿਘ ਅਕਾਲੀ) ।
ਸਿਘ ਬਾਬੇ ਦੀਪੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਿਘ ਬਘੇਲੇ ਨੂੰ ।
ਕੱਢੇ ਪਥ ਦੀ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਮਝ ਧਾਰ ਚ ਫਸੀ ਨੂੰ।
ਰੱਖ ਲੇਵੋ ਦਾਤਾ ਜੀ ਰਨ ਚ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ।
ਮੈਂ ਖੜੀ ਉਡੀਕਾਂ ਜੀ ਪਥ ਦੇ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ।
ਨਿਤ ਅਰ ਗੁਜਾਰਾਂ ਜੀ ਖੇਤ ਦੇ ਮਾਲੀ ਨੂੰ ।

❖ ❖ ❖

1857 ਸੱਚੋ-ਸੱਚ

ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਤੋ ਨਾਵਾਕਿੰ, ਟੀ. ਵੀ. ਸੀਰੀਅਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ 1857 ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਂ ਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾ ਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਸਿੱਖ ਦਾਰੀ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਦੇਸ 90 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੇਸੀ ਰਾਜੇ ਨੇ 1857 ਵੇਲੇ ਬਾਗੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਆਪਣੀ ਰਿਆਸਤ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਣੇ ਪਏ। ਪਰ 1947 ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਕਮੀਰ, ਨਾਲ੍ਹਾਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਪੂਤ ਰਿਆਸਤਾਂ ਤੋ ਇਲਾਵਾ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ 375 ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਾਜੇ ਕਾਇਮ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਬਾਗੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਇਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਕਿ :-

ਜਿੱਥੇ ਸਾਡਾ ਨੰਦ ਘੋਪ
ਉਥੇ ਗਧੀ ਮਰੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਦੋ।"

ਇਸ ਲਈ ਬਾਕੀ ਸਭ ਤੇ ਪੜਦਾ ਪਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਹੀ ਨਿਨਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ 1857 ਹੀ ਆਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਕਿਉ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਗਿਆ । ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਤੋ ਤਕਰੀਬਨ 150 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਆਦੀ ਦਾ ਬਿਗਲ ਵਜਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਥ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਾਲਸਰੂਪ ਦੁਬਾਰਾ ਲਾਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 700 ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਹੀਦੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇਸ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ? ਇਸ ਦੇਸ ਦੀ ਆਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ? ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜਸਥਾਨ, ਮਹਾਰਾਟਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੱਡੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਾਲਸੇ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਦੇਸ 1710 ਵਿਚ ਹੀ ਆਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਤਕਰੀਬਨ 100 ਸਾਲ, ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਜੋ ਦੇਸ ਦੀ ਆਦੀ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਘਰੋ ਬੇਘਰ ਹੋਏ, ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਵਾਏ, ਖੋਪਰੀਆਂ ਉਤਰਵਾਈਆਂ, ਚਰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਪੁਆਏ, ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਪੀਸਣੇ ਪੀਸੇ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੇਿਆਂ ਤੇ ਟੰਗਵਾਇਆ, ਆਂਦਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਗਲ੍ਹਾਂ

ਵਿਚ ਪੁਆਏ, ਕੀ ਦੇਸ ਦੀ ਆਦੀ ਲਈ ਨਹੀ ਸੀ ?

ਛੋਟਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਜੋ 1746 ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਖਪਤ ਰਾਇ ਨੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਤੀਹ ਹਾਰ ਸਿੱਖ ਹੀਦ ਹੋਏ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਫਰਵਰੀ 1762 ਵਿਚ ਅਹਿਮਦ ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨਾਲ ਜੋ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਵੇਰੇ 6 ਵਜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੁਪਹਿਰ 2 ਵਜੇ ਤੱਕ ਤਕਰੀਬਨ ਚਾਲੀ ਹਾਰ ਸਿੱਖ ਹੀਦ ਹੋਏ।

ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇਸ ਦੀ ਆਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀ ਕਰਦੀਆਂ ? ਕੀ ਇਹ ਕਿਸੇ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇਸ ਲਈ ਸੀ ? ਦੇਸ_ਲਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ, ਜਾਂ ਵਿਦੇੀ ਮੁਲ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰੈਂਡਲੀ ਮੈਚ ਦੀਆਂ ਜੰਗੀ ਮਕਾਂ ਸਨ ?

ਇਸ ਇਕ ਸਦੀ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਗਵਾਹੀ ਨਹੀ ਮਿਲਦੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜੇ ਨੇ, ਬਨਾਰਸ, ਮਥੁਰਾ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਜਾਂ ਮਹਾਂਰਾਟਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ? ਜਿਥੇ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇਸ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਆਮਦਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਮੱਦਦਗਾਰ, ਉਥੇ ਜਾਨਾਂ ਹੂਲ ਕੇ ਨਾਦਰਾਹ ਅਤੇ ਅਬਦਾਲੀ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚੋਂ ਹਿੰਦੂ ਔਰਤਾਂ ਛੁਡਾ ਕੇ ਘਰੋ-ਘਰੀ ਪੁਹੰਚਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ।

ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦ ਾਲਸੇ ਦਾ ਹੱਥ ਉਪਰ ਹੋਇਆ, ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਤਾਂ ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਨੇ ਦੇਸ ਆਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਮੁਲਾਂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਾਂ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਹੀ _ਲਾਮ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। 1794 ਵਿਚ ਜਦ ਅੰਟਾ ਰਾਓ ਅਤੇ ਲਛਮੀ ਰਾਓ ਨੇ ਕੈਂਥਲ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਅਧੀਨ ਕਰਕੇ ਪਟਿਆਲਾ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਪੁਰੇ ਕੋਲ ਮਰਦਾਂਪੁਰ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀਂਜ ਨੇ ਮਹਾਂਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਐਸੀ ਤੇ ਚਲਾਈ ਕਿ ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਨੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਮੁੜ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀਆ ਨਾ ਕੀਤਾ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਪਿਛੋਂ ਕਮੀਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੂਰਵਜ ਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ੱਦਾਰੀ ਕਾਰਨ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਹਕੂਮਤ ਖੇਰੂੰ-ਖੇਰੂੰ ਹੋਈ। ਡੋਗਰੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਵਾਸਪਾਤਰ ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਮਿਸਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ੱਦਾਰੀ ਕਾਰਨ 1845 ਦੀ ਐਂਗਲੋ ਸਿੱਖ ਵਾਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹਾਰ ਹੋਈ। ਪੰਜਾਬੁ ਲਾਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਸੇਵਾ ਬਦਲੇ ਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਕਮੀਰ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

1849 ਵਿਚ ਜਦ ਸ. ਚਤਰ ਸਿੰਘ, ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਭਾਈ

ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਦੂਸਰੀ ਐਂਗਲੋ ਸਿੱਖ ਵਾਰ ਹੋਈ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਅੰਗਰੇਾਂ ਵਲੋਂ ਬਰਖਾਸਤ ਕੀਤੀ ਾਲਸਾਂਜ ਅਤੇ ਆਦੀ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨੇ ਸਨ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਅੰਗਰੇਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਤੇ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਦੇਸੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੀਆਂਜਾਂ ਸਨ।

ਚੇਲਿਆਂ ਵਾਲੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਾਂਜ ਦਾ ਇੰਨਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚ ਗਈ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ੋਕ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਜੇ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ/ਹਿੰਦੂ ਦੇਸੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੀਆਂਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਤੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ 1849 ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਸ ਆਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। 1857 ਦੀ ਬਾਵਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀ ਸੀ ਪੈਣੀ।

ਦੇਸ ਦੀਆਂ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂਜਾਂ ਨੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਇਕੋ-ਇਕ ਆਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ _ਲਾਮੀ ਦਾ ਹਾਰ ਪੁਆ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਿਰਂ 8 ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ 1857 ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ_ਲਾਮੀ ਚੁਭਣ ਲੱਗ ਪਈ।

1857 ਦੇ ਕਿਸੇ ਆਗੂ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜੇ ਮੱਦਦ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ, ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਮਵਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਦਸਤਾਵੇ ਨਹੀ ਮਿਲਦਾ। ਬਿਨ ਬੁਲਾਇਆ ਮਹਿਮਾਨ ਬਣਕੇ ਕੋਈ ਮੁਸੀਬਤ ਮੁੱਲ ਕਿਉਂ ਲਵੇ ?

ਲਾਲ ਪਰੀ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰੰਗੀਨ ਾਇਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 7● ਸਾਲ ਦੇ ਬੁੱਢੇ ਮੁਲ ਬਾਦਾਹ, ਬਹਾਦਰ ਾਹ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਦੇ ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਤੋਪ ਦੀ ਆਵਾ ਨਾ ਸੁਣੀ ਹੋਵੇ, ਆਗੂ ਬਣਾ ਕੇ ਸੰਲਤਾ ਦੀ ਆਸ ਕਰਨੀ ਮੂਰਖਤਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲ ਬਾਦਾਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸਦੀ ਿੰਦਗੀ ਮੌਤ ਦਾ ਘੋਲ ਕਰ ਕੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਣ ਉਸ ਮੁਲ ਬਾਦਾਹ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੱਦਦ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਨੀ ਹੋਰ ਭੀ ਵੱਡੀ ਭੁੱਲ ਹੈ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਤੋਂ ਡੇਢਂ ੀ ਸਦੀ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਜੇ ਕਹਿਣ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਪਜਾਬੁ ਲਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ 98% ਅਬਾਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੇ ਕਿ 1.5% ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਬੈਰ ਅਸੀ ਹਾਰ ਗਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਲਈ ਜੈ ਬਜਰੰਗ ਬਲੀ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ।

1857 ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਹੀ ਹਾਲਾਤ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਤਿ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਡਾਕਟਰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਨਾਥ ਸੇਨ ਦੀ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ 1857 ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਠੀਕ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 1857 ਦੀ ਤਾਬਦੀ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ 1● ਮਈ, 1957 ਪ੍ਰਕਾਤਿ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਤੱਤਕਾਲੀਨ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਮੌਲਾਨਾ ਅਬੁਲ ਕਲਾਮ

ਆਾਦ ਨੇ, ਇਸ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਲਿਖੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੰਦੇਹ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹੁਣ ਤਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਦਸਤਾਵੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਵਤ ਦਾ ਅਸਰ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਿਦਾ, ਮੱਧ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਘੱਟ ਅਤੇ ਦੇਸ ਦਾ ਦੱਖਣੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਤੌ ਬੇਲਾਗ ਰਿਹਾ।

ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਥਾਨਾਂ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਹੋਈਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਪੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਦਿੱਲੀ :- ਡਾਕਟਰ ਸੇਨ ਦੀ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪੰਨਾ 67-68 ਅਨੁਸਾਰ, 11 ਮਈ, 1857 , ਜਦ ਦਿੱਲੀ ਹਿਰ ਹਰ ਰੋ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਾਂਤ ਸੀ, ਮੇਰਠ ਦੇ ਬਾਗੀ ਸਿਪਾਹੀ ਕਿਤੀਆਂ ਦਾ ਪੁਲ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਰਾਜਘਾਟ ਵਾਲੀ ਸਾਈਡ ਤੋਂ ਹਿਰ ਵਿਚ ਦਾਲ ਹੋਏ। ਸਭ ਤੋ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਾਕਟਰ ਚਮਨ ਲਾਲ ਜੋ ਕਿ ਈਸਾਈ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਕਤਲ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਬਾਦਾਹ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਦਾਲ ਹੋ ਕੇ, ਉਥੇ ਹਾਰ ਅੰਗਰੇ ਅੰਸਰਾਂ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਸਣੇ ਕਤਲ ਕਰ ਕੇ ਬਾਦਾਹ ਬਹਾਦਰ ਾਹ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸੀ ਦੇਸ ਅਤੇ ਧਰਮ ਲਈ ਲੜਨ ਆਏ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰੋ।

ਬਾਦਾਹ ਨੇ ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਜਤਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਅਸਮਰਥਾ ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵੱਡੀ ਭੀੜ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਪੇ ਨਾ ਜਾਂਦੀ ਦੇਖ ਕੇ ਸਵੀਕਾਰ ਤਾਂ ਕਰ ਲਿਆ, ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਿਆਲ ਨਾਲ, ਕਿ ਮੇਰਠ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਅੰਗਰੇੌਜ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਏਗੀ । ਇਕ ਊਠ ਸਵਾਰ ਆਗਰੇ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਰ ਦੇਣ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਦਿਨ ਭਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਪਿਛੋਂ ਭੀ ਅੰਗਰੇੌਜ ਨਾ ਆਈ ਅਤੇ ਬੇਮੁਹਾਰੇ ਦੇਸੀੌਜੀ ਮਹਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨ ਤੱਕ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਅੰਸਰਾਂ ਦੀ ਭੀ ਜਾਣ ਦੀ ਜੁਰੱਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਬਹਾਦਰ ਾਹ ਨੇ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਮਬੂਰ ਹੋ ਕੇੌਜ ਦੀ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲਣੀ ਮਨੂਰ ਕਰ ਲਈ।

ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀੌਜ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਗਰਮੀਆ ਦੀ ਰੁੱਤ ਕਾਰਨ ਕਮਾਂਡਰ-ਇਨ-ਚੀਫ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉੱਚੇ ਅੰਸਰ ਸਪਾਟੂ, ਡਿਗਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਛੁੱਟੀਆਂ ਮਨਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਜਦ ਜਨਰਲ ਐਨਸਨ ਬਾਵਤ ਦੀ ਤਾਰ ਮਿਲੀ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲੇ ਕੋਲ ਜੁਤੋਗ ਤੋਂ ਗੋਰਖਾ ਰੈਜਮੈਂਟ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਅੰਬਾਲੇ ਤੋ ਹੋਰੌਜ ਭੇਜੀ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਜੀਂਦ ਅਤੇ ਨਵਾਬ ਕਰਨਾਲ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀ.ਟੀ. ਰੋਡ ਦੀ ਹਿਫਾਤ ਦੀ ਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜੋ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿੱਲੀ ਲਈ ਸਪਲਾਈ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪਵੇ। (ਪੰਨਾ 75)

ਇਨੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਜਹਾਦੀ ਅਤੇ ਹੋਰੌਜੀਆਂ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ ਬਹਾਦਰ ਾਹ ਕੋਲ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਚਾਲੀ ਹਾਰੌਜ ਹੋ ਗਈ। ਇੱਡੀ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਲਈ ਰਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹਾਦਰ ਾਹ ਦੀ ਅਪੀਲ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਫਿਰ ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਤੋ ਕਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਫਿਰ 28 ਮਈ ਤੋ 31 ਮਈ ਤੱਕੌਜ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਲੁੱਟਿਆ। ਪੰਨਾ 72)

ਜਨਰਲ ਐਨਸਨ ਦੀ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੈਾ ਅਤੇ ਸਨਸਟਰੋਕ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਹੈਨਰੀ ਬਰਨਾਰਡ ਨੇ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲੀ। ਇਕ ਗੋਰਖਾ ਰੈਜਮੈਂਟ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਤੋਂ ਮੇਰਠ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜੀ ਗਈ। ਕੁਛ ਮੇਰਠ ਵਾਲੀੌਜ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਕੂਚ ਕੀਤਾ। ਇਧਰੋਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਰਜਮੈਂਟ ਅਤੇ ਹੋਰੌਜ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਬਲੋਚ, ਪਠਾਨ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਲਵੇਂ ਲੋਕ ਸਨ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਰਵਾਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀੌਜ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਝੜੱਪ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ 5 ਮੀਲ ਦੂਰ ਬਾਦਲੀ ਕੀ ਸਰਾਇ ਵਿਚ 8 ਜੂਨ ਹੋਈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪੰਨਾ 75 ਅਨੁਸਾਰ ਅਸਲਾ ਤੇ ਗਿਣਤੀ ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿਆਣੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਦੇਸੀੌਜ ਹਾਰ ਹੋਈ। 26 ਤੋਪਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਉੱਠਾ ਕੇੌਜ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣਾ ਪਿਆ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀੌਜ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਬੀ ਮੰਡੀ ਕੋਲ ਬਾੜਾ ਹਿੰਦੂ ਰਾਉ, ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਿੰਧੀਆਂ ਦੇ ਰਿਤੇਦਾਰ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਗੜ੍ਹ ਬਣਾ ਕੇ ਮੋਰਚਾ ਬੰਦੀ ਕਰ ਲਈ। ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕੁਮਕ ਆਉਣ ਨਾਲ ਜਨਰਲ ਹੈਨਰੀ ਕੋਲੌਜ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ 66●● ਹੋ ਗਈ।

ਦੂਸਰੀ ਮੁਠਭੇੜ 9 ਜੂਨ ਬਾੜਾ ਹਿੰਦੂ ਰਾਓ ਤੇ ਹਮਲੇ ਵੇਲੇ ਹੋਈ। ਮੁਕਾਬਲਾ ਬੜਾ ਸਤ ਸੀ। ਪਿਾਵਰ ਕੋਲ ਮਰਦਾਨ ਦੀ ਛਾਉਣੀ (ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਤੋਂ ਆਈ ੌਜ ਦਾ ਸਦਕਾ ਅੰਗਰੇਾਂ ਦਾ ਪਲੜਾ ਭਾਰੀ ਰਿਹਾ।

ਛੁਟ ਪੁਟ ਝੜਪਾਂ ਪਿਛੋਂ ਫਿਰ 19 ਜੂਨ ਵੱਡਾ ਹਮਲਾ ਅੰਗਰੇੌਜ ਤੇ ਹੋਇਆ। ਕਿਸੇ ੈਸਲਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬੈਰ ਦਿਨ ਛਿਪ ਗਿਆ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਹੋਪ ਗਰਾਂਟ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਮੀ ਹੋਇਆ। ਅੰਗਰੇ ਅੰਸਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੇ ਦੇਸੀੌਜ ਦੇ ਆਗੂ ਸਿਆਣੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ ਤੇ ਕਬਾ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਲਾਈਨ ਤੋੜ ਸਕਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਾਈ ਦਾ ਰੁਖ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। (ਪੰਨਾ 78)

ਅੰਗਰੇਾਂ ਨੇ ਮੇਜਰ ਹਡਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਅੱਖੋਂ ਕਾਣੇ ਰਬ ਅਲੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਆਪਣੇ ਸੂਹੀਆਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਲਿਆ ਜੋ ਅੰਦਰ ਦੀ ਪਲ-ਪਲ ਦੀ ਬਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤੋੜ-ਫੋੜ ਦਾ ਕੰਮ ਭੀ ਕਰਦੇ ਸਨ।

2 ਜੁਲਾਈ ਬਰੇਲੀ ਤੋਂ ਬਖਤ ਾਨੌਜ ਲੈ ਕੇ ਬਹਾਦਰ ਾਹ ਕੋਲ ਪੇ

ਹੋਇਆ। ਬਹਾਦਰ ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਮਿਰਾ ਮੁਲ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਂ ਲੁਟ ਮਾਰ ਦੀਆਂ ਬਰਾਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਬਤ ਾਨ ਮੁਖ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਮਿਰਾ ਮੁਲ ਐਡਜੂਟੈਂਟ ਜਨਰਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਨਾਲ ਜਰਨੈਲਾਂ ਵਿਚ ਈਰਖਾ ਤੇ ਬੇਵਿਸਾਹੀ ਵੱਧ ਗਈ। ਪੈਸੇ ਦੀ ਘਾਟ, ਹਰ ਪਲ ਹਰ ਇਕ ੱਕ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਦਾੌਜ ਤੇ ਸਹੀ ਕੰਟਰੋਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹਿਰ ਵਿਚ ਲੁਟ ਮਾਰ ਵਧ ਗਈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਔਰੰਗੇਬ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਹਾਦਰ ਾਹ-1 ਦੀ ਹ ਈਮਾਨੀ ਬੇਮ ਵੀ ਚਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰ ਾਹ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹਿਾਦਾ ਅਬੂ ਬਕਰ ਹੀ ਕਸੂਰਵਾਰ ਸੀ। ਹਿਜਾਦੇ ਾਹੀ ਹੁਕਮਾਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕੇ ਭੀ ਗੁੱਜਰਾਂ ਅਤੇ ਅਹੀਰਾਂ ਦੀ ਲੁਟ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚ ਨਾ ਸਕੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਵੱਛਾ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਸੰਦ ਭੀ ਲੁੱਟ ਲਏ। (ਪੰਨਾ 82)

ਪਹਿਲੀ ਅਗਸਤ 1857 ਈਦ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਈਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਗਊ ਮਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ ਫੁਟ ਪੈ ਜਾਣ, ਫਸਾਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇੌਜਾਂ ਵੰਡੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪਰ ਬਹਾਦਰ ਾਹ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸਚੇ ਕਾਰਨ ਗਊ ਹੱਤਿਆ ਰੁਕ ਗਈ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਈਦ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਾਹੀ ੌਜਾਂ ਨੇ ਇਕ ਭਰਵਾਂ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ। ਦੇਸੀੌਜਾਂ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜੀਆਂ ਪਰ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਪੱਖੋਂ ਕਮੋਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸੰਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਜਦ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀੌਜ ਦੇ ਇਕ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਕ,ਤਿੰਨ ਜਰਨੈਲ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅੀਰ ਵਿਚ ਕਮਾਂਡ ਜਨਰਲ ਵਿਲਸਨ ਕੋਲ ਆਈ। ਾਹੀੌਜ ਦੀ ਨਫਰੀ 4●,●●● ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਅੰਗਰੇੌਜ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1●,●●● ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੀ। 9 ਜੂਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 2 ਅਗਸਤ ਤੱਕ ਦੇਸੀੌਜ ਤਾਂ ਬਾੜਾ ਹਿੰਦੂ ਰਾਓ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਨਾ ਤੋੜ ਸਕੀ।

ਫਿਰ ਜਦ 7 ਅਗਸਤ ਅਸਲੇ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਧਮਾਕਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬਰੂਦ ਅਤੇ ਅਸਲੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹਾਦਰ ਾਹ ਦਾ ਵਿਵਾਸਪਾਤਰ ਅਸਨੁਲਾ ਖਾਂ ਇਸ ਸਾਸ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਹਾਦਰ ਾਹ ਦਾ ਦਿਲ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਾਹ ਨੇ ਅੰਗਰੇਾਂ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਖਾਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। (ਪੰਨਾ 91)

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਬੇਮ ਜੀਨਤ ਮਹਿਲ (ਬਹਾਦਰ ਾਹ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ), ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅੰਗਰੇਾਂ ਨਾਲ ਗੰਢ ਤੁਪ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਬੇਟੇ ਜਵਾਂ ਬਤ ਗੱਦੀ ਦਾ ਵਾਰਸ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਪਰੌਜ, ਵੱਡੇ ਾਹਾਦੇ ਮਿਰਾ ਮੁਲ ਗੱਦੀ ਦਾ ਵਾਰਸ ਮੰਨ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ

ਕਈ ਾਹਾਦੇ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅੱਡ-ਅੱਡ, ਅੰਗਰੇਾਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਾਹੀੌਜ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਬੇ ਭਰੋਸਗੀ ਦੇ ਮਹੌਲ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।(ਪੰਨਾ 91)

ਇਕ ਪਾਸੇ ਅੰਗਰੇ ਦਿੱਲੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਗੁਪਤ ਵਾਰਤਾਵਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਮਬੂਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਫਿਰ 3 ਸਤੰਬਰ, ਅੰਗਰੇਾਂ 3● ਵੱਡੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਤੇ ਅਸਲੇ ਦੀ ਕੁਮਕ ਮਿਲ ਗਈ। ਨਾਲ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਰੋ ਦੀ ਲੁੱਟ-ਮਾਰ ਅਤੇ ਾਹੀੌਜਾਂ ਵਲੋਂ ਸਮਾਨ ਦਾ ਪੈਸਾ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ੌਜ ਕੋਲ ਸਮਾਨ ਵੇਚਣ ਲੱਗ ਪਏ।

14 ਅਗਸਤ ਜਨਰਲ ਨਿਕਲਸਨ 24●● ਸਵਾਰ ਅਤੇ 6 ਵੱਡੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਅੰਗਰੇਾਂ ਨੇ 11 ਸਤੰਬਰ ਵੱਡਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 13 ਸਤੰਬਰ ਕਮੀਰੀ ਗੇਟ ਵੱਲ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਤੋੜ ਕੇ ਹਿਰ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀੌਜ ਦਾਲ ਹੋ ਗਈ। ਾਹੀੌਜ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜੀ ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀੌਜ ਧੱਕ ਕੇ ਸਬੀ ਮੰਡੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਾਹੀ ੌਜ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿਆਣੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਮੌਕੇ ਦਾ ਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਮਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਗ੍ਰਹਿ ਗੱਚ ਦੀ ਲੜਾਈ ਪਿਛੋਂ 15 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਾਮ ਅੰਗਰੇ ਹਿਰ ਤੇ ਕਾਬ ਹੋ ਗਏ। 16 ਤਾਰੀਖ ਅਸਲੇਖਾਨੇ ਤੋਂ ਕਬਾ ਕਰਕੇ 17 ਤਾਰੀ ਾਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਅੰਗਰੇਾਂ ਨੇ ਕਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। (ਪੰਨਾ 1●2)

ਹਿਾਦਾ ਬਖਤ ਾਨ ਨੇੌਜ ਸਣੇ ਅਵਧ ਜਾ ਕੇ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਬਹਾਦਰ ਾਹ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਈਲਾਹੀ ਬਖ ਅਤੇ ਬੇਮ ਜੀਨਤ ਮਹਲ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਦਾਹ ਨੇ ਹਮਾਯੂੰ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਵਿਚ ਰਨ ਲੈਣਾ ਹੀ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝਿਆ। ਅੰਗਰੇਾਂ ਦੇ ਜਾਸੂਸ ਰਬ ਅਲੀ ਦੀ ਸੂਹ ਤੇ ਮੇਜਰ ਹਡਸਨ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀੌਜ ਨੇ 21 ਸਤੰਬਰ ਬਾਦਾਹ ਹਮਾਯੂੰ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਤੋਂ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ 22 ਸਤੰਬਰ ਬਾਕੀ ਹਿਾਦਿਆਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਕਾਂਲੇ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਵਾੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਣ ਸਮੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਇੱਕਠੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਨਾਕਤ ਦੇਖਦਿਆਂ ਮੇਜਰ ਹਡਸਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਸਤੌਲ ਨਾਲ ਮਿਰਾ ਮੁਲ, ਮਿਰਾ ਖਿਰ ਖਾਨ ਅਤੇ ਮਿਰਾ ਅਬੂ ਬਕਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਤੇ ਅੰਗਰੇਾਂ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੂਲ ਗਿਆ। (ਪੰਨਾ 1●6)

11 ਮਈ ਤੋਂ 23 ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਅੰਗਰੇਾਂ ਦੀ ਤਕਰੀਬਨ 11●●●ੌਜ ਵਿਚੋਂ 3837 ਅੰਸਰ ਅਤੇ ਜਵਾਨ ਮਰ ਗਏ ਜਾਂ ਮੀ ਅਤੇ ਲਾਪਤਾ ਹੋ ਗਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਦੀ ਹਿਮਾਚਲ ਦੀ ਸਿਰਮੌਰ ਰਿਆਸਤ ਦੀੌਜ ਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦੇ

540 ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ 60% ਮਰ ਗਏ ਜਾਂ ਮੀ ਹੋਏ ਦੇਸੀ ੌਜ ਦੇ 40,000 ਜੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਹਾਦੀ ਅਤੇ ਅਫਰੀਦੀਆ ਵਿਚੋਂ ਕਿੰਨੇ ਮਰੇ ਕੋਈ ਥਹੁ ਪਤਾ ਨਹੀ ਲਗਦਾ । (ਪੰਨਾ 104)

ਝਾਂਸੀ :- ਝਾਂਸੀ ਦੀ ਰਾਣੀ ਲਕਮੀ ਬਾਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਬਚਪਨ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮਹਾਕਰਨਿਕਾ ਸੀ, ਝਾਂਸੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਗੰਗਾਧਰ ਰਾਓ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਤਨੀ ਗੁਰ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਅਤੇ ਾਹੀ ਪਰਵਾਰ ਵਲੋਂ ਨਾਉਂ ਲਕਮੀ ਬਾਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਗੰਗਾਧਰ ਰਾਓ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲਕਮੀ ਬਾਈ ਦੇ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰਾਣੀ ਨੇ ਮੁਤਬੰਨਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਪਰ ਅੰਗਰੇਾਂ ਨੇ ਉਸ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਗਰੇਾਂ ਨੇ ਰਾਣੀ ਰਿਆਸਤ ਤੋਂ ਬੇ ਦਲ ਕਰਕੇ ਾਹੀ ਮਹੱਲ ਾਲੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇਕ ਵਖਰਾ ਮਹੱਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦਮੋਦਰ ਰਾਓ ਵਾਰਸ ਮੰਨ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੰਪਤੀ ਅਤੇ ਾਨਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ 6 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸੀ ਲਈ ਇਕ ਟਰੱਸਟ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। (ਪੰਨਾ 266)

ਰਿਆਸਤ ਦੀ ੌਜ ਤੋੜ ਕੇ ਅੰਗਰੇਾਂ ਨੇ ਕੈਪਟਨ ਡਨਲਪ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ ਆਪਣੀ ੌਜ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕੈਪਟਨ ਅਲੈਗੈਂਪਡਰ ਸਕੀਨ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਅੰਸਰ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਵਿਧਵਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ। (ਪੰਨਾ 267)

ਗਊ ਅਤੇ ਸੂਰ ਦੀ ਚਰਬੀ ਲੱਗੀ ਵਾਲੇ ਕਾਰਤੂਸਾਂ ਦੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਸੀ ਹੀ, ਫਿਰ ਜਦ ਮੇਰਠ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਬਾਵਤ ਦੀ ਬਰ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਦੇਸੀ ੌਜ ਨੇ 5 ਜੂਨ ਬਾਵਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਅਸਲਾ ਖਾਨਾ ਤੇ ਕਾਬ ਹੋ ਕੇ ਤੋਪਾਂ ਬੀੜ ਕੇ ਖਾਨੇ ਤੇ ਕਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਹਾਲਾਤ ਇੰਨੇ ਵਿਗੜੇ ਨਹੀ ਸਨ ਕਿ 6 ਜੂਨ ਬਖੀ ਅਲੀ ਜੇਲ੍ਹ ਦਰੋਗੇ ਨੇ ਆਗੂ ਬਣ ਕੇ ਬਾਵਤ ਭੜਕਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ 8 ਜੂਨ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਰੇ ਅੰਸਰਾਂ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਸਮੇਤ ਕਤਲ ਕਰ ਕੇ ਕਈ ਦਿਨ ਲਾਾਂ ਗਲ੍ਹਣ ਪਿਛੋਂ ਜੋਖਨ ਬਾਗ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਗਰੇਾਂ ਨੇ ੱਕ ਦੇ ਆਧਾਰ ਦੇ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਲਈ ਰਾਣੀ ਕਸੂਰਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਪਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬੇ ਕਸੂਰ ਦੱਸਿਆ ਜੋ ਕਿ ਅਸਲੀਅਤ ਸੀ। (ਪੰਨਾ 269-270)

ਰਾਣੀ ਨੇ ਜੋ ਚਿੱਠੀ ਸਾਗਰ ਡਿਵੀਨ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਰਵਰਨ ਵੱਲ 12 ਜੂਨ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜੀ ਉਸਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :

ਝਾਂਸੀ ਵਿਚ ਤਾਇਨਾਤ ਸਰਕਾਰੀ ੌਜ ਨੇ ਦਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਬੜੀ ਬੇ ਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਯੂਰਪੀਨ ਮਿਲਟਰੀ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਅਫਸਰਾਂ, ਕਲਰਕਾਂ ਅਤੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਣੀ ਕੋਲ ਕੇਵਲ 100 ਸਿਪਾਹੀ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਹੀ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਗੋਲਾ ਬਰੂਦ ਅਤੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਰਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮੱਦਦ ਨਹੀ ਕਰ ਸੱਕੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਉਸ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੈ। ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਬਾੀ, ਰਾਣੀ

ਦੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਦਾਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਬੜੀ ਬਦਤਮੀੀ ਨਾਲ ਨੌਕਰਾਂ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਪੇ ਆਏ। ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬੰਦੋਬਸਤ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲੇ ਅਤੇ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਬਾਦਾਹ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਅੰਗਰੇੀ ਹਾਕਮਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਛ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕੀ। ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਣੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਬਾੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਢਿੱਲ ਮਠ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਬਾੀਆਂ ਨੇ ਮਹਿਲ ਉਡਾ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਬਾੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਸਤਾਂ ਮਬੂਰੀ ਵੱਸ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਦੇਣੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਝਾਂਸੀ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੀ ਰਈਅਤ ਦੀ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਹਿੰਾਤ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਸਰਾਂ ਪਰਵਾਨੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮੈ ਅਜੇ ਭੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਅਤੇ ਰਿਆਇਆ ਲਈ ਤਰਾ ਨਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦੀ ਬਰ ਜਲਦੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਨਹੀ ਸਨ। ਹੁਣ ਜਦ ਬਾੀ ੌਜ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲ ਭੇਜ ਰਹੀ ਹਾਂ।" (ਪੰਨਾ 274-275)

ਦੋ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਅਰਥਾਤ 14 ਜੂਨ ਇਕ ਹੋਰ ਚਿੱਠੀ ਰਾਣੀ ਵੱਲੋ ਭੇਜੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੂਰੇ ਝਾਂਸੀ ਲਿੇ ਵਿਚ ਅਰਾਜਕਤਾ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੇਸ ਵਿਚ ਦੰਗਾਕਾਰੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਤਕੜੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਮੱਲੀਆ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਸ-ਪੜੌਸ ਵਿਚ ਲੁਟ-ਮਾਰ ਤੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਸਥਿਤੀ ਮੇਰੇ ਵਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਾਹੂਕਾਰ ਪੈਸਾ ਉਧਾਰ ਭੀ ਨਹੀ ਦੇ ਰਹੇ, ਹੁਣ ਤਕ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਵਰ ਵੇਚ ਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤਕਲੀਂ ਝੱਲ ਕੇ ਕੰਮ ਸਾਰਦੀ ਰਹੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੇਸ ਬਚਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਚਲਾਇਆ ਹੈ। ਯੋਗ ਸਰਕਾਰੀ ੌਜਾਂ ਅਤੇ ੰਡ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅੱਗੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਵਾਂਗੀ।" (ਪੰਨਾ 275-276)

ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਮਿ. ਇਰਸਕੀਨ ਨੇ ਰਾਣੀ ਲਿਖਿਆ ਤੁਸੀ ਮਾਲੀਆ ਇੱਕਠਾ ਕਰੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੁਲਿਸ ਬਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੋ ਭੀ ਤੁਸੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਅਮਨ ਕਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਜਦ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਸਰ ਝਾਂਸੀ ਆਵੇਗਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਿਸਾਬ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਉਦਾਰਤਾ ਵਾਲਾ ਰੁਖ ਅਪਨਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਰਈਅਤ ਲਈ ਮੈਂ ਇਕ ੍ਰਮਾਨ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲ ਭੇਜ ਰਿਹਾਂ ਹਾਂ ਜੋ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਤਾਅਬੇਦਾਰੀ ਅਧੀਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ। (ਪੰਨਾ 276)

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇੰਦੌਰ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਸਰ ਰੋਬਰਟ ਹੈਮਿਲਟਨ ਇਕ ਅਪੀਲ ਨੁਮਾ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਕਿ ਮੈਂ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਜਬਲਪੁਰ ਦੇ ਕਮਿਨਰ, ਮੱਧ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਦੇ ਏਜੰਟ, ਆਗਰਾ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ, ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਨਰ ਜਲਾਉ, ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਏਜੰਟ ਗਵਾਲੀਅਰ ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਏਲਿਸ ਵੱਲ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ। ਜੋ ਕਿ ਾਇਦ ਸਹੀ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕੀਆਂ।" ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰਾਣੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਖਰੈਤੀਆਂ ਆਗਰੇ ਦੇ ਕਮਿਨਰ ਕਰਨਲ ਫਰੈਰ ਅਤੇ ਕਰਨਲ ਇਰਸਕਿਨ ਜਬਲਪੁਰ ਵੱਲ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਪਰ ਨਹੀ ! ਝਾਂਸੀ ਲਈ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀ, ਅਣ ਸੁਣਿਆ ਹੀ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਪੰਨਾ 278)

ਅੰਗਰੇ, ਜੋ ਕਿ ਕੂਟਨੀਤੀ ਅਪਨਾ ਕੇ ਝਾਂਸੀ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕਬੇ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਰਾਣੀ ਕੇਵਲ ਮੱਦਦ ਦੇ ਲਾਰਿਆਂ ਤੇ ਲਾਈ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਣੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਹੋਰ ਪੱਖੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਕਮੋਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਰ ਰਾਬਰਟ ਹੈਮਿਲਟਨ ਨੇ ਮਨ ਬਣਾ, ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਅਣ ਡਿੱਠਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। (ਪੰਨਾ 279-280)

ਇਧਰ ਮੌਕੇ ਦੀ ਨਾਕਤ ਦਾਂ ਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਠਾਕੁਰਾਂ ਅਤੇ ਓਰਛਾ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ੌਜ ਨੇ ਨਾਥੇ ਖਾਨ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ ਝਾਂਸੀ ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ੌਜਾਂ ਝਾਂਸੀ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ। ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਰਾਣੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੜੀ ਅਤੇ ਦੁਮਣ ਦੀਆਂ ੌਜਾਂ ਭਾਂਜ ਦਿੱਤੀ (ਪੰਨਾ 279)

ਹਾਲਾਤ ਦੇਖ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ੌਜ ਰੱਖ ਲਈ, ਤੋਪਾਂ ਅਤੇ ਬਰੂਦ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। (ਪੰਨਾ 281)

ਫਿਰ ਜਦ ਦਤੀਆ ਅਤੇ ਓਰਛਾ ਦੀਆਂ ੌਜਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਝਾਂਸੀ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦੀਆਂ ੌਜਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਗਰੇਾਂ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਮੱਦਦ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਤਕਰੀਬਨ ਜਨਵਰੀ, 1858 ਆਪਣੀ ੁਦ ਮੁਤਿਆਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਤਿਆਰੀ ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਸ ਤੇ ਕੁਛ ਸਲਾਹਕਾਰ ਅੰਗਰੇਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਸੀ। ਮਾਰਚ 1858 ਵਿਚ ਰਾਣੀ ਨੇ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾੀਆਨਾ ਰੁਖ ਅਪਣਾ ਕੇ ਤਿਆਰੀ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤੀ। (ਪੰਨਾ 281)

ਇਧਰ ਸਰ ਹਿਊ ਰੋ ਪੂਨੇ ਤੋਂ ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਦਤੀਆ, ਰਾਜਾ ਬਾਨਪੁਰ ਹਰਾ ਕੇ ਕਾਲਪੀ ਅਤੇ ਚਰਖੜੀ ਤੋਂ ਤਾਂਤੀਆ ਤੋਪੀ ਭਜਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਬਾੀਆਂ ਤਮ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ 22 ਮਾਰਚ ਝਾਂਸੀ ਪਹੁੰਚਾ ਅਤੇ ਘਮਸਾਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਪਿਛੋਂ 6 ਅਪਰੈਲ ਹਿਰ ਤੇ ਕਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਰਾਣੀ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਮਰਦਾਨੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਗਈ ਪਰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਮੁੱਠ ਭੇੜ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਾਂਗ ਲੜਦੀ ਮਾਰੀ ਗਈ। (ਪੰਨਾ 285-87)

ਰਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਤੇ ਪੰਨਾ 294 ਤੋਂ 305 ਤੱਕ ਅੰਤਕੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਰਾਣੀ ਝਾਂਸੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਅਵਧ ਦੀਆਂ ਬੇਮਾਂ ਆਪਣੀ ਰਿਆਸਤ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੱਕੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਕੁੱਦੀਆਂ। ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਦੇਸੀ ੌਜ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਹੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਕਮੋਰ ਜਰਨੈਲਾਂ ਕਰ ਕੇ, ਅੰਗਰੇਾਂ ਦੀ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਮਬੂਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹਾਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣਾ ਪਿਆ।

ਪਾਠਕ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਨਿਪਾਲ ਦੇ ਰਾਜਾ ਜੰਗ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਸ ਹਾਰ ੌਜ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਅਵਧ ਦੀ ਬਾਵਤ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਅੰਗਰੇਾਂ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਲਾਬੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਦਾਰੀ ਦਾ ਕੂੜ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਭਾਗ ਪੰਨਾ (23) ਤੇ ਮੌਲਾਨਾ ਅਬੁਲ ਕਲਾਮ ਆਾਦ ਜੋ ਪ ਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਵਾਰਤ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਸਨ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤੱਤ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਪੇ ਕਰਦੇ ਹਨ :

(1) ਜਦ ਮੈਂ 1857 ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਤੇ, ਮਜਬੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਟਰੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਮ ਦੀ ਚੀ ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ।

(2) ਬਾਵਤ ਦੇ ਆਗੂ ਕਦੇ ਭੀ ਇਕ ਮੱਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਉਹ ਆਪਸੀ ਈਰਖਾ ਦਾ ਕਿਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਰਲਿਾਫ ਖੜਯੰਤਰ ਰਚਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਲਾਭ ਦਾ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀ ਸੀ। ਬਾੀ ੌਜਾਂ ਦੇ ਹਾਰਨ ਦਾ ਇਹੀ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਸੀ।

(3) ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਬਖਤ ਖਾਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਅੀਰਲੇ ਵੇਲੇ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲੀ, ਇਮਾਨਦਾਰ ਆਦਮੀ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਕੀ ਲੀਡਰ ਉਸ ਦੇ ਬਰਲਿਾਂ ਗੋਂਦਾਂ ਗੁੰਦਦੇ ਰਹੇ।

(4) ਅਵਧ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰੈਡੈਨਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਘੇਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਾਂ ਹਰਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਧੂ ਸਮਝ ਕੇ ਬੇਮ ਵਲੋਂ ਫੌਜ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਭੀ ਸਮੁੱਚੀ ਜਿੱਤ ਵੱਲ ਕਦਮ ਨਾ ਪੁੱਟਿਆ।

(5) ਇਹ ਭੀ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਅਹਿਮਦ ਉਲਾ ਅਤੇ ਤਾਂਤੀਆ ਤੋਪੇ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਮੁਫਾਦ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਾਵਤ ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਭੀ ਨਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਲਾਰਡ ਡਲਹੌਾਂ ਆਪਣਾ ਸਲਾ ਬਦਲ ਲਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਤਾਂ ਮੰਨ ਲਵੇ, ਉਹ ਅੰਗਰੇਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ।

(6) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀ ਝਾਂਸੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਤਕਲੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਹ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿੱਤਰ ਪਈ ਫਿਰ ਪਿਛੇ ਨਹੀ ਹਟੀ।

(7) ਜੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਤਮਾਬੀਨ ਬਣੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਪਲੜਾ ਭਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਸੇ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ। ਤਾਂਤੀਆ ਤੋਪੇ ਹਾਰ ਕੇ, ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਕਿ ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਉਸ ਹੀਰੋ ਸਮਝ ਕੇ ਲੋਕ ਉਸ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨਗੇ । ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਨਰਮਦਾ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਕਿਸੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਭੀ ਉਸ ਰਨ ਨਾ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੇ ਹੀ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਪਕੜਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹ ਕਿਰਦਾਰ ਹੈ 1857 ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੇਸ ਦੀ ਆਮ ਜਨਤਾ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਹੀਰੋ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਓਂ ਤੇ ਸਮਾਰਕ ਬਣਾਏ ਗਏ, ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਨਾਓਂ ਰੱਖੇ ਗਏ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਸਲਾਮੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਾਸ ਕਰਕੇ ਦਾਰੀ ਦਾ ਲਕਬ ਦੇ ਕੇ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਭੰਡ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਅੰਗਰੇਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮੱਦਦ ਦੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕੀ ਇਕਰਾਰ ਨਾਮੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਜੁਰਮ ਹੈ?

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਪਾਠਕ ਾਲਸਾਈ ਕਿਰਦਾਰ ਦੇ ਝਾਤ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਖਣ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ, ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ 7●● ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਹੀਦੀ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹੀਦੀ, ਮੁਲਾਂ ਦੇ ਲਮ, ਛੋਟਾ ਘਲੂਘਾਰਾ, ਵੱਡੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ 22 ਜਮ ਹੋਏ ਸਾਰੀ ਵਰਦੀ ੂਨ ਨਾਲ ਲਥ-ਪੱਥ ਪਰ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਫਿਰ ਅੰਗਰੇਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ਲੜਾਈਆਂ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਮੀਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੂਰਬਜ ਡੋਗਰਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਲੂਦਾਰੀ ਕਰਕੇ ਰਿਆਸਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ ਨਕਲੀ ਸਿੱਖ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਿਸਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਵਿਕ ਕੇ, ਾਲਸਾ ਜ ਹਰਾਉਣ ਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਰਦਾਰ ਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਵਾਲਾ 7 ਗੋਲੀਆਂ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਖਾ ਕੇ ਸਭਰਾਓਂ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਦੁਮਣ ਦੀਆਂ ਲਾਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ।

ਜੋਸਿਫ ਡੇਵਡ ਕਨਿੰਘਮ ਦੀ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ" ਜਿਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਤੇਜਿੰਦਰ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਛਾਪਿਆ ਹੈ ਦੇ ਪੰਨਾ 33●-331 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਘੋੜ ਸਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸੁਕਆਡਰਨ ਤੇ ਪੈਦਲ ਜਾਂ ਦੀਆਂ ਬਟਾਲੀਅਨਾਂ ਦੋ ਤਰਫਾਂ ਤੋਂ ਹੱਲਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਇਕ ਵੀ ਸਿੱਖ ਨੇ ਹਾਰ ਮੰਨਣੀ ਕਬੂਲ ਨਹੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਅੰਗਰੇਾਂ ਦੀ ਰਨ ਆਉਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਜਈਆਂ ਦਾ ਕਦਮ-ਕਦਮ ਤੇ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਲਏ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕੁੱਦੇ ਅਤੇ ਹਾਰਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੇ ਰਣ ਤੱਤੇ ਵਿਚ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਏ। ਵਿਜਈ (ਅੰਗਰੇ) ਪ੍ਰਾਜਿਤ ਹੋਏ (ਸਿੱਖਾਂ) ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਵਰਿਆਮਗੀ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਕਿਵੇਂ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਾ ਚਲਦਾ ਦੇਖਕੇ ਜੰਗ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਦੇ ਮੌਤ ਨਾਲ ਗਲਵਕੜੀ ਹੋਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।"

ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਤਨਖਾਹਦਾਰ ਗੁਮਾਤਿਆਂ ਅਤੇ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਇਹ ਸੱਚੇ ਤੱਥ ਕਦੇ ਹਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਪਰ ਸੱਚ ਆਰ ਸੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਕੌੜਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਰਮਾਨ ਹੈ।

ਜਿਨਾ ਅੰਦਰਿ ਕੂੜੁ ਵਰਤੈ ਸਚੁ ਨ ਭਾਵਈ ॥
ਜੇ ਕੋ ਬੋਲੈ ਸਚੁ ਕੂੜਾ ਜਲਿ ਜਾਵਈ ॥
ਕੂੜਿਆਰੀ ਰਜੈ ਕੂੜਿ ਜਿਉ ਵਿਸਟਾ ਕਾਗੁ ਖਾਵਈ॥ (ਅਗ 646)

❖ ❖ ❖

ਖਾਲਸਾ ਸੋਇ ਦੁਸਟ ਕੋ ਗਾਲੈ

ਖਨਾ-ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਸੜਕ ਤੇ ਜੌੜੇ-ਪੁਲਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਿਡ ਜੱਬੋ ਮਾਜਰਾ ਹੈ । ਇਸ ਪਿਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਬਹੁਤੇ ਗਿੱਲ ਗੋਤ ਦੇ ਹਨ। ਪਿਡ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵੱਲ ਸੱਤ-ਅੱਠ ਫੁੱਟ ਥੇਹ ਨੁਮਾ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕੁਝ ਘਰ ਸੰਧੂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੋਲ ਘਣੂਪੁਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ।

ਥੇਹ ਦੀ ਉੱਚੀ ਜਗ੍ਹਾ, ਕਿਸੇ ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਛੋਟਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਲੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਗਰੇਾਂ ਦੇ ਪਜਾਬ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਵਰਗੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਮਾਲਵੇ ਦੀਆਂ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਾਭਾ, ਜੀਂਦ ਕਲਸੀਆਂ (ਛਛਰੌਲੀ) ਵਰਗੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ । ਬਾਕੀ ਵੱਡੇ ਘਰਾਣਿਆਂ ਨੂੰ Cis-Satluj-States-Treaty ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਗੀਰਾਂ ਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੱਬੋ ਮਾਜਰੇ ਦਾ ਾਨਦਾਨ ਭੀ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਕਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਇਸ ਾਨਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੀ ਸੀਅਤ, ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਾੰਫੀ ਮਹੂਰ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਕ ਵੇਰ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੀ ਹਵੇਲੀ ਦੀ ਛੱਤ ਤੇ ਟਹਿਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਨਹਿਰ ਦੀ ਪੁਲੀ, ਜੋ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਫਰਲਾਂਗ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਸੀ, ਉਥੇ ਇਕ ਰੱਥ ਨੂੰ ਚਾਰ ਓਪਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਬੈਰ, ਇਹ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਘੋੜੀ ਪਰ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਪੁਲੀ ਉੱਪਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ।

ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਲਾਗਲੇ ਪਿਡ ਦਾ ਇੱਕ ਮੀਦਾਰ ਦਾ ਲੜਕਾ ਮੁਕਲਾਵਾ ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਰੱਥ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਰ ਬਦਮਾਂ ਨੇ ਬਦਨੀਤੀ ਨਾਲ ਘੇਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾਰ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬਦਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿਡ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਹਰਕਤ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਲਾੜੇ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਘਾਬਰ ਨਾ, ਤਕੜਾ ਹੋ, ਤੂੰ ਹੁਣ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤੇਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ । ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਘੋੜੀ ਸਿਖਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਬੈਰ ਲਗਾਮ ਤੋਂ ਲੱਤ ਦੇ ਇਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁੜ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਸੋ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਲਗਾਮ ਘੋੜੀ ਦੀ ਗਰਦਨ ਨੂੰ ਲਪੇਟ ਕੇ ਜਦ ਦੋਨਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਗੱਤਕੇ ਵਾਲੇ ਵਾਰ ਸੋਟੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ, ਬਦਮਾ ਸਹਾਰ ਨਾ ਸਕੇ ਦੋ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਦੋ ਡਿੱਗ ਪਏ ।

ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਲਾੜੇ ਨੂੰ ਰੱਥ ਪਿਡ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਦੋਨੋਂ ਫੱਟੜ ਹੋਏ

ਬਦਮਾਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬੰਨ ਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਹਵੇਲੀ ਲੈ ਆਏ । ਬਦਮਾਾਂ ਨੂੰ ਪਾਇਲ ਦੇ ਥਾਣੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਲਾੜੇ ਲਾੜੀ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਪਾਣੀ ਛਕਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਡ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆ ਕੇ ਮੁਡੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣ ।

ਬਦਮਾਾਂ ਦੇ ਥਾਣੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇਤਿਹਾਰੀ ਮੁਲਮ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫੜਨ ਲਈ ਇਨਾਮ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੋਨੋਂ ਬਾਕੀ ਸਾਥੀ ਵੀ ਫੜੇ ਗਏ । ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲਣ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਡੀ.ਸੀ. ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਲੋਂ ਇਨਾਮ ਮਿਲਿਆ ।

ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਪਿਤਾ ਆਪਣੀ ਨੂੰਹ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਲੈਣ ਆਇਆ। ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਆਓ-ਭਗਤ ਕੀਤੀ ਫਿਰ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ ।

ਇਤਿਹਾਰੀ ਮੁਲਮਾ ਨੂੰ ਫੜਨ ਕਰਕੇ ਇਨਾਮ ਤਾਂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਾਈ ਹੋਈ ਘੋੜੀ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਥਾਣੇਦਾਰ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਘੋੜੀ ਮੁੱਲ ਲੈਣ ਦੀ ਠਾਣ ਲਈ। ਇੱਧਰ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਘੋੜੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਥਾਣੇਦਾਰੀ ਦਾ ਰੋਹਬ ਜਮਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਦਿਨ ਪਿਡ ਆ ਕੇ ਕੁਝ ਅਬਾ-ਤਬਾ ਬੋਲਣ ਲੱਗਾ ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਤੋਂ ਬਰਦਾਤ ਨਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਾਲਸਾਈ ਰੰਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਢਾਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਖੜਕਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ, ਮੌਕੇ ਦਾ ਗਵਾਹ ਕੋਈ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਕੁਝ ਕਰ ਨਾ ਸਕਿਆ ਪਰ ਫਿਰ ਸਾ ਅਧੀਨ ਇਕ ਝੂਠਾ ਕੇਸ ਬਣਾ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਯਾਤਰਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਮਿਟਗੁਮਰੀ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਜੇਲ੍ਹ ਮੈਨੂਅਲ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਟੋਪੀ ਪਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਅੜ ਗਏ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਟੋਪੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੀ। ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਲੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਦਸਤਾਰ ਦੇਣ ਨਾ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਟੋਪੀ ਪਹਿਨਣ ਨਾ । ਅੀਰ ਜੋ ਕੰਬਲ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਲੈਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਦਸਤਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਲਿਆ ਪਰ ਟੋਪੀ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨੀ। ਾਇਦ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਸੀ ਜਦ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਕੈਦੀ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਮੈਨੂਅਲ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਂ ਟੋਪੀ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਟੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਜੇਲ੍ਹ ਚਿੱਠੀਆਂ 2●1● ਦੀ ਛਾਪ ਦੇ ਪਨਾ 2●4 ਦੇ ਫੁਟ ਨੋਟ ਤੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਅਬਾਲੇ ਸਟੇਨ ਦੇ ਕੌਤਕ

ਇਕ ਵਾਰ ਦਾ ਕਿਰ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ (ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਜਥੇ ਸਮੇਤ, ਸਣੇ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਬਾਲੇ ਛਾਉਣੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬੂ ਮੱਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਦਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਓਦੋਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੱਜਣ ੌਜ ਵਿਚ ਮੁਲਾਮ

ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਂ ਨੇ ਬਦਲ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੂਰ- ਦੁਰੇਡੇ ਛਾਉਣੀ ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਬਾਲੇ ਛਾਉਣੀ ਆ ਰਹੇ ਸਾਂ । ਅਬਾਲੇ ਦੇ ਸਟੇਨ ਤੇ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣ ਤਾਂ ਹੋਰ ਰੁਝਣੀ ਰੁਝ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕੱਲੇ ਸਮਾਧ-ਸਥਿਤ ਖਲੋਤੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਇਕ ਐਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਲੋਤਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗ ਗਈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਆਈ ਤੇ, ਟਿਕਟ ਬਟਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਖਲੋਤੇ ਸੀ ਓਦੋਂ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਬਟਦੇ ਸੀ, ਉਥੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਰਾ ਕੁ ਦੁਰੇਡੇ ਛਾਉਣੀ ਨੂੰ ਪੈਦਲ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਆ ਗਈ, ਅਤੇ ਟਿਕਟ ਬਟਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਟਿਕਟ ਬਟਣ ਵਾਲੀ ਤਾਕੀ ਦੇ ਪਾਸ ਯਸਾ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ ਟਿਕਟ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ। ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਇਕ ਹੱਟਾ-ਕੱਟਾ ਸਿਪਾਹੀ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ । ਪਰ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੌਣ ਆਇਆ ਹੈ ਕੌਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਮਾਧ-ਸਥਿਤ ਹੀ ਇਕੋ ਜਗ੍ਹਾ ਟਿਕੇ ਖਲੋਤੇ ਰਹੇ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਬੁੱਤ ਵਾਂਗੂੰ ਅਹਿਲ ਖੜੋਤੇ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੋ ਚਾਰ ਵਾਰ ਹਲੂਣਿਆਂ ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ, ਪਰ ਉਹ ਬੋਲੇ ਕੁਸਕੇ ਨਹੀਂ। ਕ੍ਰੋਧ-ਆਤਰ ਹੋ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਬੜੌ ਰ ਨਾਲ ਵੱਟ ਕੇ ਚਪੇੜ ਮਾਰੀ ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੇ ਮਾਰੀ। ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅੱਖ ਉੱਘੜੀ ਤਾਂ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਡਾਂਟ ਕੇ ਆਖਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਥੇ ਟਿਕਟ ਬਟਦੇ ਹਨ ? ਤੈਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਥੇ ਟਿਕਟ ਬਟਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਖਲੋਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਚਪੇੜ ਮਾਰੀ ਤੇ ਹੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਜੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ? ਦੇਖੋ ਅਗੇ ਕੀ ਕੌਤਕ ਵਰਤਦਾ ਹੈ?

ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਚਪੇੜ ਮਾਰੀ ਦਾ ਰੰਚਕ ਭੀ ਰੋਸ-ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਉਲਟੇ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਧੜੰਮ ਦੇ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਆਖਿਆ, ਭਾਈ ! ਮੈਥੋਂ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਣ ਸਾਰ, ਸਿਪਾਹੀ ਤਾਂ ਛਪਾਲ ਪਿਛਲ ਪੈਰੀਂ ਖੜਾ ਹੀ ਧੜੰਮ ਦੇ ਕੇ ਮੀਨ ਤੇ ਜਾ ਡਿਗਿਆ। ਉਸ (ਸਿਪਾਹੀ) ਦੀਆਂ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੀਆਂ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ ਤੇ ਦੁਹਾਈਆਂ ਦੇਣ ਲੱਗਾ, ਬਹੁੜੀ ਓ ਲੋਕੋ ! ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਬਾ ਲਵੋ। ਸਿਪਾਹੀ ਦੀਆਂ ਦੁਹਾਈਆਂ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਤਕੜਾ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਸੀਂ ਭੀ ਉਥੇ ਆ ਗਏ। ਮੀਨ ਤੇ ਬਿਹਬਲ ਹੋਏ ਲਿਟਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ? ਸਿਪਾਹੀ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸਿੱਖ ਨੇ ਮਾਰ ਛਡਿਆ ਹੈ।ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਕੀ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ? ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਕੁਛ ਛਡਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਇਸ ਸਿੱਖ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਕਲਾ ਸੂਤ ਲਈ। ਬਰ ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਕੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਬਚਦਾ ਤਾਂ ਹਾਂ, ਜੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾ ਦਿਓ। ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਜਦ ਉਸ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਦੱਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਚਪੇੜ ਵੱਟ ਕੇ ਮਾਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ

ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਰੱਬੀ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਇਕ ਈਸਾਈ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣ ਕੇ ਇਉਂ ਆਖ ਉਠਿਆ, ਕਮਾਲ ਹੋ ਗਈ ! ਸਾਡੇ ਹਰਤ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਉਂ ਉਪਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ-ਹੇ ਈਸਾਈ, ਜੇ ਤੇਰੀ ਇਕ ਗਲ੍ਹ ਤੇ ਕੋਈ ਚਪੇੜ ਮਾਰੇ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਦੂਜੀ ਗਲ੍ਹ ਵੀ ਅਗਾਂਹ ਕਰ ਦੇ, ਕਿ ਹੋਰ ਮਾਰ ਲੈ । ਇਹ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਚਪੇੜ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਉਲਟਾ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕਮਾਲ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ! ਦਾਸ ਨੇ ਉਸ ਈਸਾਈ ਸੱਜਣ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਮੁਖਾਤਬ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ, ਕਿ ਅਸਾਡੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ :

ਫਰੀਦਾ ਜੋ ਤੈ ਮਾਰਨਿ ਮੁਕੀਆਂ ਤਿਨ~ਾ ਨ ਮਾਰੇ ਘੁਮਿ॥
ਆਪਨੜੈ ਘਰਿ ਜਾਈਐ ਪੈਰ ਤਿਨ~ਾ ਦੇ ਚੁੰਮਿ ।7॥

ਤਿਸ ਪਰ ਪਾਸ ਖਲੋਤਾ ਇਕ ਆਰੀਆ ਮਹਾ ਇਉਂ ਝੁੰਜਲਾ ਉਠਿਆ, ਇਸ ਸਿੱਖ ਨੇ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਨੇ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਪੈਰ ਫੜੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਸੋਧਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਕਮੋਰ ਸੀ, ਕਮੋਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੀਣਾ-ਝੀਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ।ਅਸੀਂ ਆਖਿਆ, ਏਵੇਂ ਹੀ ਸਹੀ, ਤੇਰੀ ਅਕਲ ਏਵੇਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਝਗੜਨਾ ਥੋੜਾ ਹੈ।

ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਰਾ ਜਥਾ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਅਬਾਲਾ ਛਾਉਣੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਨੇਤ ਐਸੀ ਹੋਈ ਕਿ ਉਸ ਮਹਾ ਜਨ ਨੇ ਭੀ ਸਦਰ ਬਾਰ ਛਾਉਣੀ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ । ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ- ਜਾਂਦੇ ਅਧਵਾਟੇ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ । ਪਾਸ ਹੀ ਕੂਆਂ ਸੀ । ਓਥੇ ਹੀ ਪਜ-ਇਨਾਨਾ ਕਰ ਕੇ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ ਅੱਗੇ ਜਾਣਾ ਮਿਥਿਆ । ਅਸੀਂ ਮੈਦਾਨ ਵੀ ਜਾਣਾ ਸੀ । ਪਾਸ ਹੀ ਇਕ ਗੁੜ੍ਹੇ ਬਿਰਛਾਂ ਦੀ ਝਿੜੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਤੇ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਝਿੜੀ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਹੋਣ ਲਈ ਗਏ । ਭਾਈ ਜੀ ਤਾਂ ਧੁਸਦੇ-ਧੁਸਦੇ ਅਗਾਂਹ ਦੁਰੇਡੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਮੈਂ ਉਰੇਡੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨ ਹੋਣ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਮੈਦਾਨ ਹੋ ਕੇ ਅਜੇ ਹੱਥ ਹੀ ਧੋਤੇ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਅਬਲਾ ਦੇ ਰੋਣ ਦੀ ਅਤੇ ਚੀਖ ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਅਵਾ ਕੰਨੀਂ ਪਈ।

ਭਾਈ ਜੀ ਉਸ ਅਵਾ-ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਢੁਕ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਕਤ ਚੀਖ-ਪੁਕਾਰਨੀ ਅਵਾ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਝਟ ਹੀ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਇਕੱਲੇ ਹੀ। ਅੱਗੇ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਾਰ ਮੁਟੰਡੇ ਰਾਬੀ ਗੋਰੇ ਸਿਪਾਹੀ ਇਕ ਲਕੜਹਾਰੀ (ਲੱਕੜਾਂ ਚੁਗਣ ਵਾਲੀ) ਲੜਕੀ ਨੂੰ, ਉਸ ਦੀ ਇੱਤ ਰਾਬ ਕਰਨ ਲਈ ਦਬਾਈ ਪਏ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੀਲ ਹੁਜਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਹੁੰਆਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਬਲਮ ਖੋਹ ਲਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਹੁੰਆਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਐਸਾ ਕੁਟਿਆ ਕਿ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਲੰਮੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਨਰੜ ਕੇ ਲਾਗੇ ਖੜੇ ਇਕੋ ਟਾਂਗੇ ਤੇ ਲਦ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਸ ਟਾਂਗੇ ਤੇ ਉਹ ਆਏ ਸਨ । ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਭੀ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਇਹ ਨਾਰਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਅਵਾਂ ਦੇ ਕੇ ਨਾਲ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਮਹਾ ਜਨ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆਇਆ।

ਅਸੀਂ ਮਹਾਾ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਰਾ ਦਿਖਾਇਆ, ਕਿ ਦੇਖੋ ਸਵਾ ਲੱਖ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਇਹ ਕਰਤੱਵ। ਜਿਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੂਹ ਤੇ ਇਕ ਚਪੇੜ ਲੱਗੀ ਸੀ ਸਿਪਾਹੀ ਵਲੋਂ, ਉਥੇ ਤਾਂ ਸਹਿਨੀਲਤਾ ਦਾ ਉਹ ਧੁਰਵਾ ਬੰਨਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਕ ਈਸਾਈ ਅ-ਅ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਏਥੇ ਇਕ ਅਬਲਾ ਦੇ ਉਪਕਾਰ-ਬਚਾਓ ਦੀ ਔਖੀ ਘੜੀ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਸਿਖ ਦੇ ਅਦਰ ਉਹ ਬਲ-ਬੀਰਤਾ ਸੰਧੂਰਤ ਹੋਈ ਕਿ ਇਕੱਲੇ ਨੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਵਾਂ ਹੱਟੇ-ਕੱਟੇ ਗੋਰੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ-ਕੁੱਟ ਕੇ ਟਾਂਗੇ ਤੇ ਨੂੜ ਛਡਿਆ ਹੈ।

ਬਸ, ਇਤਨੀ ਗੱਲ ਉਸ ਮਹਾਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮਹਾਾ ਾਰੋ-ਾਰ ਰੋਣ ਲਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਪੁਕਾਰਨ ਲੱਗਾ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਬੋ । ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸਹਿਨ-ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦੇ ਵੱਖੋ- ਵੱਖ ਜੁੱਸਿਆਂ ਦਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸਰਬ ਗੁਣਾਂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਹਿਨ-ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਂਤੀ ਦੀ ਹੱਦ ਵੀ ਇਸ ਨੇ ਟਪਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦੀ ਭੀ ਹੱਦ ਮੁੱਕ ਗਈ।

ਅਸੀਂ ਉਸ ਮਹਾੇ ਨਾਲ ਇਧਰ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਓਧਰ ਨਰੜੇ ਹੋਏ ਗੋਰੇ, ਟਾਂਗੇ ਤੇ ਪਏ ਹੋਏ ਇਉਂ ਚਿਲਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਸਾਹਿਬਾਨ, ਹਮ ਕੋ ਛੁਡਾਓ, ਹਮ ਐਸੀ ਹਰਕਤ ਆਗੇ ਸੇ ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗੇ । ਹਮ ਕੋ ਕਿਉਂ ਨਰੜ ਕਰ ਬਾਂਧਾ ਹੈ, ਔਰ ਕਹਾਂ ਲੇ ਜਾਓਗੇ ? ਅਸੀਂ ਆਖਿਆ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਸਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈਜਾ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾ ਦਿਵਾਵਾਂਗੇ । ਗੋਰੇ ਬੋਲੇ, ਹਮ ਕੋ ਕਾੀ ਬਦਨੀ ਸਾ ਮਿਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਸੁੱਜੇ ਪਏ ਹਨ, ਸੱਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੱਡਾਂ ਤੇ ਨੀਲ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੋਰ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਸਾ ਦੇਣੀ ਹੈ ? ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਮਾਂ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਪਜਾਹ ਦਮੜੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਲੈ ਲਵੋ । ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾੀ ਇਸ ਗਰੀਬ ਤੋਂ ਮਗੋ, ਅਤੇ ਇਹ ਦਮੜੇ ਭੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਓ। ਅੱਗੇ ਲਈ ਤੌਬਾ ਕਰੋ ਕਿ ਐਸਾ ਅਨਰਥ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਅਗੇ ਤੁਰੇ ਅਤੇ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਪਾਠ ਕੀਤਾ।

ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਮੂਨੇ ਮਾਤਰ ਇਹ ਮਿਸਾਲ ਪੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਜਬਾ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀ ਜਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਹੋ ਗੁਰਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਖਡ-ਪਾਠੀ ਵੀ ਸਨ । ਲਗਾਤਾਰ ਸੱਤ-ਸੱਤ ਘਟੇ ਪਾਠ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਪਚਮ ਸੁਰ ਦੀ ਉਚੀ ਧੁਨ ਵਿਚ ਪਾਠ ਕਰਨਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਪਿਡ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤਾਈਂ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਲਊਡ ਸਪੀਕਰ ਇਸ ਧੁਨੀ ਦੇ ਨਦੀਕ ਕੀ ਚੀ ਹਨ! ਓਦੋਂ ਲਊਡ ਸਪੀਕਰ ਹੈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਡ- ਪਾਠ ਦੇ ਵੇਗ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸਮਾਦਜਨਕ ਅਲੌਕਿਕਤਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਸਾਰੋੋ ਰ ਨਾਲ ਬੈਖਰੀ ਬਾਣੀ ਦਵਾਰਾ ਰਸਨਾ ਰਾਹੀਂ ਅਖਡ-ਪਾਠ ਉਚੀ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਵਾਸ-ਅਭਿਆਸੀ-ਬਦ ਸੁਰਤਾਸੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਖਡਾ ਭੀ ਖੜਕਾਈ ਚਲੇ ਜਾਣਾ।

ਇਸ ਅਲੌਕਿਕ ਕਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਸਵਾਸ ਦਬ ਕੇ ਇਕੋ ਸਾਹ ਦੋ-ਦੋ ਪਤਰੇ ਪਾਠ ਕਰ ਜਾਣੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੂਰਾਨੀ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਓਹ ਕਮਾਲ ਜਮਾਲੀ ਜਲਾਲ ਆਉਣਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦੰਗ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਲਾਲ ਮਸਤ ਰੰਗ ਚਲੂਲੀ ਆਤਮ-ਅਵਸਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਹਾਲੋਂ ਬੇਹਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁਧ-ਬੁਧ ਭੁੱਲ ਜਾਣੀ ।

ਇਸ ਕਮਲੀ ਰਮਲੀ ਦਾ ਵਿਚ ਦੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਕਟ ਕੁਟੰਬੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਇਹ ਵਹਿਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਇਉਂ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਹਿਮਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੂਰਖ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਸੰਸਾਰੀ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਤਕੜੇ ਮੋਟੇ ਸੰਗਲ ਨਾਲ ਨਰੜ ਕੇ ਥੰਮ੍ਹ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਠ ਪਹਿਰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰੱਖਿਆ। ਸਿੰਘ ਹਮੈਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿਆਲ ਦਾ ਮੌਸਮ ਸੀ। ਤਕੜਾ ਬੁਾਰ ਭੀ ਕੋਈ 106 ਡਿਗਰੀ ਦਾ ਆ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ । ਇਸ ਦਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਘਬਰਾਏ ਨਹੀਂ ਆਪਣੇ ਇਕ-ਮਸਤੇਵੇਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੇ। ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ, ਭਾਈ ਜੀ ਥੰਮ੍ਹ ਨਾਲ ਨਰੜੇ ਹੋਏ, ਸੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਉੱਚੀ ਧੁਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਇਹ ਬਦ ਅਲਾਪ ਰਹੇ ਹਨ :

ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਨਿਆ ਕੇ ਕਾਰਨੈ ਇਕੁ ਭਇਆ ਭੇਖਧਾਰੀ॥
ਕਾਮਾਰਥੀ ਸੁਆਰਥੀ ਵਾ ਕੀ ਪੈਜ ਸਵਾਰੀ॥1॥
ਤਵ ਗੁਨ ਕਹਾ ਜਗਤ ਗੁਰਾ ਜਉ ਕਰਮੁ ਨ ਨਾਸੈ॥
ਸਿੰਘ ਸਰਨ ਕਤ ਜਾਈਐ ਜਉ ਜੰਬੁਕੁ ਗ੍ਰਾਸੈ॥1॥ ਰਹਾਉ॥
ਏਕ ਬੂੰਦ ਜਲ ਕਾਰਨੇ ਚਾਤ੍ਰਿਕੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਗਏ ਸਾਗਰੁ ਮਿਲੈ ਫੁਨਿ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ॥2॥
ਪ੍ਰਾਨ ਜੁ ਥਾਕੇ ਥਿਰੁ ਨਹੀ ਕੈਸੇ ਬਿਰਮਾਵਉ॥
ਬੂਡਿ ਮੂਏ ਨਉਕਾ ਮਿਲੈ ਕਹੁ ਕਾਹਿ ਚਢਾਵਉ॥3॥
ਮੈ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਹਉ ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਆਹਿ ਨ ਮੋਰਾ॥
ਅਉਸਰ ਲਜਾ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਸਧਨਾ ਜਨੁ ਤੋਰਾ॥4॥

ਬਾਣੀ ਸਧਨੇ ਕੀ ਬਿਲਾਵਲੁ, ਅਗ **858**

ਅਉਸਰ ਲਜਾ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਦੀ ਤੁਕ ਬਾਰੰਬਾਰ ਪੜ੍ਹਦੇ-ਪੜ੍ਹਦੇ ਮੂਰਛਤ ਹੋ ਗਏ। ਪਿਡ ਦੇ ਕੋਠਿਆਂ ਉੱਪਰ ਹੀ ਸਿਰ-ਪਟ ਦੌੜੇ ਆਉਂਦੇ ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਕੜਕਾਟ ਟਾਪਾਂ ਪਿਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੁਣੀਆਂ। ਕਈਆਂ ਕੋਠਿਆਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਡਿੱਗ ਪਈਆਂ। ਓਧਰ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਗਲ ਟੁੱਟ ਗਏ। ਬੁਾਰ ਲਥ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇ ਜੀ ਦੇ ਬਿਸਮਾਦੀ ਦਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਝਲਕਾਂ ਪਈਆਂ, ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਵਿਸੂਰੇ ਲਾਹ ਗਈਆਂ।

(ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਰੰਗਲੇ ਸੱਜਣ ਵਿੱਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

❖ ❖ ❖

ਗੁਰਮਤਿ ਸੇਧਾਂ (ਭਾਗ ਤੀਜਾ)

ਬਾਬਾਣੀਆ ਕਹਾਣੀਆ ਪੁਤ ਸਪੁਤ ਕਰੇਨਿ॥

ਸੰਪਾਦਕ

ਕੰਵਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਕਾਕ

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਕੇਂਦਰ, ਸਿਉਨਾ ਰੋਡ, ਪਟਿਆਲਾ

GURMAT SEDHAN (Part-III)

by
Kanwar Ajit Singh
20/77, Ranjit Nagar, G-Block,
Seona Road, Patiala.

Publications
Gurmat Vichar Kendar
Seona Road, Patiala

ਕੰਵਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ
20/77, ਰਣਜੀਤ ਨਗਰ, ਜੀ-ਬਲਾਕ
ਸਿਉਨਾ ਰੋਡ, ਪਟਿਆਲਾ
ਫੋਨ : 0175-2359328
ਮੋਬਾ. : 98151-56818, 95018-77116
e-mail : sdkajitsingh@yahoo.co.in
www : gurmatvichar.info

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ : ਸਤੰਬਰ 2012

@ : **ਕਰਤਾ ਦੇ ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ**

ਲੇਰ ਟਾਈਪ ਸੈਟਿੰਗ :
ਕੱਕੜ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਪਟਿਆਲਾ
95696-30588

ਪ੍ਰਿਟਰ :
ਡੈਫੋਡਿਲ ਪ੍ਰਿਟਰ, ਫੈਕਟਰੀ ਏਰੀਆ, ਪਟਿਆਲਾ

ਕੀਮਤ : 150/- ਰੁਪਏ

ਸਮਰਪਣ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਵੰਡ ਛਕਿਆ,
ਦੇਗ ਚਲਾਈ, ਤੇਗ ਵਾਹੀ, ਖਾਲਸਾਈ
ਆਨ ਸ਼ਾਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਪਾ
ਵਾਰਿਆ ਪੁਰਾਤਨ ਅਤੇ ਨਵੀਨ ਸਮੂਹ
ਸਿਘ, ਸਿੰਘਣੀਆਂ
ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

ਤਤਕਰਾ

1.	ਵਰਿਆਮ ਗੁਰੂ-ਦੁਲਾਰੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ	1
2.	ਬਾਬਾ ਭੁੱਖਾ ਪਿਆਰ ਦਾ	10
3.	ਵਾਸਤਾ ਈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ	19
4.	ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਧੰਨ ਸਿੱਖੀ	26
5.	ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੁਰੀ ਜਾਣੈ	33
6.	ਸਾਕਾ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ	40
7.	ਰਣੁ ਦੇਖਿ ਸੂਰੇ ਚਿਤ ਉਲਾਸ	48
8.	ਮੂਲ-ਮਤਰ ਅਤੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ	57
9.	ਗੁਰੁ ਮੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ	65
10.	ਦੇਸ ਦੀ ਆਦੀ ਵਿਚ ਾਲਸੇ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ	75
11.	ਹੀਦੀ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਦਾ ਕ੍ਰਿਮਾ	83
12.	ਗੁਰ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਸੁਨਹਿ ਨ ਕਾਨਿ	89
13.	ਮੈਨੂੰ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਤੇ ਮਾਣ ਹੈ	97
14.	ਜੇਹਾ ਡਿੱਠਾ ਤੇਹੋ ਕਹਿਆ	106
15.	ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਲਾਇਕ ਸਿੱਖ	115
16.	ਮਾਈ ਭਾਗੋ (ਭਾਗ ਕੌਰ)	122
17.	ਗੁਰੂ ਦਾ ਾਲਸਾ	132
18.	ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ	140
19.	ਵਿਚਾਰਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ	148
20.	ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ	156
21.	ਕਛੁ ਨ ਕਹੈ ਜਮਕਾਲੁ	164
22.	ਸਰਬੋਤਮ ਪਥ ਾਲਸਾ	172
23.	ਮੈਂ ਚੰਡੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ	181
24.	ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ	188
25.	1984 ਦੀਆਂ ਸਿਖ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਲਈ ਪਥ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ	196
26.	1857 ਸੱਚੋ ਸੱਚ	206
26.	ਖਾਲਸਾ ਸੋ ਜੋ ਦੁਸਟ ਕੋ ਗਾਲੈ	219

ਦੋ ਬਦ

ਕਿਸੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਨਰੋਆ, ਕਤੀਾਲੀ ਅਤੇ ਚਿਰੰਜੀਵੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਤਰ ਅਤੇ ਾਸਤਰ, ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਅਤਿ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਹਨ। ਾਸਤਰ ਯਾਨੀ ਕਿ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਤਿਹਾਸ ਰਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਾਨਦਾਰ ਵਿਰਸੇ ਵਾਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਪਰਬਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਧਰਮਹੀਣ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹੱਥ ਸਤਰ, ਹਲਾਕੂ ਜਾਂ ਚੰਗੇਖਾਨ ਵਰਗੇ ਾਲਮ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਤਰਹੀਣ ਧਰਮ ਚਿਰੰਜੀਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਧਰਮ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸੱਚ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨਿਕਲੇਗਾ ਉਤਨੀ ਹੀ ਮਿਲਾਵਟ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਮਿਲਾਵਟ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਕਾਮਰੇਡੀ ਕਲਮਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ ਪਥ ਵਿਰੋਧੀ ਕਲਮਾਂ ਵਾਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਾਲਾ ਲਿਖਿਆ ਇਤਿਹਾਸ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੀ ਤਾਾ ਮਿਸਾਲ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦਾ ਕਾਂਡ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਲਮਾਂ ਕੁਛ ਹੋਰ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਾਮਰੇਡੀ ਲਿਖਤਾਂ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਰੰਗਤ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਿੱਖੀ ਸੋਚ ਵਾਲੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵੱਖਰੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਾਲਸਾ ਪਥ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਇਤਨਾ ਮਹਾਨ ਹੈ ਕਿ ਪਥ ਦਾ ਸਰਬ-ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਸਚਾਈ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਮਬੂਰ ਹੋ ਗਏ।

ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਾਲਸੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਿਆ ਅਤੇ ਦਸਮੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਬਚਨ :

ਜਿਨ ਕੀ ਜਾਤ ਪਾਤ ਕੁਛ ਨਾਹੀਂ।
ਸਰਦਾਰੀ ਨਹ ਭਈ ਕਿਦਾਹੀਂ।
ਇਨਹੀ ਕੋ ਮੈ ਰਾਜ ਕਰਾਈ।
ਯਹ ਯਾਦ ਕਰੈ ਹਮਰੀ ਗੁਰਿਆਈ।

(ਪਥ ਪ੍ਰਕਾ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ)

ਸਾਕਾਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਾਲਸੇ ਨੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਪਜਾਬ ਅਗਰੇਾਂ ਦੇ

ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਕਾਇਮ ਰਹੀਆਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਬੁਰਗਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਰਦਾਰ ਅਤੇ ਆਚਾਰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਨਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇਖੇ ਪਰ ਆਪਣੇ ਬੁਰਗਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਸਨ।

ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਗੱਲਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀਆਂ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਕਿਰਦਾਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਣ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਡੀ.ਸੀ. ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਜੱਜ ਦਾ ਲੜਕਾ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਟੋਕਰੀ ਢੋਣ ਜਾਂ ਰਿਕਾ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਮ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰਿਕ ਪਿਛੋਕੜ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਦਿਲਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਨਿਚੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟ੍ਰੈਕਟਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਸਾਡਾ ਮਨੋਰਥ ਭੀ, ਅੱਜ ਦੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਚਕਾ ਚੌਂਧ ਵਿਚ ਫਸੇ ਗੱਭਰੂ, ਮੁਟਿਆਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਾਨਦਾਰ ਅਤੀਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਦਿਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਗੌਰਵ-ਮਈ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਨੌਜੁਆਨ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਕਿਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਣੇ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰੈਕਟ ਇਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਨਾਲ, ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਗੂੜ੍ਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਆੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹ ਨਿਗੂਣਾ ਜਿਹਾ ਉੱਦਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬ ਦੁਆਰਾ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਸਾਡੀ ਇਹ ਲਿਖਤ ਪਾਠਕ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਰਧਾ, ਪਥਕ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਤੀਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਣ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇ ਪਾਠਕ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰ_ਿਆਂ ਦੀ ਅਸੀਸ ਬ ਕਰਨ ਤਾਂ ਵੱਡਭਾਗੀ ਹੋਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਰਿਣੀ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਸ੍ਰ: ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਵਿਚ ਜੋ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਉਲੇਖਨੀਯ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਸ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਕਾ ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਸਹਾਇਤਾ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਭੁਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਕੰਵਰਅਜੀਤ ਸਿੰਘ